

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABAHATTİN ALİ'NİN ŞİİRLERİNDE SÖZ VARLIĞI

EMİNE İREM ÖZEN

ARALIK-2020

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABAHATTİN ALİ'NİN ŞİİRLERİNDE SÖZ VARLIĞI

EMİNE İREM ÖZEN

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. YAKUP YILMAZ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

EMİNE İREM ÖZEN

ÖZ

SABAHATTİN ALİ'NİN ŞİİRLERİNDE SÖZ VARLIĞI

ÖZEN, Emine İrem

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Yakup YILMAZ

Aralık, 2020

Sabahattin Ali'nin anlatıları üzerine olduğu gibi şiirleri üzerine de birçok çalışma kaleme alınmıştır. Eserlerine baktığımızda bilhassa romanları üzerine daha fazla çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmaların birçoğunda romanları ve hikâyeleri araştırılırken şiirlerinin söz varlığına rastlanmamıştır. Şiir; duygu ve düşüncelerimizin yazılı olarak ifade edilmesidir. Buna göre Sabahattin Ali'nin edebi kişiliğine, yaşadığı dönemin zihniyetine, iç dünyasına ve dünya görüşüne ışık tutabilmek adına şiirlerindeki söz varlığı incelenmiştir. Şiirlerinde geçen tüm kelimeleri söz varlığı kategorisine göre sınıflandırılmış, satır ve sayfa numaralarıyla birlikte örneklerle desteklenmiştir. Yazar ile şiirleri arasındaki ilişkiyi kurabilmek adına yazarın hayatı ve görüşleriyle ilgili bilgiler sunulmuştur. Sonuç olarak yapılan araştırmada elde edilen tespitler paylaşılmıştır. Eserde geçen kelimeler; anlamları, kökenleri, sınıf ve türleri gramatikal dizinde satır ve sayfa numaralarıyla birlikte açıklanmıştır. Bu çalışma ile birlikte edebiyatımızın önemli isimlerinden olan Sabahattin Ali'nin üslubunu ve kelime dünyasını ortaya koyacak, bilim dünyasına ve bundan sonraki söz varlığı çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Söz varlığı, Sabahattin Ali, Dağlar ve Rüzgar, şiir.

ABSTRACT

VOCABULARY (WORLD WORD OF SABAHATTIN ALI) IN SABAHATTIN ALI'S POEMS

ÖZEN, Emine İrem

Master, Turkish Language and Literature

Thesis Manager: Assoc. Dr. Yakup YILMAZ

December, 2020

Many studies have been written on Sabahattin Ali's poems as well as on his narratives. When we examined his works, we have determined that more work has been done, especially on his novels. We did not find the vocabulary of his poems while researching his novels and stories in many of the works. Poetry; It is the written expression of our feelings and thoughts. We have also examined his vocabulary in his poems in order to understand the mentality of his time to shed light on his inner world and world view. We classified all the words mentioned in his poems according to the vocabulary category and supported with examples along with line and page numbers. In order to establish the relationship between the author and his poems, information about the author's life and views is presented. As a result, the findings obtained in the research were shared. The meanings, origins, class and types of words in the work are explained in the grammatical index along with line and page numbers. With this study, it will reveal the style and word world of Sabahattin Ali, one of the important names of our literature, and will contribute to the world of science and future vocabulary studies.

Key words: Vocabulary, Sabahattin Ali, Mountains and Wind, poetry.

ÖN SÖZ

Sabahattin Ali'nin şiirlerinin toplandığı ilk kitap "Dağlar ve Rüzgar" adıyla 1934'te yayımlanmıştır. Atilla Özkırımlı ise 1983'te yeni eklemelerle birlikte Sabahattin Ali'nin tüm şiirlerini derleyerek "Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler" adıyla yayımlamıştır. Şiirlerinde aşkı, yalnızlığı, mahpusluğu, gurbeti ve hasreti ustalıkla kaleme almıştır. Türk edebiyatı ve dünya edebiyatının izleri bulunmasından dolayı Sabahattin Ali'nin şiir kitabı anlamsal bakımdan zengin bir eserdir. Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca gibi pek çok dilden alıntı kelimelerin kullanıldığı şiir kitabı, deyimler ve ikilemeler açısından da oldukça zengin bir söz varlığına sahiptir.

İnsan; konuşabilen, düşünebilen sosyal bir varlıktır. Doğduğu aileye, büyüdüğü ortama göre anadilini öğrenir ve buna göre şekillenir. Dil, insandan ayrı düşünülemez. Bize duygu ve düşüncelerimizi ifade etme şansı sunar. Bu sebepten dolayı yüzyıllardır insanlar sürekli iletişim halindedir.

İletişimi kurarken kullandığımız sözcükler dilimizin söz varlığına işaret eder. Söz varlığı bir dilin veya toplumun düşüncelerini, zihniyetini, yaşam tarzını, kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtır. Geçmişten günümüze kadar sürdürülen kelimeler, şu anda kullandığımız kelimeler, dilimize yeni girmiş ya da girecek olan kelimeler söz varlığımızı oluşturmaktadır. Dil, sürekli değişen ve gelişen bir yapı taşıdır. Geçmişten beslenen, yeniliği de reddetmeden süregelen bir ihtiyaçtır. Bir toplumun dilinin değişmemesi, her zaman aynı kalması demek o dilin ölmesi demektir. Dile yeni bir kelime kazandırmak, dilin değerini arttırmak demektir ve bu değeri arttıranlardan biri de yazarlarımız, şairlerimizdir. Eserlerinde söz ettikleri yeni kelimeler, okuyucuların öğrenmesinde ve bunları başkalarına aktarmasında büyük rol oynar ve söz varlığına katkıda bulunurlar. Bu sebepten dolayı büyük şair veya yazarlarımızın söz varlığını tespit etmek son derece önemlidir.

Sabahattin Ali'nin şiirleri anlamsal zenginliğe sahip olduğu için sözlük ve sözcük çalışmasının yapılması, Türkçeye pek çok katkıda bulunacağı gibi

yazarın söz varlığı ve üslubu hakkında çıkarımda bulunulabileceği inancıyla bu çalışma yürütülmüştür.

Bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. 1. bölüm "Yazarın hayatı", "Sanatı" ve "Eserleri"; 2. bölüm şiir kitabının "Söz Varlığı"; 3. bölümde ise "Gramatikal Dizin", "Sonuç" ve "Kaynakça" incelenmiştir.

"Giriş" bölümünde "Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler" adlı eserin; yazarı, içeriği, incelemeye alınan baskıları, esere yapılan müdahaleler ve yapılan çalışmalar üzerine bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde yazarın hayatı, eserleri, yaşam tarzı, sanatı ve edebi düşünceleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. İnsanlar şiiri duygu ve düşüncelerini en güzel şekilde ifade etmek istedikleri için yazarlar. Bilhassa yazarların eserleri, hayatlarının yansımasıdır. Bu çalışmada hayatını ayrıntılı biçimde ele alınmasının sebebi de hayatındaki olaylar ile şiirleri arasındaki ilişkiyi anlayabilmektir.

İkinci bölümde ise söz varlığı; kökenine, kullanım sıklığına, yapısına, işlevine, anlamına, sınıfına ve türüne göre ele alınmış, eser üzerinden örneklerle desteklenmiştir. Şiirlerde bulunan adlar, sıfatlar, zarflar, ikilemeler, deyimler incelenmiştir ve şiirlerde geçtiği satır ve sayfa numaralarıyla beraber açıklamaları verilmiştir. Eserin söz varlığı, kullanılan kelimeler, bu kelimelerin kökenleri, anlam özellikleri, söze ve dile ait unsurlar incelenmiştir.

3. bölümde oluşturulan "Gramatikal Dizin" verilmiştir. Eserdeki tüm kelimeler sözlük titizliği ile alfabetik olarak sıralanmıştır. Kelimelerin sözlük anlamları, kökenleri ve dilbilgisel tasnifi verilmiştir. Açıklaması yapılan kelimelerin eserde geçtiği sayfa ve satır numaraları belirtilmiştir. "Sonuç" bölümünde elde edilen verilere göre Sabahattin Ali'nin söz varlığından yola çıkarak üslubuyla ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur. "Kaynakça" bölümünde ise yararlanılan ve başvuru yapılan çalışmalar sırasıyla belirtilmiştir.

Tez konumun belirlenmesinde ve çalışmayı hazırlama sürecinde engin bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan ve kıymetli vaktini ayırarak bana her

daim yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Yakup YILMAZ'a; yüksek lisans hayatım boyunca bana kazandırdıklarından dolayı Kırklareli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı öğretim üyelerine en içten dileklerle teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışma sürecinde her zaman arkamda duran sevgili anneme, babama, abime, arkadaşlarıma ve kıymetli ablalarım Lütfiye Koçak ve Şule Özen'e teşekkürü bir borç bilirim.



İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ

1.1 Hayatı	3
1.1.1 İlk Yılları	3
1.1.2 Gençlik Yılları.....	5
1.1.3 Öğretmenlik Yılları	7
1.1.4 Almanya Yılları.....	8
1.1.5 Öğretmenlik Hayatı ve Tutuklanmalar.....	9
1.1.6 Öğretmenliğe Dönüşü ve Evliliği.....	10
1.1.7 Askerlik Yılları ve Sonrasındaki Hayatı	12
1.1.8 Ölümü.....	16
1.2 Sanatı ve Edebiyat Görüşü	17

1.3 Eserleri	18
1.3.1 Romanları	18
1.3.2 Öyküleri.....	20
1.3.3 Şiirleri.....	21
1.3.4 Oyunları.....	22

2. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

2.1 Kökenine Göre Söz Varlığı.....	26
2.1.1 Yerli Sözcükler.....	27
2.1.2. Alıntı Sözcükler	27
2.2. Kullanım Sıklığına Göre Sözcükler	30
2.2.1. Sıklığı Düşük Olan Sözcükler	30
2.2.2. Sıklığı Orta Olan Sözcükler	30
2.2.3. Sıklığı Yüksek Olan Sözcükler	30
2.3. Yapısına Göre Sözcükler.....	30
2.3.1. Kök Sözcükler	30
2.3.2. Türemiş Sözcükler	30
2.3.3. Birleşik Sözcükler	31
2.3.4. Yansıma Sözcükler.....	31
2.4. İşlevine Göre Sözcükler	32
2.4.1 Esas Söz Varlığı	32
2.4.2 Atasözleri	32
2.4.3. Deyimler.....	33
2.4.4 Doldurma Sözler	47
2.4.5 İkilemeler	48
2.4.6 İlişki Sözleri	54

2.4.7 Terimler.....	63
2.4.8 Veciz Sözcükler	74
2.5 Anlamına Göre Sözcükler	74
2.5.1 Düz ve Yan Anlam.....	74
2.5.2 Yan Anlamlılık.....	75
2.6. Sınıfına ve Türüne Göre Sözcükler.....	75
2.6.1. İsim Sınıfı.....	75
2.6.2 Fiil Sınıfı	75
2.6.3 Edat Sınıfı.....	75
2.7 Sabahattin Ali'nin Eserleri Üzerine Dil İncelemeleri.....	76
2.7.1 Söz Varlığı İncelemeleri	79
2.7.2 Söz Dizimi İncelemeleri.....	81

3. BÖLÜM

GRAMATİKAL DİZİN

A.....	85
B.....	101
C.....	122
Ç.....	126
D.....	132
E.....	149
F.....	159
G.....	163
H.....	177
I.....	191
İ.....	192
J.....	202

K.....	203
L.....	224
M.....	226
N.....	241
O.....	247
Ö.....	251
P.....	253
R.....	256
S.....	259
Ş.....	279
T.....	284
U.....	295
Ü.....	299
V.....	301
Y.....	305
Z.....	319
SONUÇ.....	323
KAYNAKÇA.....	329

KISALTMALAR LİSTESİ

a.	Ad
Ar.	Arapça
bağ.	bağlaç
birl. a.	birleşik ad
birl. sf.	birleşik sıfat
Bulg.	Bulgarca
Erm.	Ermenice
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Hint.	Hintçe
İbr.	İbranice
İng.	İngilizce
İsp.	İspanyolca
İt.	İtalyanca
Lat.	Latince
mec.	mecaz
Moğ.	Moğolca
öz. a.	özel ad
Port.	Portekizce
s.	sayfa
sf.	sıfat
Soğd.	Soğdca
TDK	Türk Dil Kurumu

ünl.	ünlem
vb.	ve benzeri
vs.	vesaire
Yay.	Yayınları
Yun.	Yunanca
zf.	zarf
zm.	zamir



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Alıntılar ve Diğer Sözcükler

Tablo 2: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Kelimelerin Kökeni Göre Dağılımı

Tablo 3: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Kelimelerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Tablo 4: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Sözcüklerin Sınıf ve Türüne Göre Dağılımı



GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı ve iletişimi sağlayan, geçmişten geleceğe taşınabilen, kendini yenileyerek gelişen ve çoğalan, bir ihtiyaç olan varlıktır. Ait oldukları toplumun şeklini alabilmekle birlikte onların ayrılmaz bir bütünü olurlar. İnsan doğduğu andan itibaren dilin ihtiyacı ortaya çıkar. Duygu, düşünce, istek ve arzularımız, ihtiyaçlarımız arasında köprü kurmaktadır.

Dil, kültürün ögesidir. Geçmişi bugünlere, bugünleri ise geleceğe taşımakta dil önemli bir rol oynamaktadır. Konuşulduğu toplumun kültürel özelliklerini besleyen bir merkezdir. Bu yüzden dil ve kültür iç içedir. "Kültür deyince ilk akla gelen şey dildir. Dil, millet denilen sosyal varlığı birleştiriyor. Onlar arasında duygu ve düşünce akımı vücuda getiriyor. Milletler duygu ve düşüncelerini yazıya geçirince, daha sağlam bir birlik meydana geliyor" (Kaplan, 1983: 28).

Söz varlığı, TDK *Türkçe Sözlük* (2011)'te "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" olarak tanımlanmıştır.

Söz varlığı, bir toplumun varoluşundan itibaren kullanmış olduğu kelimelerin tamamıdır. Bununla birlikte o milletin kültürünü, yaşam tarzını, zihniyet biçimini yansıtmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktararak yaşamını sürdüren kelimeler zaman içerisinde neredeyse çok az değişikliğe uğrarlar. İnsanların günlük yaşamındaki temel ihtiyaçları ifade edebilmek adına kullandıkları bu kelimeler söz varlığının temelini oluşturur. "*İnsan organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek gibi... kavramlar, ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir*" (Aksan, 2015: 34).

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, Sabahattin Ali'nin *Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler* adlı şiir kitabının söz varlığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda eserde kullanılan kelimelerin hangi dile ait olduğu tespit edilmiş, kullanım sıklığı belirtilmiş, yapısı

incelenmiştir. Kullanılan deyimler, ikilemeler, doldurma sözler, ilişki sözleri eserden örneklerle belirtilmiştir. Ayrıca eserde geçen tüm kelimeler anlamları, kökenleri, sınıf ve türleri gramatikal dizin bölümünde satır ve sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir.



1. BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ

1.1 Hayatı

1.1.1 İlk Yılları

Piyade yüzbaşı Cihangirli Sabahattin Ali'nin babası Selahattin Ali ile ev hanımı olan annesi Hüsniye Hanım'ın ilk çocuğu olarak dünyaya gelen Sabahattin Ali, aslen Ofludur (Atsız, 1940: 4-5). Sabahattin Ali'nin babası Selahattin Ali'nin kendisinden 16 yaş küçük olan annesi Hüsniye Hanım ile arasındaki yaş farkı ve Hüsniye Hanım'ın histeri hastalığı evliliklerinde büyük boşluklar yaratmış, mutsuz bir aile ortamı oluşturmuştur (Ali Laslo & Özkırımlı, 1979: 321-323).

Sabahattin Ali, babasının görev yeri olmasından dolayı Bulgaristan'ın Gümülcine'ye bağlı Eğridere (bugünkü adı ile Ardino) ilçesinde 25 Şubat 1907'de doğmuştur. Ardından 1911 yılında aileye Fikret adında bir çocuk daha katılmıştır. Selahattin Ali'nin Prens Sabahattin ve Tevfik Fikret ile olan dostluğu hasebiyle her iki çocuğuna da bunların ismini vermiştir (Korkmaz, 1997: 7).

Sabahattin Ali, 1914 yılında İstanbul'un ilçesi olan Üsküdar'daki Füyuzat-ı Osmaniye'de ilköğrenimine başlamıştır. Tam bu dönemlerde Harb-i Umumî başlamıştır. Babası Harb-i Umumî ilan edilince apar topar Çanakkale'ye Divan-ı Harb Örfî Reisi olarak çağırılmıştır. Selahattin Ali, ailesiyle birlikte savaş hattında dört yıl yaşamıştır. Sabahattin Ali, öğrenimine burada devam etmiştir. Çanakkale'de yaşadıkları dönem Sabahattin Ali'nin hayatında oldukça önemli bir yer edinecek ve bundan eserlerinde de bahsedecektir. Dört senenin sonunda babası istifa ederek Harb-i Umumî'den ayrılmış ve kalp hastası olmuştur. Annesinin histeri hastalığı nüksetmiş, kardeşi Fikret ise kekeme olmuştur. Ailede tek sağlıklı kalan Sabahattin Ali olsa da o da psikolojik olarak bir hayli etkilenmiştir (Bezirci, 1987: 11).

Babası elindeki bir miktar parayla İzmir'e gelerek iş yapmaya karar vermiş, bir tiyatro kiralamış, Karşıyaka'da gazino işletmiştir. İzmir'e Yunanlılar gelene kadar işler gayet güzel gitmiş fakat sonrasında işgalle birlikte işleri bozulmuş, parasız kalmışlardır. Selahattin Ali, ailesini de alarak Hüsniye Hanım'ın babasının yanına, Edremit'e, gider. Ancak burada da Yunanlılarla karşılaşır. Selahattin Ali artık emekli maaşını bile alamayacak durumdadır. Bir taraftan ekmek parası için uğraşırken bir taraftan da eşinin hastalığı ile uğraşmaktadır. Hüsniye Hanım İzmir'de bileklerini kesmiş, Edremit'e giderken de denize atlamaya çalışarak intihar girişimlerinde bulunmuş, ailede hayli huzursuzluklara sebep olmuştur. Sabahattin Ali bugünlerden, 24 Ağustos 1928'de Mehpare Taşduman'a yazdığı mektupta acı ve sıkıntıyla bahsetmiştir (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 321-322). 1920 yılında yaşadıkları sıkıntıların yanı sıra aileye bir kız çocuğu katılır. Adı Süheyla'dır fakat aile içinde ona "Süha" demişlerdir (Ali, 2008: 361). Baba Selahattin Ali, elinde kalan birkaç kuruş parasıyla eşyalar almış ve sergi açarak orada bunları satmaya çalışmıştır. Babasına yardımcı olmak isteyen Sabahattin Ali ise işportaya çıkarak bir nebze de olsa babasının yükünü hafifletmeye çalışmıştır (Korkmaz, 1997: 6).

Bu esnada Sabahattin Ali iptidaiyi bitirir. Okulun en çalışkan ve en zeki öğrencilerinden biridir. Hatta öyle ki bazen okula öğretmenleri gelmediğinde Sabahattin Ali çıkıp dersleri anlatmıştır. Gümölcine'den Edremit'e yerleşmiş, babasının arkadaşı olan Mehmet Şah Bey'in ilgisiyle okumaya daha çok gayret etmiş, olumsuzluklara rağmen başarılı bir öğrencilik hayatı geçirmiştir (Akpak, 1973: 187).

1921'de okumak için İstanbul'daki dayısı Said Bey'in yanına gider ve orada bir yıla yakın kalmıştır. İstanbul'da bir mektebe giremediği için oradan Balıkesir'e geçerek 1922 ders yılı başında Dâr-ül Muallimi'ne girmiştir (Boratav, 1982: 440). Bu sırada Selahattin Ali de Pelidköylü Mehmed Bey adında birinin Ayvalık'taki vekil-i umurluğunu almış, oraya taşınmıştır. Artık durumları düzelmiş, maaşı oldukça iyileşmiştir. Fakat annesi yine eskisi gibi evde huzursuzluklar yaratmaya devam etmiştir. Sabahattin Ali okulunda beşinci sınıfa geçtiğinde annesi tamamen

rahatsızlanmış ve İstanbul'da Fransız Hastanesi'ne yatırılmıştır. Hastane masraflarından dolayı maddi durumları tekrar kötüleşmiş ve annesini kardeşi vasıtasıyla Zeynep Kamil Hastanesi'ne meccanî olarak yatırmışlardır. Artık bundan sonra Selahattin Ali, çocukların hem annesi hem babası olmuştu (Bezirci, 1987: 20-22). Kardeşi Fikret, okulunu bitirmemiştir. Sabahattin Ali'nin kendi deyimiyle annesinin şımartması sonucu terbiyesiz, külhanbeyi tavrında biri olmuştu. Şoförlerle, boyacılarla vakit geçirerek türlü kepezelikler yapıyordu. Artık o da babası için yeni bir dert olmuştur (Ali Laslo & Özkırmımlı, 1979: 323). Üç çocuğu için uğraşan, onlara anne yokluğunu hissettirmemeye gayret eden Selahattin Ali artık dayanamamıştır ve tam da Sabahattin Ali annesini taburcu olup eve getirmek için hastaneye gittiği gün, babasının vefat ettiğini kız kardeşinin çektiği telgraf ile öğrenir. Bu haberi aldığıında 'Hayatımın direği kırıldı sandım' dediğini küçük kardeşi Süha anlatmıştır. Öte yandan babasının ölümünden sonra Hüsniye Hanım hastalıktan tamamen kurtulmuşsa da artık büyük oğluluyla arasına duvar örülmüştür. Çünkü Sabahattin Ali babasının ölümünden annesini sorumlu tutmuş, onu ve erkek kardeşini hiç affetmemiştir. Sadece geçinebilmesi için maddi desteğini sağlamaya devam etmiştir (Ali Laslo & Özkırmımlı, 1979: 25-26).

1.1.2 Gençlik Yılları

Balıkesir Öğretmen Okulu'nda beş yıl eğitim gördükten sonra İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'na geçti ve son sınıfı burada okumuştur. İşte Sabahattin Ali'nin edebiyata ilgisi ilk kez bu zamanlarda ortaya çıkmıştır. Onu, Balıkesir Öğretmen Okulu'nda iken arkadaşlarıyla beraber çıkardıkları okul gazetesinde öyküleri ve şiirleriyle tanımaya başlarız. Özellikle ikinci sınıfta gazetelere ve dergilere yazdıklarını yollamıştır. Arkadaşlarıyla birlikte bir gazete neşretmişlerdir (Korkmaz, 1997: 11). Sabahattin Ali 22 Şubat 1924 günü not düştüğü günlüğünde bunlardan şöyle bahseder: "Bizim gazeteyi neşrettik. İçinde "Astiyag'ın torunu" namiyle ve Sabahattin imzasıyla bir, "Öcünü almayan civan" ve Gültekin imzasıyla bir, "Kırmızı külâhlılar" namiyle ve Halid Ziya imzasıyla de bir tefrika ve bir de karikatürüm neşredildi (Ali Laslo & Özkırmımlı, 1979: 304). Bunların yanı

sıra 15 Mart 1924'te ise "Saçlarımın Türküsü" ve "Kamer-i Mestûr" adlı şiirleri yayımlanmıştır (Korkmaz, 1997: 11). Özetle, Sabahattin Ali, bu okulda geçirdiği süre boyunca sanata ilgisi daha da artmış, günlük tutmaya başlamış, tiyatro ve sinemaya daha çok zaman ayırmıştır. Belki de yaşadığı tüm olumsuzlukları bu sayede bir nebze de olsa hafifletmiştir. Sabahattin Ali her ne kadar sanata düşkün, serbest hayata alışkın ise okulun da bu denli disiplinli olması onu sıkıştır. Gizli gizli tiyatro ve sinemaya kaçmaya başlamıştır. Hatta yine kaçtığı bir gün okul idaresine yakalanmış ve okuldan atılma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Bu düşünce bile Sabahattin Ali'yi büyük bir buhrana taşımıştır. Çünkü müdür onu ailesinin yanına göndermekle tehdit etmiştir. Bunun üzerine Sabahattin Ali intihara kalkışır. Ancak intihar edeceğini bıraktığı mektupla anlayan Naci Erçevik'in durumu idareye bildirmesiyle engellenmiş oldu. Bu durumdan yine günlüğünde bahsetmiş, müdürün kendisine "Sen paranı harcama, seni babana yollayacağım" dediğini, bunun üzerine de intihar blöfü yaptığını fakat o kadar müteessir olmuş ki adeta hakikat olduğunu belirtmiştir (Ali Laslo & Özkırımlı, 1979: 307).

Prof. Dr. Ramazan Korkmaz, doktora tezinde bu olayla ilgili farklı bir tespit ortaya koymuştur. Sabahattin Ali'nin bu intihar girişiminin her ne kadar blöf olarak yaptığını söylese de çaresizlik hissini duyduğunda ilk sığındığı şeyin intihar olması annesinin histeri hastalığından dolayı defalarca intihar teşebbüslerine şahit olması ve huzursuz bir çocukluğun travmasına bağlanmıştır (Korkmaz, 1997: 12).

Aynı zamanda bu olaylara bizzat şahitlik eden ve Sabahattin Ali'nin yakın arkadaşı olan Naci Erçevik şöyle anlatır:

"Dar'ül Muallimat (Kız Öğretmen Okulu) gizlice bir müsamesine gitti. Bunun için başına bir örtü, sırtına bir yeldirme geçirerek 1924 Mart'ında bir akşam okuldan kaçtı. Fakat kendisini çekemeyen çalışkan öğrencilerden Abdulkadir idareye bildirdi. Müdür Bey, Sabahattin'i çağırdı "Paranı harcama seni babana göndereceğim!" dedi. Sabahattin inzibat meclisine verildi.. Çok korkuyordu. Okuldan atılacağını sanıyordu. Bir akşam bana bir zarf bıraktı. Sonra açmamı söyledi. Baktım beline ip sarmış.

Kuşkuldım. Gizlice zarfı açtım. İçinden bir şiir çıktı. Şöyle diyordu; “Kardeşim Naci beni/ Kovacaklar mektepten/ Ya kovsalardı seni/ Ne yapardın acep sen/ (...) / İşte ben karar verdim/ Bu gece öleceğim/ Üzülme sen çünkü ben/ Göklerde gezeceğim”

Şiiri okuyunca durumu anladım: Sabahattin kendini asacaktı. Hemen nöbetçi öğretmene koştum. Bahçede bir çam ağacının altında yakaladık. Türkçe öğretmeni Hamdi bey, ona okuldan atılmayacağını açıkladı” (Bezirci, 1987: 18-19).

Ayrıca Naci Erçevik, Sabahattin Ali'nin artık okuldan ve öğretmenlerden bu olay yüzünden soğuduğunu, İstanbul'da okumak istediğini belirtmiştir. Ardından okul müdürü Esat Bey'in desteğiyle İstanbul'a naklini aldirmayı başarmıştır (Korkmaz, 1997: 12).

Balıkesir Öğretmen Okulu'ndaki beş yıllık eğitim hayatından sonra son sınıfı okumak üzere İstanbul Muallim Mektebi'ne geçerek burada zeki ve çalışkan bir öğrenci olduğunu hemen kanıtlar (Aksel, 1977: 250). Okulunda edebiyat öğretmeni olan Ali Canip Yöntem'in de destekleriyle Orhan Şaik Gökay'ın yönettiği Çağlayan dergisinde şiirleri yayımlanmıştır. Sabahattin Ali tam düzenli bir hayata doğru yol aldığı sırada annesinin hastalığının nüksetmesi, o sırada babasını kaybetmesi onu yaralasa da okulunu başarıyla bitirmiş, 21 Ağustos 1927'de öğretmenlik diplomasını almıştır (Korkmaz, 1997: 13-14).

1.1.3 Öğretmenlik Yılları

Sabahattin Ali okulundan mezun olduktan sonra Ankara'da baştabip yardımcısı olan dayısı Rıfat Ali Ertüzün'ün yanına gelir. Fakat o sıralarda Yozgat'a tayini çıkan dayısı, yeğeninin de kendisiyle gelmesi için dönemin mebuslarından biri olan Cevat Dursunoğlu'yla görüşür ve Sabahattin Ali'nin Yozgat Merkez Cumhuriyet İlkokulu'na öğretmen olarak atanmasına yardımcı olmuştur (Ertüzün, 1985: 13).

Ardından ailesini de alarak Yozgat'a yerleşmiştir. Dayısı sayesinde çevresi bir hayli genişleyen Sabahattin Ali, yine de kendisini anlayacak, şiirlerini ve hikâyelerini okuyacak kişiler bulamadığını yakın arkadaşı olan

Nahit Hanım'a yazdığı mektupta esefle bahsetmiştir (Bezirci, 1987: 23-24). Nahit Hanım, Sabahattin Ali'nin arkadaşlıkla başlayan fakat sonrasında karşılıksız aşka dönüşen bir hikâyesidir. Sabahattin Ali, çoğu zaman ona içini dökmüş, ilk zamanlar karşılığı olsa da sonrasında cevapsız kalan mektuplar yazmıştır (Korkmaz, 1997: 15-16).

1.1.4 Almanya Yılları

Sabahattin Ali, Yozgat'ta bir yıl kaldıktan sonra artık İstanbul'a dönmek istemiştir. Aynı zamanda buraya gelmesini sağlayan dayısı Rıfat Ali Ertüzün de Ankara'da özel hastane açarak Yozgat'tan ayrılmıştır.

Sabahattin Ali, yaz tatili için İstanbul'a giderken Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'ndan tanıdıklarına uğrar ve şakayla karışık; artık Yozgat'tan ayrılmak istediğini ve geri dönerse alacaklılarının onu öldüreceğini söyler. Tanıdıkları da ona yetenekli bir genç olduğunu, memleketin ona ihtiyacı olduğunu, eğer isterse yurt dışına bile gönderme imkânlarının olduğunu belirtmişlerdir (Korkmaz, 1997: 17).

Atatürk o dönemlerde öğretmen okulu mezunlarını yabancı dil öğretmeni olarak yetiştirmeleri için Avrupa'ya gönderilmesini istemiştir. Bunun üzerine Sabahattin Ali bu yabancı dil sınavlarına girip kazanır ve 1928'de Almanya'ya doğru yola çıkar. Onunla birlikte giden grubun içinde Melahat Togar, Osman Faruk ve Ömer Lütfü de bulunmaktadır.

Almanya'da ilk 15 gününü Berlin'de geçirdikten sonra Potsdam'a geçiş yapmıştır. İlk önceliği dil öğrenmek olduğu için pansiyoner olarak yaşlı bir kadının evinde kalmıştır. Daha sonra Almancayı daha iyi öğrenebilmek amacıyla Deutsches Institut Auslander adlı özel bir kursa yazılır. Bunun yanı sıra I. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de bulunmuş eski bir subaydan da ders almıştır. Ayrıca Sabahattin Ali, hafta sonları da birlikte geldiği arkadaşı Melahat Togar ile görüşmektedir (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 60).

Potsdam'da bulunduğu sürede memleketine ve Nahit Hanım'a olan hasretini genellikle kitap okuyarak, yeni yazarlar (Turgenyef, Maksim Gorki, Edgar Allen Poe, Guy de Maupassant, Thomas Mann) tanıyarak ve onlardan ilham alarak hafifletmeye çalışmıştır (Ali Laslo & Özkırmı,

1979: 61). Fakat artık burada çok sıkıldığını, Almanları birer domuza benzettiğini, kendini yalnız hissettiğini şiirlerinde de belirtmiştir (Ali, 1991: 92).

Dil kursu bittikten sonra Berlin’de yatılı bir okula yerleştirilir ve burada da kitaplara sığınmıştır. Kendisinin Almanya’ya altı ya da yedi yıllığını gönderildiğini düşünse de aslında program dört yıllıktır. Fakat Sabahattin Ali daha ikinci yılını bile tamamlayamadan Türkiye’ye geri dönmüştür. Geri dönmesiyle ilgili birçok iddia mevcut olsa da gerçek nedeni bilenememektedir (Korkmaz, 1997: 19).

1.1.5 Öğretmenlik Hayatı ve Tutuklanmalar

Sabahattin Ali, 1930 yılının Mart ayında ülkesine dönmüştür. Dönüşünün ardından o sıralar İstanbul Yüksek Muallim Mektebi’nde yatılı okuyan arkadaşları Nihal Atsız, Pertev Naili Boratav, Orhan Şaik Gökyay ve Nihad Sâmî Banarlı’nın yanında kalmıştır. Daha sonra bu okulun müdürü olan Hamit Ongusu’nun da yardımlarıyla Bursa’nın Orhaneli ilçesine ilkokul öğretmeni olarak atanmıştır. Aynı yılın Eylül ayında da Gazi Terbiye Enstitüsü’nde açılan Almanca yeterlilik sınavına girer ve Aydın Ortaokulu’na Almanca öğretmeni olarak atanır (Bezirci, 1987: 55).

Burada komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle hakkında soruşturma başlatılan Sabahattin Ali, 25 Mayıs 1931’de mahkeme dolayısıyla İstanbul’a sevk edilmiştir (Vakit, 1936: 1). Soruşturma derinleştirilince tutuklu yargılanmasına karar verilir ve 9 Eylül 1931 tarihine kadar Aydın Hapishanesi’nde tutuklu kalmıştır. Burada Kuyucaklı Yusuf ve Candarma Bekir’deki Halil Efe ile tanışmış olur, böylelikle buradan sonra yazacağı hikâyeler malzeme toplamış olacaktır.

9 Eylül günü Sabahattin Ali hapisten çıkar ve serbest kaldıktan yaklaşık 20 gün sonra, 30 Eylül 1931 tarihinde, Konya Ortaokulu Almanca öğretmenliğine atanmıştır (Korkmaz, 1997: 21).

Fakat özgürlüğü çok sürmeden tekrar tutuklama kararı çıkarılır. Bir toplantıda okumuş olduğu hicviyede Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü’yü yerdiği gerekçesiyle 22 Aralık 1932’de tutuklanmıştır.

Tutuklanmasına sebep olan, Almanya’da yazmış olduğu “Memleketten Haber” adlı şiiridir. Konya Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 1 yıllık cezaya çarptırılan Sabahattin Ali, davaya temyiz de eklendikten sonra 14 ay hüküm giymiş olur ve memuriyet kaydı silinir (Korkmaz, 1997: 23). Sabahattin Ali Konya Cezaevi’nden yakın arkadaşı olan Ayşe Sıtkı’ya yazdığı mektubunda bu olaya şöyle açıklık getirmiştir:

“Benim mesele, senin zannettiğin gibi fiyakalı bir zamanda ağızından kaçırdığım sözlerin neticesi değıldir. Aramın açıldığı bir iki namussuz başıma bu işi getirdiler. Geçen sene Mayıs’ında falanca yerde Gazi’yi ima ve telmihen tahkiri tazammûn eden bir şiiri falan yerde okudu, dediler. Adli safahat lehimde olduğu halde, müdde-i umûmî yaranmak için mahkumiyetimi talep etti, hakim de korktuğu için mahkum etti. Temyiz, cezayı aleyhimde naksetti, cezama iki ay daha ilave edildi. Şimdi 14 aya mahkumum ve aşağı yukarı üç ayını yattım. 11 ayım kaldı demektir” (Ali, İki Gözüm Ayşe, 1991: 55-56).

Daha sonra Konya Cezaevi’nden Sinop Cezaevi’ne sürgün edilmiştir. Aynı koğuşta kalan bazı arkadaşlarının onun yine sürekli okuduğunu, bir sandık üzerinde de yazdığını belirtmiştir (Taşan, 1976: 44-45). On ay bir hafta süren hapis hayatından sonra 29 Ekim 1933’te Cumhuriyet’in kuruluşunun 10. Yıldönümü sebebiyle çıkarılmış olan aftan yararlanarak özgürlüğüne kavuşmuştur (Korkmaz, 1997: 24).

1.1.6 Öğretmenliğe Dönüşü ve Evliliği

Artık özgür olan Sabahattin Ali sevdiklerini ziyaret etmek için önce İstanbul’a, ardından tekrar atanabilmek için Ankara’ya gider. Dönemin Orta Öğretim Genel Müdürü Reşat Şemseddin Sirer ve Müsteşar Vekili Rıdvan Nafiz Edgüer’den yardım istemiştir (Ali, 1991: 140). Fakat cezasında “Atatürk’e hakaret” suçu olması herkesi geri durmaya zorlar. Sorumluluk almaktan kaçınan kişiler topu başkasına atarlar ve Şemsettin Bey durumu Hasan Ali Yücel’e; o da yakın arkadaşı olan Maarif Vekili Hikmet Bayur’a intikal ettirir.

Sabahattin Ali 30 Kasım 1932’de yazdığı mektubunda anlattığına göre Hikmet Bayur’la yaptığı görüşmenin oldukça hararetle geçtiği, ikinci bir

mektup mu yazmasını istediklerini sorguladığını anlatmıştır. Hikmet Bayur ise Müdürler Encümeni'ne yönlendirmiş ve onların verecekleri kararı kabul edeceğini belirtmiştir (Ali, 1991: 140-141).

10 Aralık 1933 günü Müdürler Encümeni kurul toplantısında verilen karar, Sabahattin Ali'nin öğretmenlik dışında bir göreve atanması olmuştur (Ali, 1991: 144).

Fakat Maarif Vekili Hikmet Bey, Sabahattin Ali ile görüşürken Müdürler Encümeni'nin vereceği karara uyacağını söylese de bu kararı kabul etmemiş, eski fikirleri devam ettiği sürece istihdamının doğru olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Sabahattin Ali kendisiyle tekrar görüşür ve eski düşüncelerinin olmadığına dair bir vesika olmadan bir şey yapamayacağını dile getirir. Hatta Sabahattin Ali bu görüşmeden sonra Maarif Vekili için şöyle yazar: “Öyle mazlum bir kukla, öyle şuursuz bir alet ki... Aleyhimde hiç bir fikir ve niyeti yok, hatta ihtimal benden hoşlandı bile, fakat korkuyor, elinde bir vesika istiyor” (Ali, 1991: 144-145).

Görevine dönmek için uğraşan Sabahattin Ali o dönemlerde dayısı Rıfat Ali Ertüzün'ün evinde kalmıştır (Ertüzün, 1985: 70). Bir taraftan sosyalliğini sürdürürken diğer yandan da yine okumaya devam ediyor, tercüme yapıyordu. 1934 yılına geldiğinde ise ondan Atatürk için kaside yazması istenilmiştir (Ali, 1991: 73). Bunun üzerine 15 Ocak 1934'te Varlık Dergisi'nin 13. Sayısında “Benim Aşkım” adında yayımlanan şiirini Atatürk için yazmıştır (Ali, 1934: 201). Ancak bu şiirden sonra da Sabahattin Ali atanmak için uzunca süre beklemek zorunda kalır. Maarif Vekiliyle tekrar görüştüğünde kendisine yapıştırılan komünist etiketinin yanlış olduğunu yazılarında ispat ettiğini, hatta Esirler adlı oyununun halkevlerinde sahneleneceğini belirtmiştir (Ali, 1991: 153). Hikmet Bayur da bunun üzerine atama sözü vermiştir (Korkmaz, 1997: 27).

Atama süreçlerini beklerken Sabahattin Ali, yakın arkadaşı olan Ayşe Hanım'a, yazdığı mektubun sonunda evlenme teklifi etmiştir. Fakat Ayşe Hanım bunu bir şaka olarak algıladığını belirterek naifçe reddetmiştir (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 155-156).

Ardından Atatürk'ten izin alınması üzerine önce Orta Tedrisat Şube Müdürlüğü'ne, daha sonrasında Milli Talim ve Terbiye'ye atanmıştır (Çukurkavaklı, 1978: 182-204).

Sabahattin Ali'nin eski sevdiği Nahit Hanım evlenmiş, evlenme teklifi ettiği Ayşe Hanım da reddetmiştir. Bunların üzerine Aliye Hanım ile eczacı Salih Başotaç'ın evinde tanışılar. Başotaç ailesinin yardımıyla aileye haber yollar. Fakat Sabahattin Ali'nin poliste sicil kaydının olması aileyi tedirgin etse de Aliye Hanım'ın isteğiyle razı olurlar. 16 Mayıs 1935 yılında ise Kadıköy Evlenme Dairesi'nde nikahları kıyılmıştır. Nikahın ardından Ankara'ya gelerek burada düğün yapmışlar ve Ulus'ta bir daireye yerleşmişlerdir (Ali Laslo & Özkırımlı, 1979: 30-32).

Bunların yanı sıra yakın arkadaşı Saffet Arıkan vasıtasıyla mümeyyizlikten başka bir göreve atanmıştır. Aynı zamanda da ek iş olarak bir ortaokulda Almanca dersleri vermiştir.

Hem maddi hem de manevi anlamda rahatlayan Sabahattin Ali, bolca eser vermiş; hikâyeleri, öyküleri ve tercümeleleri yayınlanmıştır (Aydoğan, 2014: 62).

1.1.7 Askerlik Yılları ve Sonrasındaki Hayatı

Artık otuz yaşına dayanan Sabahattin Ali, İstanbul Eski Harbiye'de askerlik görevine başlamıştır. 2 ay er olarak, 6 ay da yedek subay öğrencisi olarak eğitimlerini tamamlamıştır. Askerlik sürecinde eşini yanından ayırmamış, gittiği şehirlere onu da götürmüştür. İstanbul'da yedek subay öğrencisi olduğu dönem, 30 Eylül 1937'de, kızları Filiz Ali doğmuştur (Korkmaz, 1997: 30).

Askerden döndüğünde yine Saffet Arıkan vasıtasıyla Musiki Muallim Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanmış, Ankara'ya yerleşmişlerdir. Burada geçirdiği dönemlerde Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Mediha (Berkes) Esenel ve Niyazi Ağırnaslı gibi önemli isimlerle dostluklar kurmuştur. Yine aynı yıl, Devlet Konservatuvarı'na atanır ve burada Almanya'dan gelmiş olan, Karl Ebert'in asistanlığını yapmıştır (Sertel S. , 1966: 240-241).

Artık kendini huzurlu hisseden Sabahattin Ali, edebi anlamda da verimliliğini arttırmıştır. 1939'da İçimizdeki Şeytan adlı eserini yazmıştır. Roman yayımlandıktan sonra birçok siyasi tartışmaya sebep olmuş, hatta bunların üzerine Nihal Atsız bu romana karşılık İçimizdeki Şeytanlar adıyla bir eser yayınlamıştır (Atsız, İçimizdeki Şeytanlar, 1940: 16).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra seferberlik üzerine tekrar askere çağrılmış ve dört ay İstanbul'da askerlik görevini yerine getirmiştir (Ağırnaslı, 1978: 252). Bu askerlik döneminde Kürk Mantolu Madonna'yı yazmış ve terhis olduktan sonra Hakikat gazetesinde tefrika edilmiştir (Korkmaz, 1997: 31).

Askerden sonra Ankara'ya geldiğinde Sabahattin Ali tekrar sakin ve verimli günlerine dönmüştür. Çevresi genişlemiş, dönemin siyasi isimleriyle yakın dostluklar kurmuştur (Ali Laslo & Özkırımlı, 1979: 36-37). Hikâyeler yazmış ve bunları 1943 yılında Yeni Dünya adındaki kitabında toplu biçimde yayınlamıştır. Yine aynı yıl Kürk Mantolu Madonna adlı romanı yayımlanmıştır.

Bunların yanı sıra Adalbert von Chamisso, Ludwig Tieck, Heinrich von Kleist, Friedrich Hebbel, Max Memmerich, Ignazio Silone gibi yazarlardan çeviriler yapmış, Yeni Türk, Tercüme, Yurt ve Dünya gibi çeşitli dergilerde yazılar yazmıştır. Ayrıca Tercüme Bürosu'nda ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Türk Dil Kurumu'nda da görevler almıştır (Korkmaz, 1997: 32).

Sabahattin Ali'nin maddi anlamda rahatlaması ve lüks bir hayat sürmesi çevresi tarafından eleştirilmiş, savunduğu fikirler ile yaşadığı hayatın çelişkili olmasıyla suçlanmıştır. Onu hem sağ kesim hem de sol kesim eleştiri yağmuruna tutmuştur. Ülkedeki sol kesim lüks ve burjuvazi bir yaşam sürmesinden dolayı, sağ kesim ise Sabahattin Ali'nin Almanya'ya birlikte gittiği ekipten daha önce ve daha önemli görevlere gelmesinden dolayı rahatsız olmuştur (Korkmaz, 1997: 33).

Nihal Atsız, 1 Nisan 1944 tarihinde Orhun dergisinin 16. sayısında yayınlamış olduğu "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup" adındaki yazısında; Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in vasıtasıyla Dil Kurumu azası olan ve Devlet Konservatuvarı'nda öğretmenlik yapan Sabahattin Ali'nin komünist olduğunu; aynı zamanda da Atatürk, İnönü, Ali

Çetinkaya'ya hakaret içerikli şiir yazan bir vatan haini olduğunu, devlet tarafından korunmasının da doğru olmadığını belirtir (Atsız, 1944: 2-3). Bu mektup halk arasında, özellikle de üniversite öğrencileri arasında, büyük yankı yaratsa da (Erer, 1965: 94-95) hükümet tarafından Nihal Atsız görevden alınmıştır.

Mektup sonrasında Sabahattin Ali, hakaret ettiği gerekçesiyle Nihal Atsız'a dava açmıştır. İlk duruşma 2 Nisan 1946 tarihinde yapılmıştır. Dava görülmeye başlanmadan önce adliye sarayının önünde toplanmış kalabalığın çoğu Siyasal Bilgiler ve Tıp Fakültesi öğrencileridir ve onun aleyhinde gösteriler yapmışlardır. Dava başladığında ise Sabahattin Ali'nin tek bir avukatı bile yoktur (Çukurkavaklı, 1978: 150-151). Nihal Atsız'ı ise dönemin en ünlü avukatlarından Hamit Şevket İnce'nin başkanlığını yapmış olduğu avukatlar ordusu savunmuştur. Dava görülürken adliye önünde ve içeride İstiklal Marşı okunup tezahüratlar yapılırken ortam gerginleşmiş ve dava ertelenmiştir.

İkinci duruşmada savcı, Nihal Atsız'ın Sabahattin Ali'ye vatan haini diyerek hakaret ettiği gerekçesiyle cezalandırılmasını istemiştir. 9 Mayıs 1944'te gerçekleşen üçüncü duruşmada ise dava, Atsız'ın önce altı ay ile sonrasında sicil kaydının temiz olmasından dolayı indirilerek dört ay ceza almasıyla sonuçlanmıştır (Erer, 1965: 105-109).

Dava sonrasında konservatuvarda bir süre daha öğretmenliğe devam etmiş ancak 1944 Eylül'ünde üçüncü kez askere çağırılmıştır. Çankırı'da 1,5 ay askerlik yapar ve döndüğünde mesleğine devam eden Sabahattin Ali, Bakanlık emrine alınarak Devlet Konservatuarı'ndaki görevini bırakmak zorunda kalmıştır (Korkmaz, 1997: 36).

Tam anlamıyla artık bu dönemden sonra onu kavgalı ve mücadeleli günler beklemektedir. 4 Aralık 1945 tarihinde komünizm karşıtı göstericiler Sabahattin Ali'nin faaliyet göstermiş olduğu gazete kurumlarına saldırılar düzenlemişlerdir. Meşhur Tan-Tanin kavgası da bu zamanda gerçekleşmiştir (Erer, 1965: 131-176).

1946 yılına gelindiğinde Sabahattin Ali, Zekeriya Sertel'e söylediğine göre siyaset ve politikaya atılmak istemiştir (Sertel Z. , 1978: 276). Aynı yıl,

ailesini bırakarak İstanbul'a gelir ve Aziz Nesin ile birlikte Marko Paşa gazetesini çıkarmıştır. Güncel olayları mizahî bakış açısıyla yorumlayan bir tarzda gazete çıkartmışlardır. Kadroda Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz ve Şerif Hulusi bulunmaktadır. Ayrıca karikatürleri de Mim Uykusuz çizmektedir. Daha ilk üç sayısında tirajını arttırınca yayın hayatına devam edebilmiştir. Fakat tirajları çok iyi olan bu gazete sonralarda mizahî yönünden çok siyasî yönü ağır basınca eleştiri ve tartışmalara sebep olmuştur.

Dergide çıkan ve çoğu imzasız olan yazılardan biri dışındaki Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'a ait olan yazılardan dolayı derginin sorumlusu olan Sabahattin Ali'ye davalar açılır ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Önce İstanbul cezaevinde kalır, sonra 11 Haziran 1947'de Üsküdar'daki Paşakapısı Cezaevi'ne nakli gerçekleşmiştir. 10 Eylül 1947'de ise tahliye edilerek özgürlüğüne kavuşmuştur (Korkmaz, 1997: 37-38). Bu sırada Marko Paşa kapatılmış, peşi sıra Merhum Paşa (26 Mayıs 1947), Malum Paşa (8 Eylül 1947) adlı gazeteleri çıkarmışlardır.

Ardından ileriki zamanlarda "adaleti tahkir" gerekçesiyle tekrardan tutuklama kararı çıkartılmıştır. Karar çıkartılmış olmasına rağmen tutuklama işlemi gerçekleştirilmez, kendisi de teslim olmaz. Bu sıralarda Ali Baba dergisini çıkarmış, "Sırça Köşk" adlı öyküsünü de yayınlamıştır. Ancak Bakanlar Kurulu'nun kararıyla Sırça Köşk toplatılır. Sonrasında da adresini bildirerek teslim olur ve Sultanahmet Cezaevi'ne gönderilmiştir (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 229-230).

31 Aralık 1947'de tahliye olduktan sonra işleri bozulmuş, Ali Baba dergisini çıkaramaz hale gelmiş ve kendini maddi sıkıntılar içinde bulmuştur. Bunların üzerine baskı makinesini satarak kamyon alıp nakliyecilik yapmak arzusundadır (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 95). Baskı makinesinden gelen para ancak borçlarına yetmiş, kamyon almak için parası kalmamıştır. Bu yüzden ancak Cimcoz ailesinin yardımıyla kamyon sahibi olabilmıştır. Bununla birlikte Sabahattin Ali nakliyeciliğe başlamış olur.

Adana'ya nakliye işi için gittikten sonra dönüşte Ankara'ya ailesinin yanına da uğrar. Fakat bu Sabahattin Ali'nin ailesiyle olan son

görüşmesidir. Bunun o zamanlar ne Sabahattin Ali ne de ailesi farkındaydı (Korkmaz, 1997: 39).

Yaşadığı olaylardan bunalan Sabahattin Ali, eşinin anlattığına göre yurt dışına gitmek istemiştir. Fakat Niyazi Berkes'in anılarında bahsettiğine göre; Sabahattin Ali'ye pasaport verilmiyordu (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 75). Fakat o yine de gitmekte kararlıdır. Sonunda, 1948 yılının Mart ayının sonlarına doğru Edirne'ye peynir götüreceğini söyleyerek gün doğmadan Mehmet Ali Cimcoz ile vedalaşır ve ayrılır (Korkmaz, 1997: 40).

1.1.8 Ölümü

Aslında Sabahattin Ali'nin amacı Edirne'ye peynir götürmek değildir. Trakya'dan Bulgaristan sınırını aşacak ve Avrupa'ya gidecektir. Fakat böyle bir plan yaptığını Mehmet Ali Cimcoz dâhil kimseye söylememiştir. Onu yurtdışına kaçırarak olan kişi Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde tanıştığı Berber Hasan'dır (Çukurkavaklı, 1978: 417-419).

Sabahattin Ali gizli bir plan yapacak kadar gitmeyi kafasına koymuş, pasaport verilmediği için de kaçak yollara başvurmuştur. Aliye Ali, Sabahattin Ali'nin kaçmayı düşünmesiyle ilgili şöyle bir yorum yapmıştır:

"(...) Sabahattin iyi yürekli idi, insanları çok seven biriydi. Senelerden beri daima dama taşı gibi oynanan sanata verdiği emek, polisçe devamlı tedirgin edilmesi sinirlerini yormuş olacaktı ki kaçırma teklifi ona cazip gelmişti. Romanlarını rahat bir kafa ile yazabilme düşü, kafasını dinlemek istediği bir yer veya bir memleket aratıyordu ona herhalde" (Ali Laslo & Özkırmı, 1979: 39).

Sabahattin Ali'yi cezaevinde tanıştığı Berber Hasan, Ali Ertekin'le tanışır. Kaçış süresince ona rehberlik edecektir (Ababay, 1986: 53). Fakat Ali Ertekin, Sabahattin Ali'nin katili olmuştur. Ertekin'in vermiş olduğu ifadeye göre; Kırklareli'ne doğru bir kamyonda yol alırken Sabahattin Ali'nin söylemlerinden rahatsız olmuş, milli hislerine tahrik gerekçesiyle onu öldürmüştür. Cansız bedeni 16 Haziran 1948'de bir çoban tarafından bulunmuştur (Korkmaz, 1997: 42-43).

1.2 Sanatı ve Edebiyat Görüşü

Sabahattin Ali, edebiyata gençlik yıllarında yazdığı şiirlerle girmiştir. Sonraki okul yıllarında edebiyatla yakından ilgilenmiş, okul gazetesiyle başlayan bu yolculuk dergilerde şiir ve öyküler yazmasıyla devam etmiştir (Bezirci, 1987: 17).

Sabahattin Ali şiir yazmaya başladığında o dönemde şiirde hece hâkimiyeti vardı. Milli Edebiyat, Ali'ye döneminden aktarılmıştır. Sabahattin Ali, ilk zamanlarda edebiyat için "içinde yaşanan cemiyet şartlarının şuurlu veya şuursuz bir ifadesi" (Reşit, Sabahattin Ali ile Bir Konuşma, 1936: 264) olarak tasvir etmiştir. Fakat bundan sonra yalın bir yansıtma işi olmasına karşı çıkmış "sanatın bir maksadı olmalı" görüşünü savunmuştur. Reşit ile yaptığı konuşmada ise sanatın insanı yükseltmek ve daha iyiye götürmek dışında başka bir maksadının olmadığını vurgulamıştır (Reşit, Sabahattin Ali ile Bir Konuşma, 1936: 264). Sanatkar ferdiyetçilikten kurtulmalı, muhite dönük olmalıdır. Sanat ve muhitin içinde bulunduğu etkileşimle ortaya çıkmış bir yansımadır ve realist olmak zorundadır. Sabahattin Ali'nin burada bahsetmiş olduğu "muhit" aslında halktır. Ona göre sanat halktan kopuk olmamalı, halk ile iç içe olmalıdır (Korkmaz, 1997: 47).

1938 yılında yapılan bir söyleşide ise Sabahattin Ali'nin sanat ile ilgili fikirlerinin oturduğunu ve olgunlaştığını söyleyebiliriz. Burada şiirle ilgili şunları söyler: "Bence şiirin eskisi yenisi yoktur. İyi şiir, muhakkak ki insana bir şey ilave eder, bu şey bazen tez olur, bazen bizim manen daha genişlememizi temin eden bir heyecan olur" (Nazif, 1938: 566).

Sabahattin Ali, sanata toplumcu gerçekçi bir bakış açısıyla bakmaktadır. Bunun örneğini de en iyi "Kuyucaklı Yusuf" adlı eseriyle vermiştir. Türk edebiyatındaki ilk başarılı örnektir. Eserde toplumun ruh mühendisliğini yapmış, aşk hikâyesiyle harmanlayarak okuyucunun beğenisine sunmuştur.

Bilhassa Almanya'da olduğu dönemde ufkunu genişletebilmiş, yeni yazarlarla tanışma fırsatı bulmuştur. Almanya'da aynı ekipte olduğu arkadaşı Togar'a göre daha Almanca'yı sökmeden Alman edebiyatı ve Rus edebiyatına merak sarmıştır. Bu meraklı ve her daim öğrenme açlığı olan

yönü sayesinde Ivan Turgenyev, Maksim Gorki, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant, Heinrich von Kleist, E.T.A Hofmann ve Thomas Mann gibi dünya edebiyatında önemli isimler olan kişilerden ilham almıştır. Hatta Almanya'dan döndüğünde Rainer Maria Rilke'den, E.T.A. Hofmann'dan, Peter Schlihmmil'den ve daha birçok önemli yazarlardan çeviriler yapmış, bunları yayımlamıştır (Ali Laslo & Özkırımlı, 1979: 61).

Eserlerinde eski edebiyattan da yararlanan yazar, Divan edebiyatı için şunları söylemiştir: "Sanat olmuş ve olacak her şeyden faydalanır. Divan edebiyatı gibi kitle ile arasındaki köprüleri yakmış zümre edebiyatları ancak içtimai tetkik mevzuu olur ve şair bunları ibretle gözden geçirir" (Reşit, 1936).

Dilde sadeliği savunan ve bunu eserlerine yansıtan Sabahattin Ali için Ramazan Korkmaz şunları ifade etmiştir: "Sabahattin Ali, malzemesi dil olan bir sanatla uğraştığından; eserlerinde kullandığı dile çok önem verir. O, dilde aşırı her tavra karşıdır. Madem ki dil, kitle ile bir anlaşma ve iletişim aracıdır; o halde önce anlaşılır olmalıdır; yalın, sade ve süsüz... Bunun için öncelikle kendi eserlerinde kullandığı dilin bu kriterlere uygun olmasına büyük özen gösterir" (Korkmaz, 1997: 49).

1.3 Eserleri

1.3.1 Romanları

Kuyucaklı Yusuf

Kuyucaklı Yusuf, 1932'de Konya'da "Yeni Anadolu" gazetesinde tefrika edilmeye başlamıştır. Fakat telefını alamadığı için zaman zaman kesintilere uğramıştır. Bu yüzden tefrikayı yarım bırakmıştır. 1936'da "Projektör" adındaki gazetede tefrikaya başlansa da derginin yayımlanması durdurulduğu için tefrika tekrar yarım kalmıştır. Romanın son olarak "Tan" gazetesinde tefrikası tamamlanmış, ilk kez 1937'de kitap olarak basılmıştır. Böylelikle Sabahattin Ali'nin yayımlanmış ilk romanı Kuyucaklı Yusuf olmuştur.

Roman, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 100 Temel Eser kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca Kuyucaklı Yusuf, 1985 yılında Feyzi Tuna tarafında yine aynı isimle sinemaya uyarlanarak halkın beğenisine sunulmuştur.

Kuyucaklı Yusuf romanında aşk teması öne çıkmaktadır. Aşk, sevgi gibi bireysel konuları ele almıştır. Bu romanda ön planda olan diğer konular ise evlilik ve Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yapısıdır. Romanın kadrosunu köylüler, kasabalılar ve memurlar oluşturmaktadır.

Romanda, dokuz yaşında anne ve babasının katledilmesi üzerine hayatta yapayalnız kalan Yusuf'u, olayı soruşturmak için Kuyucak köyüne gelen Nazilli Kaymakamı Selahattin Bey'in evlat edinmesiyle başlayan hayat hikâyesi anlatılmaktadır.

İçimizdeki Şeytan

"Ulus" gazetesinde 3 Nisan-29 Haziran 1939 tarihleri arasında seksen yedi bölüm şeklinde tefrika edilen İçimizdeki Şeytan adlı roman, 1940 yılında Remzi Kitabevi tarafından kitap olarak basılmıştır.

Romanda aşk ve evlilik teması öne çıkmaktadır. Romanın kadrosunu yazarlar, öğretmenler ve profesörler oluşturmaktadır. Döneminin aydınlarını çarpıcı bir dille anlatmıştır. Sabahattin Ali, romanda birbirini seven, kısa zamanda beraber olan Ömer ve Macide'nin yaşam tarzı ve fikirleri bakımından anlaşamayarak ayrılan iki genci konu almıştır.

Kürk Mantolu Madonna

"Hakikat" gazetesinde 18 Aralık 1940-8 Şubat 1941 yılları arasında "Büyük Hikâye" başlığı altında kırk sekiz bölüm olarak tefrika edilen roman, 1943 yılında Remzi Kitabevi tarafından kitap olarak basılmıştır. Bilhassa son yıllarda Kürk Mantolu Madonna'ya okuyucular tarafından yoğun ilgi gösterilmektedir.

Romanda aşk ve yalnızlık temaları ön plandadır. Roman kadrosunu Raif Bey'in iş arkadaşları, Almanya'da tanışmış olduğu kişiler ve Maria Puder oluşturmaktadır. Romanın asıl konusu; Rasim adlı kişinin iş arkadaşı olan Raif Efendi'nin Almanya'da yaşadığı olaylardır. Olaylar, Rasim'in Raif Efendi'nin siyah kaplı defterini okumasıyla başlar. Raif Efendi, babasının

isteğiyle Almanya'ya gider, oradaki resim sergisinde bir kadın portresinden oldukça etkilenir ve resimde görmüş olduğu Maria Puder ile tanışır ve birbirlerine âşık olurlar.

1.3.2 Öyküleri

Değirmen

Sabahattin Ali'nin Remzi Kitabevi tarafından 1935 yılında yayımlanmış olan ilk öykü kitabıdır. "Değirmen" adını içinde bulunan öyküden almıştır. 3 kısımdan oluşan bu öykü kitabı içerisinde 16 adet öykü bulundurmaktadır. Sabahattin Ali'nin 1927 ile 1934 yılları arasındaki hikâyelerini içermektedir. Bu öykü kitabının ön sözünde, yazar kendine dair eleştirilerde bulunmuştur.

Kağnı

Muhteva olarak 1932'da yayımlansa da "Bir Skandal" hikâyesi dışında yazarın 1935 ile 1936 yılları arasında yayımlanmış olduğu 13 hikâyeden oluşan öykü kitabıdır. Köylüler, işçiler ve mahkumlar hikâyelerin kadrosunu oluşturmaktadır.

Ses

1937 yılında yayımlanmış olan öykü kitabı, yazarın 1936 ve 1937 yılları arasında yazdığı hikâyelerden oluşmaktadır. İçerisinde 5 öykü bulunmaktadır. Genellikle jandarma, köylüler ve işçiler ekseninde temalar işlenmiştir.

1943'te başlayan ikinci baskısından itibaren Akba Yayınevi tarafından Ses, Kağnı adlı kitapla birlikte yayımlanmaya başlanmıştır.

Yeni Dünya

Remzi Kitabevi tarafından 1943 yılında yayımlanmış olan bu eser, 13 hikâyeden oluşmaktadır. Muhteva olarak düşkün kadınları ele alan Sabahattin Ali, bu öykü kitabıyla hikâye alanında önemli bir yetkinliğe ulaştığını ortaya koymaktadır.

Sırça Köşk

1947 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlanmış olan öykü kitabıdır. Kitapta, Sabahattin Ali'nin 1944 ile 1947 yılları arasında basılmış hikâyeleri toplanmıştır. 13 hikâyesi klasik biçimde yazılırken bunlardan dördü masal biçimde yazılmıştır. Genellikle şehir yaşamı tema olarak kullanılmıştır.

1.3.3 Şiirleri

Dağlar ve Rüzgar

Sabahattin Ali'nin ilk şiir kitabı olan "Dağlar ve Rüzgar" adlı eser, daha önce yayımlanmamış şiirleriyle birlikte ilk olarak 1934'te Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. Bu eser yayımlanırken Sabahattin Ali hayattadır ve ön sözünü de kendisi yazmıştır.

"Dağlar ve Rüzgar" kitabının (1934) ilk baskısında 27 şiir bulunmaktadır. Yeni eklerle birlikte Akba Kitabevi etiketi ile "Değirmen; Dağlar ve Rüzgar" 1943'te yayımlanmıştır. 1973'te ise "Kurbağanın Serenadı" ve "Öteki Şiirler" bölümleri eklenerek Asım Bezirci tarafından yayımlanmıştır. 1983'te de Atilla Özkırımlı tüm ekleri toplamış, Cem Yayınevi tarafından "Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler" adıyla basılmıştır. Kitap 3 bölümden oluşmaktadır. 1983 baskısında "Dağlar ve Rüzgar" bölümüne "Öyle Günler Gördüm Ki" şiiri de eklendikten sonra bu bölümde 28 şiir bulunmaktadır. "Kurbağanın Serenadı" bölümünde 22 şiiri bulunurken, "Öteki Şiirler" bölümünde 23 şiir bulunmaktadır.

"Dağlar ve Rüzgar" bölümünde Sabahattin Ali'nin 1931-1934 yılları arasında yazdığı şiirler yer almaktadır. Bu bölümde bulunan *Dağlar, Rüzgar, Kara Yazı, Mayıs ve Unutamadım* şiirleri daha öncesinde dergilerde yayımlanmıştır fakat geri kalan şiirler ilk kez bu kitapta yer almıştır.

"Kurbağanın Serenadı" bölümündeki şiirler, 1926-1928 yılları arasında yazdığı şiirlerdir. 8 şiir ilk kez bu kitapta yayımlanmışken diğer şiirler daha önce dergilerde yayımlanmıştır. Bu bölümde bulunan şiirlerin 21 tanesini bir defterde toplayan Sabahattin Ali, bu defteri Nahit Hanım'a teslim etmiştir. Asım Bezirci de bu defteri Nahit Hanım'dan alarak kitapta yer vermiştir. Geri kalan 2 şiiri 1932 yılında Sinop'ta hapis yatarken saklaması

için Haşim Nezihi Okay'a vermiştir. Asım Bezirci kendisinden bu iki şiiri alarak kitaba eklemiştir.

Eserin "Öteki Şiirler" bölümünde Sabahattin Ali'nin eski edebiyatla ilgili olduğunu görebiliriz. Mesnevi, terakib-i bend, şarkı gibi türler bu şiir kitabının bünyesinde bulunmaktadır.

Sabahattin Ali şiirlerinde sevgi, aşk, hasret, gurbet, hapisane gibi konuları ele almıştır. Karamsarlık, yalnızlık, bunalma gibi konular şiirlerinin diğer temalarıdır. Sinop Hapishanesi'ndeyken yazdığı 5 parçalık "Hapishane Şarkısı" ileriki yıllarda Edip Akbayram, Ahmet Kaya, Zülfü Livaneli gibi isimler tarafından bestelenip söylenmiş ve günümüze kadar bu ezgileri getirmişlerdir.

Eserde kişilere adanmış ve onları konu edinmiş olduğu dört şiir bulunmaktadır. Bunlar Atatürk, Ziya Gökalp, babası Selahattin Ali ve Abdülkadir Geylani'dir.

"Gazel Naziresi", "Mesnevi," "Terakib-i Bend Risalesi" şiirleri aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Geriye kalan yetmiş şiir ise hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Şiirlerin çoğu 8'li hece ölçüsüyle yazılsa da 7'li, 11'li, 13'lü, 14'lü, 17'li kalıpları da kullanmıştır.

1.3.4 Oyunları

Esirler

Sabahattin Ali'nin yazdığı bir tablo ve üç perdeden oluşan bir oyundur. Türk tarihindeki Kürşat İhtilali'nden esinlenerek yazmıştır. Oyundaki olaylar M.S 7. yüzyılda Çin'in Si-Gan-Fu kentinde geçmektedir.

2. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

Söz varlığı, bir dilin varoluşundan itibaren kullanmış olduğu tüm sözcüklerdir. Bunun yanı sıra zamanla oluşan deyimler, atasözleri ve kalıplaşmış sözler söz varlığına dahil olmaktadır.

TDK, söz varlığı kelimesini şu şekilde tanımlamıştır: "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" (Türkçe Sözlük, 2011: 2158).

Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı, insanın organlarından ve vücut bölümlerinden başlayarak yiyecek-içeceklerine, en sık kullandıkları araç-gereçlere, doğayla, tarımla ilgili konu ve olaylara, en sık gereksinme duydukları eylem(fiil)lere ve sayı sistemine kadar uzanan bir kavramlar bütünüdür. Bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarına ait terimler; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere birden çok sözcükle anlatım bulan deyimler; bir ulusun bilgeliğini yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri de söz varlığının meydana getiren unsurlardandır. İnsanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları kalıp sözler (ilişki sözleri) ve Türkçede bambaşka bir yer tutan ve anadilimize büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler de söz varlığı içinde yer alır (Aksan, 2006: 13-14).

Yaptığımız çalışma Sabahattin Ali'nin *Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler* adlı şiir kitabı temel alınarak hazırlanmıştır.

Bilhassa Doğan Aksan'ın *Türkçenin Söz Varlığı* adlı eseri esas alınarak ve birçok eserden yararlanılarak üzerinde çalıştığımız eserin çözümlenip yorumlanmasına yönelik esaslar tespit edilmiştir.

Sabahattin Ali şiirlerini önce 1934 yılında kendisi hayattayken *Dağlar ve Rüzgar* adıyla kitaplaştırmıştır. *Dağlar ve Rüzgar* ikinci basımından başlayarak çoğunlukla *Değirmen* adlı hikâye kitabıyla birlikte

yayımlanmıştır. Bilgi Yayınevi'nce yapılan dördüncü basıma ise Asım Bezirci'nin derlediği, sanatçının dergilerde kalmış ya da hiç yayımlanmamış şiirleri de eklenmiştir (Ali, 1983: 9).

Atilla Özkırmı, dördüncü baskıdan sonra tüm yayımlanmış veya yayımlanmamış şiirleri toplayarak 1983 yılında *Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler* adıyla 3 bölüm halinde yayımlamıştır.

Biz bu çalışmayı yürütürken öncelikle *Dağlar ve Rüzgar* bölümünü, Remzi Kitabevi'nin yayımlamış olduğu ilk baskıyı esas aldık. *Kurbağanın Serenadı ve Öteki Şiirler* bölümünü ise Atilla Özkırmı'nın hazırlamış olduğu 1983 tarihli 5. baskısını esas alarak söz varlığını ortaya koyduk. Dizin oluştururken bunların anlaşılabilmesi sebebiyle satır numaralarını Remzi Kitabevi baskısı için "R", Cem Yayınevi için "C" ile sembolendirdik.

Özkırmı bu baskıyı hazırlarken dergilerden, Sabahattin Ali'nin şiir defterlerinden toparlayarak yazdıklarını bozmadan aktarmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Asım Bezirci ve Pertev Naili Boratav'dan da yardım almıştır (Ali, 1983: 9-10).

1934 ve 1983 baskıları arasında bazı küçük farklar ya da esere müdahaleler tespit edilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

1934 baskında *Öyle Günler Gördüm Ki* şiiri bulunmayıp 1983 baskısının *Dağlar ve Rüzgar* bölümünde bulunduğu (sonradan eklendiği) görülmektedir.

1934 baskısında s.11 “sıgımayan” kelimesi, 1983 baskısında s.25 “sığmayan” olarak düzeltilmiştir.

1934 baskısında s.16 “girinciyedek, görüncüyedek, geberinciyedek” iken, 1983 baskısında s.30. “girinceye dek, görüncüye dek, geberinceye dek” olarak düzeltilmiştir.

1934 baskısında s.42 “Azat olmaz” iken, 1983 baskısında s.56 “Azâdolmaz” olarak yazılmıştır.

1934 baskısında s.47 “hergün” iken, 1983 baskısında s.61 “her gün” olarak düzeltilmiştir.

1934 baskısında s.48 “yer yüzü” iken, 1983 baskısında s.62 “yeryüzü” şeklinde düzeltilmiştir.

1934 baskısında s.50 “senden uzakta kalsam da” iken 1983 baskısında s.63. “senden uzak kalsam da” olarak yazılmıştır. Şiir 8’li hece ölçüsü ile yazıldığı için 1934 baskısında doğrudur fakat 1983 baskısında yanlış yazılmıştır.

1934 baskısında s.50 “ben gene sena vurgunum” iken 1983 baskısında s.63 “ben gene sana vurgunum” olarak düzeltilmiştir. 1934 baskısında diğer dörtlükler "sana" ile devam ettiği için büyük ihtimalle bu baskı hatasından kaynaklanmaktadır.

Çalışmada öncelikle eser taranmış ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Aktarılan metin üzerinde gramatikal dizin programında kullanabilmek için düzeltmeler yapılmıştır. Metni aktarırken bilgisayarın kelime tabanlarını algılayabilmesi için kodlu olarak hazırlamak gerekmektedir. Bunun için isim tabanından sonra (.), fiil tabanından sonra ise (-) işareti konulmuştur. Metinde yer alan ve ayrı yazılan birleşik sözcükler ve özel isimler dizin programı tarafından bir sözcük olarak algılanabilmesi için birleşik olarak yazılmıştır. Ardından her satırın başına sayfa ve satır numarası verilmiştir. Gramatikal dizin çıkarılırken dizin programı olarak, Ceval Kaya tarafından geliştirilen "Cibakaya" programı kullanılmıştır.

Dizinde yer alan eş sesli sözcükler ayrı madde başları olarak anlamlandırılmıştır. Birden çok anlamı olan kelimelerin açıklamaları verilirken de aralarına ";" işareti kullanılmıştır.

Söz varlığı kısmında şiir kitabında ne kadar ifade varsa sözlüğe dahil ettik. Kitabın "Öteki Şiirler" bölümünde halk edebiyatındaki aşık tarzı söyleyişlerinin yanında; Gazel Naziresi, Şarkı (I-IV), Terkib-i Bend ve Mesnevi gibi klasik edebiyat formları ile yazılmış şiirlere de rastlamak mümkündür (Korkmaz, 1997: 292). Bölümde geçen mukaddimleri ve arkadaşlarından bahsetmiş olduğu notları da sözlüğe dahil ettik.

Kelimelerin şiirlerde kullanıldığı anlamları Kubbealtı Lugatı ve TDK sözlükleri esas alınarak diğer yerli ve yabancı sözlüklerden de faydalanarak açıklamaları yapılmıştır. Dizinde madde başı olarak verilen özel isimler ve yabancı dillerden dilimize geçmiş ve Türkçe ek almış kelimelerde köken belirtilmemiştir. Bunun yanı sıra kelimelerin kökenleri ve sınıfı belirtilmiş, satır numaralarıyla birlikte sayfa numaralarına yer verilmiştir.

Sabahattin Ali'nin şiir kitabında yapılan dizin çalışmasında eserde yaklaşık 10416 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin yaklaşık 2895 tanesinin madde başı özelliği taşıdığı tespit edilmiştir.

İçeriğin planında yapılan tasnif, Doğan Aksan'ın *Türkçenin Söz Varlığı* adlı kitabındaki söz varlığı tasnifi esas alınsa da tüm tasniflere yer verilmemiştir.

Yaptığımız çıkarımlara göre eserin söz varlığını kökenine, kullanım sıklığına, yapısına, işlevine, anlamına, sınıfına ve türüne göre inceledik.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın *Birinci Bölümü* Sabahattin Ali'nin hayatı, edebi kişiliği, eserleri hakkında bilgi içermektedir.

İkinci bölümde söz varlığı ve tasnifleri örneklerle açıklanmıştır. Sabahattin Ali'nin eserleri üzerine dil incelemeleri, söz varlığı incelemeleri ve söz dizimi incelemeleriyle ilgili bazı çalışmaların bibliyografyası verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise gramatikal dizin verilmiştir. Madde başları açıklanırken kelimelerin kökeni Türkçe veya Eski Türkçe ise belirtilmemiş, yabancı kökenli sözcüklerin hangi dile ait oldukları etimolojik künyesiyle belirtilmiştir. *Sonuç* bölümünde yapılan çalışmadaki çıkarımlara göre tespitlerde bulunulmuş, kullanmış olduğumuz kaynaklar ise *Kaynakça* bölümünde verilmiştir.

2.1 Kökenine Göre Söz Varlığı

Bu başlık altında Sabahattin Ali'nin şiirlerinde kullandığı dilin söz varlığı içindeki öğeler kökenine göre ele alınmıştır:

2.1.1 Yerli Sözcükler

Yerli sözcükler, dilin kendisinin olan, kökeni dilde bulunan, başka bir dilden alınmayan sözcüklerdir. (Aksan, 2009: 17). Bu anlamda Türkçenin de söz varlığı zengin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2. Alıntı Sözcükler

Her millet dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur. Bu bakımdan her milletin dili, o milletin çağlar boyunca yaşadığı tarihin adeta özetidir. Dile bu gözle bakılırsa mana kazanılır (Kaplan, 1983: 187-188).

Biz on dokuzuncu asırdan sonra Batı medeniyetini benimsemeye başladık. Bunun neticesinde Türkçeye Batı dillerinden binlerce kelime girdi. Bu da dil ile kültür ve medeniyet arasındaki münasebeti gösterir. Türkler İslam medeniyeti çevresine girdikten sonra, bu medeniyeti öğrendikleri kavimlerden, Fars ve Araplardan binlerce kelime almışlardır. Anadolu'ya geldikten sonra Türkçeye, birlikte yaşadığımız Müslüman olmayan kavimlerin dillerinden de yüzlerce kelime girmiştir (Kaplan, 1983: 150).

Eserde geçen alıntı kelimeler Şu Şekilde aşağıda belirtilmiştir:

Almanca kelimeler: 2

Arapça kelimeler: 925

Bulgarca kelimeler: 1

Ermenice kelimeler: 3

Farsça kelimeler: 398

Fransızca kelimeler: 31

Hintçe kelimeler: 1

İbranice Kelimeler: 5

İngilizce kelimeler: 4

İspanyolca kelimeler: 2

İtalyanca kelimeler: 18

Latince kelimeler: 20

Moğolca kelimeler: 6

Portekizce kelimeler: 1

Soğdca kelimeler: 1

Yunanca kelimeler: 37

Alıntı sÖzcükler arasında en çok Arapça ve Farsça sÖzcüklerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Bu, dillerin tarihsel dönemlerinde birbirleriyle oluŐturdukları etkileŐimin bir göstergesi olarak algılanmaktadır.

Türklerin İslâm kültür ve medeniyeti içine girmeleriyle birlikte, bilim dilinin Arapça olarak benimsenmesi (Gündoğan, 1997: 8) ve Türkçenin Farsça ile Eski Türkçe devrinden önce başlayan ilişkisi (Eker, 2010: 197) alıntı sayısı olarak Arapça ve Farsça'nın fazla oluŐunun sebebini açıklamaktadır.

Doğan Aksan, Türkiye'nin önde gelen 5 gazetesinde, söz varlığındaki Türkçe, Arapça ve Farsça geler bakımından incelenmiş bir araştırmanın sonuçlarını şöyle paylaşmıştır (Aksan, 2009: 56):

Yıl	Türkçe	Arapça	Farsça
1931	%35	%51	%2
1933	%44	%45	%2
1936	%48	%40	%3
1941	%48	%40	%3
1946	%57	%28	%3
1951	%51	%35	%3
1956	%51	%35.1	%2
1961	%56	%30.5	%3
1965	%60.5	%26	%1

Doğan Aksan'ın paylaştığı sonuçlara baktığımızda 1931'den 1965 yılına kadar Türkçe kelimelerin kullanımının arttığı, Arapça ve Farsça kelimelerinin ise azaldığı görülmektedir. O dönemde "Türkçede zleşme" akımı başlamasına rağmen Sabahattin Ali diline bunu yansıtmayarak Arapça ve Farsça kelimeleri yüksek oranda kullanmıştır.

2.2. Kullanım Sıklığına Göre Sözcükler

Bu başlık altınca eserde hangi sözcüklerin daha sık kullanıldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2.2.1. Sıklığı Düşük Olan Sözcükler

Kullanım sıklığı düşük olan sözcüklere eserde daha az rastlanmaktadır. Bu gruba dâhil olan sözcükler 0 ila 10 taneyi geçmemektedir.

azat, balta, ceket, dizi, gurbet, emsalsiz, kıvırcık, mahluk, sarhoş, tane, yıldız...

2.2.2. Sıklığı Orta Olan Sözcükler

Bu gruba dahil olan sözcükler 11 ila 50 taneyi geçmemektedir.

böyle, fakülte, kar, rahat, siz, su, şey, şimdi, ön, uzak, var, yap-, yer, zaman...

2.2.3. Sıklığı Yüksek Olan Sözcükler

Sıklığı yüksek olan sözcükler eserde en çok kullanılmış olan sözcüklerdir. Bu gruba dahil olan sözcükler 50 ve üzeri sözcüğü kapsamaktadır.

ben, bir, bu, de, et-, eyle-, gel-, gibi, gönül, gün, her, ki, ne, o, ol-, sen, ve, yar.

2.3. Yapısına Göre Sözcükler

2.3.1. Kök Sözcükler

Yapım ve çekim eki eklerinin sözcükten çıkarılmasından sonra kalan, tek başına kullanılabilen ve anlamı olan en küçük biçim birimine kök sözcük denir. Kök sözcükler karşımıza basit veya yalınç adıyla da çıkmaktadır.

adet, düdük, hız, mey, ol-, otur-, pul, söz, şiir, yasak, zevk...

2.3.2. Türemiş Sözcükler

İsim veya fiil köklerinin yapım eki alarak genişleyen şekline türemiş sözcük denir. Türemiş sözcüklere aynı zamanda gövde ismi verilmektedir. Gövdeler de tıpkı kökler gibi yapım ve çekim ekleri alabilir.

acıklı, akıntı, birikinti, boşluk, kargaşalık, nazlı, sevdasız, türkçülük, yolcu...

2.3.3. Birleşik Sözcükler

Yeni bir kavramı karşılayabilmek üzere birden çok sözcüğü birleştirme yoluna birleşik sözcük denir. Birleşik sözcükler, kavramlaştırma ve türetme gücü arttırmış ve dilimizdeki sözcük ailelerinin gelişmesinde katkıda bulunmuştur.

ağabey, birkaç, boşboğaz, bugün, çıkabil-, çöküver-, gökyüzü, karaciğer, sevdazede, yanardağ, yer altı, yeryüzü...

2.3.4. Yansıma Sözcükler

Bazı seslerin insanda yarattığı duyuların isimlendirilmesiyle ve dilin yapısına uygun olarak bu seslerin kelimelere dönüşmesiyle yansıma sözcükler ortaya çıkmıştır. Hatta insanoğlunun anadiline bu sesler kılavuzluk etmiştir. Doğada bulunan canlı ve cansız varlıkların, doğa olaylarının sesleri taklit edilerek zamanla anlamlar yüklenmiştir. Böylelikle yansıma sözcükler bize ses ile anlam arasındaki bağı göstermektedir.

Dilin oluşumu kuramlarından biri yansıma kuramıdır. Dilbilimi çalışmalarına baktığımızda dilbiliminin öncüsü olan Saussure, anlam (düşünce) ve sesi birbirinden ayrılmaması gereken iki unsur olarak görür. Bunu bir benzetmeyle açıklar: "*Dil bir kâğıda da benzetilebilir: Düşünce kâğıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de durum aynı: Ne ses düşünceden ayrılabilir, ne de düşünce sestem. Böyle bir ayrım ancak bir soyutlamayla gerçekleştirilebilir. Bunun sonucunda da salt ruhbilim ya da salt sesbilim alanına girilmiş olur*" (Saussure, 1998: 166).

Yansıma sözcükler her dilde olduğu gibi Türkçede de oldukça yaygındır. Ülkemizde bu konu üzerinde bilimsel çalışmalar az olsa da, 1995 yılında yayımlanan Hamza Zülfikar'ın "Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler" (Zülfikar, 1995) adlı kitabı dilimize renkli ve canlı bir anlatım katan yansıma sözcüklere kapsamlı bir şekilde ışık tutmaktadır. Hamza Zülfikar, yansımaları sözcükleri ses ve yapı bilgisi bakımından ayrıntılı biçimde ele

aldıktan sonra, "Kavramlar Dizini" ve "Sözlük" bölümleriyle eserini genişletmiştir.

ağla-, bağır-, geh geh, haykır-, hırıltı, kahkaha, mızımız,öp-, süpür-, titre-, tükür-, uğulda-, ulu-, vakla-, yırt...

2.4. İşlevine Göre Sözcükler

2.4.1 Esas Söz Varlığı

Söz varlığı, bir milletin varoluşundan itibaren kullanmış olduğu sözcüklerin tamamıdır. Bununla birlikte o milletin kültürünü, yaşam tarzını, zihniyet biçimini yansıtmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşamını sürdüren kelimeler zaman içerisinde neredeyse çok az değişikliğe uğrar ve "çekirdek sözcük" veya "temel söz varlığı" olarak adlandırılır. İnsanların günlük yaşamındaki temel ihtiyaçları ifade edebilmek adına kullandıkları bu kelimeler söz varlığının temelini oluşturur. Doğan Aksan, söz varlığı alanındaki en kapsamlı çalışmasında bunun sınırlarını şöyle çizmiştir: *"İnsan organları başta olmak üzere onun en doğal gereksinimlerini karşılayan yemek, içmek, uyumak, gitmek, gelmek, almak, vermek gibi... kavramlar, ona en yakın kişileri gösteren akrabalık adları, sayılar ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren çeşitli kavramlar sayılabilir."*

Tarih boyunca geçirdiği evreler ve geniş coğrafyalara yayılmış olmasıyla güçlü bir dil olarak tasvir ettiğimiz Türkçenin söz varlığı açısından da zengin olduğu görülmektedir. Doğan Aksan'a göre tek başına Türkiye Türkçesi ele alındığında yaklaşık 65.000 söz varlığı karşımıza çıkmaktadır (Aksan, Türkçenin Sözvarlığı, 2015: 34).

İncelediğimiz eserde geçen esas söz varlığının bir kısmı şu şekildedir:

abla, adım, besle-, dağ, gez-, iç-, su, taşı-, tepe, toprak, uyu-, üç, yağ-, yanak...

2.4.2 Atasözleri

Atasözleri, her milletin dilinde ve günlük yaşamında kullandığı, nesilden nesile aktarılan, toplumun zihniyetini yansıtan ve milli özelliğe sahip, hayatta karşımıza çıkan çeşitli konularla ilgili mesaj veren özlü sözlere denir. Her milletin atalarının düşüncelerine, tecrübelerine ve

bilgeliğine dayanan, genellikle bir tümceyle ve az sözle anlatılmaya çalışılan kalıplaşmış söz öbekleridir. Atasözlerinde kalıplaşmış söz öbekleri olduğu için kelimelerin yerleri değiştirilmez, değiştirilirse yeni bir anlam kazanmış olur.

Ait oldukları milletin felsefe, sosyoloji, tarih, ekonomi, folklor gibi alanlarda ele alındığında yaşanan toplumun yaşayış tarzını, toplumsal değerlerini öğrenmemizde yardımcı olduğu için atasözleri büyük bir önem taşımaktadır.

Eski Türkçede mesel, sav gibi isimlerle de anılmıştır. Atasözlerini inceleyen bilim dalına ise paremioloji adı verilmektedir.

Atasözlerinin temel özellikleri sırayla şöyledir:

- 1) Kalıplaşmış (klişeleşmiş) söz öbekleridir.
 - 2) Atasözlerinin çoğu bir ya da iki cümleden ibarettir. Uzun olanları çok az bulunmaktadır.
 - 3) Genellikle geniş zaman ve emir kipi kullanılmıştır.
 - 4) Ustaca bir üslup, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatımı vardır.
 - 5) Çeşitli söz ve anlam sanatları kullanılır.
 - 6) Çoğu mecaz anlamlıdır fakat mecazlı olmayan atasözleri de mevcuttur.
 - 7) Her atasözü kendi milletin değerlerini yansıtır.
- İncelediğimiz eserde atasözlerine yer verilmemiştir.

2.4.3. Deyimler

Deyimler, bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirten önemli ipuçları sağlarlar (Aksan, 2009: 36).

Deyimler tıpkı atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Deyim ve atasözleri genellikle birbirine çok karıştırılmaktadır. Bu alanlar ilgili çalışmalarda çoklukla anlam olarak açıklaması yapılsa da Ömer Asım Aksoy ortak

dildeki ve Anadolu ağızlarındaki deyim ve atasözlerini toplamış olduğu eserinde niteliklerine, onları birbirinden ayıran özelliklerine yer vermiştir.

Ömer Asım Aksoy'a göre atasözleri ile deyimleri ayıran en önemli özellik şudur: "Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir" (Aksoy, 1993: 15). Aksoy, iki söz çeşidinin de tümce halinde bulunması ve hoş giden bir anlatım olmasından dolayı birbirine karıştırıldığını fakat bu ayrımı kavram ayrılığına dikkat edilirse yapılabileceğini belirtmiştir. Ayrıca deyimlerin amacı anlatımı güçlendirip hoş bir tarz sunmasıyken atasözlerinin amacı ibret ve öğüt verici olmalarıdır.

Deyimler, eski zamanlarda darbimesel, tabir, ıstılah gibi isimlerle de anılmıştır.

Deyimlerin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1) Deyimler, bir toplumun yaşam tarzını, döneminin zihniyetini ve değerlerini yansıtır.

2) Tümce halinde veya sözcük öbekleri halinde bulunabilirler.

Tümce durumundaki deyimler:

"öküz öldü, ortaklık bozuldu"

"doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı" vb.

Sözcük öbeği durumundaki deyimler:

"kaşla göz arasında"

"tepeden tırnağa" vb.

3) Kısa ve özlü bir anlatım yoludur.

4) Kelimelerin yeri değiştirilmez, aynı anlamda olsa dahi yerine yeni sözcük getirilmemelidir.

5) Deyimlerde emir kipi kullanılmaz, öğüt verilmez.

6) Deyimlerin çoğu mecazlı olsa da mecazsız olanları da mevcuttur.

7) Bu sözler oluşturulurken dilin her türlü olanağı kullanılmış, söz ve anlam sanatlarından yararlanılmıştır.

8) Halka mal olmuş, oldukça eski sözlerdir.

9) Deyimler yargı veya hüküm bildirmezler.

İncelemiş olduğumuz eserdeki deyimler şu şekilde sıralanmıştır:

adam etmek

[C.198] Mehpâre ile beraber beni adam etmek için bir hayli

adam olmak

[C.197] etti ama tabî bende adam olmak kabiliyeti olmadığından

ağız açmak

[C.080] Bir zamanlar yanımda ağız açmayanlar

aklı ermek

[R.064] Etrafımın sözlerine aklım ermedi

aklına gelmek

[R.020] Aklına nazlı yar gelir

[C.082] Sen aklıma gelince her şey gülümserdi

aklını almak

[R.036] Aklını aldı o taze

alınına yazılmak

[R.052] Benim alınıma yazıldın

altın gibi

[C.199] bir çocuktur haşin sert görünüşü altında altın gibi bir kalbi ve ismi gibi kadın olan bir ruhu vardır müthiş

araya girmek

[R.037] Eller araya girdiler

aşka düşmek

[R.038] Şaşırdım aşka düştükçe

bağrı yanmak

[C.213] Elin atşın eder teskin benim bağrım yakar sular

baş eğmek

[C.132] Yine bir kadın için gururum baş eğmedi

başı dik

[R.063] İlâhların başı gibi başları diktir

başından savmak

[R.057] Feryat etmem yâr başından savınca

bel bağlamak

[C.093] Ne manasız şeylere meğer bel bağlamışım

bir içim su

[C.125] Mavi gözleriyle bir içim sudur

(birinin) yoluna bakmak

[C.131] Bir kadının yoluna bakmak tenezzül dedim

bir pula satmak

[C.217] Bir zamanlar bir pula satarken kâinâtı

bir punduna getirmek

[C.198] aşık olmuş fakat Ekrem Reşidle ben bir punduna

[C.198] getirerek daha evvel ahbab olmuştuk ben tabî

bir taşla iki kuş vurmak

[C.194] izhar eylemek suretile bir taşla iki kuş vurduğuna işarettir

boşta gezmek

[R.057] Boşta gezen bizim gönül kuşudur

cana kıymak

[C.116] Bu da adam öldürmüş bu da canlara kıymış

canavar gibi

[C.092] Etini bir canavar gibi ısıracağım

can vermek

[R.057] Canlar verdim her birinin yoluna

[R.065] Kimi gider vatan için can verir yalan

canını yoluna koymak

[R.052] Canım yoluna koymuşum

cesaret vermek

[R.066] Bana kudret ve cesaret veren bir eldir

çok görmek

[R.020] Çok görme elin kızına

[R.037] Sevdamızı çok gördüler

[C.206] Çok görmeyin andaki hatâmı

çile çekmek

[C.162] Ve ayın çektiği çile

deli gibi

[C.110] Deli gibi çırpınıyor bir sürü Arap

[C.115] Gözleri deli gibi fırlamış çanağından

[C.164] Niçin deli gibi koşup kenara

dert yanmak

[C.214] Ve istedim birazcık size de dert yanmağı

dilinden düşürmemek

[R.034] Yadını düşürmez dilim

dillerde gezmek

[C.095] Dillerde gezen adım

dirsek çevirmek

[R.015] Dünyaya çevirip dirsek

divaneye dönmek

[R.034] Divanelere döndüm hey

diz çökmek

[R.024] Gelip önüne diz çöksem

dökülüp saçılmak

[R.032] Yarım dökülüp saçılır

dudak bükmek

[C.102] Ben ki her şeye dudak büken bir derbederim

[C.154] Muallime dudak büken ey gafil uyan

dudak kıvırmak

[C.080] Ben yanına varınca dudak kıvırdı

dünyaya gelmek

[R.051] Dünyaya geldiğin zaman

[R.052] Dünyaya geldiğin zaman

[R.052] Dünyaya geldiğin zaman

[R.052] Dünyaya geldiğin zaman

[R.052] Dünyaya geldiğin zaman

eli böğründe kalmak

[C.123] Elim böğrümde kaldım

elinden kurtulmak

[C.080] Bazen kendi kendimin elinden kurtulurdum

el üstünde tutmak

[R.054] Kah el üstüneydim kah hapisteydim

galip gelmek

[C.163] Bu dev galip gelir aya

garip bulmak

[C.091] İçerim bu haldeyken herkes garip bulacak

gelin gibi süzölmek

[C.125] Taze gelin gibi süzölür Çakır

gelip geçmek

[C.140] İnsan ki gelip geçer dünyadan nefes gibi

gölge gibi

[C.114] Gölge gibi yokluğa karıştı yanık evler

gönöl avutmak

[R.041] Gönölümü avutamadım

gönöl kırmak

[R.024] Kırmazsın benim gönölümü

gönöl vermek

[R.042] Gönölümü sana vermişim

[C.088] O da nâdimdir gönöl verdiğiine sevgilim

[C.156] Gönölümüzü verdikte

gözde tütme

[R.048] Yüzün gözümde tütüyor

[C.216] Yine gözümde tüten imam suyu olurdu

gözden geçirmek

[C.191] Gözden geçirip felsefe-i bûd u nebûdu

göze almak

[C.132] Atmayı göze aldım hayatımı bir yasa

göz kamaştırmak

[C.167] Çünkü ne zaman baksam gözlerim kamaşıyor

gözleri çanağından fırlamak

[C.115] Gözleri deli gibi fırlamış çanağından

gözleri takılıp kalmak

[C.189] Gözler takılıp kalmış ekalim-i hayâle

gözleri yaşarmak

[R.028] Yine gözlerim yaşardı

[C.081] Yaşaran gözlerimde güneş battığı zaman

gözü yollarda kalmak

[R.045] Yollarda kaldı gözümüz

gözünde canlanmak

[C.080] Gözümde canlanırdı eşkiya masalları

gözünden yaşlar boşanmak

[R.048] Gözümde yaşlar boşanır

gözünün önüne gelmek

[C.127] O zaman gözünün önüne gelen

güreş etmek

[C.198] Bazan güreş ederdik de nefes aldirmeden

feryat etmek

[R.057] Feryat etmek yar başından savınca

fır dönmek

[C.218] Düz ovalarda fır dönüp

haddini bilmek

[C.087] Bak sevgilim haddini bilmeyen bir kurbağa

hapis yatmak

[R.020] Hapiste yatan hor gelir

harap etmek

[R.035] Aşk seni harap etmez mi

harap olmak

[C.100] Ben ağlasam harap olsam çıldırsam bile

hayran olmak

[C.190] Hayran olurum ondaki safiyyet-i kalbe

[C.193] Hayrân olacak haşmet-i elfâzıma Nefî

haysiyetine dokunmak

[R.065] İnsan olmak dokunuyor haysiyetime

helak etmek

[C.204] Her baktığını helâk eden bir 86

heykel gibi

[C.080] Ruhum bir heykel gibi düşüp parçalanırdı

[C.153] karşımızda heykel gibi başı dik duran

hoşa gitmek

[C.178] Bu nazmın mümkün mertebe hoşa gidecek şekilde olmasına say
ü ikdâm edildi

hoş gelmek

[C.216] Bana bunlar hoş gelir size verdim rahatı

hüküm sürmek

[R.066] Allah gibi görünmeden hüküm sürersin

[C.096] Süremez bende hüküm

ışık tutmak

[R.059] Yıldız olur sana ışık tutarım

ızdırıp çekmek

[C.112] Sabah ızdırıp çeken kalplerin akşamıdır

içini dökmek

[R.024] Ağlayıp içimi döksem

içi sızlamak

[C.216] İçim büsbütün sızlar hatırlarsam Yozgat'ı

içi yanmak

[R.012] İçimi yakan derdimi

[C.214] Yaktı yine içimi kimsesizliğin gamı

iliğine işlemek

[C.109] Bu soğukta iliğime işledi yağmur

intikam almak

[C.150] İntikam alıyorsun

kadrini bilmek

[R.008] Bir gün kadrim bilirse

kafayı dumanlamak

[C.110] Kafaları dumanlıyor buzlu biralar

kafa yormak

[C.199] anlamak için bir hayli uğraşmış kafasını yormuş sonra

kalbi çarpmak

[R.053] Kalbim her dakika hızla çarpardı

[C.167] Bilmezsiniz kalbimin ne türlü çarptığını

kalbi (yüreği) titretmek

[C.161] Ve titredi kalbi acı bir ihtizâzla

kâm almak

[R.057] Asıl âşık kâm almayan kişidir

karanlığı yırtmak

[C.114] Bir silahın alevi yırttı bu karanlığı

karın doyurmak

[C.157] Karın doyurmak için ihtikâre gideriz

kaya gibi

[C.081] Dağ başında bir kaya gibiyim şöyle dursam

kenara çekilmek

[C.207] Encüm çekilip birer kenâre

kepaze olmak

[R.036] Aleme oldun kepaze

kıyamet koparmak

[C.130] Kıyametler koparır fırtınalar yaratır

kıymet vermek

[C.192] Kıymet vererek nâzım-ı tahrîr-i hakire

koluna girmek

[R.057] Hepsi girdi bir yiğidin koluna

koynuna girmek

[R.040] Kimlerin koynuna girdin

kulak vermek

[R.064] Ara sıra kulağını bana verdi mi

[R.064] Etrafım da bana asla kulak vermedi

kurbanı olmak

[R.038] Kurbanı oldum bir hiçin

kusura bakmamak

[C.201] Benden yana bakma hiç kusûra

kuvvet vermek

[C.081] Bacaklarıma kuvvet veren senin hızındır

maskesi düşmek

[C.102] Maskesi çabuk düşer temiz olmayanların

melek gibi

[C.090] Yavrum melekler gibi bu beşikte yatacak

meşdan okumak

[C.189] Kuvvetçe de meşdân okuyor Rüstem-i Zâle

[C.192] Meşdan okuruz bazı Felâtûn-ı kebîre

mümkün mertebe

[C.178] Bu nazmın mümkün mertebe hoşâ gidecek şekilde olmasına say
ü ikdâm edildi

neşes aldirmamak

[C.198] Bazan güreş ederdik de neşes aldirmadan

paçavra gibi

[C.142] Böyle paçavra gibi ömür sürüklenir mi

para etmek

[R.065] Burda yalan para eden yegâne iştir

peşinde koşmak

[C.093] Meğer benim peşinde koştuklarım serapmış

peşine düşmek

[R.030] Peşime düştü takipler

postu sermek

[C.188] Terketti bizi postunu gurbetlere serdi

saçına ak düşmek

[C.096] Saçıma düşen aklar

sel gibi akmak

[C.120] Bir sel gibi ömrümüz

[C.120] Akarak gece gündüz

söküp atmak

[R.041] Seni söküp atamadım

söz dinlemek

[C.197] her sözümü dinleyeceksin dedi bana birçok nasihatler

sözü geçmek

[R.045] Geçmedi yare sözümüz

su gibi akmak

[R.022] Günler su gibi akarmış

süt gibi

[C.126] Süt gibi rakıyı sunar Çakıra

şaha kalkmak

[R.026] Dertlerin kalkınca şaha

şaşkına dönmek

[C.162] Âdeta şaşkına döner

tadı damağında (kalmak)

[C.216] Damağımdadır içki âlemlerinin tadı

teselli etmek

[C.205] Mecnûn beni gâh eder tesellî

toprak olmak

[C.124] Şimdi toprak oluyor

uykuya dalmak

[C.109] Şehir artık kâbuslu bir uykuya daldı

ümit kesmek

[R.064] Ben de kestim anlaşımdan ümidi artık

volta vurmak

[R.022] Avluda volta vururum

yâd etmek/eylemek

[C.200] burada bir kere olsun yad etmeden yapamadım

[C.213] Seni yâd eylerim âba düşen mehtâba baktıkça

[C.213] Seni yâd eylerim âba düşen mehtâba baktıkça

[C.213] Seni yâd eylerim âba düşen mehtâba baktıkça

yar olmak

[C.102] Ne kimseye yar olur ne bahtiyar ederim

[C.130] Tabiatı tıpkı talih gibidir yar olmaz kimine de

yara açmak

[C.089] Felek küçük kalbine bir yara açtı gitti

yazıya dökmek

[C.173] Hisler kambur oluyor yazıya dökülünce

yere sermek

[C.116] Günahının tokadı onu da yere serdi

yere yıkılmak

[C.115] Bir kurşunla yere yıkılan bu serseri

yolu şaşırmaq

[C.218] İkimiz şaşırdık yolu

yüz çevirmek

[R.040] Niçin benden yüz çevirdin

[C.212] Ki yüz çevirdi bu Mecnûn-ı binevâsından

yüz sürmek

[C.172] Gönlüm yüz sürmek ister yalnız senin katına

yüzü gülmek

[R.051] Göklerin yüzü güldü mü

yüzüne bakmamak

[R.020] Bakmazsa senin yüzüne

yüzüne gülmek

[R.028] Yüzüne gülen bulunmaz

yüzü yere çalınmak

[R.045] Yere çalındı yüzümüz

zehir gibi

[R.022] Her söz zehir gibi acı

zindan olmak

[C.159] Gözlerine zindan oldu birden bu saray

zor gelmek

[R.019] Hapislik sana zor gelir

2.4.4 Doldurma Sözcükler

Konuşma dilinde hatırlanamayan kelimeleri hatırlayabilmek için zaman kazanmak veya söylenen şeyi pekiştirebilmek adına kullanılan kelimelere doldurma sözcükler denir. Genellikle bu sözcükleri kelime dağarcığı dar olan kişiler kullanmaktadır. Söyleyeceklerini daha kısa yoldan anlatabilmek ya da unuttuğu sözcükleri anımsayabilmek için cümle içinde bunlara yer verilir.

Doldurma sözcükler arasında en çok "şey" sözcüğü karşımıza çıkar. Arapça kökenli olan bu sözcük genellikle hatıra gelmeyen sözcük yerine kullanılmaktadır. Örneğin: "Şey günü görmüştük", "Şeyi ver de götürüyüm" gibi...

Dilimizde karşımıza çıkan bazı doldurma sözcükler şöyledir: "Efendime söyleyeyim", "anladın mı?", "tamam mı?", "sonra", "sonracığıma", "hani", "var ya", "yok mu", "yani"...

Son zamanlarda gençlerin en çok kullandığı doldurma sözcükler ise cümlelerin sonuna koydukları "tamam mı? ya da "anladın mı?" sözcükleridir. İletişim halindeyken konuşmanın anlaşılabilirliğini ölçmek için neredeyse her cümlelerin sonunda kullanılmaktadır (Aksan, 2015: 209-210).

İncelemiş olduğumuz eserde diğer doldurma sözlere neredeyse hiç yer verilmezken dilimizde de sıkça rastladığımız Arapça kökenli "şey" sözcüğü yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.5 İkilemeler

Türk dilinin tüm dönemlerinde yaygın biçimde görülen ikilemeler diğer dünya dillerine göre Türkçede en çok karşımıza çıkan anlatım aracıdır. Türkçenin yapı, sentaks ve semantik açısından önemli anlatım özellikleri arasında yer almaktadır. Ayrıca sadece Türkiye Türkçesinde değil, diğer Türk lehçelerinde de ikilemeler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Değişik sözcük türlerinden ögelerin bir araya gelmesiyle oluşan ikili tekrarlar yapılabilir. Mesela adlar bir araya gelerek *köy köy, kapı kapı, sokak sokak*; sıfatlar bir araya gelerek *mavi mavi, acı acı, koca koca*; zarflar bir araya gelerek *yavaş yavaş, zaman zaman, çabuk çabuk*; zarf fiiller bir araya gelerek *geze geze, içip içip, koşa koşa*; ünlemler bir araya gelerek *eyvah eyvah, tüh tüh, of of*; çekimli fiiller bir araya gelerek *durdu durdu, gitti gitti, oturur oturur* gibi ikili tekrarlar oluşturulabilir.

İkilemeler oluşurken şu yollar kullanılmaktadır (Aksan, Türkçenin Sözcük Varlığı, 2015: 206-208):

1. Değişik Sözcük Türlerinden Aynı Sözcüğün Yinelendiği Örnekler

adım adım

ılık ılık

vay vay

2. Değişik Sözcük Türlerinden Eşanlamlılarla Kurulan İkilemeler

akıllı uslu

yenir yutulur

cam çerçeve

3. Değişik Sözcük Türlerinden Tersanlamlılarla Kurulan İkilemeler

er geç

gelip gidip

ölüm kalım

4. Yansımali İkilemeler

hıçkırır hıçkırır

mırın kırın

paldır küldür

5. Ön Sesi /m/ ile Değiştirilerek Yüklene İkilemeler

hayal meyal

şaka maka

perde merde vb...

İncelemiştir olduğumuz eserde bulunan ikilemeler ise şu şekilde sıralanmıştır:

ağlayı ağlayı [7]

[R.043] Ağlayı ağlayı

[R.043] Kaldım ağlayı ağlayı

[R.043] Öldüm ağlayı ağlayı

[R.044] Buldum ağlayı ağlayı

[R.044] Bildim ağlayı ağlayı

[R.044] Oldum ağlayı ağlayı

[R.044] Güldüm ağlayı ağlayı

ağır ağır [1]

[C.113] Kaybolur ağır ağır kurşunileşen suda

ağrı sancı [1]

[R.014] Ağrılar sancılar gelir

alay alay [1]

[C.113] Uçuşur beyaz deniz kuşları alay alay

alev alev [1]

[C.080] Hayaller alev alev beynimi yakar oldu

alt üst [1]

[C.194] dolayısıyla beyit bir az alt üst olmuştur

ara sıra [1]

[R.064] Ara sıra kulağımı bana verdi mi

ata ata [1]

[R.026] Kurşun ata ata biter

avuç avuç [1]

[C.098] Serpilirken pencereme avuç avuç kar

ayda yılda [1]

[R.059] Sevdiklerim ayda yılda andı mı

bakıp bakıp [1]

[R.039] Hey bir zaman bakıp bakıp

baştan başa [1]

[C.190] Masûm tebessümleri baştan başa cândır

bir bir [1]

[C.207] Bir bir sönecek meşâil-i Rûm

birden bire [2]

[C.121] Yarın öbürgün birden

[C.121] bire çoğalacaklar

[C.161] Birden bire bir silkindi çalı at oldu

birer birer [1]

[C.110] Cüzdanlardan birer birer çıkıp liralara

bir iki [1]

[C.149] Bir iki tembel hindi

bitip tükenmez [1]

[R.043] Bitip tükenmez yollarda

dağa taşa [1]

[R.047] Dağa taşa soruyorum

dal dal [1]

[C.113] İlk ışıklar açılır esmer sular da dal dal

dalga dalga [1]

[C.115] Dalga dalga kan olmuş mor çiçekli mintanı

derin derin [1]

[C.105] İnliyor tatlı tatlı inliyor derin derin

deste deste [1]

[C.152] Gecedен deste deste

doğar doğmaz [1]

[C.089] Zavallı doğar doğmaz anası kaçtı gitti

doğrudan doğruya [1]

[C.178] işâreti konulmuşdur birinci tezekkürde doğrudan doğruya isim yazıla gelmişdür

dökülüp saçılmak [1]

[R.032] Yârim dökülüp saçılır

dört beş [1]

[C.199] ağır esrarengiz kendisini bütün hayatta dört beş kişiden

düşe kalka [1]

[C.159] Düşe kalka gidiyordu çok telâşlıydı

eriyip tükenmek [1]

[R.038] Eridim tükendim gamda

gece gündüz [2]

[C.120] Akarak gece gündüz

[C.147] Ağlayan gece gündüz

geh geh [1]

[C.149] Bağırđı geh geh diye

gelip geçmek [1]

[C.140] İnsan ki gelip geçer dünyadan nefes gibi

gez dolaş [2]

[R.010] Yârin de gezer dolaşır

[R.022] Gezip dolaşanlar varmış

gıdâ gıdâ [1]

[C.157] Gıdâ gıdâ diye kar-ı mezâre dek gideriz

gide gide [1]

[R.026] Yollar gide gide biter

git gide [1]

[C.126] Gitgide açılır sırma cepkenler

hey hey [1]

[C.202] Hey hey o ne dertli şarkıladı

için için [1]

[C.163] Ve kendisi için için

iki üç [4]

[C.114] İki üç gece kuşu ötüşürken derinde

[C.126] Bazan mal olsa da iki üç gence

[C.149] İki üç su ördeği

[C.198] iki üç gün sonra çekilip eve gitmiş ve Ekrem Reşid'i

itilip tekmelenmek [1]

[R.050] İtilmiş tekmelenmişim

kendi kendine [1]

[C.080] Bazen kendi kendimin elinden kurtulurdum

koşa koşa [1]

[C.108] Nasıl atılacaklar bilseniz koşa koşa

nazlı nazlı [1]

[C.126] Çakır nazlı nazlı dokunur defe

nefes nefes [1]

[C.148] Dağıttı nefes nefes

neşe keder [1]

[R.016] Neşe kederden uzakta

pembe pembe [1]

[C.111] Ufuklarda pembe pembe belirdi şafak

sağa sola [1]

[C.109] Sağa sola yıkılarak indim köprüye

serin serin [1]

[R.010] Serin serin uzanırsın

sevip sevip [1]

[R.056] Sevip sevip yâri ele kaptırmak

söküp atmak [1]

[R.041] Seni söküp atamadım

süs gösteriş [1]

[R.066] Ne de süse gösterişe baktığın vardır

süzgün süzgün [1]

[C.163] Yüzü parlar süzgün süzgün

tatlı tatlı [1]

[C.105] İnliyor tatlı tatlı inliyor derin derin

yarın öbürgün [1]

[C.121] Yarın öbürgün birden

yata yata [1]

[R.026] Ceza yata yata biter

yavaş yavaş [3]

[C.105] Güneş karşı dağlardan çıkarken yavaş yavaş

[C.111] Dağılıyor sonra yavaş yavaş bu kitle

[C.161] Yavaş yavaş yükseldi gökler alçaldı

yer gök [1]

[R.024] Yerde gökte bulutlarda

yer yer [1]

[C.124] Kalbim oyuldu yer yer

yıgın yıgın [2]

[R.044] Güzel gördüm yıgın yıgın

[C.106] Dubaların üstünde yıgın yıgın karaltı

zaman zaman [1]

[R.065] Zaman zaman mağlûp olsam bile etime

2.4.6 İlişki Sözlere

İnsanların iletişim kurarken birbirleri arasındaki ilişkiler sırasında kullandıkları ve artık gelenek haline gelmiş olan sözlere dir. Toplumun kültürü hakkında fikir edinmemizde önemli bir rol oynayan kalıplaşmış sözlere dir. Her toplumda o toplumun kültürüne, gelenek ve göreneklerine ait belli durumlar üzerine söylenen sözlere vardır.

Bugün dil öğretiminde bu öğelere özel bir önem verilmesi bir yandan bu türlü öğelerin her dilde, her an insan ilişkilerinde gerekli olmalarından, bir yandan da dili öğrenilen toplumun kültürü içine girebilmek için öğrenilmesi gerekli sözlere sayılmalarından kaynaklanmaktadır (Aksan, 2015: 201).

Dilimizde en çok Anadolu ağızlarında kullanılan bu sözlere birkaç örnek vermek mümkündür. Örneğin çocuğu olan birine "Allah analı babalı

büyütsün"; yemek ya da içecek ikram edildikten sonra "kesenize bereket", çok sevilen ya da beğenilen bir şeyin başına kötü bir şey gelmemesi için "maşallah", birisi hapşırduğunda "çok yaşa" gibi sözler dilimizde bulunan ilişki sözlerden yalnızca birkaçıdır.

Türkçe, varoluşundan itibaren ilişki sözlerini çoklukla kullanmıştır. Diğer milletlerle fazlasıyla etkileşimde bulunması ilişki sözlerinde de etkisini göstermiştir. Bilhassa İslamiyet'in kabulünden sonra Arapçadan dilimize dikkat çekecek kadar ilişki sözleri geçmiştir. Bunun yanında Farsça sözler de bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda ise Batılılaşma ve teknoloji çağıyla birlikte dilimize Fransızca ve İngilizce ilişki içeren sözler girmiştir.

İlişki sözleri karşımıza *kalıp sözler, kültür birim, söz edim, karşılama sözleri, bağlamsal sözler, söz eylem* isimleriyle de çıkmaktadır.

Hürriyet Gökdayı'nın 2008 yılında yazmış olduğu "Türkçede Kalıp Sözler" adlı bilimsel çalışmasında ilişki sözleri konusunu ayrıntılı biçimde açıklamış ve anlamlarına göre kavram alanı temelli alt gruplara ayırmıştır (Gökdayı, 2008).

İncelemiş olduğumuz eserde bulunan ilişki sözlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

ah [8]

[C.098] Ah!. Ne dedim?. Hayır gitme.. Hayır gitme.. Gel!..

[C.099] Nerdesin ya?.. Nerdesin ya?.. Ah neden kaçtın?..

[C.102] Ah kardeşim!. Ben seni hiç bir şey yapmazsam

[C.108] Ah! onlar tutunacak bir el arıyorlar

[C.111] Ah... Gittikçe çoğalıyor kafamdaki sis

[C.115] Ah anam!..

[C.124] Ah baba!.. Daha dün

[C.215] Ne de -ah sormayınız- ne de bir köprüsü var

aman Allah'ım [1]

[C.169] Ben yine seviyorum onu.. Aman Allahım!.

aman Yarabbi [1]

[C.124] Aman Yarabbi, meğer

amin [1]

[C.194] Mürselîn ve elhamdülillâhi rabb'il âlemîn sadakallâhül azîm
âmin

anam [1]

[C.115] Ah anam!..

efendi [9]

[C.177] İşbu terkîb-i bend, yârân-ı bâ-safâ vasfında, Ruhî-i Bagdadî
Efendimizi

[C.182] Bâyezîd Medresesi hâfız-ı kütübü Münîr Efendi hazretlerinin

[C.182] şart-ı mezkûre riâyet etmeyenler asesbaşı Nihâl Efendi

[C.182] mütebahhirîn-i dehrden Münîr Efendi tarafından işbu terkîb

[C.183] usulünde hüseyinîden, Orhan Şaik Efendi şevkefzâdan

[C.183] Ekrem Reşîd Efendi nevâ üzerinde uşşâk makaamından

[C.183] Münîr Efendi ağır semâ'î usûlünde tâhir bûselik

[C.191] Mim vardır ayın vardır efendim pe de vardır

[C.194] Ekrem Reşîd Bey Efendinin hecâ vezninde ve ehîbbâ vasfında

elhamd [1]

[C.207] Elhamd o hudâya hamd-i bî-had

ey [37]

[R.019] Ey gönül kuşa benzerdin

[R.020] Ey gönül acayip huyun

[R.023] Ey yâr bu acı demlerde

[R.058] Ey yâr bu mektubu aldığın demde

[R.064] Ey dağların dertlerini dinliyen rüzgâr

- [C.100] Ey Şimdi bu satırları okuyan bil ki
- [C.141] Beyhudedir ey gönöl beyhudedir gayretin
- [C.146] Gel ey günahkâr güzel
- [C.150] Lâkin ey kadın bilsen
- [C.152] Sen ey karanlıklara
- [C.154] Muallime dudak büken ey gafil uyan
- [C.165] Ey dere bu coşkun gayret nafile
- [C.165] Seni tutar mı ey suyu mor dere
- [C.165] Ağlama ey dere!.. Gürültüsüz ak
- [C.170] Bir ışık yanıyor ey büyük nebî
- [C.170] Bir mürşit tanıyor ey büyük nebî
- [C.170] Daima anıyor ey büyük nebî
- [C.171] Seni nûr sanıyor ey büyük nebî
- [C.171] Beraber kanıyor ey büyük nebî
- [C.175] Ey eski günler artık bana yaklaşmayın
- [C.175] Ey hayaller vurmayın kalbimin sert taŐına
- [C.185] Ey hâme senin âdet-i dîrînen elemdir
- [C.185] Hâmem diyor hiddetle dönüp ey koca gaafil
- [C.185] Lâkin yeter ey hâme tefâhür işe başla
- [C.187] Niçün kadeh-i kalbi Şikest eyledin ey yâr
- [C.189] Ey yavru Nihâl gel de bize derdini
- [C.193] Ey hâme biraz fazla yoruldun ama gel de
- [C.201] Ey yâr-ı kadîm-i bîmürüvvet
- [C.204] Gördün mü o mehlikâyı ey dost
- [C.204] Anmaz mı bu bînevâyı ey dost
- [C.206] Ey Mustafa etmeyip hiç ihmâl

[C.208] Ey Mustafacık senin de mahsûs

[C.216] Ey Langa bostanında gecelediğim demler

[C.216] Ve ey şimdi gâvurca hecelediğim demler

[C.217] Ey birbirinden nursuz Potsdam sokakları

[C.081] Ey bir tane sevgilim ben bugün yaşıyorsam

[C.082] Ey sevgilim bilirsin benim ne çektiğimi

eyvah [3]

[C.187] Eyvâh onun istemeyin vafını benden

[C.188] Eyvâh o ne günlerdi ne demlerdi nelerdi

[C.191] Bir sayha-i bitâb gelür gûşuma eyvah

gel de [1]

[C.190] Hey yavrucuğum gel de benim şapkamı kandır

güzelim [6]

[C.145] Uçsun güzelim aşkımızın kâmı udundan

[C.145] Aksın güzelim ruhumun âlâmı udundan

[C.145] Aksın güzelim ruhumun âlâmı udundan

[C.145] Sarsın güzelim her yanımı hâle-i nağmen

[C.145] Aksın güzelim benliğime nâle-i nağmen

[C. 145] Uçsun güzelim ruhumun âlâmı udundan

hacet yok [2]

[C.136] karşında tekrara hacet yok bunu

[C.170] karşında tekrara hacet yok bunu

hadi [4]

[C.090] Of hadi baltanızı testerenizi kapın

[C.096] Hadi dedim hadi git

[C.096] Hadi dedim hadi git

[C.161] Hadi çalı öksüz kızı al bana getir

hayır [2]

[C.098] Ah!. Ne dedim?. Hayır gitme.. Hayır gitme.. Gel!.

[C.098] Ah!. Ne dedim?. Hayır gitme.. Hayır gitme.. Gel!.

hayret [1]

[C.140] Kâinat hayretlerle anmalı ismimizi

hazret [1]

[C.192] Doğrultmalıdır şükrederek hazret-i pîre

hazretleri [3]

[C.135] Abdülkadir Geylani Hazretlerine

[C.181] hazretlerine mahsûs olup müşarün-ileyh ercai emriyle

[C.182] Bâyezîd Medresesi hâfız-i kütübü Münîr Efendi hazretlerinin

hele [2]

[C.146] Hele artık kurtuldum

[C.208] Kestim hele burda ben kelâmı

hey [13]

[R.010] Hey rahat isteyen sersem

[R.033] Hey

[R.033] Senin dalına kondum hey

[R.033] Ayak ucuna indim hey

[R.034] Sana sokuldum yandım hey

[R.034] Divanelere döndüm hey

[R.034] Daha içmeden kandım hey

[R.034] Yüzüne bakıp yundum hey

[R.039] Hey bir zaman bakıp bakıp

[R.046] Hey gönül gene bu gece

[C.190] Hey yavrucuğum gel de benim şapkamı kandır

[C.202] Hey hey o ne dertli şarkıardı

[C.202] Hey hey o ne dertli şarkıardı

heyhat [1]

[C.163] Lakin heyhat ayda üç gün

imkanı yok [1]

[C.195] onları imkânı yok halledemez onların cevabını yine kendi çehresindeki

kıyamet koparmak [1]

[C.130] Kıyametler kopar fırtınalar yaratır

kim bilir [2]

[R.052] Kim bilir nasıl güzeldin

[C.107] Kimbilir ki bu çocuk ne işler işleyecek

mir [2]

[C.189] Terkeyliyorum ben bu işi mîr-i Nihâle

[C.190] Mektepde aceb kim tanımaz Mîr-i Nihâli

ne [13]

[C.088] Fakat senin karşında bu ne kadar küstahlık

[C.088] Acaba ne umuyor böyle gevezelikte

[C.107] Kimbilir ki bu çocuk ne işler işleyecek

[C.124] Ne acıklı imiş ölüm

[C.142] Bilmem gönül ne cevap verecek şöyle dersem

[C.149] Ne saf hayat sürüyor

[C.184] Ben neler koydum anın her beyt-i bîmanâsına

[C.185] Sen mi bizi handân edeceksin bu ne demdir

[C.188] Eyvâh o ne günlerdi ne demlerdi nelerdi

[C.192] Bilmem ne gelür bir kediden koskoca şîre

[C.202] Hey hey o ne dertli şarkıladı

[C.211] Ne cilvedir ki bu yârim yabancılaşmıştır

[C.216] Ne de ılık bu akşam yattığım yatak derdim

ne çıkar [1]

[C.173] Hem bunları ne çıkar anlatsam bir diziye

ne ... ne ... [16]

[R.014] Ne kış ne yazı isterim

[R.014] Ne bir dost ne bir sevgili

[R.016] Ne dost yüzünü yalasadık

[R.016] Ne düşmanları dalasadık

[R.057] Ne göz görür ne kulağım işitir

[R.065] Ne hakikî aşk.tan burda bir çakan vardır

[R.065] Ne de onu görse dönüp bir bakan vardır

[R.066] Güneş gibi ne bin türlü ışığın vardır

[R.066] Ne de süse gösterişe baktığım vardır

[C.095] Ne gaye taşıyorum

[C.095] Ne bir dağ aşıyorum

[C.095] Ne ihtiras ne ümit

[C.096] Ne bir küfür ne bir tevhit

[C.102] Ne kimseye yar olur ne bahtiyar ederim

[C.109] Ne dizimde kuvvet ne de cebimde para

[C.132] Ne onlar bana geldi ne ben onlara gittim

[C.139] Hayat ne fazla gülmek ne de yasa girmektir

[C.169] Ne ufak bir temâyül ne bir iltifat gördüm

[C.172] Gönül bağlanmaz oldu ne kıza ne kadına

[C.215] Ne yıkık surlar gibi bu şehrin bir süsü var

[C.215] Ne de ah sormayınız ne de bir köprüsü var

of [1]

[C.090] Of hadi baltanızı testerenizi kapın

sakın [5]

[R.028] Yâr beni unutma sakın

[R.044] Sakın sende mi üzüldün

[C.089] Yok istemez o kadar süslü olmasın sakın

[C.147] Sakın bir aşk olmasın

[C.082] Görünce gülme sakın çırpınıp aktığımı

selam [4]

[R.052] Bulutlar selâm durdu mu

[C.204] Yârin bize bir selâmı yok mu

[C.208] ve ehibbâya kısaca selâmdır

[C.208] Ahbaplara bolca tut selâmı

sorma [2]

[C.160] Ay sorma benden

[C.215] Ne de ah sormayınız ne de bir köprüsü vardır

ya (I) [5]

[C.135] Bir ışık yanıyor ya Abdülkadir

[C.135] Bir ilâh tanıyor ya Abdülkadir

[C.136] Daima anıyor ya Abdülkadir

[C.136] Seni nur sanıyor ya Abdülkadir

[C.136] Beraber kanıyor ya Abdülkadir

ya (II) [3]

[R.012] Ya bir dağ başına gelip

[C.099] Nerdesin ya nerdesin ya ah neden kaçtın

[C.107] Fakat ya onun cürmü tamamen bizdeyse

ya Rabbi [2]

[C.111] Ah yarabbi biraz sonra sabah olacak

[C.124] Aman yarabbi meğer

yok [11]

[R.030] Aman yok candarmalardan

[R.036] Yok yaşamağa hevesim

[R.038] İnsaf yok benî âdemde

[R.057] Baktığım yok üzüntüye sevince

[R.066] Deniz gibi muamma yok derinliğinde

[C.089] Yok istemez o kadar süslü olmasın sakın

[C.099] Yapayalnızım etrafımda yok senden bir iz

[C.160] Bir sevincim yok

[C.201] Yok sende birazcık olsun insâf

[C.206] Yok takatim aşktan mezâke

[C.207] Yok şükrüne çünkü bende takat

yuf [1]

[C.131] Aşka yuf olsun dedim eğer yalvaracaksam

yuh [1]

[C.096] Yuh eğer hayat buysa

2.4.7 Terimler

Bilim, teknik, sanat, zanaat, spor gibi gibi birçok özel alanların kavramlarına terim adı verilir. Örneğin edebiyat alanında *nazım*, *nesir*, *koşma*; tekstil alanında *ribana*, *pili*, *sason*; spor alanında ise *kros*, *defans*, *tuş* sözcükler birer terimdir.

"Öte yandan kullanım alanı genişleyen, günlük yaşamda yer olan terimler de genel kullanımlarında terim olma niteliklerini yitirir, dilin öteki sözcükleriyle aynı duruma gelir. Örneğin *telefon, radyo, televizyon, uçak, tren* sözcükleri, bu nesnelere ilk bulunduğu, ilk tanıtıldığında terim niteliği taşımış olsalar bile bugün terim olmaktan çıkmış, hatta daha önce değindiğimiz gibi, temel söz varlığı içinde düşünülür duruma gelmişlerdir" (Aksan, 2009: 40).

Doğan Aksan'a göre terimlerin genel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir (Aksan, 2009: 41):

1. Terimler genel olarak tekanlımlı (*monosemique, monosemic, monosemisch*) öğelerdir: Bitkibilimdeki *çanak yaprak*, geometrideki *üçgen*, fizikteki *özgül ağırlık*, hekimlikteki *toplardamar*, dilbilimdeki *çekim* gibi.

2. Terimler türetilirken, yeni beliren ya da yerlileştirilmek istenen kavramlar karşılanırken:

a) Dilin kendi öğelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla dilden karşılama: dişçilikteki *köprü*, marangozluktaki *diş*, hekimlikteki *kasım* (*spazm*) gibi.

b) Birleştirme: *tekeli*, *bilgisayar*, *atardamar*, *doğum öncesi*, *göstergebilim*, *dilbilim* gibi.

c) Canlandırma: Dilin unutulmuş, kimi zaman yalnız lehçe ve ağızlarda yaşayan öğelerinin yeniden kullanım alanına alınması: *nicelik*, *nitelik*, *alan*, *dulda* (coğrafya terimi), *tanık* gibi.

ç) Çevirme: Bütün dünya dillerinde, çeviri yoluyla kavramların dile aktarıldığı görülmektedir. *Fizikötesi*, *ısıölçer*, *bilim kurgu* vb. örneklerinde olduğu gibi.

d) Türetme: Yeni ve yabancı kavramlar, dilin kendi kök ve eklerinden türetilen yeni öğelerle karşılanır: *saplantı*, *duyurga*, *seçenek*, *asalak*, *okutman...* gibi

İncelemiş olduğumuz eserde geçen terim sözcükleri ise şu şekildedir:

beste [1]

[C.152] Bazan hazin bir beste

beyit [16]

[C.181] Beyt

[C.181] ceman yüz otuz altı mısra ve altmış sekiz beytten

[C.181] ve bir aded beyt-i bergüzîde ve kıta-i duâiyyeden ki

[C.182] beyt makam-ı neveserden mukaddimemiz peşrev

[C.184] Beyt

[C.184] Ben neler koydum anın her beyt-i bîmanâsına

[C. 194] dolayısıyla beyit bir az alt üst olmuştur

[C.194] oradaki pür-manâ hatlar muktedirdir yukarıdaki beyit onu

[C.195] manâlı hatlar verebilir bu beyit onu işâret etmek istiyor

[C.195] Bu isyânkâr beyitte şikest edildiğinden bahsedilen kadeh hâtır-ı âzürde

[C.195] Bu beyitte şikest edildiğinden bahsedilen kadeh hatır-ı âzürdemiz olup koltuk meyhanelerinde

[C.195] Bu beyti Südluce tenezzühü yâd-ı tahassürümüze gelerek nazm eylemişizdir

[C.195] Bu beyt bîmanâ gibi görünür ise de Frengistân tabı

[C.196] Bu beytin nihâyetteki fahriyeye girmesi lâzım gelirdi fakat

[C.196] Kemâl-i cehlimizden memûl değil ise de işbu beyt-i fârisî

[C.196] Kemal-i aczimizden memûl değil ise de beyt-i Farisi dahi

birâ [2]

[C.110] Kafaları dumanlıyor buzlu biralar

[C.201] Sarhoşluğa başladım birayla

bora [1]

[C.111] Veriyorum saçlarımı vahşi boraya

çakı [1]

[C.126] Elma soymak için alınan çakı

çember [1]

[C.182] Hatunun bendi çember usulünde suzinâk makamından

def [1]

[C.126] Çakır nazlı nazlı dokunur defe

evliya [1]

[C.154] Muallimler asrımızın evliyasıdır

ferahnak [1]

[C.203] yükseldi mi nağme-i ferahnâk

gazel [4]

[C.157] Gazel Naziresi

[C.182] ferahfezâ makamından Pertev Nâilî Molla kısmı gazel

[C.193] medheyleyim kendimizi biz bu gazelde

[C.205] Birkaç gazel eylenir kıraet

gitara [1]

[C.088] Bilmiyor mu kaç âşık kırdı gitarasını

hicaz [1]

[C.203] Girdikte terâneler hicâze

hikâye [1]

[C.179] geçer ki sebebi hikâye edildi

hüzzam [2]

[C.183] kıta-i duâliyey dahi savt-ı muhrik ile makam-ı hüzzamdan okuna

[C.202] Sel gibi hurûş edince hüzzâm

kadeh [3]

[C.187] nîçün kadeh-i kalbi şikest eyledin ey yâr

[C.195] Bu isyânkâr beyitte şikest edildiğinden bahsedilen kadeh hâtır-ı âzürde

[C.195] olup koltuk meyhanelerinde kabadayılık içün avuç içiyle kırılan kadehlerden

kamil [1]

[C.187] Sus kâmil isen bâde-i hicrân ile mest ol

karcığar [1]

[C.203] Sazlar koyulunca karcığare

keman [5]

[C.087] Senelerce tozlu bir rafta uyuyan keman

[C.151] Gecenin kemanı

[C.151] Şimdi çalıyor keman

[C.151] Kemandan dökülüyor

[C.152] Keman hırçın ve mariz

[C.202] Bir yanda kemân ü ney vururdu

kıta [2]

[C.181] ve bir aded beyt-i bergüzîde ve kıta-i duâiyeden ki

[C.183] kıta-i duâliyye dahi savt-ı muhrik ile makam-ı hüzzamdan okuna

koltuk meyhanesi [2]

[C.195] olup koltuk meyhanelerinde kabadayılık içün avuç içiyle kırılan kadehlerden

[C.195] Bu beyitte şikest edildiğinden bahsedilen kadeh hatır-ı âzürdemiz olup koltuk meyhanelerinde

koşma [2]

[R.038] Yazılmaz koşmalar yazdım

[R.056] Koşma

mahur [1]

[C.182] makamından Belkîs Hatunun bendi mâhur makamından

makam [13]

[C.098] rüzgâr yaptı her çatıda ayrı bir makam

[C.182] Serlevha-i rûbai makam-ı delkeş-i hâverândan zirdeki

[C.182] beyt makam-ı neveserden mukaddimemiz peşrev

[C.182] şeklinde yegâh makamından ablamız Mehpâre Hatunun bendi

[C.182] râhat-ül ervâh makamından Nâhîd

[C.182] Hatunun bendi çember usulünde suzinâk makamından

[C.182] makamından Belkîs Hatunun bendi mâhur makamından

[C.182] ferahfezâ makamından Pertev Nâilî Molla kısmı gazel

[C.182] şeklinde makam-ı râsttan Hüseyin Nihâl Bey curcuna

[C.183] Ekrem Reşîd Efendi nevâ üzerinde uşşâk makamından

[C.183] makamından Tahsîn Mîrzâ aydın usûlünde

[C.183] şehnâb bûselik makamından fahriyye-i şâirânemiz ise

[C.183] kıta-i duâliyye dahi savt-ı muhrik ile makam-ı hüzzam okuna

manzume [1]

[C.197] tanımadığın çocuklar hakkında yazılan bu manzumeleri

mesnevi [1]

[C.201] Mesnevi

mısra [4]

[C.178] Terkîb-i bendde her ism-i hâsın tezekkür edildiği mısra hizâsında bir aded yıldız

[C.181] ceman yüz otuz altı mısra ve altmış sekiz beytten

[C.194] Vezin zarureti dolayısıyla mısra biraz karışık olmuştur

[C.195] müdâvim olmuştu bu mısraın ve bu şerhin muzmarini de

nağme [5]

[C.145] Düşsün varak-ı kalbe senin jâle-i nağmen

[C.145] Sarsın güzelim her yanımı hâle-i nağmen

[C.145] Aksın güzelim benliğime nâle-i nağmen

[C.152] Nağmeler toplaniyor

[C.203] yükseldi mi nağme-i ferahnâk

nazım [10]

[C.177] Nâzımı Sabâhaddîn Alî

[C.177] tanziren yazılmak istenilmiş bir nazım pâredir Kalem-i âcizden daha

[C.177] bulunamayub iki bendi Küffâr diyârında tertip edilmiştir amâ vahdetin

[C.177] muhâfazası için bu bendlerin nazmında dahi kendümüzü İstanbulda farz eylemişizdir

[C.177] Bazı bendlerin tarîh-i nazımları arasında bir haylî mesâfe bulunmağıla

[C.178] Bu nazımın mümkün mertebe hoşâ gidecek şekilde olmasına say ü ikdâm

[C.180] dayanamayub tahrîre ve nazma başladım bir hayli gayret

[C.181] Nâzım-ı terkîb-i bendi latîf fakîr-i bî-resen û lîf

[C.183] şehnâb bûselik makamından fahriyye-i şâirânemiz ise

[C.192] Kıymet vererek nâzım-ı tahrîr-i hakire

nefes [3]

[C.135] Nefes

[C.170] Nefes

[C.216] Meyhanede okurdum yazdığım nefesleri

ney [1]

[C.202] Bir yanda kemân ü ney vururdu

nıfıye [1]

[C.203] Nıfıye figân ederdi şattan

peşrev [3]

[C.151] Semailer peşrevler

[C.182] beyt makam-ı neveserden mukaddimemiz peşrev

[C.202] Âteş gibi başlayınca peşrev

pir [1]

[C.192] Doğrultmalıdır şükrederek hazret-i pîre

rakı [4]

[C.126] Süt gibi rakıyı sunar Çakır'a

[C.126] Kıllı göğüslerinden süzülür rakı

[C.200] Emsâlsiz surette güzel ve tatlı rakı içer Toğlu iğne

[C.216] Bu cesareti yalnız insana rakı verir

raks [1]

[C.201] Deryâ gibi raksa rağbet ettim

rubai [2]

[C.181] dokuz adet bendi pür-manâ bir aded rubâi-i pür ahenk

[C.184] Rubâi

sahne [1]

[C.110] Bütün gözler sahnedeki Rus dilberinde

saz [3]

[C.202] Sazlar o tarafta cûş ederdi

[C.203] Sazlar koyulunca karcığare

[C.218] Çalma dalların sazını

semai [3]

[C.151] Semailer peşrevler

[C.183] Münir Efendi ağır semâî usûlünde tâhir bûselik

[C.183] aksak semâî usûlünde sabâdan tegannî olunup

serenat [3]

[C.087] Kurbağanın Serenadı

[C.087] Kurbağanın Serenadı

[C.087] Başladı yosunlarda serenatlar çalmağa

serlevha [1]

[C.182] Serlevha-i rûbai makam-ı dilkeş-i hâverândan zirdeki

suzinak [1]

[C.182] Hatunun bendi çember usulünde suzinâk makamından

[C.202] Başlarsa kemeçe suzinâke

şair [5]

[R.054] Bir şair yahut bir hükümdar gibi

[R.065] Şairlerin büyük aşkı fani bir kızdır

[C.181] Mest-i meydür şâir-i pür-velvele

[C.193] İn şair-i gevher Sühan ü âşık-ı lâlest

[C.201] Ve bir nebze ahvâl-i şâir-i itibardır

şarap [2]

[R.032] Kızıl şaraplar içilir

[R.034] Sen bir acayip şarapsın

şarkı [12]

[R.018] Hapisane Şarkısı

[R.019] Hapisane Şarkısı

[R.021] Hapisane Şarkısı

[R.023] Hapisane Şarkısı

[R.025] Hapisane Şarkısı

[C.145] Şarkı

[C.202] Hey hey o ne dertli şarkılardı

[C.209] Şarkı

[C.210] Şarkı

[C.211] Şarkı

[C.213] Şarkı

[C.082] Ağaçlar şarkı söyler rüzgar tatlı eserdi

şeyh [1]

[C.200] imzasile yazan Şeyh Nureddin bu Tahsin Reşad Nuri

şiiir [5]

[R.054] Şimdi şiiir bence senin yüzündür

[R.054] Sözün şiiirlerin mükemmelidir

[C.199] Fakültesindedir bir zamanlar fevkalâde güzel şiiirler

[C.199] şiiirleri vardır vasat zekâlı santimantal kadınlara

[C.200] Dermend imzası ile tarz-ı atîk şiiirler yazan candan bir

tahrir [2]

[C.180] dayanamayub tahrire ve nazma başladım bir hayi gayret

[C.192] Kıymet vererek nâzım-ı tahrîr-i hakire

tarikât [1]

[C.136] Pak tarikâtına giren bir kere

terkib-i bend [20]

[C.177] Der Vâsf-ı Yâran Terkîb-i Bend

[C.177] İşbu terkib-i bend yârân-ı bâsafâ vasfında Ruhî-i Bagdâdî

Efendimizi

[C.178] Terkîb-i bendde her ism-i hâsın tezekkür edildiği mısra hizâsında bir aded yıldız

[C.179] Terkib-i Bend Yüksek Muallim Mektebi ve Darülfünun

[C.179] Ehibba bilhassa terkîb-i bendde zikri geçen Nihal

[C.179] güzel değil hem terkîb-i bend aruz ile yazılır demişti

[C.179] İşbu Terkib-i bendin bir kısmı İstanbulda bir kısmı

[C.179] Derûn-i Terkib-i bendde geçen bazı mübhem yerler

[C.179] ile bir terkib-i bend yazdığında âciz terkîb-i bend

[C.181] Nâzım-ı terkîb-i bendi latîf fakîr-i bî-resen û lîf

[C.181] mürekkebe işbu terkîb-i bend risâlesini mahzar-ı şuhûdda

[C.182] Mezkûr terkîb-i bend-i latîfin harabîden vikaayesi

[C.182] Zinhâr ve zinhâr işbu terkîb-i bend ukalâ-i zeman

[C.182] mütebahirîn-i dehrden Münîr Efendi tarafından işbu terkib

[C.184] Der Vâsıf-ı Yâran-ı Terkîb-i Bend

[C.194] nazım eyledikleri terkîb-i letâfet tertib işaret edilmektedir

[C.194] Ekrem Reşidin bir terkîb-i bend yazarak hem ahbablarını

[C.197] Terkib-i Bendi istedin ben de yazdım fakat hiçbirisini

[C.200] bu aşk Terkib-i bendde istihza mevzu olmuştur

[C.200] Terkib-i bendin resimsiz ilâvesidir

ud [5]

[C.145] Uçsun güzelim aşkımızın kâmı udundan

[C.145] Aksın güzelim ruhumun âlâmı udundan

[C.145] Çıksın feleğin reng-i siyehfâmı udundan

[C.145] Aksın güzelim ruhumun alâmı udundan

[C.145] Uçsun güzelim ruhumun âlâmı udundan

usul [7]

[C.182] âvâzı bülend ve savt-ı bed ile usûl ve makaamata

[C.182] Hatunun bendi çember usulünde suzinâk makamından

[C.182] Sadiyye-i Zerdî Hatunun bendi zincir usulünde irak

[C.183] Münir Efendi ağır semâî usulünde tâhir bûselik

[C.183] makamından Tahsîn Mîrzâ aydın usulünde

[C.183] aksak semâî usulünde sabâdan tegannî olunup

[C.183] usulünde hüseyinîden Orhan Şaik Efendi şevkefzâdan

uşşak [2]

[C.181] Kudvet ül-uşşak kubbe-tül meraak umde tül erbâb-ı illet-i ihtinaak

[C.183] Ekrem Reşîd Efendi nevâ üzerinde uşşak makamından

yegah [1]

[C.182] şeklinde yegâh makamından ablamız Mehpâre Hatunun bendi

2.4.8 Veciz Sözler

Çoklukla filozofların, hükümdarların, edebiyatçıların veya önemli sanatçıların zamanında söyleyip sonrasında efsaneleşen ve kalıplaşan söz öbeklerine veciz sözler denir. Veciz sözler, söylenen ifadelerin anlamlarını kuvvetlendirmek amacıyla kullanılır.

İncelemiş olduğumuz eserde veciz sözleri bulunmamaktadır.

2.5 Anlamına Göre Sözcükler

2.5.1 Düz ve Yan Anlam

Anlamına göre sözcükler ikiye ayrılmaktadır: Düz ve yan anlam. Düz anlam kelimenin akla ilk gelen anlamıdır. Yan anlam ise düz anlamının yanında oluşturduğu bir başka kavram veya anlamdır. Her kelimenin düz anlamı vardır fakat bu yan anlam için söylenemez. Örneğin; "oturmak" eylemi düz anlamının yanı sıra "mideye oturmak" yani yiyeceğin sindirilemeyerek mideye rahatsızlık vermesi gibi anlamları vardır.

2.5.2 Yan Anlamlılık

Bu terimle dile getirilen, belli bir ses bileşiminin, sözcüğün, temel anlamının yanı sıra edindiği bir başka anlam, yansıttığı yeni bir kavramdır (Aksan, 2009: 128).

Yan anlamlılık iki maddede toplanmaktadır: Benzetmeli yan anlamlılık ve aktarmalı yan anlamlılık. Söz sanatlarından bazıları da benzetme (istiare) ve aktarmaya (mecazımürsel) dayanmaktadır. Benzetmeli yan anlamlılıkla aktarmalı yan anlamlılık arasındaki fark şudur: Benzetmeli yan anlamlılıkta bilinen bir durumdan bilinmeyen yeni bir durumu anlatmada anlam aktarımı benzerlik yoluyla olurken, aktarmalı yan anlamlılıkta anlam aktarımı iki nesne veya durum arasındaki ilişki yoluyla olur (Yılmaz & Bayraktar, 2016: 32).

2.6. Sınıfına ve Türüne Göre Sözcükler

2.6.1. İsim Sınıfı

İsim sınıfında **ad, sıfat, zamir ve zarf** yer alır.

Ad: 1537

Sıfat: 541

Zamir: 25

Zarf: 94

2.6.2 Fiil Sınıfı

Fiil sınıfında **fiilimsi ve çekimli fiil** yer alır.

Eserde fiilimsi ve çekimli fiil bulunmamaktadır.

2.6.3 Edat Sınıfı

Edat sınıfında **takı, bağlaç ve ünlem** yer alır.

Takı: 16

Bağlaç: 16

Ünlem: 19

2.7 Sabahattin Ali'nin Eserleri Üzerine Dil İncelemeleri

Akpınar, A. (2014). "Anlambilimden Hareketle Öykü Çözümlemesi Sabahattin Ali'nin "Duvar" Adlı Öyküsünün Çözümlemesi", *Turkish Studies: 9/9*: 195-206.

Aslan, C. *Sabahattin Ali'nin Eserlerindeki Halk Bilimi Unsurları*, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırşehir, 2015.

Ateş, K. (1973). "Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Hapishane", *Yansımalar Dergisi*: 15: 181-185.

Aydoğan, B. (2014). *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.

Bayrak, M. (1973). "Sabahattin Ali: Edebiyat Üzerine Düşünceleri ve Sanat Anlayışı", *Yeni Ufuklar*: 236: 43-49.

Bankır: (2012). "Sabahattin Ali'nin "Koyun Masalı"na Göstergibilimsel Bir Yaklaşım", *Dilbilim*: 23: 33-62.

Bezirci, A. (1979). *Sabahattin Ali Araştırma-Eleştirme*. İstanbul: Gözlem Yayınları.

Bezirci, A. (1979). *Sabahattin Ali: Hayatı/Hikâyeleri/Romanları*. İstanbul: Gözlem Yayınları (2.baskı).

Bezirci, A. (1992). *Sabahattin Ali-Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Hikâyeleri, Romanları*. İstanbul: Çınar Yayınları.

Birkiye, A. (2017). *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü*. İstanbul: Siyah Kitap Yayınları.

Çelikipazu Ekinci, E. Karakayalı, T. (2017), "Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf Adlı Romanında Yapı ve İşlev Bakımından Betimleme/Tasvir Eylemleri", *Atatürk Üniversitesi TAED*: 59 s. 315-344.

Çetinkaya, E. *Subaltern Voices in Sabahattin Ali's Stories*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2016.

Ertekin, G. *Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna Romanında Romantik Aşk Anlayışı ve Oyun Yazımı İçin Eleştirel Olanaklar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi. İstanbul, 2015.

Gözay, Ö. *Sabahattin Ali'nin Portakal Öyküsünde Bağdaşıklığı Sağlayan Görünümler*, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin, 2020.

Göztepe, A. *Sabahattin Ali'nin Değirmen Adlı Öykü Kitabında Kelime Grupları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2019.

Güneş, M. (2016). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları: Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar*. Ankara: Hece Yayınları.

Güngör, B. (2019). "Bir Poetikanın İstatistiği: Sabahattin Ali'nin Şiirlerini Kelimeler Işığında Yeniden Düşünmek", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, C. 1: 2: 174-182.

Hasdedeoğlu, M. O. *Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali'nin Hikâye Kişileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2008.

Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kutlu, M. (1947). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Laslo, F. Özkırmı, A. (1979). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Cem Yayınları.

Özan, Z. E. *Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2010.

Özcan, S.. *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" Romanında Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir, 2018.

Özdemirel: *Sabahattin Ali'nin "Kürk Mantolu Madonna" Adlı Romanındaki Fiiller*, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çankırı, 2017.

Polat, M. *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Mekan ve Mekanın Anlatımı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2003.

Sağlam, M.H. (2020). "Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Dağ İmgesi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 21: 46: 86-101.

Sönmez: (2009). *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Timuçin, A. (2011). *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*. İstanbul: Bulut Yayınları.

Uluşahin, E. (2020). "Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan Adlı Yapıtının Farklı Basımdaki Diliçi Versiyonlarının Mukayesesi", *Akademik Hassasiyetler*, C. 7: 13: 431-448.

Uyguner, M. (1994). "Sabahattin Ali'nin Şiirlerine Biçim Yönünden Bir Yaklaşım", *Varlık*. S. 1040.

Ünveren, D. (2015). "Sabahattin Ali'nin "Kağnı" ve "Apartman" Öykülerinin Eleştirel Söylem ve Çözümlemesi Bağlamında İncelenmesi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*: 11: 85-105.

Yılmaz, R.. *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" Romanındaki Niteleme Sıfatları*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat, 2019.

Yurdakul, G. *Dil Eğitimi Kapsamında Sabahattin Ali'nin Muhtelif Köşe Yazılarının İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, 2018.

2.7.1 Söz Varlığı İncelemeleri

Atmaca, E. *Eski Oğuz Türkçesinden Türkiye Türkçesine Söz Varlığındaki Değişmeler ve Anlam Olayları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2011.

Baş, B. *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 2006.

Baş, B. (2012). "Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme", *Milli Folklor*: 93: 125-134.

Cin, A.-Tokay, Y. (2012). "Bengü Taşların Söz Varlığı ile Türkiye Türkçesi Ağızlarının Söz Varlığının Karşılaştırılması", *Turkish Studies*: 7/1: 653-703.

Durmaz, C. *Yunus Emre Divanı'nda ve Risaletü'n-Nushiyye'de Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2008.

Ertuğrul, E. *Fuzuli Divanı Söz Varlığı, Kelime Grupları*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2008.

Ergüzel, M. Kirik, E. (2012). "Sait Faik Abasıyanık'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Üzerine", *Turkish Studies*: 7/4: 51-68.

Gögebakan, C. *Yavuz Bülent Bakiler'in Duvak Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep, 2010.

Gül, Z. *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas, 2008.

Gülsün, A. *Ayaz İshaki'nin İki Hikâyesinde Söz Varlığı: "İke Yöz Yıldan Son İnkraz" ve "Zindan"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2006.

Gültekin, G. *Bâkî Divanı'ndaki Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2008.

Harmanda: *Günümüz Türkmen Türkçesinin Kelime Hazinesi ile Eski Türkçenin Kelime Hazinesinin Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2008.

Hasırcı: *Türkçenin Söz Varlığı Açısından Gazetelerin İncelenmesi (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2008.

Karaca, O. S. (2011). "Çağdaş Türk Lehçelerinin Söz Varlığındaki Ortaklığa Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Turkish Studies*: 6/1: 1379-1390.

Karahan, A. (2009). "İlk Türk Lehçeleri Sözlüğü: Dīvānu Luġāti't-Türk'te Lehçelerin Söz Varlığına Bir Bakış", *Turkish Studies*: 4/4: 650-691.

Mangır Aksu, M. *Osman Cemal Kaygılı'nın Eserlerindeki Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun, 2009.

Okuyan, H. *Türkçenin Söz Varlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2006.

Özçoban, Ş. *Tölögön Kasımbekov'un Cetilgen Kurak Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Eserin Söz Varlığı Üzerinde İncelemeler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2011.

Özmen, Ö. *Alimcan İbrahim'in Kazak Kızı Romanında Söz Varlığı (Giriş-Metin-Dizin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2006.

Topal, E. *Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümesi ile Yeni Uygur Türkçesi Kur'an Tercümesinde Dinî Söz Varlığı: Karşılaştırmalı İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2012.

Türkben, T. *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yozgat, 2012.

Uzun Sancı, D. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" Adlı Eserinin Söz Varlığı ve Eserin Sözcükbilim Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 2010.

Yılıbır, Ş. *Zâtî Divân'ındaki Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya, 2010.

2.7.2 Söz Dizimi İncelemeleri

Abdullayev, E.Z. (1972). "Türk Dillerinde Bağımlı Birleşik Cümlelerin Evrimi Üzerine", *Bilimsel Bildiriler*: 519-523.

Akpınar, E. *Dede Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 1997.

Alyılmaz, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi*. Erzurum: Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları.

Atabay, N. Çam: (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.

Aydın, Ö. (1993). "Türkçenin Sözdizimine İlişkin Olumsuz Aktarım Yanlışları", *Dil Dergisi*: 5-17.

- Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Burdurlu, Z. (1967). *Uygulamalı Cümle Çözümlemeleri*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Börekçi, M. *Atatürk'ün "Nutuk"unda Söz Dizini (2. cilt)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 1994.
- Cemiloğlu, İ. (2001). *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*. Ankara: TDK Yayınları.
- Coşar, A.M. (2001). *Trabzon Atma Türkülerinde Söz Dizim Yapısı. Trabzon ve Çevresi Uluslar Arası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*.
- Delice, İ. (1998). "Türkçe Söz Diziminde Özne", *Türklük Bilimi Araştırmaları*: 6 s. 191-208.
- Dietrich, A.P. (1999). "Edilgen, Özışlevsel ve Şahıssız Genel Tümcelerin Sözcüksel ve Sözdizimsel Çözümlemesi", *Dil Dergisi*: 67-77.
- Durak, M. (2000). "Sıfat Sözdizimsel Bir İşlevdir", *Çağdaş Türk Dili*: 146 s. 13-18.
- Emirikci, S.H. *"Tenbihü'l-Gabi fi Rü'yeti'n-Nebi" Adlı Eserin Söz Dizimi*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli, 1997.
- Ha, İ. *Türkçe ve Korecede Biçim-Sözdizimsel Görünümler Üzerinde Bir Karşılaştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara, 1998.
- Gece, M. (2014). "Ahmet Hikmet Mütüoğlu'nun Hikâyelerinde Kelime Grupları ve Sözdizimindeki Fonksiyonları", *O.M.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*: 7 s. 49-61.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kara, F. *Sait Faik'in Kısa Hikâyelerinde Söz Dizimi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum, 1996.
- Karabörk, K. *Şecere-i Türk Üzerinde Bir Sentaks Çalışması*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, 1995.

Karahan, L. (1991). *Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaörs, M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Karpuz, H. Ö. (1996). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimiyle İlgili Çalışmaların Dil Bilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler. 3. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*: 625-639.

Kükey, M. (1975). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.

Mehmedoğlu, A. (2001). *Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi*. Adapazarı: Aşıyan Yayınları.

Moussa, G. *Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikâyeleri" ve "Gurbet Hikâyeleri" Adlı Eserlerindeki Cümle Tipleri Üzerinde Bir İnceleme*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi. İstanbul, 1995.

Özezen, M. Y. (2000). "Türkiye Türkçesinde Saat Anlatımlarının Sözdizimsel Yapısı", *Dil Dergisi*: 89: 76-80.

Özsoy, A.S. (1990). "Türkçenin Sözdizimi ve Kuramsal Dilbiliminde Evrensellik Kavramı", *Dil Derneği Dilbilim ve Türkçe*: 51: 44-45.

Sağlam: (1977). *Türkçenin Söz Dizimi, Örneklerle Tümce Çözümlemeleri*. Diyarbakır: Güneydoğu Modern Matbaa.

Sezer, A. (1979). "Türkçe Tümcelerde Sözdiziminin İşlevi." *Genel Dil Bilim Dergisi*: 5-6: 53-63.

Yaman, E. *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1994.

3. BÖLÜM
GRAMATİKAL DİZİN



A

a ünl. 1. Herhangi bir olay karşısında sesin tonuna, kısa veya uzun söylenişine göre şaşma, beğenme, üzülmeye, kızma, hayret, memnûniyetsizlik gibi çeşitli duyguları belirtir. Hayret ifâde ederken iki veya üç defa kısa kısa tekrarlanabilir.

a. c.142

a.+nın c.186

a.+nın c.186

ab *a. Far. āb* 1. Su; 2. Göl, nehir, deniz.

a.+a c.213, c.213, c.213, c.213

abanoz *a. Far. ābnūs<Yun. ebenos* 1. Sıcak iklimlerde yetişen bir cins ağacın çok sert, koyu renkli, çok güzel cilâ kabul eden, tespih, kutu, ok, baston yapılan, câmi ve türbe kapı ve dolapları gibi sanatkârane işlerde kullanılan çok makbul tahtası; 2. Abanozdan yapılmış.

a. c.128

a.+lardan c.90

Abdülkadir *öz. a.*

a. c.135, c.135, c.135, c.136, c.136, c.136

abla *a. a'bla* 1. Bir kimsenin kendisinden büyük kızkardeşi.

a. c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.198

a.+m c.198

a.+mız c.182, c.186

a.+mızın c.194

a.+n c.197

a.+nın c.194, c.194, c.195

a.+sı c.188

acaba *a. Ar. 'acebā* 1. Merak, şüphe ve tereddüt bildiren soru zarfı.

a. c.150, c.150, c.150, c.150, c.156, c.88

acayıp *sf. Ar. 'acā'ib* 1. Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik.

a. r.20, r.34, r.42, r.65

aceb *zf. Ar. 'aceb "şaşma, hayret"* 1. Şüphe, tereddüt, hayret ifâde eden soru zarfı, acaba.

a. c.190

acı *sf. 1.* Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan.

a. c.116, c.153, c.161, r.13, r.22, r.23

acı- 1. (Vücûdun bir yeri) Ağrılı olmak, ağrımak, sızlamak; **2.** Başkasının durumundan üzüntü duymak, hâline kederlenmek; **3.** Bozulmak sûretiyle tadı acı bir durum almak, acılaştırmak.

a.-dikından c.198

a.-madan c.150

a.-r r.20

acıklı *sf. < acık+lı* 1. Üzücü, elem ve keder verici; 2. Hazin, dokunaklı, merhamet ve acıma duygusu uyandıran, acındırıcı.

a. c.124, c.81

aciz *a. Ar.* 'acz **1.** Güçsüz, kudretsiz, zayıf (kimse).

a. c.179

a.+den c.177

a.+e c.186, c.189

a.+imi c.187

a.+imizin c.178, c.180

a.+imizden c. 177, c.196

a.+iz c.193

acizane *zf. Ar.* 'āciz + *Far.* -āne **1.** Söz söyleyen kimsenin, kendi yaptıklarını abartmamak için kullandığı "ācizlere yakışacak bir biçimde" anlamında kullanılan bir nezaket sözü.

a. c.196

acizlik *a. 1.* Āciz olma durumu, güçsüzlük, beceriksizlik, zavallılık, aciz.

a.+ini c.88

aç- **1.** (Bir şeyi) Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak; **2.** Söylemek, anlatmak, ortaya koymak, izhar etmek; **3.** Çiçeklenmek, (çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca hâlinde çıkmak;

a.-ıyor c.88

a.-mayanlar c.80

a.-mıyor r.21

a.-sam c.187

a.-tı c.89

a.-tım c.215

a.-tın c.99

aç sf. 1. Yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

a.-tı c.159

açık a. 1. Denizin kıyıda uzakça olan yeri.

a.+ları c.105

açıl- **1.** Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek; **2.** (Çiçek için) Büyüyüp gonca hâlinde çıkmak, açmak.

a.-an c.108

a.-ır c.112, c.113, c.126

a.-maz r.46

ad a. 1. Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, isim; **2.** Şöhret, nam, şan.

a.+ım c.95

a.+ıyla c.173

adam a. Ar. ādem **1.** İnsan; **2.** Kişi, kimse, şahıs.

a. c.116, c.129, c.196, c.197, c.198

a.+dır c.199

- Adana** *öz. a.* **1.** Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.
a. c.199
- adedil-** *Ar. add+ T. et-* **1.** Kabul edilmek, sayılmak.
a. c.199
- adem** *a. Ar. Ādem<İbr.* **1.** İnsanlık niteliklerine sâhip olan olgun kimse; **2.** İnsan nesli, insan oğlu, âdem oğlu.
a. c.186
a.+de r.38
- adet** *a. Ar. 'aded* **1.** Tâne.
a. c.178, c.181, c.181, c.181, c.183
- âdet** *a. Ar. 'âdet* **1.** Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek; **2.** Alışkanlık, huy, tabiat.
a. c.216
a.+dir c.186
a.-i c.185
- adeta** *zf. Ar. 'âdetâ* **1.** Bayağı, basbayağı, sanki, neredeyse.
a. c.162, c.214
- adım** *a.* **1.** Bir ayağın kaldırılıp az ileride yere basılmasından ibâret olan yürüme hareketi, hatve, kadem.
a.+lar c.114
- af-afv** *a. Ar. 'afv > 'aff* **1.** Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama.
a. c.178, c.179
- affet-** *Ar. 'afv > aff + Türk. etmek, eylemek* **1.** (Günah, kabahat, suç ve kusûru) Bağışlamak.
a.-er c.194
- affedil-** *Ar. 'afv > 'aff* **1.** Günâhı, suçu veya kusûru bağışlanmak.
a.-meyerek c.194
- afet** *a. Ar. āfet* **1.** İnsanı şaşkına çevirip aklını başından alacak kadar güzel kadın.
c. 211
- aguş** *a. Far. āgūş* **1.** Kucak.
a.+a c.108
- ağ** *a.* **1.** Şekil bakımından delik delik, göz göz olan, fileye benzer şey.
a. c.169
- ağabey** *a.* **1.** Büyük erkek kardeş yerine konan veya öyle imiş gibi kendisine saygı gösterilen kimse.
a.+imize c.195
a.+inim c.200
- ağaç** *a.* **1.** Kökü toprak altında kalan, gövdesi yukarıya doğru yükselen ve gittikçe incelerek dallara ayrılan, kereste veya odun olmaya elverişli uzun ömürlü bitki.
a. r.12
a.+lar c.82
a.+lardan c.89

a.+ları c.128, c.90

ağır *sf.* **1.** Tahammül edilmez, çekilmez, şiddetli, müthiş; **2.** Yavaş; **3.** Türk mûsikîsinde usûlleri bir derece ağırlaştırılan terim.

a. c.113, c.113, c.183, c.199

ağız *a.* **1.** Hayvan ve insanda yüzün ön aşağı kısmında yer alan, yemeye, içmeye, nefes alıp vermeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan ve sindirim borusunun giriş deliği olan boşluk.

a. c.80

a.+a r.8

a.+ından c.115

ağla- **1.** Acı, keder, pişmanlık ve bâzan da sevinçten göz yaşı dökmek; **2.** Üzülme, üzüntü çekmek, kederlenmek.

a.-dığın r.25

a.-ma c.165

a.-maya c.163

a.-mışım c.93

a.-r c.205, r.22

a.-rdı c.81

a.-rken c.129

a.-sam c.100

a.-yalım r.55

a.-yan c.147

a.-y1 r.43, r.43, r.43, r.43, r.43, r.43, r.44, r.44, r.44, r.44, r.44, r.44, r.44, r.44

a.-yıp r.24

ağlat- **1.** Birisinin ağlamasına sebep olmak.

a.-tı c.159

ağrı *a.* **1.** Vücûdun herhangi bir yerinde derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı ve ızdırıp, sızı, veca.

a.+lar r.14

ah *ünl.* **1.** Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya manevî bir acıyı, ağrı, ızdırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme; **2.** Feryat, inilti.

a. c.102, c.108, c.111, c.111, c.111, c.124, c.157, c.191, c.215, c.98, c.99

a.+a c.146

ahbap *a.* *Ar. aḥbāb* **1.** Dost, bildik, tanıdık; sevilen kimseler, dostlar.

a. c.198

a.+lara c.208

a.+larını c.194

a.+larımızın c.196

ahfad *a.* *Ar. ḥafid* "torun"un çoğul şekli *aḥfād* **1.** Torunlar.

a.-ı c.182

ahiren *zf. Arapça āhîren* **1.** Son zamanlarda, son günlerde, yakınlarda.

a. c.181

ahenk *a. Far. Āheng* **1.** Kulağa hoş gelen ses uygunluğu, hoş sadâ, ezgi, nağme, terâne.

a. c.181

a. c.202

ahmak *sf. ve a. Ar. aḥmak* **1.** Aklı kıt, anlayışsız, kalın kafalı (kimse), beyinsiz, bön, budala.

a.+ça c.96

ahd-ahit *a. Ar. ‘ahd* **1.** Yemin, ant.

a.+ımı r.41

ahu *a. 1.* Güzel, dilber.

a. c.209

ahval *a. Ar. ḥāl’in çoğul şekli aḥvāl* **1.** Durum, vaziyet, hal.

a.+imi c.197

a.-i c.201

ak *a. 1.* Kar renginde olan rengin adı, beyaz. Karşıtı: kara; **2.** (Ten için) Duru, lekesiz, temiz, beyaz; **3.** (Saçı, sakalı) Beyazlaşmaya, ağarmaya başlamak.

a. r.52, r.57

a.+lar c.121, c.96

ak- 1. (Sıvılar veya ufak tâneli maddeler için) *Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, yukarıdan aşağıya doğru düşmek; 2.* Sızmak, damlamak; **3.** Süzülme, kaymak, kayarak geçmek.

a. c.165

a.-acak c.165

a.-an c.150, r.66

a.-ar c.213, c.98

a.-arak c.120

a.-armış r.22

a.-ınca c.172

a.-ıp c.138

a.-ıyor c.164

a.-mayı c.81

a.-sın c.145, c.145, c.145

a.-tıkımı c.82

akıl *a. Ar. ‘aql* **1.** Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us; **2.** Hâfıza, hatır; **3.** Fikir, düşünce.

a. c.96

a.+ı r.15

a.+ım r.64

a.+ıma c.82

a.+ımı r.23

a.+ına r.20
a.+ında c.193
a.+ını r.36
a.+lere c.186

akıllı *sf.* **1.** Akıllı, doğruyu görecek ve ona göre davranacak, gerekeni yapacak derecede olan.
a.+lara r.34

akıntı *a.* **1.** Bir sıvının kesintisiz olarak akması.
a. c.106

akıt- 1. Dökmek.
a.-ıp r.40

akraba *a.* *Ar. akrabā* **1.** Aralarında kan bağı bulunan kimseler.
a.+mdır c.197

akran *a.* *Ar. akrān* **1.** Denk, eş, küfüv.
a.+ın c.209

aksak *a.* **1.** Mûsikîmizde dokuz zamanlı, altı vuruşlu, donanımdan sonra 9/8 şeklinde yazılıp gösterilen bir küçük usûl.
a. c.183

akşam *a.* **1.** Güneşin batma zamânı, günün sonu.
a. c.128, c.216, c.98, r.12, r.28
a.+ıdır c.112

al- **1.** (Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayırarak elinden veya yanında bulundurmak; **2.** Berâberinde götürmek veya getirmek; **3.** Kaplamak, sarmak, tutmak.

a. c.161
a.-dı c.161, r.36
a.-dığın r.58
a.-dım c.123
a.-dım c.132
a.-ıp c.127, c.92
a.-ır r.13
a.-ıyor c.105
a.-ıyorsun c.150
a.-mak c.195
a.-maka c.158
a.-mayan r.57
a.-mazdı c.194
a.-mıştır c.190
a.-ur c.191

âlâm *a.* *Ar. elem'in çoğul şekli âlām* **1.** Acılar, elemeler.
a.+ı c.145, c.145, c.145

alay *a.* **1.** Latife yaparak takılma, kandırma; **2.** Kalabalık, topluluk, cemâat, guruh.

a. c.113, c.113, c.199

alçak *sf.* **1** Kötü ve ahlâhsızca davranışlarda bulunan (kimse); hâin, bayağı, aşağılık, soysuz, denî.

a. c.80

alçal- **1.** Yukarıdan aşağıya doğru inmek; **2.** Değerinden kaybetmek, âdileşmek, bayağılaşmak, tezellül etmek.

a.-dı c.161

a.-ıyorsun c.150

aldan- **1.** Yanılmak, yanlış hüküm vermek, hatâya düşmek.

a.-mayınız c.92

aldat- **1.** (Aralarında evlilik veya aşk bağı bulunan kadınla erkek için) İhânet etmek.

a.-tı c.129

aldır- **1.** (Kendine âit bir şey) İrâdesi dışında elinden çıkmış olmak, elinden kaptırmak, yitirmek; **2.** Önem vermemek, umursamamak, üzerinde durmamak, tınmamak.

a.-dım r.42

a.-ma r.25, r.25, r.25, r.25, r.26, r.26, r.26, r.26, r.26, r.26, r.26

a.-madan c.198

alel-mürsel

alem *a. Ar.* **1.** Yerde ve gökte yaratılmış olan şeylerin bütünü, kâinat; **2.** Hal, hâlet, ortam; **3.** Zevk ve safâ meclisi, eğlence.

a. c.185, c.203

a.+de c.122, c.186, r.58

a.+dir c.185

a.+e c.190, r.36

a.-i c.192

a.+leri c.200

a.+lerinin c.216

alev *a.* **1.** Yanan maddelerin üzerinde yukarıya doğru uzanan parlak, ışıklı dil, alaz, yalaz, yalım, şûle; **2.** Ateş, harâret.

a. c.80, c.80, c.98

a.+i c.114

a.+lerimi c.218

alevlen- **1.** Şiddetlenmek, birden büyüüvermek.

a.-en c.91

alhk *sf.* **1.** Budala, sersem, şaşkın (kimse), ahmak.

a. c.88

alın *a.* **1.** Yüzün, kaşların üstünde saçlara kadar olan ve şakaklar arasında kalan kısmı, nâsiye; **2.** Allah tarafından insanın başına gelmesi ezelde kararlaştırılmış olan şeyler, kader, yazgı, takdir.

a.+ıma r.52

a.+ımı c.218

alm- **1.** Elinde veya yanında bulundurulmak; **2.** Satın alınmak, para karşılığı temin edilmek.

a.-an c.126

a.-ırsa r.8

a.-agelmiş c.179

alış- **1.** Bağlanmak, ısınmak, ünsiyet peydâ etmek.

a.-mışken c.217

Ali öz. a.

a. c.158, c.177, c.178, c.181, c.195, c.195, c.200

a.+nin c.194

alim sf. ve a. Ar. 'ilm "bilmek"ten 'âli **1.** Belli bir ilim dalında çalışan, araştırma yapan kimse, bilgin, bilim adamı.

a. c.191

alkış a. **1.** Bir şeyin beğenildiğini, kabul ve takdir edildiğini göstermek için iki eli ses çıkaracak şekilde birbirine vurma hareketi.

a.+ları c.110

allah a. Ar. *Allāh* **1.** Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ; **2.** İslâm dinine göre bütün kemal sıfatlarının kendisinde bulunduğu, mutlak, hakîkî, eksiksiz, ezeli, ebedî, her şeyin yegâne sâhibi, mâliki ve yaratıcısı olup eşi benzeri ve zıddı tasavvur edilemeyen, diğer varlıkların zarûrî kaynağı ve gerçek sebebi olan varlık.

a. c.208, c.96, r.66

a.+a c.146, r.26

a.+ım c.123, c.169, c.169

Alman öz. a. **1.** Almanya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

a.+lar c.214, c.214

Almanya öz. a.

a.+da c.181

Alp öz. a.

a.+a c.170

alt a. **1.** Bir şeyin yere bakan yüzü; **2.** Bir nesnenin yere temas edeb kısmı, taban; **3.** Vücudun bacaklarla bel arasında kalan ve otururken yere gelen kısmı.

a.+ı c.106

a.+ımdadır r.10, r.10, r.10, r.10, r.9, r.9

a.+ında c.151, c.199

altı a. **1.** Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. c.181

altın a. **1.** Çok kıymetli, çok asil ve değerli; **2.** (Renk için) Sarı.

a. c.125, c.199

altmış a. **1.** Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce gelen sayının adı.

a. c.181

alude sf. Far. *ālūden* "bulaşmak"tan *ālūde* **1.** Dolu.

a. c.186

alt üst sf. 1. Pek karışık, çok dağınık, perîşan, karmakarışık.

a. c.194

ama bağl. Ar. ammā 1. Zıt ve aykırı hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lâkin; **2.** Bir hükümü kuvvetlendirir, pekiştirir; **3.** Uyarmak, dikkati çekmek için kullanılır; **4.** Bir hüküm cümlesinden önce “fakat, lâkin, ancak, yalnız” anlamında kullanılır veya bu hükümü hazırlık mâhiyetinde olan ilk cümleye bağlar; **5.** Hiçbir şeyin varlık sahasına çıkmadığı, henüz yaratılmadığı âlem, yokluk âlemi.

a. c.177, c.182, c.193, c.193, c.194, c.197, c.200, c.96, c.98, r.42

amade sf. Far. âmâden” hazırlamak, hazırlanmak”tan âmâde 1. Hazır.

a.-i c.184

aman ünl. Ar. emān “emin olma, emin kılma, emniyet” 1. Yardım isteme, imdat dileme; **2.** Hayret, şaşkınlık; **3.** Göz açtırmamak, nefes aldırılmamak, fırsat vermemek.

a. c.124, c.169, r.30

amel a. Ar. ‘amel 1. Eskiden pâdişahların sadrâzamlar tarafından takdim edilen kâğıtlar üzerine yazdırdıkları “böyle yapılsın” mânâsını taşıyan kânun hükmündeki söz.

a. c.183

amil sf. ve a. Ar. ‘amel “iş yapmak”tan ‘âmil 1. Amel eden, işleyen, icrâ eden kimse.

a. c.195

amin ünl. Ar. âmîn < İbr. 1. Duâlardan ve hayır temennîlerinden sonra, “Allah kabul etsin, öyle olsun!” anlamında kullanılan söz.

a. c.194

an a. Ar. ân 1. Zamânın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem; **2.** İnsana kısa gelen zaman bölümü.

a. c.128

a.+ın c.184

an- 1. Hatırlamak, akla getirmek, yâd etmek, tahattur etmek; **2.** Adını söylemek, zikretmek.

a.-ayım r.36

a.-dı r.59

a.-dıkımda c.81

a.-ıyor c.136, c.170

a.-malı c.140

a.-maz c.204

a.-miyayım c.188

ana a. 1. İnsanın ve hayvanın yavru sâhibi olan dişisi, anne, vâlide.

a.+m c.115, c.160

a.+sı c.89

a.+sını c.90

andır- 1. Hatırlatmak, hatıra getirmek; **2.** Bir şeye onu akla ve hatıra getirecek şekilde benzemek, benzer tarafları bulunmak.

a.-ır c.113

a.-ırken c.113, c.128

anka *a. Ar. 'anḳā' < İbr.* **1.** Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsânevî kuş, zümrüdüankā, sîmurg.

a.-yı c.192

anla- **1.** Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek; **2.** Bir şeyin gerçeğini, aslını duygu ve düşünce yoluyla idrak etmek, künhüne varmak; **3.** Sezmek, hissetmek; **4.** Öğrenmek, bilmek; **5.** Kabul etmek.

a.-dım c.94, r.54

a.-mak c.199

a.-man c.197

a.-mıştı c.161

a.-r c.182, c.99, r.46

a.-rım c.213

a.-rsın c.82

a.-yacakı c.196

a.-yorum c.150

anlaş- **1.** Birbirinin maksadını anlamak; **2.** Duygu ve düşünceleri birbirine uymak.

a.-maktan r.64

anlaşama- **1.** Anlaşma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

a.-dık r.64

anlaşı- **1.** Ne olduğu bilinmek, kavranılmak; **2.** Belli olmak, ortaya çıkmak.

a.-madım c.101

anlat- **1.** (Birinin bir şeyi) Anlamasını, kavramasını sağlamak, zihnine sokmak, açıklamak, îzah etmek, tefhim etmek; **2.** Söylemek, hikâye etmek, tahkiye etmek, nakletmek.

a.-ır c.198, r.64

a.-ırım r.64

a.-sam c.173, r.12, r.24

anlatama- **1.** (Birinin bir şeyi) Anlamasını, kavramasını sağlamamak, zihnine sokmamak, açıklamamak, îzah etmemek, tefhim etmemek; **2.** Söylememek, hikâye etmemek, tahkiye etmemek, nakletmemek.

a.-m c.187

anlatıl- **1.** Anlaşılması sağlanmak; **2.** Bildirilmek.

a.-maya c.179

anlayama- **1.** Anlama ihtimali veya imkânı bulunmamak.

a.-yamam r.14

a.-zsan c.172

anne *a.* **1.** Çocuk doğurmuş olan kadın, ana, vâlîde, mâder.

a. c.159

aptal *sf. ve a. Ar. ebdāl < abdal* **1.** Davranışlarını kontrol etmekten âciz, zekâsı kıt (kimse), bön, aşlık, budala.

a.+dan c.138

ar *a. Ar. 'ār* **1.** Utanma, utanç, hayâ, hicap; **2.** Utanılacak şey, ayıp.

a. c.209, r.57

ara a. 1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe; **2.** Bir oluştan diğer bir oluşa kadar geçen zaman fâsılası; *sf.* **3.** İki şeyin arasında bulunan, arada olan.

a.+larında c.179

a.+sında c.147, c.177, c.198, c.87

a.+sındaki c.116

a.+ya r.37

ara- **1.** Bir şeyi bulmaya çalışmak, taharrî etmek; **2.** Yoklamak, araştırmak; **3.** Arayıp sormak; **4.** Özlemek, arzulamak, hasretini çekmek; **5.** Hal hatır sormak için yoklamak, ziyaret etmek, ilgi gösterip meşgul olmak.

a.-dıkım c.82

a.-dıkın c.102

a.-ma c.96, c.96

a.-rım r.24

a.-sın c.147

a.-yor r.66

a.-yorlar c.108

a.-yorum r.47

arala- **1.** Yarı açık duruma getirmek, hafifçe açmak.

a.-dı c.115

Arap *öz. a. Ar.* 'arab **1.** Arap yarım adasından çıkıp yayılmış olan Sâmi bir kavmin adı; **2.** Arap kavminden olan kimse.

a. c.110

arat- **1.** Bir şeyi bulma işini başkasına yaptırmak, başkası eliyle buldurmaya çalışmak.

a.-ma c.201

ara sıra *zf.* **1.** Bâzan, vakit vakit, seyrek olarak.

a. r.64

arka a. 1. Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf; **2.** Bir yerin ön kabul edilen kısmına göre geride bulunan tarafı, bir eksene göre geride kalan yer.

a.+sını r.24

arkadaş a. 1. Aralarında yakınlık, dostluk ve sevgi bulunan kimselerden her biri.

a. r.66

a.+ıdır c.198

a.+ımdı c.197

a.+ımdır c.198

a.+ın c.196

a.+ları c.197, c.198

art a. 1. Arka taraf, arka.

a.+ımı r.12

art- **1.** Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlaşmak, tezâyüt etmek; **2.** Belli bir ölçünün üstüne çıkmak, yükselmek; **3.** Şiddetlenmek, fazlaşmak, daha etkili duruma gelmek.

a.-an c.158, c.162

artık *zf.* **1.** Bir durumdan bir duruma geçişi, bir durumun, bir işin son bulup yenisinin başlayışını anlatmak için cümle başında kullanılır; **2.** Cümlede bulunan fiilin zamânına göre “şimdi, bundan sonra, bundan böyle” vb. anlamlar ifade eder.

a. c.106, c.109, c.111, c.146, c.149, c.175, c.212, c.217, r.64, r.64

artır- **1.** Miktârını çoğaltmak, fazlaştırmak; **2.** Belli bir ölçünün üstüne çıkarmak, yükseltmek.

a.-acak c.107

aruz *a. Ar.* ‘*arûz*’ **1.** Hecelerin uzunluğu ve kısalığı, kapalı ve açık oluşu esâsına dayanan nazım ölçüsü [Arap dilcilerinden İmam Halîl’in Arap nazmı için ortaya koyduğu rivâyet edilen aruz sonradan Fars, Türk, Afgan, müslüman Hintliler ve Pakistanlılar tarafından kullanılan ortak ve klasik bir vezin hâline gelmiştir].

a. c.179

a.+ı c.185

a.+um c.206

arzu *a. Far.* ‘*arzû*’ **1.** İnsanın bir şeye karşı duyduğu istek, dilek; **2.** (Olmasını) İstemek, temennî etmek.

a. c.156, c.177

a.+larım r.63

a.+n c.165

asalet *a. Ar.* ‘*asıl*’ “*kök*”ten *aşâlet* **1.** Asillik, soyluluk, asil bir soya mensup olma, necâbet.

a.+in r.66

asap *a. Ar.* ‘*asab*’ “*sinir*”in çoğul şekli *a’sâb* **1.** Sinirler.

a.+ını c.152

asar *a. Ar.* ‘*eser*’in çoğul şekli *âsâr* **1.** Bir kimsenin veya bir topluluğun çalışması sonucunda ortaya çıkmış olan şeyler, eserler; **2.** Bir şeyin varlığını gösteren belirtiler, alâmetler.

a.+ı c.207

asesbaşı *bird.* **1.** Osmanlı Devleti’nde şehrin âsâyişiyle görevli olan teşkilâtın başı.

a. c.182

asıl *a. Ar.* ‘*asıl*’ **1.** Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe; **2.** Gerçek, hakikat; **3.** Bir şeyin bizzat kendisi, zâtı.

a. r.57

asır *a. Ar.* ‘*asr*’ **1.** Zaman, devir, çağ; **2.** Yüzyıllık zaman parçası, yüzyıl.

a.+ımızın c.154

a.+ları c.140

asırlık *sf.* **1.** Üzerinden bir yüzyıl geçmiş olan, yüzyıllık; **2.** Çok eski.

a. c.173

asil *sf.* **1.** Şerefli, yüce, saygı değer.

a. r.65, r.66

asir *sf. Ar. 'usr – 'usret "güç olmak"tan 'asir* **1.** Güç, çetin, zor, zahmetli, müşkül.

a. c.177

asla *zf. Ar. aşl'ı tenvinli şekli aşlen >aşlā* **1.** Hiçbir vakit, hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle, kat'iyen.

a. r.64

aş- **1.** Yüksek bir yerin üzerinden geçip arka tarafına inmek; **2.** Bir yeri boydan boya geçmek, katetmek; **3.** Belli bir sınırdan ve haddin üstüne çıkmak, ölçüyü geçmek, fazla olmak; **4.** Atlamak, geçmek, geride bırakmak.

a.-an r.63

a.-ınca r.50, r.63

a.-ıyorum c.95

a.-maktır c.140

a.-mıştır c.211

aşağı *a.* **1.** Bir şeyin yukarı kabul edilen kısmına göre altta kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı; **2.** Bulunulan yere göre seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçak kabul edilen taraf yâhut bu tarafta bulunan şey.

a.+larda r.63

aşık *a. Ar. 'işk "çok sevmek, âşık olmak"tan 'âşik* **1.** Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun; **2.** Karşı cinsten birine gönlünü kaptırmış kimse; **3.** Şiirlerini çaldığı saz eşliğinde söyleyen şâir, saz şâiri, ozan.

a. c.130, c.156, c.167, c.190, c.198, c.199, c.199, c.88, r.57, r.57

a.+a c.187

a.-ı c.181, c.193, c.195

a.+ım c.200, r.66

a.+lar c.155, r.34

a.+lara c.190

a.+larını c.129

aşıklık *a.* **1.** Âşık olma, aşka tutulma durumu, ozanlık.

a.+ı c.190

aşır- **1.** Belli bir sınırdan üstüne çıkarmak, fazlaştırmak, çoğaltmak, taşımak.

a.-dı r.28

aşikar *sf. Far. âşkâr – âşkâre* **1.** Açık, meydanda, gözle görülebilen, belli, ayan, vâzıh, bâriz.

a. c.184

aşina *sf. ve a. Far. âşnā* **1.** Bildik, tanıdık (kimse); **2.** Yakın, yakın gelen, mûnis, dost; **3.** Tanıyan, bilen, bilici, vâkıf.

a. c.195

a.+sını c.215

aşiyân *a. Far. âşiyān* **1.** Ev, oturulan yer, mesken.

a.+ıdur c.181

aşk *a. Ar. 'işk* **1.** Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet; **2.** Kadın ve erkek arasındaki çok kuvvetli duygu, sevgi bağı; **3.** Hakk'ın zuhûruna sebep olan ilk sıfat [Allah bilinmeyi arzulamış, bu arzu ve aşk kâinatın

yaratılmasına sebep olmuştur. Aşk, Hakk'ın zâtına izâfe edilen ilk sıfatı ve ilk zuhûrudur. Mutasavvıflara göre aşk, Hak yoluna giren kimseyi Allah'a erıştiren en kısa yoldur].

a. c.130, c.135, c.138, c.147, c.147, c.170, c.193, c.200, c.203, c.203, c.205, r.35, r.36

a.+a c.131, c.132, c.147, c.169, c.205, r.36, r.38

a.+da c.191

a.+ı c.173, c.187, r.65

a.+ım c.172, r.54

a.+ımı c.90

a.+ımız c.145

a.+ın r.44, c.209

a.+ına c.163, r.36

a.+ını c.171, r.52

a.+ınız c.166

a.+ta c.169

a.+tan c.146, c.206, r.65

aşreyn *Ar. 'aşr ve Ar. -eyn ile 1. İki onluk.*

a. c.183

at a. 1. Binme, yük çekme ve taşıma hizmetlerinde kullanılan, Orta Asya menşeli, tek tırnaklı, memeli hayvan.

a. c.161

a.+ım r.29, r.30, r.30, r.30, r.30

at-1. Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak; **2.** Koymak; **3.** Gelişigüzel, dağınık bir şekilde koymak; **4.** (İstenmeyen, sıkıntı ve rahatsızlık verici bir şeyi veya hâli) Kendinden uzaklaştırmak, ondan sıyrılmak, kurtulmak; **5.** (Hapishâne, zindan vb. kelimelerle) Koymak, tıkmak; **6.** (Damar, nabız, yürek, şakak, kalp gibi kelimelerle) Vurmak, çarpmak.

a. c.142

a.-a r.26, r.26

a.-acaklar c.107

a.-amadım r.41

a.-ıyor c.172

a.-ma c.218

a.-mayı c.132

a.-sam r.12

a.-tı c.129, c.159

a.-tıkı c.166, c.81

ateş a. Far. âteş < Süry. 1. Odun, kömür vb. maddelerin tutuşup yanması ile beliren ışık; **2.** Odun, kömür gibi maddelerin yandıktan sonraki sıcak ve kırmızı durumu, yanmış kömür ve odun, kor; **3.** Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi; **4.** İnsanın çeşitli sebeplerle vücudunda hissettiği sıcaklık, harâret; **5.** İztirap çekmek, derde düşmek.

a. c.124, c.126, c.167, c.202, c.210, r.14, r.31, r.35, r.53

a.+le c.130, c.130

ateşli *sf.* **1.** (Hasta için) Vücut harâreti yükselmiş olan; **2.** Arzulu, ihtiraslı, muhteris; **3.** Coşkun, harâretli.

a. c.100, c.115, c.131, c.132, c.150, c.81

ateşnisar *sf. ve a. Far. âteş ve Ar. nisâr* **1.** Ateş saçıcı.

a.+e c.157

ateşperest *sf. ve a. Far. âteş ve perest “tapan” ile âteş-perest* **1.** Ateşe tapan (kimse).

a.+tir c.167

atıl- **1.** İşe yaramadığı için ortadan kaldırılmak, yok edilmek, kullanılması düşünülmeyp terk edilmek; **2.** (Bir kimse) Bir yere doğru fırlamak.

a.-acaklar c.108

a.-ır r.32

atik *sf. Ar. ‘itk “eski olmak; kölelikten kurtulmak”tan ‘atik* **1.** Eski, eski zamâna âit.

a. c.200

atika *sf.* **1.** Atık kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânadaki müennes şekli.

a.-i c.181

atla- **1.** Ayaklarını yerden keserek sıçramak, fırlamak.

a.-r r.20

atlas *a.* **1.** İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi; **2.** *sf.* Atlastan yapılmış.

a. c.161

atşın

a. c.213

avanak *sf. ve a. Erm. havanag “sıpa”dan* **1.** Çabuk aldanan, kolayca kanan, alık, şaşkın (kimse), enâyi.

a.+ları c.217

avaz *a. Far. âvâz- âvâze* **1.** Ses, sedâ; **2.** Yüksek sesle bağırma, feryat, nâra.

a.-ı c.182

a.+ını c.187

avlu *a. Yun. avli Ar. havl “etraf, çevre”* **1.** Bir binânın ortasında, yanında veya çevresinde bulunan üstü açık, etrâfı duvar, çit vb. ile çevrili yer, hayat.

a.+da r.22

Avrupa *öz. a. İt. Europa < Yun.* **1.** Dünyânın kuzey yarı küresinde Ural dağları ile Atlas Okyanusu arasında kalan, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz’in güneyden çevrelediği kara parçası.

a.+yla c.201

avuç *a.* **1.** Elin iç kısmı.

a. c.140, c.195, c.195, c.98, c.98

avutama- **1.** Sıkıntısını, acısını unutturamamak, yatıştırılmamak, tesellî ve teskin edememek.

a.-dim r.41

ay a. 1. Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri; **2.** (Başlangıç kabul edilen herhangi bir târihten îtibâren) Yaklaşık olarak 30 günlük zaman parçası.

a. c.131

a.+da c.163, r.59

a.+lar c.131

a.+ların r.31

ay a. 1. Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyâmızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah.

a. c.159, c.159, c.160, c.161, c.161, c.162, c.163, c.163, r.52

a.+a c.163

a.+ı c.163

a.+ın c.151, c.151, c.161, c.162, c.162, c.162, c.218

a.+sın r.24

ayak a. 1. Vücûdun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem; **2.** Bacak.

a. c.88, r.33

a.+ında c.125, r.20

a.+larımız r.50

a.+larımla c.88

a.+larını c.159

a.+larıyla c.115

a.+ta r.48

aydın a. 1. Işıklı, aydınlık, parlak; **2.** *sf. ve a.* Kültürlü, tahsilli, bilgili ve ileri görüşlü (kimse), münevver, entelektüel.

a. c.183, c.80

aydınlata- 1. Işıklandırmak, bir yerin karanlığını gidermek, tenvir etmek.

a. r.23

aydınlık a. 1. Aydın olma durumu; **2.** Işık, şavk, ziyâ.

a. c.81, c.82

ayın a. Ar. 'ayn 1. Arap alfabesinin on sekizinci, Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi birinci harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabındaki değeri 70'tir].

a. c.191

ayıpla- 1. (Bir kimseyi) Kusurlu bularak kınamak, tâyip etmek.

a.-r r.30

ayır- 1. Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek.

a.-dılar r.37, r.37, r.38, r.38, r.38, r.38

ayna a. Far. âyine 1. Karşısındaki şeylerin görüntüsünü aksettiren, özellikle insanların kendilerini görmek için kullandıkları, arkası sırlanmış cam veya mâdenden levha, gözge.

a.+da r.22

aynı *sf. Ar. 'ayn'dan Far. izâfet kesresi -i ile ayn-i* **1.** Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı; **2.** Farklı ve değişik olmayan, bir, tek bir.

a. c.199, c.199, r.50

ayrı *sf. 1.* Farklı ve değişik, başka.

a. c.98

ayrıl- **1.** (Bir yer, şey veya kimseden) Uzaklaşmak, onu geride bırakmak, ayrı düşmek.

a.-dıkım r.44

a.-dım r.18

a.-ırken c.200

ayrılama- **1.** Ayırma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

a.-dım r.30

az *sf. 1.* Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan; **2.** (Mesâfe ve zaman için) Kısa; **3.** Biraz.

a. c.194, c.215

a.+ken c.206

azal- **1.** Eskisinden az duruma gelmek, eksilmek, tenâkus etmek; **2.** İlk şiddetini kaybetmek, hızı kesilmek, hafiflemek.

a.-ıyor c.111

azamet *a. Ar. 'azamet* **1.** Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl.

a.+e r.66

azap *a. Ar. 'azâb* **1.** Pişmanlık çâresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder.

a. c.186

azar *a. Far. âzâr "incitme"den* **1.** Çıkışma, paylama, tekdir.

a. c.187

azat *a. Far. âzâd* **1.** Serbest bırakma, serbestlik.

a. r.42

a.+a r.42

azgın *sf. 1.* Çok şiddetli, kasıp kavuran.

a. r.51

azimet *a. Ar. 'azimet "kesin karar vermek"ten* **1.** Gitme, gidiş, yola çıkma.

a. c.177

azlık *a. 1.* Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunma, çok olmama, az olma.

a.+ından c.180

azürde *sf. Far. âzurden "incitmek"ten* **1.** İncinmiş, kırılmış, güvenmiş.

a.+miz c.195

B

baba *a. 1.* Bir çocuğun dünyâyâ gelmesine sebep olan erkek, çocuk sâhibi adam, peder.

b. c.124

b.+cığım c.124

b.+m c.123

b.+mın c.123

bacā *a. Far. bāce* < *bād-cāh* "hava yeri" **1.** Binâlarda, deniz taşitlarında, soba, kazan ve ocaklarda yanan maddelerden çıkan duman, gaz ve kokuların dışarıya atılmasını sağlayan, ocağın üstünden yukarıya doğru uzanan kısım.

b.+lar c.114

bacak *a. Far. pāçe* " hayvan ayağı, paça" dan küçültme ekiyle *pāçe+k > pāçak > bacak* **1.** İnsanın kalça ile taban arasındaki organı.

b.+larına c.81

bade *a. Far. bāde* **1.** Maddî ve mânevî sarhoşluk veren, kendinden geçiren, mest eden şey.

b.-i c.187

badel kıraet **1.** Okuduktan sonra.

b. c.183

bağ *a. 1.* Bir şeyi başka bir şeye veya birçok şeyi birbirine bağlamaya yarayan ip, sicim, tel gibi şeyler, bent; **2.** İlgî, alâka, münâsebet, râbîta.

b.+ı c.116

b.+ları c.92

bağ *a. Far. bāğ* **1.** Üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm yetiştirilen yer; **2.** Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.

b.+lar r.22

b.+lara r.32

bağır *a. 1.* Göğüs, sîne; **2.** Yürek, kalp, gönül.

b.+ım c.213

b.+ımda c.100

b.+ına c.126

bağır- **1.** Yüksek tonda ses çıkarmak, haykırmak; **2.** Konuşurken sesini gereğinden fazla yükseltmek, bir şeyi yüksek ve gür bir sesle söylemek.

b.-dı c.149

bağla- **1.** İp, bağ veya başka bir araçla bir şeyi bir yere, diğer bir şeye veyâhut birkaç şeyi birbirine tutturmak, birleştirmek, raptetmek; **2.** (Bir kimseyi bir yerden) Ayrılmayacak duruma getirmek; **3.** Bir şey veya bir kimse ile diğer bir şey veya kimseyi mânevî bir bağla birleştirmek, birbirine yaklaştırmak.

b.-mışım c.93

b.-rdı c.81

b.-yan c.154

bağlan- **1.** (Bir kimseye veya şeye) Yakınlık duymak, ısınmak, sevgi beslemek.

b.-maz c.172

bahane *a. Far. behāne* **1.** Bir şeyin asıl sebebi yerine ileri sürülen sözde sebep, gerçekte ilgisi olmayan sahte özür ve mâzaret; **2.** Vesîle, sebep.

b. c.201

b.+dir c.184

bahar *a. Far. behār* **1.** Kış ile yaz arasında 21 Mart'tan 22 Haziran'a kadar süren mevsim, ilkbahar.

b. r.17, r.59

b.+miş r.22

bahçe *a. Far. bāğçe* **1.** Çiçek, sebze veya meyve ağacı yetiştirilen toprak parçası; **2.** Binâların ön, arka, yan kısımlarında veya dört tarafında bulunan, duvar yâhut çitle çevrilmiş toprak parçası, bir binâya âit toprak, avlu.

b.+de c.215

b.+nin c.129

b.+ye c.128, c.149

bahis *a. Ar. baḥš* **1.** Üzerinde konuşulan, tartışılan konu, mevzū, mesele.

b.+e+(bahse) c.203

bahset- *a. Ar. baḥš+T. etmek* **1.** (Bir meseleden veya bir kimseden) Söz etmek, hakkında konuşmak.

b. c.203

bahsedil- **1.** Sözü edilmek, bahis konusu olmak, anlatılmak.

b-en c. 195, c.195

bahş *a. Far. baḥşiden "bağışlamak"tan bahş* **1.** Verme, bağış, ihsan, hibe.

b.-i c.188

bahşet- *Far. bahş + Türk. etmek, eylemek* **1** Vermek, bağışlamak, ihsan etmek.

b. c.207

bahşiş *a. Far. baḥşiden "bağışlamak"tan bahşiş* **1.** Armağan, hediye, ihsan, atıye.

b.+i c.185

baht *a. Far. baḥt* **1.** Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans.

b.-ı c.185

b.+ım c.80, r.18, r.28

b.+ımdan r.18

b.+ımızın r.46

b.+ın c.186, r.42, r.56

bahtiyar *sf. Far. baḥt "tâlih ve yâr "dost yardımcı" ile baḥt-yâr> bahtiyār* **1.** Tâlihli, mesut, mutlu.

b. c.102, c.130

bak- **1.** Gözleri bir şey üzerine çevirmek; **2.** Seyretmek; **3.** Görüp incelemek, tetkik etmek; **4.** İlgilenmek, meşgul olmak.

b. c.172, c.184, c.87, r.30, r.44

b.-an r.65

b.-ar c.189, c.213, r.20

b.-ın c.106, c.157, r.28

b.-ınca c.172

b.-ıp r.34, r.39, r.39

b.-ıyorum r.63
b.-ma c.201
b.-mak c.131
b.-mayacak c.142
b.-mayacakları c.180
b.-mayarak c.109
b.-mazsa r.20
b.-mıyor c.88
b.-sam c.131, c.167
b.-tıkça c.213, c.213, c.213, c.213, c.213
b.-tıkım r.57
b.-tıkım c.82
b.-tıkın r.66
b.-tıkını c.204

bakıl- 1. Görülüp incelenmek, tetkik edilmek.

b.-a c.179

bakış a. 1. Bakma tarzı, bakma biçimi.

b.+ında c.129

bakır sf. Ar. bekâret “dokunulmamış olmak”tan **bakır 1.** El değmemiş, dokunulmamış, temiz kalmış, bozulmamış.

b. c.155

b.-i c.211

bakraç a. 1. Su, süt gibi şeyleri koymaya ve taşımaya yarayan kulplu, küçük bakır kap.

b.+ı c.158

b.+ıyla c.161

b.+la c.162

baktır- 1. Bakmasına sebep olmak, bakmaya zorlamak.

b.-dıkın r.36

balad a. Fr. ballade 1. Fransız edebiyâtında bir nazım şekli [Konusunu halk masallarından veya bir gelenekten alan ve bendler hâlinde yazılan baladlar ilk zamanlarda müzik eşliğinde söylenirdi].

b.+a c.182

bala-pervaz birl. sf. Far. pervaz “uçan” ve *Far. bālā ile bālā- pervaz 1.* Yüksekten uçan.

b. c.206

balta a. 1. Odun yarmaya, ağaç kesmeye ve yontmaya yarayan, ağaç saplı, demirden kesici âlet, nacak.

b.+nızı c.90

banyo a. İt. bagno <Lat. 1. Bir cismin yapısında değişiklik yapan veya belirli bir işlemin gerektirdiği maddeyi içinde bulunduran sıvı ve bir cismi bu sıvıya batırma işi.

b. c.112

bar *a. İng. bar* **1.** Dans edilen içkili eğlence yeri; **2.** Bir salonda içki içilmek üzere düzenlenen köşe.

b. c.201

b.+dayım c.110

b.+ı c.110

barındır- 1. Barınmasını sağlamak, korumak, himâye ve muhâfaza etmek.

b.-ıyor c.106

bari *zf. Far. bâri* **1.** Hiç olmazsa; **2.** Keşke.

b. c.198

bâ-safâ *Far. bâ ve Ar. şafâ* **1.** Safâ ile, safâ içinde.

b. c.177

basal *a. Ar. başal* **.1.** Bâzı otların soğan biçimindeki kökleri.

b. c.183

basamak *a. 1.* Bir merdivende her adım atışta ayağın bastığı düz yer, kademe.

b.+lardan c.128

baston *a. İt. bastone* **1.** Gemilerin başındaki direğin ileriye doğru uzanmış kısmı.

b.+ları c.113

baş *a. 1.* İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, havyan vücudunun en ön kısmı, kafa, ser; **2.** Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı; **3.** Bir şeyin veya bir yerin etrâfi, çevresi, yakını, yanı; **4.** Herhangi bir şeyin veya yerin esas, ön, üst ve ileri kabul edilen tarafı.

b. c.132, c.142

b.+a c.190

b.+dan c.190

b.+ı c.153, r.63

b.+ıdır r.46, r.57

b.+ım c.101, r.50, r.7

b.+ımda c.121, r.57

b.+ımı c.124, c.91

b.+ımın c.82

b.+ımız c.136, c.171

b.+ın r.25

b.+ına r.12, r.12, r.64

b.+ında c.81

b.+ından r.57

b.+ını c.122, r.40, r.40, r.55, r.9

b.+ının r.20

b.+ları r.63, r.8

b.+larında r.66

başka *sf. 1.* Bilinenen gayri, diğer, sâir; **2.** Bilinenlere benzemeyen, farklı, değişik; **3.** Bir üstünlüğü bakımından diğerlerinden farklı olan, daha üstün.

b. c.140, c.147, c.152, c.172, c.203, c.211, c.89, c.99, c.99, r.18, r.59

b.+ca c.187

b.+larına r.50

b.+larının r.40

b.+sını r.54

b.+sının r.46, r.56

başla- 1. Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek; **2.** (Bir şey) Olur, yürür ve işler duruma gelmek, hareket hâline geçmek; **3.** Ortaya çıkmak, başlangıç noktası oluşturmak, teessüs etmek.

b. c.185

b.-dı c.87

b.-dikça c.110

b.-dım c.180, c.201

b.-madan c.173

b.-ması c.187

b.-r c.162, c.163

b.-rdı c.203

b.-rsa c.202

b.-sanız c.175

b.-yalım c.192

b.-ymca c.202

başlan-1. Başlamak işine konu olmak.

b.-ndıkı c.206

başlangıç a. 1. Bir şeyin, bir işin ilk defa ortaya çıkan, başlayan kısmı, ilk kısım, evvel, iptidâ, mebde.

b.+ı c.147

bat- 1. (Güneş, ay ve yıldızlar için) Ufukta kaybolmak, görünmez olmak, gurup etmek.

b.-tıkı c.81

batak a. 1. Üzerine basıldığı zaman içine batılan cıvık çamur hâlindeki toprak, çok çamurlu yer.

b.+ta c.81

batnen ba'de batnın: 1. Batından batına.

b. c.182

Bayezid öz. a.

b. c.182

baygın sf. 1. (Göz için) Süzgün, mahmur.

b. r.44

baykuş a. 1. Zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan, yırtıcı gece kuşlarının ortak adı [*Kukumav* da denen bir cinsi, vîrâneliklerde ötmesi ve ötüşünün çirkinliği sebebiyle halk arasında uğursuz sayılır].

b. c.218

bazan *zf. Ar. baz'ın tenvinli şekli bazan 1.* Bâzı kere, bâzı zaman, arada bir, ara sıra.

b. c.110, c.110, c.115, c.115, c.126, c.126, c.130, c.130, c.152, c.162, c.162, c.162, c.162, c.198

bazen *zf. Ar. baz'ın tenvinli şekli bazan 1.* Bâzı kere, bâzı zaman, arada bir, ara sıra.

b. c.80

bazı *sf. Ar. baz'dan Far. izâfet kesresi -i ile baz-ı 1.* Bir takım bir kısım; **2.** *zm* Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi; **3.** *zf.* Arada bir, ara sıra, kimi vakit, bâzan [Daha çok tekrar şeklinde kullanılır].

b. c.127, c.177, c.177, c.179, c.179, c.179, c.192, c.194, c.194, c.215, r.54, r.54, r.54

b.+sı c.190

be- *Far.1.* Kelime başına getirilerek zarflar teşkil eden “ile, için, -e kadar, -e göre” anlamında ön ek.

b. c.182

bed *a. Ar. bed' 1.* Başlama, başlayış.

b. c.182

bedavaz *sf. ve a. Far. bed “kötü” ve âvâz “ses” ile bed-âvâz 1.* Kötü sesli.

b. c.181

bedbin *sf. ve a. Far. bed “kötü” ve bin “gören” ile bed-bin 1.* Her şeyin kötü tarafını gören, kötüye yoran (kimse), kötümser, karamsar.

b. c.141

bedel *a. Ar. bedel 1.* Karşılık olarak, yerine.

b.+dir r.27

bedihi *sf. Ar. bedâhet “âşikâr olmak”tan bedihi 1.* İspat gerektirmeyecek kadar açık, belli, âşikâr.

b.+dir c.180, c.194, c.195

b.+dür c.178

bedirlen- **1.** Dolunay biçimini almak.

b.-ir c.162

beduş *birl. sf. Far. “be-“ eki ve “düş” 1.* Omuzda, omuzunda.

b. c.157

beg 1. Türkler'e ait eski bir unvan; **2.** Bey, efendi.

b. c.195

begam

b. c.157

begayet *zf. Far. be- eki ve Ar. gâyet “son” ile be-gâyet 1.* Son derece, pek çok, fazlasıyla.

b. c.183

beğen- **1.** İyi ve güzel bulmak, takdir etmek.

b.-sin c.90

bekle- **1.** (Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) Gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek; **2.** Herhangi bir harekette bulunmadan durup ne olacağını kollamak, hemen harekete geçmemek, tevakkuf etmek; **3.** Ummak, ümit etmek.

b.-dikin r.20
b.-dim c.131
b.-me c.131
b.-r c.113, c.201
b.-yen c.113, c.199
b.-yenler c.138
b.-yor c.101, r.30
b.-yoruz c.120

bel a. 1. İnsan vücudunun orta kısmında göğüsle karın arasında hafifçe darlaşmış olan ve kuşak bağlanan yer.

b. c.93, r.44
b.+lerine c.129

bela a. Ar. belā' "deneme, imtihan; keder, sıkıntı" 1. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder; **2.** Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey.

b.+dır c.205
b.-yı c.213

belir- 1. Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezâhür etmek; **2.** Bir şeyin varlığı iyice görünmek, açık bir durum almak, şekillenmek, tebâruz etmek.

b.-di c.111, c.149
b.-iyor c.119
b.-meden c.215

belki zf. Ar. bel "ancak, fakat"tan Far. ki ile bel+ki 1. Olabilir, olabilir ki, bir ihtimâle göre, muhtemelen; **2.** Hatta, bile; **3.** Olsa olsa, ancak.

b. c.107, c.154, c.155, c.156, c.186, c.200, r.59, r.59

Belkıs öz. a.

b. c.182, c.188, c.188, c.198
b.+ı c.188

belli sf. 1. Anlaşılacak ve görülecek şekilde açık olan, meydanda, âşikâr, zâhir.

b.+ydi r.59

ben zm. 1. Tekil birinci şahsı gösterir; **2.** Bilinç sâhibi olan insanı öbür varlıklardan ayıran, kişiliği yapan unsur; **3.** Gerçek varlığın sâdece Allah olduğu idrâkine henüz varmamış kişinin kendisi için tasavvur ettiği varlık, nefis.

b. c.100, c.100, c.102, c.102, c.109, c.109, c.110, c.111, c.111, c.123, c.131, c.131, c.132, c.146, c.160, c.161, c.169, c.169, c.184, c.185, c.186, c.187, c.188, c.188, c.188, c.189, c.190, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.200, c.200, c.201, c.207, c.207, c.208, c.215, c.216, c.217, c.80, c.81, c.89, c.89, c.90, c.90, c.92, c.93, c.98, r.36, r.38, r.41, r.44, r.44, r.44, r.49, r.50, r.50, r.50, r.50, r.59, r.63, r.64, r.64, r.64, r.66, r.66, r.66

b.+ce r.54
b.+de c.197, c.207, c.215, c.96, c.96, r.53
b.+deki c.204

b.+den c.101, c.160, c.187, c.201, c.207, c.217, c.89, r.37, r.38, r.38, r.38, r.38, r.40, r.40, r.47, r.47, r.48, r.48, r.48, r.48, r.8

b.+e+(bana) c.120, c.121, c.122, c.124, c.132, c.161, c.175, c.188, c.197, c.198, c.198, c.200, c.203, c.205, c.205, c.206, c.207, c.213, c.216, c.80, c.81, c.90, c.90, c.94, c.96, r.10, r.18, r.32, r.56, r.57, r.58, r.59, r.64, r.64, r.66, r.7, r.8, r.8, r.9

b.+i c.122, c.172, c.180, c.184, c.192, c.198, c.199, c.199, c.199, c.200, c.200, c.205, c.80, c.81, c.96, c.99, c.99, r.12, r.13, r.14, r.28, r.38, r.44, r.54, r.66

b.+im c.102, c.166, c.167, c.172, c.190, c.196, c.197, c.197, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.200, c.213, c.217, c.82, c.82, c.93, c.94, r.10, r.10, r.10, r.10, r.23, r.23, r.24, r.24, r.52, r.54, r.57, r.57, r.57, r.57, r.59, r.59, r.64, r.65, r.7, r.8, r.8, r.8, r.8, r.9, r.9

b.+imle c.205, c.206

b.+imsin r.40

bent a. Far. bend 1. Suyun önüne tutmak ve biriktirmek için yapılan set.

b.+i c.211

b.+imi r.58

bent a. Far. bend 1. Dört veya daha çok mısırâdan meydana gelen bölümlerden her biri; **2.** Kâfiyeleri değişik birkaç bölümden meydana gelen bir manzûmenin her kısmının sonunda aynen tekrar edilen veya diğer beyitlerle aynı kâfiyeyi taşıyan beyit [Birinci şekilde manzumeye “*tercî-i bent*”, ikinci şekilde “*terkib-i bent*” denir].

b. c.183, c.183, c.209, c.209

b.+i c.177, c.181, c.182, c.182, c.182, c.185

b.+imde c.188

b.+imin c.184

b.+ini c.185

b.+lerin c.177, c.177

beniz a. 1. Yüz, yüzün rengi.

b.+i r.29

b.+imiz c.120

benlik a. 1. Kişiliği, ferdiyeti meydana getiren şey, insanın öz varlığı.

b.+im c.136, c.167, c.170

b.+ime c.145

benze- 1. (İki kimse veya şey arasında) Birbirine uygun ve ortak taraflar bulunmak; **2.** Ortak tarafları sebebiyle birbirini hatırlamak, andırmak.

b.-meliyim r.66

b.-r r.8

b.-rdin r.19

b.-yor c.120

benzeyiş a. 1. Benzeme işi.

b. c.82

beraber z.f. Far. ber-â-ber 1. Birlikte; **2.** Bir seviyede, bir hizâda, bir ve eşit.

b. c.136, c.171, c.198, c.200

b.+ce c.200, r.46

b.+im c.207

berbat *sf.* *Far. ber-* “üzere ve bād “rüzgâr” ile ber-bād **1.** Kötü, fenâ, pis, çirkin; **2.** Perîşan, allak bullak, karmakarışık.

b. c.109

b.+ına c.182

bergüzide *sf.* *Far. berguziden* “seçmek”ten berguzide **1.** Seçilmiş, seçkin.

b. c.181

beri *a.* **1.** İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer; **2.** *takı* Ayrılma hâinden sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir, bir işin başlangıç yerini ve zamânını gösterir.

b. c.111, c.149, c.185, r.64

b.+dir c.162, c.211

besili *sf.* **1.** İyi beslenmiş, semirtilmiş, şişmanlatılmış [Özellikle hayvanlar için kullanılır].

b. c.214

besle- **1.** (Bir duyguyu) Gönünde yaşatıp geliştirmek.

b. c.136, c.171

beslen- **1.** (Sevgi, merhamet, kin, nefret, ilgi, güven, ümit vb. duygular için) Yaşatılıp geliştirilmek, duyulmak, hissedilmek.

b.-ir r.32

beste *a.* *Far. besten* “bağlamak”tan beste **1.** Bir makam ve usûl içinde düzenlenmiş nağmeler bütünü.

b. c.152

beş *a.* **1.** Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı.

b. c.163, c.191, c.196, c.199

b.+e c.196

beşeri *sf.* *Ar. beşer ve nispet eki -i ile beşer-i* **1.** İnsana âit ve mahsus, insan oğlu ile ilgili.

b.+likten r.66

beşik *a.* **1.** Bebeklerin içine yatırılıp uyutulduğu, tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit küçük sallanır karyola.

b. c.89, c.89, c.90, c.90

b.+e c.90

b.+te c.90

bey *a.* **1.** Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse, emîr, prens; **2.** Efendi, sahip.

b. c.182, c.194, c.195, c.195

b.+e c.158, c.179, c.195

b.+e c.148

b.+i c.199

beyan *a.* *Ar. beyân* **1.** Açıklama, anlatma, söyleme.

b. c.181, c.182, c.190

beyaz *a.* *Ar. beyâz* **1.** Kar renginde olan rengin adı, ak; **2.** Teninin rengi açık olan kimse.

b. c.113, c.121, c.125, c.149, c.162, c.166, c.168

beyazlaş- **1.** Beyaz duruma gelmek, rengi beyaza dönmek, ağarmak.

b.-an c.121

beyhude *sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve hūde "fayda" ile bi-hūde > beyhūde* **1.** Boş, gereksiz, faydasız; **2. zf.** Boşuna, nâfile.

b.+dir c.141, c.141

beyin *a. 1.* Sinir sisteminin merkezi durumunda olup kafa tasının içinde yer alan, yumuşakça, beyazımsı, üç tabakadan meydana gelmiş, kalın bir zarla örtülü organ, dimağ; **2.** Akıl, şuur.

b.+imde c.173, c.91, r.12, r.13

b.+imdeki c.92

b.+imi c.169, c.80

b.+imin r.11

b.+inde c.138

b.+ini c.115

beyit *a. Ar. beyt* **1.** Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibâret nazım parçası.

b. c.181, c.181, c.182, c.184, c.184, c.194, c.194, c.195, c.195, c.196, c.196

b.+de c.195

b.+den c.181

b.+i c.195

b.+in c.196

b.+te c.195

beylik *a. 1.* Bir bey yönetiminde bulunan ülke, prenslik.

b.+i c.190

bezen- **1.** Süslenmek, donanmak.

b.-irsin r.10

bezm *a. Far. bezm* **1.** İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi; **2.** Topluluk, meclis.

b.-i c.202

bezm-gah *tür. a. Far. yer bildiren -gāh > -geh ekiyle* **1.** Sohbet ve işret için toplanılan, meclis kurulan yer.

b.-ı c.210, c.210, c.210

bezm-i ezel *Far. bezm ve Ar. ezel ile bezm-i ezel* **1. tasavvuf.** Allah'ın ezelde ruhları yarattıktan sonra, "Elestü bi-Rabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu ve ruhların, "Belâ (evet), sen bizim Rabb'imizsin" diye Allah'ı tasdik ettikleri ezel meclisi.

b. c.193

bıçak *a. 1.* Bir sap ve kesici bir mâdenî kısımdan meydana gelen kesme âleti.

b. c.127, c.174, c.91

bırak- **1.** (Eldeki bir şeyi) Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak; **2.** (Bir şeyi bir kimseye) Başkasına verilmek üzere vermek, tevdi etmek; **3.** Koyup gitmek, terk etmek; **4.** Kesmek, sona erdirmek, devam ettirmemek; **5.** İzin vermek, müsâade etmek.

b.-ıp r.39
b.-ır c.125
b.-ırdım c.215
b.-madan c.154
b.-madı c.123
b.-mayı c.81
b.-mıştım c.198
b.-tı c.199
b.-up c.191

bırakıl- 1. Bırakmak işi yapılmak.

b.-miş c.112

bırakıver- 1. Ansızın ve çabucak bırakmak.

b.-ir c.216

bıraktır- 1. Bırakmak işini yaptırmak veya bırakmasına sebep olmak.

b.-dığın r.36

bıyıklı sf. 1. Bıyığı olan.

b. c.126, c.127

bibedel sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. bedel ile bi-bedel 1. Eşsiz, benzersiz.

b.+de c.204

biçare sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve çare ile bi-çâre 1. Çâresiz, âciz, zavallı.

b. c.108

bidat a. Ar. bed' "örneksiz olarak yapmak, îcat etmek"ten bid'at 1. Sonradan türeyen şey, yeni âdet [Genellikle benimsenmeyen, iyi görülmeyen âdet ve davranışlar için kullanılır].

b.+e c.182

bihad sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. hadd "sınır" ile bi-hadd 1. Hadsiz hudutsuz, pek çok.

b. c.207

bihuzur sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. huzûr "rahatlık" ile bi-huzûr 1. Huzursuz, tedirgin, rahatsız.

b.+um c.206

bikarar sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. karar ile bi-karar 1. Kararsız, bir karar üzere durmayan, aynı hal üzere devam etmeyen.

b.+ım c.204

bikes sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve kes "kimse" ile bi-kes 1. Kimsesiz, hâmişsiz, yalnız.

b. c.201

b.+im r.36

bil- 1. Bir şey hakkında bilgisi, mâlûmatı olmak, o şeyi öğrenmiş bulunmak; **2.** Bir işin ehli olmak, o işi yapmaya alışmış bulunmak; **3.** Anlamak, gerçeğine erişmek, idrak etmek; **4.** Tanımak; **5.** Olumsuz şekli bâzı mastarlardan sonra kullanıldığında iş ve hareketin geciktiğini, uzun süre yapılmadığını veya bir türlü olmadığını ifade eder.

b. c.100
b.-dim r.44
b.-en c.200, r.28
b.-iniz c.154
b.-ir c.88, r.52
b.-ir c.107
b.-irdin r.40
b.-irsin c.136, c.170, c.82
b.-medikim c.175
b.-medikinden c.197
b.-mek c.193
b.-mem c.120, c.142, c.156, c.192, c.192, c.192, c.205, c.212, r.11, r.44
b.-meyen c.87
b.-mezsiz c.167
b.-miyor c.88
b.-miyorum c.109, c.111, c.131, c.160, c.167
b.-sem r.50
b.-sen c.150
b.-seniz c.108
b.-sün c.193

bilakayd u şart *zf. Ar. bi-lākayd ve şart 1.* Kayıtsız ve şartsız olarak, herhangi bir kısıtlama olmaksızın.

b. c.199

bile *takı 1.* Çekimli fiilden sonra gelerek anlamı kuvvetlendirir; hatta, hem de, üstelik; **2.** (Cümlede adı geçmeyen) Diğerleri gibi; **3.** Dahi, de; **4.** Bir şart cümlesini başka bir cümleye bağladığı zaman ikincinin birinciye rağmen gerçekleştiğini anlatır.

b. c.100, c.102, c.141, c.167, c.175, c.187, c.197, c.205, c.80, c.80, r.26, r.57, r.65, r.65

bileme- 1. Bilme ihtimali veya imkânı bulunmamak.

b.-dim r.42

bilhassa *zf. Ar. harf-i cer bi-, harf-i târif el- ve hāşşa “özellik” ile bi'l- hāşşa 1.* Hüsûsî olarak, özellikle, hassaten, husûsiyle, husûsen, bahusus; **2.** Her şeyden önce, asıl, en çok, daha çok.

b. c.179, c.182, c.183, c.189, c.200, c.205

bilin- **1.** Hakkında bilgi sâhibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak, mâlûm olmak; **2.** Anlaşılmak, gerçeğine erişilmek, idrak edilmek.

b.-irse r.8

b.-mesin c.147

bilinmez *sf. ve a. 1.* Bilinmeyen (şey), meçhul.

b. c.137, r.54

bilkülliye *zf. Ar. harf-i cer bi, harf-i târif el- ve külliyye “bütün” ile bi'l-külliyye 1.* Tamâmen, büsbütün.

b. c.182

billur *sf. Far. billur* **1.** Çok parlak, şeffaf, duru ve temiz (cam) ve bu camdan yapılmış (nesne), kristal, elmastıraş.

b. c.161

b.+dan c.164

bimana *sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. ma'nā ile* **1.** Manasız, manası olmayan.

b. c.195

b.+sına c.184

bimürüvvet *sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. mer' "erkek, adam"dan murū'et > muruvvet ile bi-muruvvet* **1.** Mürüvetsiz.

b. c.201

bin *a.* **1.** Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra, bin birden önce gelen sayının adı; **2.** *sf.* Yüz kere on veya on kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir fazla olan.

b. c.188, c.202, r.66

b.+lerce r.54

binamaz *sf. ve a. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve nemāz ile bi-nemāz* **1.** Namaz kılmayan (kimse), beynamaz.

b. c.198

bineva *sf. ve a. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve nevā ile bi-nevā* **1.** Nasipsiz, zavallı, çâresiz, mahrum.

b.+sından c.212

b.+yı c.204

bî-pervaz

b. c.181

bir *a.* **1.** Sayıların ilkinin adı; **2.** Bu sayı kadar olan; **3.** (Değeri ve nitelikleri bakımından) Farksız, eş, aynı, müsâvî; **4.** Eşi bulunmayan, tek olan; **5.** Bütün, birleşik; **6.** Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir; **7.** Bir kere, bir defa; **8.** Ancak, yalnız, sâdece.

b. c.100, c.101, c.102, c.102, c.105, c.105, c.105, c.105, c.106, c.107, c.108, c.108, c.108, c.109, c.109, c.109, c.109, c.110, c.110, c.110, c.110, c.110, c.111, c.111, c.111, c.112, c.112, c.113, c.113, c.113, c.113, c.113, c.113, c.114, c.114, c.114, c.115, c.115, c.115, c.115, c.116, c.116, c.116, c.119, c.120, c.120, c.120, c.121, c.122, c.122, c.122, c.123, c.125, c.125, c.126, c.127, c.128, c.128, c.128, c.128, c.128, c.129, c.130, c.130, c.130, c.130, c.130, c.131, c.131, c.131, c.131, c.132, c.132, c.132, c.132, c.132, c.135, c.135, c.136, c.137, c.138, c.138, c.138, c.138, c.140, c.140, c.140, c.141, c.141, c.146, c.146, c.147, c.147, c.147, c.147, c.148, c.149, c.149, c.151, c.151, c.152, c.152, c.153, c.153, c.153, c.154, c.154, c.155, c.155, c.155, c.157, c.158, c.158, c.159, c.159, c.160, c.161, c.161, c.161, c.161, c.161, c.162, c.162, c.162, c.162, c.163, c.163, c.165, c.166, c.166, c.167, c.168, c.168, c.168, c.169, c.169, c.169, c.169, c.169, c.169, c.169, c.170, c.170, c.171, c.172, c.172, c.172, c.173, c.174, c.175, c.175, c.175, c.175, c.177, c.177, c.178, c.179, c.179, c.179, c.179, c.180, c.180, c.180, c.181, c.181, c.182, c.185, c.185, c.185, c.186, c.187, c.187, c.188, c.188, c.188, c.189, c.189, c.189, c.190, c.190, c.191, c.191, c.191, c.192, c.192, c.193, c.193, c.194, c.194, c.194, c.194, c.194, c.195, c.195, c.195, c.196, c.196, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.200, c.200, c.200, c.200, c.201, c.201, c.201, c.202, c.202, c.203, c.203, c.203, c.203, c.204, c.204, c.205, c.205, c.205, c.205, c.205, c.206, c.206, c.206, c.206, c.207, c.207, c.207, c.207, c.208, c.209, c.209, c.211, c.214, c.214, c.215, c.215,

c.215, c.215, c.215, c.215, c.215, c.217, c.217, c.217, c.218, c.80, c.80, c.80, c.80, c.80, c.80, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.81, c.82, c.82, c.82, c.87, c.87, c.87, c.87, c.88, c.88, c.89, c.89, c.89, c.89, c.90, c.91, c.91, c.92, c.92, c.92, c.93, c.94, c.94, c.94, c.94, c.95, c.95, c.95, c.95, c.96, c.96, c.96, c.96, c.96, c.97, c.98, c.98, c.98, c.99, c.99, r.10, r.12, r.12, r.12, r.12, r.12, r.13, r.13, r.14, r.14, r.14, r.14, r.14, r.14, r.16, r.16, r.18, r.18, r.19, r.24, r.24, r.26, r.31, r.33, r.34, r.34, r.36, r.38, r.39, r.42, r.46, r.46, r.48, r.51, r.53, r.54, r.54, r.54, r.54, r.54, r.54, r.54, r.55, r.55, r.56, r.57, r.57, r.58, r.59, r.63, r.63, r.63, r.64, r.64, r.64, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.66, r.66, r.66, r.66, r.66, r.66, r.8, r.8, r.9

b.+den c.121, c.124, c.159, c.159, c.161, c.161

b.+e c.121, c.161

bira *a. İt. birra < Alm. bier* **1.** Arpa ve şerbetçi otunun mayalandırılması ile elde edilen, az alkollü hafif içki.

b.+lar c.110

b.+yla c.201

biraderan *a. ve ek Far. birāder ve Farsça ve Arapça kelimelerin sonuna gelen çoğul eki – ān ile birāderān* **1.** Kardeşler, dostlar.

b. c.179, c.183

biraz *sf.* **1.** Bir parça, azıcık.

b. c.111, c.122, c.193, c.194, c.201, r.59, r.65

b.+cık c.201, c.214

birbiri *zm.* **1.** İki veya daha fazla şey yâhut kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğer.

b.+nden c.217

birçok *sf.* **1.** Oldukça çok, epeyce fazla, bir hayli.

b. c.129, c.197, c.199, c.199, c.199, c.199, c.200, c.200, c.97

bir düziye *zf. düz-mek'ten birteviye – biteviye'ye benzetilerek yapılmış olabilir* **1.** Devamlı olarak, durmadan, fâsılasız.

d. c.163

birer *sf.* **1.** Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tâne anlamına gelen üleştirme şekli; **2.** Başlı başına, bir.

b. c.108, c.110, c.110, c.167, c.174, c.183, c.183, c.184, c.197, c.207

bî-resen: **1.** İpsiz, ipi olmayan.

b. c.181

biri *zm.* **1.** Bir kimse, herhangi bir şahıs; **2.** Bilinen, fakat adı söylenmeyen bir kimse; **3.** Bir tânesi.

b. r.56

b.+ni c.107

b.+nin r.57

b.+si c.106

b.+sinin c.126

birik- **1.** Toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak, temerküz etmek.

b.-miş c.115

birikinti *a.* **1.** Bir yere kendi kendine birike birike yığılan şey.

b.+leri c.149

birinci sf. 1. Bir sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk; **2. a.** Herhangi bir hususta en başta, en ileride olan kimse.

b. c.178

b.+siniz c.155

birkaç sf. 1. Ne kadar olduğu kesin olarak bilinmeyen az sayıdaki şeyleri belirtmek için kullanılır, üç beş tâne kadar, az sayıda.

b. c.110, c.120, c.124, c.149, c.152, c.196, c.196, c.196, c.201, c.205

bisud sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve sūd "fayda" ile bi-sūd 1. Faydasız, sonuçsuz, boş.

b. c.202

bişüphe sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. şubhe ile bi-şubhe 1. Şüphesiz.

b. c.206

bit- 1. Sona ermek, tamamlanmak; **2.** Tükenmek, kalmamak.

b.-er c.162, r.26, r.26, r.26, r.59

b.-ip r.43

b.-iyor c.173

b.-mez r.35

b.-sem r.12

b.-ti c.123

bitab sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve tīb "güç, kuvvet" ile bi-tīb 1. Halsiz, güçsüz, bitkin, yorgun.

b. c.177, c.191

bitkin sf. 1. Gücü tükenmiş, bitmiş, hâli tâkati kalmamış, güçsüz, dermansız, bîtap.

b.+im c.111

bivefa sf. Far. olumsuzluk bildiren bi- ve Ar. vefa ile bi-vefā 1. Vefâsız, sözünde durmayan, döneç, sadâkatsiz.

b. c.203

b.+dır c.213

biz zm. 1. Çoğul birinci şahsı gösterir.

b. c.107, c.108, c.108, c.120, c.122, c.136, c.156, c.156, c.171, c.180, c.193, c.193, c.201

b.+den c.107, c.201, c.209, r.64

b.+deyse c.107

b.+e c, c.108, c.108, c.127, c.135, c.165, c.170, c.189, c.195, r.46

b.+i c.108, c.140, c.185, c.188, c.198, r.46

b.+im c.107, c.107, c.107, c.107, c.149, c.197, c.215, r.57

b.+lerden c.150

b.+leri c.136, c.171

boğ- 1. Nefes alamaz duruma getirmek, sıkmak, bunaltmak.

b.-an c.154

boğaz *a.* **1.** Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+ından r.20

boğucu *sf.* **1.** Sıkıntı ve kasvet veren.

b. c.148

boğuk *sf.* **1.** (Ses için) Derinden gelen, kısık.

b. c.109

boğul- **1.** Nefes alamayacak duruma gelmek, nefesi kesilmek, tıkanmak.

b.-ur c.163

bol *sf.* **1.** Miktar bakımından çok, mebzul.

b.+ca c.208

bomboş *sf.* **1.** Tamâmıyla boş, tamtakır.

b. c.81

bora *a.* *Far. būre İt. bora < Yun. 1.* Birdenbire çıkan çok şiddetli, sert, genellikle arkasından yağmur getiren geçici rüzgâr.

b.+ya c.111

borçlu *a. ve sf. 1.* Birine karşı mânevî görevleri bulunan, minnet altında kalmış olan (kimse), minnettar.

b.+yum c.81

Bordeaux *öz. a. 1.* Fransa'nın güneybatısında yer alan şehir.

b.+da c.188

bostan *a.* *Far. būstān, bū "koku" ve yer bildiren – istān > -sitān ekiyle bū-sitān > būstān "koku yeri" 1.* Sebze bahçesi, bağ.

b.+ında c.216

boş *sf. 1.* İçinde yâhut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan, hâlî; **2.** İçinde veya üzerinde yaradığı işe âit bir faâliyetle bulunulmayan, kullanılmayan, münhal; **3.** Tenhâ, hâlî, kimsesiz; **4.** Bir işe yaramayan, beyhûde, faydasız, lüzumsuz, abes; **5.** Bir değer taşımayan, kof.

b. c.106, c.122, c.132, c.190, c.93, c.99

b.+a c.218

b.+dur c.186

b.+muş c.120

b.+ta r.57

boşan- **1.** (Kan, su, ter, yağmur, yağ gibi şeyler için) Birdenbire ve şiddetle akmak, dökülmek.

b.-ır r.48

boşboğaz *birl. sf. ve a. 1.* Sır saklamayan, herşeyi söyleyen, gevşek ağızlı (kimse).

b. c.191

boşluk *a. 1.* Yer küresi üzerinde kara ve denizler dışında göz alabildiğine uzanan mekân ve bu mekânın herhangi bir parçası.

b.+lara c.81

boy a. 1. Bir şeyin yere değen veya yere en yakın olan kısmı ile en yüksek noktası arasındaki mesâfe.

b.+u c.216

boya- 1. Boyaya batırarak veya boya sürerek renk vermek.

b.-r c.112

boyun a. 1. Vücûdun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

b.+umda r.12

b.+umu r.30

Bozdoğan Kemerî öz. a. 1. Bütün dünyada bilinen ve kabul gören mirasçısının orijinal adı ile *Valens Su kemerî* (Yunanca: *Αγογόσ του ύδατος*, *Agōgós tou hýdatos*; anlamı: "su kemerî"), Romalılar tarafından İstanbul'da yaptırılan su kemerî.

b. c.181

böğür a. 1. Vücûdun iki yanında kaburgalarla kalça kemiği arasında kalan kısım, boş böğür.

b.+ümde c.123

böyle sf. 1. Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan; 2. *zf.* Bunun gibi, bu türlü, bu tarzda.

b. c.107, c.110, c.120, c.132, c.142, c.164, c.173, c.184, c.187, c.193, c.196, c.202, c.209, c.80, c.87, c.88, r.18, r.52, r.59

b.+ymiş r.45, r.46, r.46, r.46

bu sf. 1. En yakında olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir; 2. *zm.* İşâret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki kimse veya şeyi gösterir; 3. *Bu yüzden:* Bu sebeple, bunun için, bundan dolayı.

b. c.100, c.100, c.100, c.100, c.105, c.106, c.106, c.107, c.107, c.107, c.107, c.107, c.107, c.108, c.108, c.109, c.111, c.111, c.114, c.114, c.115, c.116, c.116, c.116, c.120, c.120, c.122, c.123, c.124, c.130, c.131, c.131, c.131, c.131, c.136, c.140, c.142, c.142, c.147, c.149, c.149, c.149, c.154, c.154, c.156, c.156, c.157, c.157, c.158, c.159, c.160, c.160, c.161, c.162, c.163, c.164, c.165, c.165, c.165, c.167, c.169, c.169, c.171, c.177, c.178, c.178, c.178, c.179, c.179, c.180, c.180, c.182, c.183, c.185, c.188, c.188, c.189, c.189, c.189, c.191, c.193, c.195, c.195, c.195, c.195, c.195, c.195, c.195, c.196, c.196, c.196, c.197, c.198, c.199, c.199, c.200, c.200, c.201, c.202, c.202, c.203, c.204, c.204, c.205, c.206, c.206, c.207, c.208, c.211, c.211, c.211, c.212, c.212, c.212, c.214, c.215, c.216, c.216, c.217, c.217, c.80, c.88, c.88, c.88, c.90, c.90, c.91, c.92, c.92, c.92, c.94, c.96, c.96, c.97, c.97, c.97, c.97, c.98, c.98, c.99, c.99, r.23, r.26, r.30, r.30, r.42, r.46, r.46, r.46, r.57, r.58, r.63, r.63, r.64, r.64, r.64, r.65, r.65, r.66

b.+na c.122, c.177, c.195, c.198, c.198

b.+nda c.186

b.+nlar c.106, c.106, c.216

b.+nlara c.138

b.+nları c.173, c.199

b.+ın c.88

b.+nu c.136, c.138, c.153, c.154, c.159, c.170, c.199

b.+nun c.199, r.59

b.+ysa c.96

buçuk sf. 1. Yarım.

b. c.201

bud *a. Far. būden "olmak"tan būd* **1.** Varlık.

b. c.188, c.191

budalalık *a.* 1. Budala olma durumu, ahmaklık, bönlük, aptallık.

b. c.199

bugün *a.* 1. İçinde bulunulan gün; 2. İçinde bulunulan zaman.

b. c.119, c.121, c.123, c.123, c.153, c.157, c.214, c.81, c.81

b.+ün c.106

buhran *a. Ar. buhrān "sayıklama"* 1. İnsanı şiddetle etkisi altına alan rûhî sıkıntı ve sinir bozukluğu, bunalım, kriz.

b.+larla c.199

bul- **1.** (Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak; **2.** (Kaybedilen bir şeyi) Tekrar elde etmek; **3.** (Varlığı bilinmeyen veya mevcut olmayan bir şeyi) Ortaya çıkarmak, keşfetmek, îcat etmek; **4.** Erişmek, ulaşmak, varmak; **5.** Sağlamak, tedârik etmek, temin etmek; **6.** Belirlemek, tespit etmek; **7.** Anlamak, akıl erdirmek, bilmek; hatırlamak.

b. r.44

b.-acak c.91

b.-acaksın c.102

b.-du c.81

b.-dum c.82, r.44, r.66

b.-masın c.147

b.-muştı c.215

b.-muşum c.142

b.-up r.12, r.16

b.-ur r.14

b.-urdum c.80

b.-ursun r.59

bulama- **1.** Bulma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

b.-dım c.94

bulan- **1.** Lekelenmek, kirletilmek.

b.-dı c.149

bulanık *sf.* **1.** Saf, duru ve berrak olmayan.

b. c.138

bulaş- **1.** (Üzerine sürülen bir şey yüzünden) Kirlenmek, lekelenmek.

b.-mıştır c.211

bulun- **1.** (Aranılarak veya tesâdüfen) Elde edilmek, ele geçirilmek; **2.** (Kaybedilen bir şey) Tekrar elde edilmek; **3.** Belirlenmek, tespit edilmek; **4.** Var olmak, mevcut olmak; **5.** (Varlığı bilinmeyen veya mevcut olmayan bir şey) Ortaya çıkarılmak, keşfedilmek, îcat edilmek.

b.-dukundan c.195

b.-mağıla c.177

b.-ması c.179, c.199

b.-mayan c.183

b.-maz r.28, r.28, r.28

b.-ursa r.8

bulunama- 1. Bulunma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

b.-yup c.177

bulundurul- 1. Hazır ve var bulunması sağlanmak, hazır edilmek.

b.-mayup c.182

buluş- 1. Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak.

b.-ur r.10

bulut a. 1. Gökyüzünün yüksekçe katlarındaki görülebilir duruma gelmiş su buharı kütlesi.

b. c.80

b.+la c.218

b.+lar r.52

b.+larda r.24

b.+ları r.63

bulutlan- 1. (Hava ve gök) Bulutla kaplanmak.

b.-ır r.28

bunal- 1. Çok sıkılmak, sıkıntı ve çâresizlikten şaşkın duruma gelmek, darlanmak.

b.-ır r.14

bura a. 1. Bu yer [Burada, buradan, buranın, burası, buraya, burayı, buralara, buraları gibi çekimli halleriyle içinde bulunulan, işaret edilen, kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir husûsu belirtir].

b.+da c.149, c.196, c.200, c.201, c.205, c.205, c.208, c.214, c.215, r.10, r.10, r.21, r.64, r.64, r.64, r.64, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65, r.65

b.+lara c.109

b.+larda r.64

b.+ya c.110, c.111, c.196, c.196, r.10

burhan a. Ar. burhan 1. Bir hükmün, bir önermenin delil olarak kendisine dayandırıldığı, önceden doğru diye kabul edilmiş olan hüküm.

b.+a c.191

Burhan-ı Katı öz. a. 1. Muhammed Hüseyin bin Halef-i Tebrîzî'nin yazdığı Farsça'dan Farsça'ya sözlük.

b. c.195

buruş- 1. Düzgünlüğü bozulmak, kırıksık ve buruşuklar peydâ etmek.

b.-tu c.168

buruşuk sf. 1. Düzgünlüğü bozulmuş, kırıksıklar peydâ etmiş, buruşmuş.

b. c.113

b.+lar c.117, c.119, c.119

bus a. Far. būs 1. Öpme, öpüş.

b. c.208

buse *a. Far. būs > bûse* **1.** Öpme, öpüş, öpücük.

b.+nin c.105

buy *a. Far. bûy > bû* **1.** Koku.

b.-i c.204

buz *a. 1.* Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su.

b. c.111

b.+dan c.97

buzlu *sf. 1.* Buzla soğutulmuş veya içine buz atılmış (içecek); **2.** Şeffaf olmayan, buğulu gibi olan.

b. c.110, c.115

bühtan *a. Ar. bühtan* **1.** Bir kimseyi yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla itham etme, iftirâ.

b.+a c.191

bük- **1.** Kıvrırmak, burmak.

b.-en c.102, c.154

büka *a. Ar. bukā'* **1.** Ağlama, ağlayış.

b.+larını c.183

b.+yı c.157

bükül- **1.** Eğrilmek, eğilmek, inhinâ etmek; **2.** Kıvrılmak.

b.-dükçe c.110

b.-meden c.214

b.-üyor c.151

bülbül *a. Far. bulbul* **1.** Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş.

b. r.48, r.57, r.59

b.+sünüz c.155

b.+ün c.131

bülend *sf. Far. bulend* **1.** Yüksek, yüce, ulu.

b. c.182, c.209

bürü- **1.** Kaplamak, istilâ etmek.

b.-müş c.121

bürün- **1.** Sarılmak, örtünmek.

b.-üp c.189

büsbütün *zf. 1.* Tam anlamıyla, tamâmen, tamâmıyla, iyice.

b. c.216

bütün *sf. 1.* Eksiksiz, tam, yekpâre; **2.** (Belirtilmek istenen veya bahsedilen şeyin) Hepsî, tamâmı, tüm, bilcümle, bilumum.

b. c.95, c.107, c.110, c.175, c.186, c.194, c.197, c.198, c.198, c.199, c.88, c.92, r.13, r.22

büyü *a. 1.* Olağan üstü gizli güçlerin yardımı ile olaylara, diledikleri sonucu elde edecek şekilde yön vermek isteyenlerin başvurdukları birtakım işlemler, sihir, tılsım, göz bağı, efsun.

b. r.44

büyük- 1. Daha büyük duruma gelmek, irileşmek, genişlemek, bollaşmak; 2. Şiddetlenmek, kuvvetlenmek, etkisini arttırmak.

b.-r r.64, r.64

büyük *sf.* 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan, azîm, cesim, kebir; 2. Miktârı fazla olan, sayıca çok olan; 3. Çok etkili, etkisi kuvvetli ve yaygın olan; 4. Güçlü, kudretli, kuvvetli.

b. c.140, c.163, c.170, c.170, c.170, c.171, c.171, c.197, r.65, r.65, r.66

büyüklik *a.* 1. Taşdığı nitelikler bakımından üstün olma, ululuk, yücelik, azamet.

b. r.65

büzül- 1. Kıvrılıp oturmak veya yatmak, tor top olmak.

b.-üyor c.111

C

cadde *a.* *Ar. cādde* 1. Geniş, uzun ve düzgün yol, ana yol.

c.+lerde c.214

calip *sf.* *Ar. celb* "kendi tarafına çekmek, getirmek"ten *cālib* 1. Celbeden, üzerine çeken.

c.+dir c.205

cam *a.* *Far. cām* 1. Silisli kumun soda ve potas katılarak ateşte eritilmesiyle elde edilen şeffaf, sert ve çabuk kırılır madde, sırça; 2. Bu maddenin pencere, kapı, dolap gibi yerlere takılan tabaka hâlindeki şekli.

c. c.115, r.12

c.+ı c.97

c.+ıdır c.112

cam *a.* *Far. cām* 1. Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi.

c.-ı c.193

cami *a.* *Ar. cem* "toplamak"tan *cāmi* 1. Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibâdet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minâreli binâ, büyük mescit [Mescitlerde cuma namazı kılınmaz].

c. c.198

can *a.* *Far. cān* 1. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümlerinden ayrılan madde dışı varlık, ruh; 2. İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat; 3. İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi, gönül, iç, yürek.

c. c.142, r.65

c.+dan c.200, r.52

c.+dır c.190

c.+ı c.115, r.11

c.+ım c.215, r.52

c.+la c.146

c.+lar c.202, r.57

c.+lara c.116

canan *a.* *Far. cānān* 1. Sevgili, sevilen kadın; 2. Allah.

c. c.188, c.203, c.203

c.+a c.204

canane *a. Far. cānāne* **1.** Sevgili, sevilen kadın.

c.+si c.193

canavar *a. Far. cān “ruh” ve āver “getiren, taşıyan” ile cān-āver veya cān-vār “canlı”dan* **1.** Çok eskiden yaşadığı düşünülen ve masallarda adı geçen, kan dökücü, cana kıyıcı, korkunç mahlûk.

c. c.92

c.+ca c.106

Canip *öz. a.*

c. c.158

canip *a. Ar. cenb “yan, taraf”tan cānib* **1.** Yan, taraf, yön, cihet.

c.+inden c.183

canlan- **1.** Daha önce olan veya görülen bir şey göz önünde tekrar oluyormuş veya varmış gibi görünmek.

c.-ırdı c.80

cariye *a. Ar. cereyan > cāri “akan, bir yerden bir yere giden, sâhip değiştiren”* **1.** Para ile alınıp satılan, üzerinde sâhibinin her türlü hakka sâhip bulunduğu kız, halayık.

c.+lerin c.129

c.+lerle c.128

cedit *sf. Ar. cedid* **1.** Yeni ortaya çıkmış, yeni peydâ olmuş.

c.-i c.207

cefagehte

c. c.188

cehl *a. Ar. cehl* **1.** Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet.

c.+imizden c.196

ceket *a. Fr. jaquette > caket > ceket* **1.** Vücûdun üst kısmına gömlek veya kazak üstüne giyilen, belden bir iki karış aşağı incek boyda, kollu, önden düğmeli giyecek.

c. c.215

cem *a. Ar. cem’* **1.** Topluluk, cemiyet, meclis.

c.+dir c.185

c.+ler c.202

ceman *zf. Ar. cem’ “toplama”nın tenvinli şekli cem’an* **1.** Toplama yoluyla, toplam olarak.

c. c.181

cemiyet *a. Ar. cem’ “toplamak”tan yapma mastar eki -iyyet ile cem’iyyet* **1.** Topluluk, kalabalık.

c.+in c.107

cenk *a. Far. ceng* **1.** Mücâdele, kavga, çekişme.

c.+i c.113

cep *a. Ar. cejb “yaka, yaka açıklığı”ndan* **1.** Üstte taşınması istenen öte beriyi koymak için elbisenin üzerine veya iç kısmına dikilen kese biçimindeki ilâve.

c.+imde c.109

ceph *a. Ar. cebhe* 1. Savaş bölgesi, harp sâhası.

c.+den c.127

cepken *a. 1.* Gömlek üzerine giyilen, kolları bol ve yırtmaçlı, çoğunlukla yakasız, sırma işlemeli, bele kadar inen kısa giyecek.

c.+ler c.126

cereyan *a. Ar. cereyân* 1. Bir yönden bir yöne doğru akma, akış.

c. c.194

Cermen *öz. a. Fr. german < Lat. 1.* Alman, İngiliz ve İskandinavlılar'ın aslını oluşturan Kuzey Avrupalı kavim.

c.+de c.179

cesaret *a. Ar. cesâret* 1. İnsana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, babayiğitlik, korkusuzluk, cesurluk, şecâat; 2. İnsana, davranışlarında dilediği gibi ve atakça hareket etmeyi göze aldırarak atılganlık, cüret.

c. r.66

c.+i c.216

cev *a. Ar. cev* 1. Yeryüzünü kuşatan boşluk, hava, atmosfer.

c. c.202

cevap *a. Ar. cevâb* 1. Soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyâca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt.

c. c.142, c.160, c.186

c.+ı c.205

c.+ını c.194, c.195

cevhersiz *sf. 1.* Yeteneksiz, kabiliyetsiz, meziyetsiz.

c. r.16

cevir *a. Ar. cevr* 1. Haksızlık edip incitme, eziyet, cefâ, gadr, zulüm.

c. c.186

ceyş *a. Ar. ceş* 1. Asker, ordu.

c.+i c.205

ceza *a. Ar. cezâ* "iyi veya kötü karşılık" 1. Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık.

c. r.26

cılız *sf. 1.* (İnsan için) Zayıf, çelimsiz, sıksa; 2. Sönük, hafif, güçsüz.

c. r.66

c.+dır r.65

ciddi *sf. Ar. cidd* "ciddilik" ve nispet eki -i ile ciddi 1. Ağır başlı, temkinli, vakur.

c.+si c.191

ciddiyet *a. Ar. cidd* "ciddilik"ten yapma mastar eki -iyyet ile ciddiyet 1. Ciddî olma durumu, ciddilik.

c.+le c.96

cihan *a. Far. cihân* 1. Dünya, yeryüzü.

c.+dır c.190

cilve *a. Ar. cilve* 1. Hesapta bulunmayan olay, oyun.

c.+dir c.211, c.211, c.212

cinnet *a. Ar. cinnet* 1. Delilik, çılgınlık, cünun.

c.+in c.92

cins *a. Ar. cins* 1. Çeşit.

c. c.138

cisim *a. Ar. cism* 1. Beden, vücut.

c.+imizi c.140

civan *a. Far. cevān – cuvān* 1. Genç, yakışıklı, boyu posu yerinde erkek veya kadın [Özellikle delikanlılar için *cevan* ve *cüvan* şekillerinde de kullanılır].

c.+a c.203

civar *a. Ar. civār* 1. Yakın yer, çevre, yöre, etraf.

c.-ı c.204

c.+ında c.181

coş- 1. Duygu, düşünce ve fikirlerini kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak, galeyâna gelmek, huruş etmek; 2. Hareketi hızlanmak, şiddetlenmek.

c.-ar c.162, r.65

c.-tukça r.38

çoşkun *sf.* 1. Coşmuş, heyecanlı, galeyâna gelmiş; 2. Hızı artmış, şiddeti fazlalaşmış.

c. c.162, c.165, r.58

c.+dum r.18

çoşkunluk *a.* 1. Coşkun olma, aşırı derecede hisli veya hareketli olma durumu, heyecan, taşkınlık, galeyan, teheyyüç.

c. c.111

curcuna *a.* 1. Mûsikîmizde on zamanlı, altı vuruşlu, donanımdan sonra 10 / 8 şeklinde yazılıp gösterilen bir küçük usûl; 2. Bu usûlle bestelenmiş mûsikî parçası.

c. c.182

cuş *a. Far. cūş* 1. Coşma, taşma, kaynama, coşkunluk, galeyan.

c. c.184, c.202

cümbüş *a. Far. cunbiden “kııldamak”tan cunbiş > cümbüş* 1. Eğlence, âlem, zevk ve eğlence toplantısı, eğlenti, âhenk.

c. r.57

cürüm *a. Ar. curm* 1. Suç, kabahat.

c.+leri c.88

c.+ü c.107

cüzdān *a. Ar. cuz’ “parça” ve Far. –dān ekiyle cuz’-dān* 1. Üstte taşınması gereken para, kâğıt vb. şeyleri koymaya yarayan, cebe girecek büyüklükte çanta.

c.+lardan c.110

cüzzam *a. Ar. cuzām* 1. İnsan vücûdunda yer yer lekeler veya çibanlar ve yaralar şeklinde beliren, çok bulaşıcı, iyileşmesi güç bir deri hastalığı, miskin hastalığı, lepra.

c. r.65

Ç

çabala- 1. Güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarfetmek, didinmek.

ç.-ma c.138

çabuk *sf. Far. çābuk'ten* 1. Hızlı, süratli, serî; 2. *zf.* Olması gerekenden daha az ve kısa zamanda, vakit geçirmeden, süratli bir şekilde, tez.

ç. c.102, c.146

çadır *a. 1.* Barınmak maksadıyla yere çakılmış kazıklara keçe, kalın bez, kıl dokuma veya deri gerilmek sûretiyle açık havada kurulan, kolayca sökülüp taşınabilir barınak.

ç. c.161

çağ *a. Moğ. çağ* 1. Hayâtın dönemlerinden her biri, yaş.

ç.+ımda c.81

çak *a. Far. çāk 1.* Yırtık, yarık.

ç. c.203, c.204

çak- 1. Sezmek, farketmek, anlamak.

ç.-an r.65

çakı *a. 1.* Bir sapı ile bir veya birden fazla kesici çelik bıçağı olan ve bu bıçakçıkların katlanarak sap üzerinde boylarına göre yapılmış yuvalara girmesi sûretiyle açılır kapanır duruma gelebilen ufak kesici âlet, küçük cep bıçağı.

ç. c.126

çakır *sf. 1.* (Göz için) Mâvi hâreli; 2. *sf. ve a.* Böyle gözleri olan (kimse).

ç. c.125, c.125, c.126, c.127

ç.+a c.126

ç.+ın c.127

ç.+ını c.126

ç.sız c.126

çal- 1. (Mûsikî âletlerinin veya ses çıkarmaya yarayan boru, çan, çingirak, kampana vb.nin) Vurmak, üflemek veya gerekeni yapmak sûretiyle ses çıkarmasını sağlamak; 2. (Saat için) Saat başlarını, yarım saatleri haber vermek için vurmak.

ç.-dı c.109

ç.-ıyor c.105, c.151

ç.-ma c.218

ç.-maka c.87

çalgı *a. 1.* Mûsikî âleti, enstrüman.

ç.+ları c.110

çalı *a. 1.* Ağaçtan küçük, cılız, dalları çok sık ve çatallı, odunumsu bitki.

ç. c.161, c.161, c.161

ç.+nın c.161

çalın- 1. Çarpılmak, atılmak.

ç.-dı r.45

çalış- 1. Öğrenmek için gayret etmek, uğraşmak, emek vermek; 2. İş üzerinde olmak, iş yapmak.

ç.-acakını c.200

ç.-ıyor c.199

çalışkan *sf. ve a.* **1.** Çalışmayı çok seven, işten kaçmayan, çok çalışkan (kimse).

ç. c.198

çamur *a.* **1.** Su ile karışarak bulaşıcı, sıvaşıcı duruma gelmiş, basılınca içine batılan toprak;
2. Lekeleyici iş veya durum.

ç. c.211

ç.+da c.80

çamurla- **1.** Üzerine çamur sürmek, çamura bulamak.

ç.-diktan c.94

çanak *a.* **1.** Göz çukuru.

ç.+ından c.115

çarp- **1.** (Kalp için) Vurmak, hızla atmak; **2.** Hızla dokundurmak, şiddetle vurmak.

ç.-ar r.64

ç.-ardı r.53

ç.-tıkını c.167

çatı *a.* **1.** Bir binâyı dış etkilerden korumak, yağmur sularının dışarıya akmasını sağlamak için en üst kısmına meyilli olarak yapılan ve üzeri kiremit, saç, eternit, tahta vb. maddelerle örtülen ahşap, demir veya betonarme iskelet, dam.

ç.+da c.98

çay *a.* **1.** İrmaktan küçük, dereden büyük akar su.

ç.+sın r.24

çegane *a. Far. çeğâne* **1.** Çengilerin raksederken kullandıkları, yarık ucuna pullar takılmış bir ağaçtan ibâret usûl vurma âleti, çağana.

ç.-i c.202

çehre *a. Far. çihre- çehre* **1.** Yüz, surat, sîmâ; **2.** Yüz ifadesi; **3.** Görünüş.

ç.+si c.162, c.162, c.194

ç.+sinde c.194

ç.+sindeki c.195

çek- **1.** (Bir şeyi veya bir kimseyi hareket ettirecek bulunduğu yerden) Başka bir yere doğru götürmek, hareket ettirip sürüklemek; **2.** Sıkıntı ve üzüntü duyarak yaşamak, ızdırap içinde olmak; **3.** (Bir şeyin maddî veya manevî yükünü) Yüklenmek, bedelini ödemek; **4.** Sıkıntı ve üzüntü duyarak yaşamak, ızdırap içinde olmak; **5.** (Hudut, sınır kelimeleriyle) Koymak, tâyin etmek, tespit etmek.

ç.-en c.112

ç.-medik c.202

ç.-meyî c.81

ç.-tiki c.162

ç.-tikimi c.82

ç.-tiklerim r.59

ç.-tim c.146, r.34

çekil- 1. (Bir şey bir şeyin) Yanına doğru getirilmek, yaklaştırılmak; **2.** Bulunduğu yerden başka bir yöne doğru götürülmek, belli bir yere yerleştirilmek; **3.** (Kılıç, bıçak, tabanca vb. şeyler) Kullanılmak üzere ele alınmak; **4.** Ayrılıp gitmek.

ç.-ip c.198, c.207

ç.-ir c.127

ç.-se c.175

çektir- 1. Sıkıntı ve üzüntü vermek, eziyet içinde yaşamasına sebep olmak.

ç.-dikin r.36

çelik a. 1. Çok kuvvetli, çok güçlü, çok sağlam.

ç. c.80

çelimsiz sf. 1. Beden yapısı ufak tefek, gösterişsiz, zayıf, güçsüz, cılız, lâğar.

ç. c.137

çember a. Far. çenber'den. 1. Mûsikîmizde yirmi dört zamanlı ve on dört vuruşlu, donanımdan sonra 24 / 4 şeklinde yazılıp gösterilen büyük bir usûl.

ç. c.182

çene a. Far. çâne – çene 1. Omurgalılarda, üzerinde dişler bulunan kemik parçası ile etrâfındaki yumuşak kısımlarından meydana gelen ağzın alt kısmı, yüzün hareketli olan uç kısmı.

ç.+si c.116

çenk a. Far. 1. Arpı andıran, telli bir çalgı.

ç.+tir c.202

çeşit a. 1. Aynı türden şeylerin aralarında küçük farklar bulunan parçaları, tür, nevi; **2. sf.** Türlü.

ç. c.215

çeşm a. Far. çeşm 1. Göz.

ç. c.210

ç.+i c.202

ç.+in c.213

çeşman a. Far. 1. Çeşmeler, gözler.

ç.-ı c.208

çeşme a. Far. çeşme 1. Bir kaynaktan gelip bir haznede toplanan veya borularla getirilen suların, kullanılmak amacıyla üzerindeki musluklar vâsıtasıyla akıtılması için yapılmış küçük tesis.

ç.+ler r.29

çevir- 1. (Bir nesneyi) Dâire şeklinde hareket ettirmek, döndürmek, taklip etmek; **2.** (Bir şeyi) Bir yöne doğru döndürmek.

ç. r.26

ç.-di c.212

ç.-din r.40

ç.-ecek c.122

ç.-ip c.142, r.15

ç.-mektir c.139

çeyrek *sf. Far. çār-yek “dörtte bir”den çeryek, göçüşme ile çeyrek* **1.** Bir şeyin birbiriyle aynı ölçüde olan dört parçasından her biri, dörtte bir.

ç. c.173

çığlık *a. 1.* İnce ve keskin bir sesle bağırma, feryat.

ç. c.98

çık- 1. (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek; **2.** Dışarı fışkırmak, akmak; **3.** (Bir yerden) Uzaklaşmak, ayrılmak, terk etmek; **4.** Sokağa gitmek, gezmeye gitmek; **5.** (Yüksek bir yere varmak için) Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek, tırmanmak, gitmek, yüksekteki bir yere erişmek, tırmanmak; **6.** (Belli bir süre kalmaya mecbur olduğu yerden) Vakti gelince ayrılmak.

ç. c.98, c.98

ç.-acakın r.28

ç.-ar c.173

ç.-arken c.105

ç.-ıp c.110, r.40

ç.-ıyorum r.63

ç.-madı c.180

ç.-mak c.115

ç.-ması c.177

ç.-sa c.100

ç.-sam r.24

ç.-sın c.145

ç.-tı c.98

ç.-tın c.159

çıkabil- 1. Çıkma ihtimali veya imkânı bulunmak; **2.** Çıkmaya gücü yetmek.

ç.-ir c.196

çıkâr- 1. (Bulunduğu yerden) Dışarı çıkmasını sağlamak; **2.** (Bir yerden) Çıkmak zorunda bırakmak, çıkmaya mecbur etmek, ihraç etmek.

ç.-maz c.96

ç.-sam c.173

çıldır- 1. Aklını oynatmak, delirmek, tecennün etmek.

ç.-dın c.159

ç.-sam c.100

çılgın *sf. ve a. 1.* Aklî dengesini kaybetmişçesine davranan (kimse); **2. sf.** Sınır tanımayan, ölçüsüz, aşırı coşkun, azgın.

ç. c.166, c.166

ç.+ın c.99

çınar *a. Far. çenār* **1.** İki çeneklilerden, boyu 30 metreyi bulabilen, gövdesi kalın, yaprakları parçalı, uzun ömürlü, gölgesi koyu olduğu için bahçe ve parklara süs ağacı olarak dikilen büyük ağaç.

ç.+lar r.18

çıplak *sf.* **1.** Üzerinde gerekli olan veya bulunması bir güzellik verecek olan şeyden bulunmayan, giyecek, örtecek, koruyacak, süsleyecek vb. bir şeyi mevcut olmayan, üryan.

ç.+tı c.158

çıra *a. Far. çerāğ > çirāğ "kandil"den* **1.** Çam gibi reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanan kısmı.

ç. c.126

çırpın- **1.** (İnsan veya hayvan) Duyulan bir acı sebebiyle veya irâde dışı vücûdun bâzı kısımlarını, bilhassa kol ve bacakları şiddetle hareket ettirmek sûretiyle sarsılmak, (vücut) hızlı hızlı kıpırdayıp oynamak; **2. mec.** (Üzüntü, telâş, korku vb. sebeplerle) Ne yapacağını bilemez durumda kıvrınmak; **3. mec.** (Bir şeye erişmek veya bir şeyden kurtulmak için) Olanca gücünü sarf etmek, uğraşıp didinmek; **4.** (Hareket edebilecek yetenekte olan cansız varlıklar ve özellikle deniz için) Devamlı fakat kesik kesik ve çabuk çabuk hareketlerle kıpırdamak, kıpır kıpır oynayıp hareket etmek.

ç.-an c.130, r.66

ç.-dılar c.148

ç.-ıp c.165, c.82

ç.-ırken c.80

ç.-ıyor c.110

çiçek *a.* **1.** Tohumlu bitkilerin, üreme organlarını taşıyan güzel renkli ve ekseri güzel kokulu kısmı; **2.** Çiçek açan süs bitkisi; **3.** Açık saçık, fazla serbest genç kız veya genç kadın.

ç. c.122, r.31, r.52

ç.+ler r.21, r.46, r.48

ç.+lerin r.54

ç.+lerle r.10

çiçekle- **1.** Çiçekle donatmak.

ç.-dim c.131

çiçekli *sf.* **1.** Çiçeği olan veya üzerine çiçek resimleri yapılmış bulunan.

ç. c.115, r.17

çiftçi *a.* **1.** Geçimini toprağı işleyip ekerek sağlayan kimse, ekinci, rençber, çiftçi.

ç. c.149

çiğne- **1.** Gereken saygıyı göstermemek, hürmetsizlik etmek, hiçe saymak, ihlâl etmek; **2.** Ezip perîşan etmek, mahvetmek, harap etmek.

ç. c.88, c.88

ç.-mek c.139

çiğnen- **1.** Gereken saygı ve dikkat gösterilmeyip zarara uğratılmak, haleldar edilmek.

ç.-en c.92

çile *a. Far. çihil "kırk" > çihile > çille "kırk günlük riyâzet"* **1.** Ezizyet, sıkıntı, meşakkat.

ç. c.162

çimen *a.* **1.** Kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot; **2.** Bu bitki ile kaplı yer, çayır, çemen.

ç.+ler r.48

ç.+lerde c.128, r.32

çire *sf. Far. çire* **1.** Becerikli, mahâretli.

ç.-i c.196

çit *a. 1.* Bostan, bahçe, merâ gibi yerlerin etrâfına, sınırlarını belirlemek veya kolayca girilip çıkılmasını önlemek için çalı, dikenli bitki veya telden yapılan alçak engel, çeper.

ç. c.96

çizgi *a. 1.* Kırışık; 2. Yüz ve vücûdun şeklini belirten hatlardan her biri.

ç.+ler c.120, c.194

çoban *a. Far. çōbān – šōbān* **1.** Koyun, keçi, manda, sığır gibi ehli hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse.

ç. c.149

çocuk *a. 1.* Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu; 2. Bir kimsenin dünyâya gelmesine sebep olduğu oğul veya kız, velet; **3.** Düşünce ve davranışları yaşına göre yeterince olgunlaşmamış, yaşı büyüdüğü halde duygu ve fikirleri çocukluk seviyesinde kalmış kimse.

ç. c.107, c.199, c.199, c.89, c.89

ç.+lar c.107, c.197, r.53, r.55

ç.+ları c.103, c.105, c.106, c.106

ç.+ların c.107

ç.+larına c.108

ç.+larını c.106

ç.+tur c.199, c.199, c.199, c.200

ç.+uz c.193

çoğal- **1.** Fazlalaşmak, artmak, az iken çok olmak, ziyâdeleşmek, taaddüt etmek, tekessür etmek.

ç.-acaklar c.121

ç.-ıyor c.111

çok *sf. 1.* Miktârı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyâde; 2. (Zaman, mesâfe... için) Uzun; 3. *zf.* Belli bir ölçünün üstünde.

ç. c.101, c.142, c.159, c.160, c.165, c.193, c.195, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.199, c.204, c.206, c.90, c.96, r.10, r.10, r.20, r.29, r.37, r.42, r.7

ç.+tu c.215

ç.+tur c.205

çokluk *a. 1.* Çok olma durumu, fazlalık, bolluk, kesret.

ç.+undandır c.180

çök- **1.** Ayakları üstüne oturmak; 2. Etkisi altına alacak ve baskı yapacak şekilde kaplamak, basmak, bastırmak.

ç.-er c.80

ç.-sem r.24

çökert- **1.** Çökmesine, yıkılmasına yol açmak, göçürmek, göçertmek.

ç.-en c.142

çöküver- 1. Ansızın çökmek.

ç.-dim c.109

çöl a. 1. Göz alabildiğince geniş kumluk, susuz ve düz arâzi, sahrâ, bâdiye, beyâban, beriye.

ç.+lere r.48

çöz- 1. (Bir şeyi) Bağlı, düğümlü, sarılı veya ilikli... durumdan çıkarmak, açmak.

ç.-dü c.116

çözül- 1. Bağlı, düğümlü, sarılı, ilikli... halden çıkarılmak.

ç.-mez r.44

çukur a. 1. Çevresine göre daha aşağı seviyede bulunan yer; **2.** Belli bir maksatla kazılmış veya oyulmuş yer.

ç. c.218

ç.+lara c.120

ç.+ları c.120

çün e. Far. çün 1. Çünkü, mademki.

ç. c.185, c.206, c.206

çünkü e. Far. çün ki 1. Şundan dolayı ki, şu sebepten ki, zîrâ; **2.** Mâdemki.

ç. c.102, c.107, c.108, c.126, c.167, c.207, c.215

çürü- 1. (Vücûdun herhangi bir yerinde) Vurma çarpma gibi sebeplerle veya sıhî bir ârıza yüzünden mor lekeler hâsil olmak.

ç.-yen c.195

D

da takı. 1. Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimedenden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, “dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta” vb. mânâlara gelen, kelimedenden ayrı yazılan takı.

d. c.100, c.106, c.107, c.107, c.110, c.115, c.116, c.116, c.116, c.116, c.126, c.140, c.147, c.161, c.163, c.179, c.185, c.186, c.186, c.188, c.188, c.195, c.198, c.198, c.200, c.201, c.202, c.207, c.209, c.88, c.88, c.88, c.98, r.50, r.64

dağ a. 1. Çevresindeki arâziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.

d. c.81, c.95, r.12, r.66, r.7

d.+a r.12, r.47

d.+dan c.218

d.+lar c.112, r.29, r.30, r.7

d.+lara c.92, r.63

d.+larda c.218, r.14, r.64

d.+lardan c.105, r.34

d.+lardır r.7, r.8, r.8, r.8, r.8

d.+ları r.28, r.50, r.63

d.+ların r.64, r.64

dağıl- 1. Bütünlüğünü kaybedip parçalara ayrılmak, bütün durumundan çıkmak; 2. Düzenliliği, intizâmı bozulmak, toplu ve düzenli durumdan çıkmak, karışık bir hal almak.

d.-miş c.158

d.-ıyor c.111

dağıt- 1. Dağılmasına sebep olmak, parçalayıp ayırmak, bütün durumundan çıkarmak; 2. Düzenini, nizâmını bozmak, toplu ve tertipli durumdan çıkarmak, karıştırmak; 3. Yaymak, saçmak; 4. Varlığına son vermek, düzenini bozup yıkmak.

d.-an c.152

d.-arak c.148

d.-ma c.218

d.-tı c.128, c.148

d.-tın c.136, c.171

daha *zf. dahı'dan > dahi* 1. Başına geldiği sığata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar; 2. (Yapılana, söylenene, var olana...) İlâve olarak, başka; 3. Henüz, bu ana kadar; 4. Cümle başında kullanıldığı zaman anlamı güçlendirir; 5. Hâlâ.

d. c.119, c.124, c.124, c.146, c.155, c.168, c.172, c.177, c.177, c.192, c.196, c.197, c.198, c.198, c.215, c.81, r.26, r.30, r.34, r.36, r.40

dahi *takı*. 1. Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de" anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü.

d. c.177, c.182, c.182, c.183, c.188, c.189, c.195, c.196, c.206

dahil *sf. ve a. Ar. duḥūl "içeri girmek"ten dāḥil* 1. İçinde, içinde bulunan (kimse veya şey).

d.+inde c.200

daim *zf. Ar. devam "sürekli olmak"tan dā'im* 1. Her zaman, sürekli olarak, dâima.

d. c.189

daima *zf. Ar. dā'im'in tenvinli şekli dā'imen > dā'imā* 1. Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.

d. c.136, c.156, c.170

dakika *a. Ar. daḳīq'ten daḳīka* 1. Bir saatin altmışta biri değerindeki zaman birimi.

d. r.53, r.65

d.+larca c.106

dal *a.* 1. Bir ağaç gövdesinde çıkan kollardan her biri; 2. Ağaç dalını andırır şekilde süsleme motifi.

d. c.113, c.113, c.218, r.17

d.+ıdır r.31

d.+ına r.33, r.57

d.+ların c.218

dal- 1. Bir şeyin dibine doğru gitmek, içine doğru sokulmak, gömülmek; 2. *mec.* Başka bir şeyle ilgilenmeyecek şekilde kendini bir şeye vermek, yalnız o şeyle ilgilenmek, kendini ona kaptırmak; 3. Hızla girmek, girivermek; 4. Uyumaya başlamak, uykuya varmak.

d.-dı c.109, c.208

d.-dıkı c.148

d.-dıkça c.202

d.-ıp r.12

dalga *a.* 1. Deniz, göl vb. geniş suların rüzgâr veya deprem etkisiyle hareketlenip köpürerek kabarmasından meydana gelen su kütlesi; **2.** *mec.* Bir yeri veya kimseyi baskısı altına alan, kendini kuvvetle hissettiren maddî veya mânevî tesir; **3.** Suyun bu şeklini andıran inişli çıkışlı, kıvrımlı bükümlü şekil veya biçim.

d. c.115, c.115

d.+lar c.174, r.26

d.+ları c.174, c.175

d.+ların c.110

dalgalan- **1.** Dalga dalga etkisini hissettirmek, yayılmak; **2.** Harekete gelmek, kıpırtılı bir hareket hâlinde olmak.

d.-an c.152

d.-ıyor c.158

dallı *a.* **1.** Üzerinde dal motifleri bulunan.

d. c.125

dam *a.* **1.** Bir binânın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, çatı [Dam kelimesi eskiden binâların üzerindeki toprak düzlükler için kullanılırdı. Daha sonra binâ üstleri meyilli olarak yapılmış ve bunlara *çatı* denmiştir. Zamanla dam çatı yerine de kullanılır olmuştur]; **2.** Hapishâne, cezâ evi.

d.+a r.28

d.+larda r.23

d.+lardan r.24

dam *a.* *Far. dām* **1.** Tuzak.

d.-e c.181

damak *a.* **1.** Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.

d.+ımdadır c.216

damar *a.* **1.** Canlı varlıkların vücûdunda kan veya lenf dolaşımını sağlayan kanal.

d.+ımda c.97

damen *a.* *Far. dāmān > dāmen* **1.** Etek, uç, kenar.

d.-i c.194

damla *a.* **1.** Bir sıvının ufak bir yuvarlak şeklindeki çok küçük parçası, katre.

d.+nız c.174

dans *a.* *Fr. danse* **1.** Bir müzik temposuna uyularak yapılan vücut hareketleri, raks.

d. c.110

dar *sf.* **1.** Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan.

d. r.14, r.19

d.+dır r.7

daralt- **1.** Dar hâle getirmek, daralmasına sebep olmak, darlaştırmak, küçültmek.

d.-ıyor c.172

dargın *sf.* **1.** Darılmış, küsmüş, gücenmiş.

d.+ım r.49

darıl- 1. Kızılmak, alınmak.

d.-dı r.30

darülfünun *a. Ar. dār "ev", harf-i târif el- ve fünûn "fenler, ilimler" ile dâru'l-funûn 1.* Üniversite.

d. c.179, c.179, c.197, c.197, c.198, c.198, c.200

d.+da c.200

daüssıla *a. Ar. dā' + şıla 1.* Yurt özlemi.

d. c.214

dayan- 1. (Birinden, bir şeyden) Güç ve kuvvet almak, ona güvenmek, istinat etmek.

d.-amayıp c.180

d.-ayım r.36

dayanıl- 1. Katlanılmak, tahammül edilmek.

d.-ır c.100

de *taki. 1.* Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimedenden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, "dahi, bile, esâsen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta" vb. mânâlara gelen, kelimedenden ayrı yazılan takı.

d. c.108, c.109, c.109, c.111, c.130, c.131, c.132, c.136, c.139, c.142, c.146, c.165, c.167, c.171, c.175, c.177, c.177, c.178, c.186, c.187, c.189, c.189, c.190, c.190, c.191, c.191, c.191, c.191, c.193, c.194, c.194, c.195, c.195, c.196, c.196, c.196, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.200, c.205, c.207, c.208, c.209, c.209, c.209, c.214, c.214, c.215, c.215, c.215, c.215, c.215, c.215, c.216, c.82, c.82, c.92, c.96, r.10, r.50, r.50, r.63, r.64, r.64, r.65, r.66, r.66, r.66, r.66

de- 1. Duygu ve düşüncelerini sözle anlatmak, söylemek; 2. Ağızdan bir ses veya söz çıkarmak, telaffuz etmek; 3. Anlatmak, ifâde etmek.

d.-di c.197, c.200, r.9

d.-dikim c.80

d.-dim c.131, c.131, c.131, c.214, c.96, c.98, c.98, c.98

d.-mesin c.147

d.-mişti c.179

d.-miştik r.46, r.46, r.46

d.-r c.81, c.177, c.184, r.20

d.-rdik c.199

d.-rdim c.216

d.-rim c.100

d.-rler c.197

d.-rlerdi c.130

d.-rsem c.142

d.-rsiniz c.156

d.-yerek c.190

d.-yor c.120, c.185

d.-yorum c.175

d.-yu c.180

def a. *Ar. duff – deff'ten* **1.** Parmakla vurulmak sûretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrafına birkaç çift zil konmuş, yuvarlak bir kasnaktan ibâret mûsikî âleti, dâire.

d.+e c.126

defnet- *Ar. defn + Türk. etmek, eylemek* **1.** Ölüyü gömmek, toprağa vermek.

d. c.129

defter a. *Ar. – Far. defter < Yun. diphtheri “deri; parşömen”* **1.** Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi.

d. c.180

d.+in c.178

değ- **1.** Aralık kalmayacak kadar yaklaşıp dokunmak, temas etmek.

d.-dikçe c.218

d.-medi c.132

değ- **1.** Karşılığında yapılan, katlanılan veya göze alınan şeye lâyük olmak, o değerde bulunmak.

d.-mez c.122, c.175

değil e. **1.** -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek cümlelerin anlamını olumsuz hâle getiren kelime; **2.** Bulunduğu cümledeki bir hususu ret, diğerini veya diğerlerini kabul ve ispat eden bir bağlaç gibi kullanılır; **3.** Birincisi tabii, ikincisi umulmadık bir durumu gösteren, tümleçleri ayrı, fakat fiilleri aynı olan iki cümle arasında ilk cümleden sonra veya ilk cümle başında kullanılır ve bu cümlelerin fiilinin tekrarlanmamasını sağlar. Bu durumda anlamı kuvvetlendirmek için ilk cümlelerin özne ve tümlecine *yalnız, sâde*, ikinci cümlelerin özne veya tümlecine *bile, hatta, dahi* gibi bağlaçlar getirilir.

d. c.100, c.122, c.154, c.178, c.179, c.180, c.185, c.196, c.196, c.196, c.197, r.57

d.+dir c.173, c.195, c.195, c.199

d.+im c.190

değiş- **1.** Olduğundan başka ve farklı bir duruma girmek, başka şekle dönüşmek, tahavvül etmek, tagayyür etmek.

d.-en c.162

d.-ir c.162

deha a. *Ar. dehâ'* **1.** Hârikulâde üstün zekâ, olağan üstü yetenek, dâhilik.

d.+dır c.206

dehr a. *Ar. dehr* **1.** Dünya, cihan, âlem; **2.** Zaman, kesintisiz zaman, devir.

d. c.193

d.+den c.182

d.+e c.185

dek takı. **1.** Bir işin sona erdiği yeri veya zamânı gösterir, –e kadar, –e değin.

d. c.157, c.157, c.157, c.157, r.16, r.16, r.16

del- **1.** Üzerinde delik açmak.

d.-ecek c.107

deli *sf. ve a.* 1. Akli dengesini kaybetmekten ötürü kendisine ve çevresine karşı zararlı davranışlarda bulunan, intibâkını yitirmiş, aklını kaçırmış, çıldırmış (kimse), mecnun, dîvâne; 2. Sözlerinde ve hareketlerinde pervâsız, aklını yerinde ve gereği gibi kullanmayan, davranışları taşkın ve aşırı (kimse), çılgın; 3. *sf.* Normal sınırını aşan, sınır tanımayan, coşkun, azgın, ölçüsüz; 4. “Şaşkın, çılgın” gibi bâzan sevgi, bâzan sitem ifâdesi taşıyan hitap sözü.

d. c.110, c.115, c.159, c.164, c.217, c.218, c.218, c.218, r.7, r.14, r.26, r.33, r.42, r.59

d.+dir c.138, r.31, r.32, r.32, r.32, r.32, r.54

d.+sin r.40

d.+ydi r.59

d.+yim r.66

delice *sf.* 1. Yabânî, terbiye edilmemiş.

d. c.95

delilik *a.* 1. Deli olma durumu, cinnet, cünun.

d.+imize c.156

dem *a.* Far. *dem* 1. Herhangi bir nağmeye sürekli şekilde eşlik eden ses; 2. Zaman, an, çağ; 3. İçki.

d. c.205, c.210, r.12

d.+de r.38, r.58

d.+di c.188, c.206

d.+dir c.185

d.+imi c.132

d.+ler c.202, c.216, c.216

d.+lerde r.23

d.+lerdi c.188

d.+siz c.205

demet *a.* Yun. *demati* 1. Çiçek veya bitkilerin bir araya getirilip bağlanmış şekli, tutam, deste, bağ, bağlam.

d. c.130

d.+idir c.166

demir *a.* 1. Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, yoğunluğu 7/8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55/85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element; 2. Bir şeyin demirden yapılan ve belli bir işe yarayan parçası.

d. r.18, r.28

denil- 1. Anlatılmak, ifâde edilmek; 2. (Sözü) Söylenmek, söylenilmek.

d.-ecek c.197

d.-miştir c.196

deniz *a.* 1. Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, deryâ.

d. c.109, c.110, c.113, r.26, r.66

d.+e c.82, r.54

d.+i r.26

d. +ler r.34

derbeder *sf. Far. der "kapı" ve be- ekiyle der-be-der 1.* Dağınık, perişan.

d.-i c.193

d.+im c.102

derdmend *tür. sf. Far. –mend ekiyle 1.* Derdi olan, dertli, üzüntülü.

d.+e c.195, c.200

dere *a. Far. derre 1.* Genellikle kışın akan küçük akar su.

d. c.164, c.164, c.164, c.165, c.165, c.165, c.165

d.+ler r.22

d.+lerde c.218

d.+nin c.164

derece *a. Ar. derece 1.* (Maddî veya mânevî bir kıymet ölçüsüne göre sıralanan şeylerde) Bulunulan yer, kademe, seviye, mertebe, mevki veya safha.

d.+de c.197

derhal *zf. Far. der- eki ve Ar. hâl "an, zaman" ile der-hâl 1.* O anda, hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen.

d. c.206

deri *a. 1.* İnsan ve hayvan vücûdunu bir örtü gibi saran koruyucu tabaka, ten, cilt.

d. c.94

d.+mi r.14

d.+yi c.113

derin *sf. 1.* Kendi ölçülerine göre yüzeyi, ağız veya cephesiyle dibi arasındaki mesâfesi fazla olan, enine ve boyuna oranla üçüncü boyutu daha uzun olan; **2. mec.** Anlam veya bilgi bakımından dış yüzde, satıhta kalmayan, üstünkörü olmayan, etraflı, ihâtalı ve özlü olan; **3.** (Ses için) Uzaktan gelen, boğuk; **4.** İçerilmiş, içte yer etmiş, köklü, esaslı.

d. c.105, c.105, c.120, c.131

d.+de c.114

d.+den c.148

d.+dim r.34

d.+likinde r.66

dermansız *sf. 1.* Kuvvetsiz, güçsüz, halsiz, bitkin.

d. r.36

dert *a. Far. derd 1.* İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.

d. c.214, r.57

d.+e c.100, r.28

d.+i c.188, c.82

d.+im c.160

d.+imi r.12, r.36, r.64

d.+in c.184

d.+ini c.189, c.195

d.+leri c.81

d.+lerimi c.198

d.+lerimin r.57

d.+lerimiz r.32

d.+lerin r.22, r.26

d.+lerini r.64

dertli *sf.* **1.** Derdi olan, kederli, üzüntülü.

d. c.202

deruhde *a. Far. der- eki ve Ar. ‘uhde “bir işi üstüne alma” ile der- ‘uhde 1.* Üzerine alma, üstlenme, yüklenme.

d. c.183

derun *a. Far. derun 1.* İç, iç taraf, dâhil; **2.** Kalp, yürek, iç, bânın.

d.-ı c.157, c.179

d.+u c.204

d.+umdaki c.188

derya *a. Far. deryā 1.* Deniz.

d. c.201

dest *a. Far. 1.* El.

d.-i c.185, c.196

d.+imde c.184, c.206

d.+imi c.193

dest-i mal *a. Far. dest “el” ve māl “silen” ile dest-māl 1.* El ve yüz silmeye yarayan mendil, peşkir, yağlık vb. şeyler [Pamuk, keten ve ham ipekten çok sık olarak dokunurdu. Hediyeleşenlerin dokunurken veya sonradan ipek ve sırma ile hediye edilecek kişiye göre âşıkâne veya dindârâne mısırâlar, çeşitli nakışlar işlenirdi].

d. c.183, c.183

deste *a. Far. dest “el”den deste 1.* Elde tutulabilecek şekilde bir araya getirilmiş şeylerden meydana gelen bağ, demet, tutam, bağlam.

d. c.152, c.152

dev *a. Far. div 1.* Çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi; **2. sf.** Olağandan çok büyük.

d. c.163, c.163, r.66

d.+ler c.114

devam *a. Ar. devām 1.* Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme.

d. c.157

devir *a. Ar. devr 1.* Dönme, kendi ekseni etrafında hareket etme; **2. teşmil.** Zaman; **3.** Kendi üzerinde bulunan bir mülk, mal veya işi başkasının üstüne geçirme, başkasına bırakma.

d. c.186, r.18

d.-di c.80

d.-mektir c.139

devril- 1. Kendiliğinden yatık duruma gelmek, yıkılmak, düşmek.

d.-dim r.18

dıraz *sf.* *Far.* *derāz* > *dirāz* **1.** Uzun.

d. c.187

dış a. 1. Herhangi bir yerin sınırları ötesinde kalan yer, hâriç.

d.+ında c.129

dışarı a. 1. Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer; **2.** Bir kimsenin evinin veya içinde yatıp kalktığı yerin dışında kalan yer, dış dünya.

d. c.111, c.159

d.+da c.159, r.20, r.20, r.22, r.26

d.+larda c.99

diğer *sf.* *Far.* *diger* **1.** Başka, öteki, öbür, sâir.

d.+di c.188

dik *sf.* **1.** Bulunduğu yere göre insanın ayakta durma biçimine benzer şekilde dosdoğru vaziyette duran, bir tarafa doğru eğikliği olmayan; **2.** *mec.* Sert, haşin; **3.** Düz bir yere göre yükseliş veya iniş meylî fazla olan.

d. c.153, r.29, r.40, r.57

d.+ine c.217

d.+tir r.63

dik- 1. (Bir şeyi) Dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek.

d.-miş c.115

diken a. 1. Bâzı bitkilerde bulunan ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı.

d.+leri c.161

dikenli *sf.* **1.** Üzerinde dikenler bulunan.

d. c.96

dikil- 1. (Göz) Belli bir noktaya ısrarla bakmak, saplanıp kalmak.

d.-ip c.202

dikkat a. Ar. *dikḳat* **1.** Düşüncüyü bir nokta üzerinde toplama, bir şey üzerinde düşüncesini toplayarak durma.

d.+i c.205

dil a. 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ; **2.** Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan; **3.** *mec.* Hal ve duruşun sözsüz olarak karşısındakinde bıraktığı etki, sözsüz ifâde.

d.+e c.80

d.+i c.175

d.+im r.34

d.+lerde c.95

dil a. Far. 1. Gönül, yürek.

d.+de c.210, c.210, c.210

d.-i c.187

d.+i c.192

dilber *a. Far. dil “gönül” ve ber “alan, götüren” ile dil-ber 1.* Gönlü kendine çeken, güzel.

d.+inde c.110

dile- 1. Bir şeye erişmeyi istemek, arzu etmek, talep etmek.

d.-yen c.193

dilek *a. 1.* Olması istenen şey, istek, arzu, talep, ricâ, temenni.

d.+ine r.57

dilkeşhaveran *a. Far. dilkeş “gönül çeken” ve hâverân “doğu ile batı” veya “Horasan’da bir vilâyet” ile dilkeş-hâverân 1.* Mûsikîmizde hüseyinî makâmı dizisine irak perdesinde segâh dörtlüsünün veya irak makâmı dizisinin bir kısmının (meselâ pest dörtlüsünün) eklenmesinden meydana gelen, irak perdesinde karar kılan, beş asırlık veya daha eski en güzel birleşik makamlardan biri [Sâdece *dilkeş* de denir].

d.-i c.182

dimâğ *a. Ar. dimâğ 1.* Beyin; 2. Şuur, bilinç, akıl.

d. r.65

d.+ım c.111, c.141

dimdik *sf. ve zf. 1.* Çok dik, tam anlamıyla dik durumda.

d. c.173

din *a. Ar. din 1.* İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d. r.65

din- 1. Sona ermek, kesilmek, durmak, devam etmemek.

d.-di r.59

dindir- 1. Dinmesini sağlamak, sona erdirmek, teskin etmek.

d.-ir c.130

dinle- 1. İşitmek için kulak vermek, isteyerek duymak; 2. Söylenen sözü dikkate alıp ona göre davranmak, kabul etmek, uymak, itâat etmek.

d.-melidir r.66

d.-miyor c.196

d.-r c.198

d.-yeceksin c.197

d.-yen r.64

dip *a. 1.* Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı.

d.+inde r.12

d.+ine c.129

direk *a. 1.* Destek veya taşıma vazîfesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun ve kalın ağaç, demir vb.

d.+ler c.113

dirine *sf. Far. 1.* Eski, kadim.

d.+n c.185

dirsek *a.* 1. Kolun orta yerindeki eklem dış tarafı.

d. r.15

dış *a.* 1. Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan Şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.

d.+lerimle c.90

divan *a. Far. divān 1.* Eskiden şairlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım Őekillerine ve kāfiyelerinin son harfine gōre belli bir sıraya bağlı kalarak dūzenledikleri řiir mecmuası [Önceleri “herhangi bir konu üzerinde yazılmış eser” mânāsına gelirdi].

d.-ı c.205

divane *a. Far. divāne 1.* Çılgın, deli, mecnun.

d.+lere r.34

diyār *a. Ar. dār “ev, yer”in çoğul Şekli diyār 1.* Memleket, ũlke, belde, el.

d. r.54

d.+a c.152

d.-ı c.181

d.+ında c.177, c.183

d.+lar r.38

diye *zf.* 1. Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar; 2. Diyerek, deyip; 3. Sanarak, zannederek.

d. c.101, c.122, c.122, c.127, c.129, c.142, c.142, c.142, c.149, c.157, c.163, c.200, c.93

diyeme- 1. Deme ihtimali veya imkānı bulunmamak.

d.-dikim r.40

diz *a.* 1. Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım.

d. c.216, r.24

d.+imde c.109

d.+indi c.81

d.+indir r.54

d.+lerim c.81

dizi *a. 1.* Aynı cinsten olup birbirinin arkasından gelen veya birbirinin devāmı durumunda olan Şeyler, seri.

d.+ye c.173

dođ- 1. (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dūnyāya gelmek, tevellüt etmek.

d.-ar c.89

d.-dukum r.50

d.-maz c.89

doğru *sf.* 1. Bir uçtan bir uca yönünü değiştirmeden giden, aynı doğrultuda devam eden, müstakim. 2. -e yönelmiş olarak, -e karşı, -e müteveccihen.

d. c.214

d.+dan c.178

d.+ya c.178

doğrul- 1. Eğikliği ve eğriliği gidip düz duruma gelmek.

d.-up r.38

doğrult- 1. Düzeltmek, bozukluğunu, aksaklığını gidermek.

d.-malıdır c.192

doğu a. 1. Dört ana yönden güneşin doğduğu taraf, gün doğdu, şark, maşrik.

d.+dan r.30

doğum a. 1. Doğmak işi, dünyâya gelme, velâdet, tevellüt.

d. r.51

doğuş a. 1. Doğum, doğma, velâdet.

d.+undan r.59

doku- 1. Bir tezgâhta atkı ve çözgü ipliklerini birbiri arasından geçirip sıkıştırmak sûretiyle kumaş, halı, bez vb. meydana getirmek.

d.-maka c.162

dokun- 1. (Bir şey diğer bir şeye) Yaklaşıp hafifçe değmek, temas etmek; 2. El ile değmek; 3. (Birin hassas olduğu veya önem verdiği bir husûsu) Zedelemek, olumsuz yolda tesir etmek.

d.-ur c.126

d.-uyor r.65

dokuz a. 1. Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.

d. c.181, r.52

dol- 1. (Boş bir şey veya yer) İçine giren bir şeyle dolu hâle gelmek, boş olmaktan çıkmak; 2. İçine yeterince insan girmek, kalabalık duruma gelmek; 3. Tamamlanmak.

d.-arken c.106

d.-dur r.27

dolaş- 1. Gezinmek, gidip gelmek; 2. (Vakit geçirmek veya oyalanmak için) Gelişigüzel gezmek; 3. (Saç, iplik vb. şeyler) Birbirine geçip karışmak, güç çözülecek duruma gelmek; 4. (Görmek, bir şey aramak vb. bir maksatla) Bir yeri gezmek.

d.-an c.128

d.-anlar r.22

d.-ır c.214, r.10, r.57

d.-ırken c.97

d.-maktır c.140

d.-mıştır c.199

d.-sın r.55

d.-tı c.129

dolayı takı. 1. –den ötürü, sebebiyle, yüzünden, hasebiyle.

d. c.199

d.+sıyla c.196

d.+siyle c.194, c.194

doldur- 1. Belirli bir zamânı işgal etmek, kaplamak.

d.-an c.173, c.99

dolu *sf.* 1. İçinde, alabileceği kadar veya ona yakın derecede kimse veya şey bulunan, dolmuş olan, boş yeri bulunmayan, memlû; 2. Bir duygunun etkisiyle yüklü, ... ile kaplı, ... ile kaplanmış.

d. r.42

d.+dur c.127, r.31

domuz *a.* 1. Küfür ve hakâret sözü olarak kullanılır.

d.+dur c.214

don- 1. *mec.* Hareketsiz kalmak, hareket edemez duruma gelmek.

d.-arken c.97

dondur- 1. Çok üşütmek, donacak hâle getirmek.

d.-muştı c.159

dondurucu *sf.* 1. Donduracak kadar soğuk, çok soğuk.

d. c.98

dost *a.* *Far. düst* 1. Birini riyâsız ve samîmî duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse, enis.

d. c.204, c.204, c.80, r.14, r.14, r.16

d.+lar r.24

d.+umuz c.201

doy- 1. *mec.* İhtiyâcı yeterince karşılanmış olmak, arzu ve istekleri giderilmiş olmak, kanmak, tatmin olmak.

d.-amadıkım r.39

d.-mamışken c.172

d.-unca r.18

doyul- 1. Yeter bulunmak, doymuş ve kanmış duruma gelinmek, tatmin olunmak.

d.-muyor c.155

doyur- 1. Yedirip açlığını gidermek, tok hâle getirmek.

d.-mak c.157

dök- 1. (Sıvı veya tâne hâlindeki şeyleri) Buldukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltmak; 2. (Göz yaşı, kan, ter vb.) Akıtmak.

d.-er c.80

d.-sem r.24

d.-tüm r.34

dökül- 1. (Sıvı veya tâne hâlindeki şeyler) Bulduğu yerden başka bir kaba veya yere boşaltılmak; 2. Saçılmak, serpilme, etrâfa yayılmak; 3. (Akarsu) Göl veya denizde son bulmak; 4. *mec.* Sarfedilmek, harcanmak; 5. İntikal ettirilmek, geçirilmek.

d.-en c.115, r.54

d.-ünce c.173

d.-üp r.32

d.-ür r.65

d.-üyor c.151

dön- 1. Kendi mihveru veya başka bir şey etrafında hareket etmek; 2. (Bir yere) Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek; 3. Başka bir şey hâlini almak, dönüşmek, inkılâp etmek; 4. Benzer hal almak, ... gibi olmak, benzemek, andırmak.

d.-dü r.59

d.-düm r.34

d.-ecekiz c.122

d.-er c.127, c.127, c.162

d.-müş r.48

d.-sün r.24

d.-üp c.185, c.218, r.65

dönül- 1. (-e / -den) Geri gelinmek veya gidilmek, avdet edilmek.

d.-mez r.29

dört a. 1. Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı.

d. c.199, c.218, c.80, r.9

dua a. *Ar. du'ā'* 1. Güçsüzlük ve ihtiyâcını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz.

d. c.194, c.206

d.+ya c.194

duba a. *Yun. dubas* 1. Köprü ayağı görevi yapan, üzerine köprü konulan, fener, gözlem yeri, bekçi yeri vb. işlerde kullanılan, her tarafı kapalı, içi boş, ahşap veya mâdenden bir nevi büyük şamandıra.

d. c.216

d.+ların c.106

d.+nın c.108

dudak a. 1. Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri.

d. c.102, c.128, c.154

d.+ımda c.123

d.+ına c.132

d.+ını c.80

d.+lar c.96, r.34

d.+larım c.132

d.+ların c.150

d.+larını c.112, c.115

d.+larımız c.167

duhter a. *Far. duhter* 1. Kız çocuk, kız.

d.+leri c.191

d.-i c.187, c.189

duman a. 1. Yanan bir maddeden çıkan, içinde tamâmıyla yanmamış katı zerreler ve buğu bulunan gaz; 2. Sis veya tozların havada meydana getirdiği bulanıklık, sis, pus.

d. c.162, r.64

dumanla- 1. *meç.* Sarhoş etmek.

d.-yor c.110

dur *sf. Far. dūr* 1. Uzak.

d.+u c.207

d.+um c.206

dur- 1. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak; 2. Sona ermek, kesilmek; 3. (Devamlı çalışma, hareket ve süreklilik hâlinde bulunan bir şeyin) Hareketi kesilmek, inkıtâa uğramak; 4. Var olmakta devam etmek, varlığını sürdürmek, berdevam olmak.

d.-acak c.193

d.-an c.153, c.173, c.187

d.-du c.129, r.52

d.-dukumu c.92

d.-madan c.169, c.213

d.-maz r.19, r.59

d.-sa c.80

d.-sam c.81

d.-urdu c.202

d.-urdun r.48

durama- 1. Durma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

d.-dıkım r.18

durul- 1. Aşırı hareketliliği sona ermek, yatışmak, sâkinleşmek, sükûn bulmak; 2. Ağırbaşlı bir durum almak.

d.-du r.51

d.-dukumu r.54

duvar *a. Far. divār> divar, "v"nin etkisiyle duvar* 1. Bir binânın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

d.+lar c.80, c.80

d.+lara c.101

d.+ları c.129, r.26

d.+ların c.129

duy- 1. İşitmek; 2. Öğrenmek, haber almak, işitmiş olmak; 3. (Dokunma, koklama ve tatma duyularından biriyle sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık, tatlılık, acılık, ağırlık, hafiflik vb. nitelikleri) Hissetmek; 4. Bir ruh hâlinin etkisini üzerinde hissetmek, o hal içinde olmak.

d.-an c.171

d.-anlar c.80

d.-ardı c.80, r.50

d.-du c.88

d.-duklarımı c.102

d.-dukunu c.136, c.170

d.-dun c.203

d.-muşum r.52

d.-muyorum c.132

d.-up r.63

duyama- 1. Duyma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

d.-dıkım r.39

duyul- 1. İşıtmek.

d.-masın r.25

duzeh a. Far. dūzah 1. Cehennem.l

d.-i c.157

düdük a. 1. İçinden nefes veya buhar basıncı geçirilince keskin bir ses çıkaran âlet veya düzenek.

d. c.105

düğüm a. 1. mec. Çözülmesi, halledilmesi güç mesele.

d.+ü r.44

dükkan a. Ar. dukkân < Far. 1. İçinde perâkende öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri.

d.+lar c.215

dümdüz sf. 1. Çok düz, tamâmen düz, hiç girinti ve çıkıntısı, pürüzü olmayan.

d. c.175

dün a. 1. İçinde bulunulan günden bir önceki gün; **2.** Kısa bir zaman önce.

d. c.111

d.+e c.124

d.+kü c.154

dünya a.Ar. dunuvv > ednā “en yakın”ın müennes şekli dünyā 1. Güneş sistemine bağlı gezegenlerden biri olan yer yuvarlağı, küre-i arz; **2.** İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan; **3. mec.** İnsanın içinde yaşadığı kendine has duygu, düşünce, hayal vb. hallerin bütünü; **4. mec.** Ortak bir özelliğin veya özelliklerin hâkim olduğu çevre [Bu anlamda daha çok bir tamlamanın ikinci ögesi olarak kullanılır].

d. c.122, c.186, r.59, r.65

d.+da c.81, c.82, c.130, c.130, c.146, c.199, r.42, r.65

d.+dan c.140, r.14

d.+ların r.59

d.+sına r.64

d.+ya r.15, r.51, r.51, r.52, r.52, r.52, r.52

d.+yı c.81, c.139

dürr-i nab birl. sf. Ar. durr ve Far. nâb ile durr-i nâb 1. Parlak, beyaz, hâlis inci.

d. c.186

dürbün *a. Far. dūr “uzak” ve bin “gören” ile dūr-bin'den* **1.** İçine yerleştirilen mercekler vasıtasıyla uzaktaki şeyleri büyüterek yakında imiş gibi (tersine tutulursa uzakta imiş gibi) gösteren optik âlet.

d.+ün r.65

dürüst *sf. Far. durust* **1.** Doğruluktan ayrılmayan, özü sözü bir, mert, doğru.

d.+tür c.199

düş- **1.** Aşağı doğru sarmak; **2.** (Bir şey veya kimse) Dengesini kaybederek yıkılmak, dik durumda iken devrilip yatık duruma gelmek; **3.** (Kötü bir durum yüzünden) İstenmeyecek bir yerde bulunmaya mecbur olmak; **4.** (Kendi ağırlığının etkisiyle) Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek, sukut etmek; **5.** Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak; **6.** Yansımak, aksetmek, vurmak.

d.-e c.159

d.-di c.186

d.-ecek c.150

d.-en c.213, c.213, c.213, c.218, c.96, r.20

d.-er c.102, r.14

d.-müş c.203

d.-sün c.145

d.-tü c.116, c.128, c.203, r.30

d.-tük c.157

d.-tükçe r.38

d.-tüm c.206

d.-üp c.80

d.-üyorum c.111

düşman *a. ve sf. Far. duşmen – duşmān* **1.** (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adû.

d.+ı c.198

d.+ım c.197

d.+ımdan r.18

d.+ın c.80

d.+ıyım r.66

d.+lar r.24

d.+ları r.16

düşük *sf. 1.* Aşağı doğru sarkmış, aşağı inmiş.

d. c.149

düşün- **1.** Zihninde bir şey canlandırmak, elde edilen bilgilere zihnî faâliyet uygulayarak düşünce meydana getirmek, fikretmek; **2.** (Zihnî melekeleri çalıştırarak) Bir şey üzerinde bir sonuca varmak amacıyla durmak, bir şeyi fikren incelemek, teemmül etmek; **3.** (Birini veya bir şeyi) Hatırlamak, hatırına getirmek, tahattur etmek; **4.** (Bir şeyi) Fikren bulmak, zihnen ortaya çıkarmak.

d.-dükleri r.64

d.-düm c.110

d.-elim c.108

d.-me r.27

d.-mekle c.97

d.-ür r.22

düşünce *a.* 1. Zihnin bir şey hakkında edindiği düşünme ürünü olan kavram, fikir.

d. r.64

d.+lerden r.16

düşür- 1. Aşağı düşmesine veya dik durumdan yatık duruma gelmesine, devrilmesine sebep olmak, ıskat etmek.

d.-dü r.28

d.-mez r.34

düşvar *sf. Far. duşvār* **1.** Zor, güç.

d. c.187

düta *sf. Far. dū “iki” ve tā “kat” ile dū tā* **1.** İki kat, bükülmüş, gerilmiş, kamburu çıkmış.

d. c.192

düz 1. Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevî.

d. c.218

E

ebedi *sf. Ar. ebed ve nispet eki -i ile ebedi* 1. Sonsuz, ölümsüz, bâkî.

e. c.101, c.102, c.102

ecel *a. Ar. 1.* Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı, ömrün son demi.

e. c.116

eczacı *a. 1.* Doktorların yazdıkları ilâçları hazırlayan veya hazır ilâç satan, eczâcılık fakültesinden mezun kimse.

e. c.198

eddai *Ar. dā’i “duâ eden”in harf-i târif el- almış şekli ed-dā’i* **1.** “Duâ eden, duâcınız” anlamına Osmanlı yazı dilinde imzâdan önce konan klişe kelime.

e. c.178

edebiyat *a. (Ar. edebi > edebiyeye'nin çoğul eki -ât almış şekli edebiyât)* 1. Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı, yazın; 2. Bu sanatın kuralları ve verdiği eserlerle uğraşan ilim kolu; 3. Bir millete, bir çağa, bir ülkeye âit edebî eserlerin bütünü.

e. c.179, c.198, c.199, c.199, c.199, c.200

e.+a c.195

e.+ı c.181, c.199, c.200

edep *a. Ar. edeb* **1.** İnsanın hatâyâ düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet.

e. c.189

e.+den c.177

edil- **1.** Olunmak, yapılmak, kılınmak anlamında yardımcı fiil.

e.-di c.178, c.179

e.-diki c.178

e.-dikinden c.179, c.195, c.195

e.-e+ c.183

e.-en c.199

e.-en+ c.195

e.-en c.195

e.-en c.182

e.-enlerin c.197

e.-mek c.194, c.196

e.-mektendir c.194

e.-meye c.182, c.182

e.-meyerek c.194

e.-miştir c.179

e.-miştir c.180

efe a. **1.** Batı Anadolu'da Aydın ve İzmir bölgelerinde zeybeklerin ağalarına, köy yiğitlerine verilen isim.

e. c.126

e.+ler c.125

efendi a. *Yun. afēndis < authentēs* 1. Sâhip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sâhip; 2. Erkek isimlerinden sonra bey yerine kullanılan unvan sözü. 3. Erkekler için kullanılan hitap sözü.

e. c.182, c.182, c.182, c.183, c.183, c.183

e.+m c.191

e.+mizi c.177

e.+nin c.194

efgan a. *Far. fiğān < efgān* **1.** Izdırpla bağırma, haykırma, feryat.

e. c.203

e.+a c.191

efkar a. *Ar. fikr*'in çoğul şekli *efkār* **1.** Endişe, tasa, kaygı, üzüntü, keder.

e.+ım c.218

efrenciyye *sf.* 1. Efrencî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

e. c.181, c.183

eğ- 1. (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek.

e.-erek c.106

e.-medi c.132

e.-emedikim r.40

eğer e. *Far. eger* 1. Şart anlamını güçlendirmek için şart cümlelerinin başına getirilir, şâyet.

e. c.131, c.165, c.183, c.204, c.96

eğil- 1. Eğik bir durum almak, bir yöne doğru çarpılmak; 2. (İnsan) Vücûdunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek.

e.-mesin r.25

eğlence *a.* 1. Eğlenmek işi.

e. c.126

e.+si c.110

ehemmiyet *a.* *Ar. ehem* “pek mühim”den yapma mastar eki -iyyet ile ehemmiyyet **1.** Maddî ve mânevî bakımdan üzerinde durulacak hal ve değerde olma durumu, mühim oluş, önem.

e. c.199

ehemmiyetsiz *sf.* **1.** Üzerinde durulmaya değmeyen, küçük, basit, önemsiz.

e. c.199

ehibba *a.* *Ar. habib* “dost”un çoğul şekli *ehibbā*’ **1.** Dostlar, ahbablar, tanıdıklar, bildikler.

e. c.179, c.179, c.194

e.+nın c.196

e.+ya c.208

e.+yı c.194

ehl *a.* *Ar.* **1.** Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse.

e.-i c.178, c.180

ejderha *a.* *Far. ejder – ejderhā* **1.** Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yilana benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç masal canavarı.

e.+dır c.206

ekalim *a.* *Ar. iklim*’in çoğul şekli *ekālim* **1.** Diyarlar, memleketler, iklimler.

e.-i c.189

ekmek *a.* **1.** Unun su ile yoğrulmasından elde edilen hamurun fırın, saç veya tandırda pişirilmesiyle yapılan ve insanın başlıca gıdâsı olan yiyecek; **2.** Yemek.

e. c.157

e.+im r.18

Ekrem *öz. a.*

e. c.185, c.191,

Ekrem Reşid *öz. a.*

e. c.179, c.179, c.183, c.185, c.189, c.191, c.194, c.194, c.195, c.198, c.198, c.199

ekser *sf.* *Ar. kesret* “çok olmak”tan *ekser* **1.** Çok fazla, en çok, birçok.

e. c.192

eksik *sf.* **1.** Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan (kimse veya şey), noksan.

e. c.80

el *a.* **1.** Kolun, bilek mafsalsından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.

e. c.108, c.124, c.125, c.129, c.146, r.54

e.+de c.158, c.193, c.204

e.+dir r.66

e.+idir c.137
e.+im c.123, r.55
e.+imi c.146, r.24
e.+imle c.217
e.+in c.213
e.+inde c.149
e.+inden c.80
e.+ini c.127
e.+leri c.80
e.+lerinde c.110
e.+lerine c.125
e.+lerini c.129
e.+leriniz c.166

el a. 1. Yakınların dışında kalan kimse, yabancı.

e.+e r.56
e.+in r.20
e.+ler r.37, r.57
e.+lerde r.43
e.+lere r.8
e.+leri c.209

ela sf. < ala 1. (Göz için) Sarıya çalan kestâne rengi.

e. c.150

elbet zf. Ar. harf-i târif el- ve betteten “kesin olarak”tan el-bettete > el-bette > elbet 1.
Şüphesiz, muhakkak, mutlaka.

e. c.122, c.186

elem a. Ar. 1. Izdırıp, keder, gam, tasa, hüzün, melâl.

e. c.205, c.211
e.+dir c.185

elemsiz sf. 1. Elemi, üzüntüsü, kederi olmayan.

e. c.205

elf sf. Ar. 1. Bin, bininci.

e. c.183

elfaz a. Ar. lafz'ın çoğul şekli elfâz 1. Lafızlar, sözler.

e.+ıma c.193

elhamdülillah ün. Ar. el-ḥamdü li'llāh “hamd Allah'a mahsustur” 1. Allah'a hamdolsun, şükürler olsun, hamdülillah.

e. c.194, c.207

elim sf. Ar. elem “acıtmak, dertli yapmak”tan elim 1. Çok ızdırıp veren, çok acıklı, çok üzücü, çok elem verici.

e. c.153

elkaazi

e. c.183

elma a. **1.** Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz bir ağaç; **2.** Bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi.

e. c.126

emanet a. Ar. *emānet* **1.** Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse, vedîa.

e.+i c.178

emel a. Ar. *emel* **1.** Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

e.+de c.193

e.+iyle c.167

e.+lerim r.14

emin sf. ve a. Ar. *emn* “*korkusuz, güvenli olmak*”tan **emin** **1.** Herhangi bir konuda tereddüt ve şüphesi olmayan, kesin olarak kanâat getirmiş bulunan (kimse).

e.+iz c.180

emir a. Ar. *emr* **1.** Bir şeyin yapılması veya yapılmaması husûsunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk.

e.+iyle c.181

emir a. Ar. *emr* “*emretmek*”ten **emir** **1.** Bir kavim veya memleketin başı, başkan, bey, reis.

e.+e c.192

emsalsiz sf. **1.** Eşi olmayan, eşsiz, benzersiz, yektâ.

e. c.199, c.200

en zf. **1.** Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifâde ettiği anlamın en üstün derecesinde olduğunu belirtir.

e. c.101, c.116, c.123, c.130, c.131, c.132, c.156, c.197, c.202, c.80, c.81, c.89, c.99, r.13, r.14, r.22, r.38, r.54, r.65, r.65, r.65, r.66

enayi sf. ve a. Ar. *ene* “*ben*”den *enā’i* > *enāyi* **1.** Kandırılması kolay, aşırı derecede bön (kimse), avanak.

e. c.217

encüm a. Ar. *necm* “*yıldız*”ın çoğul şekli *encum* **1.** Yıldızlar, nücüm.

e. c.207

endaze a. Far. *endāze* **1.** teşmil. Ölçü, derece, mertebe.

e. r.36

engel a. Far. *engel* “*sohbeti çirkin olan, müstehcen kelimeler kullanan kimse*” **1.** Bir işin yapılmasını önleyen sebep, mâni.

e. r.58

engin sf. *en-mek* “*inmek*” > *en-gin*’den **1.** Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, göz alabildiğine uzanan, sınırsız, vâsi.

e. c.158

enva a. Ar. *nev* “*çeşit*”in çoğul şekli *envā* **1.** Neviler, çeşitler, türler.

e.-ı c.201

epsem *sf.* **1.** Sessiz, susmuş.

e. c.193

er- **1.** Belli bir yere, bir noktaya varmak, vâsil olmak, erişmek; **2.** İstenen veya özlenen bir duruma, belli bir merhaleye ulaşmak, kavuşmak, nâil olmak.

e.-medi r.64

e.-mişim r.42

erbap *a. Ar. rabb "sâhip" in çoğul şekli erbâb* **1.** Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, mâhir olan kimse.

e.-ı c.181, c.195, c.195

Erenköy *öz. a.*

e.+den c.197

e.+ünden c.198

eri- **1.** (Katı bir cisim) Isı etkisiyle sıvı durumuna gelmek, zeveban etmek; **2.** (Bir kimse) Çok zayıflamak, incelmek.

e.-dim r.38

e.-yor c.151, c.152

erit- **1. mec.** Gitgide azaltıp yok olmasına sebep olmak, ortadan kaldırmak.

e.-tim c.132

erkek *a.* **1.** Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dışısını dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dışının karşıt cinsi, er.

e. c.196, c.199, c.94

e.+ler c.129

e.+te c.197

ervah *a. Ar. rūh'un çoğul şekli ervāh* **1.** Ruhlar.

e. c.183

es- **1.** (Hava için) Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.

e.-en c.159, c.159, r.24

e.-er r.32

e.-erdi c.82

e.-me c.218, c.218

esassız *sf.* **1.** Esâsı olmayan, bir temele dayanmayan, temelsiz.

e. c.200

eser *a. Ar. eser* **1.** Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt; **2.** Bir şeyin varlığını gösteren belirti, alâmet; **3.** Bir davranış, fikir veya olayın doğurduğu sonuç, yarattığı tesir, geride bıraktığı iz; **4.** Kitap, telif.

e. c.212, r.65

e.+i c.116

e.+imiz c.196

esir *a. Ar. esr – isâre "esir almak"tan esir* **1.** Birinin veya bir durumun hükmü ve buyruğu altına girmiş olan, etkisinden kurtulamayacak kadar müptelâ olan kimse.

e.+sin c.137

e.-i c.209

eski *sf.* 1. Çok zamandan beri var olan, üzerinden zaman geçmiş olan, kadim; 2. Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne; 3. Bir zamanlar var olup şimdi mevcut olmayan.

e. c.109, c.122, c.175, c.195, c.200, c.202, c.202, c.215, r.22, r.32, r.42, r.56

e.+den c.211

e.+si r.49

e.+sinden c.81

esmer *sf. Ar. 1.* Koyu buğday renginde olan, karaşın.

e. c.113

esna *a. Ar. sınıy "an, zaman"ın çoğul şekli esnā' 1.* Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.

e.+da c.195

esnaf *a. Ar. şinf "sınıf"ın çoğul şekli eşnāf'tan 1.* Yaptıkları işlere göre sınıflara ayrılmış olan, kazançları sermayeden ziyâde çalışmaya ve beden gücüne dayanan zanaatkârlara ve küçük ticâret sâhiplerine verilen ortak isim.

e. c.190

e.+ı c.190

esrar *a. Ar. sirr'in çoğul şekli esrār 1.* Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.

e.+ı r.16

esrarenğiz *sf. Ar. esrar "sırlar" ve Far. engiz "koparan, kıskırtan" ile esrār-engiz 1.* Sırlı, gizli, esrar dolu, esrarlı, gizemli.

e. c.199

eş *a. 1.* Karı kocadan her biri, zevç, zevce; **2.** Yâr, dost, arkadaş, hemhal.

e. c.147, c.147, r.11

e.+idir r.46, r.56

eşelen- **1.** Hafifçe karılıp karıştırılmak.

e.-en c.110

eşik *a. 1. teşmil.* Kapı.

e.+te c.88

eşk *a. Far. 1.* Göz yaşı.

e.+e c.202

eşkal *a. Ar. şekl'in çoğul şekli eşkâl 1.*

Bir kimsenin tanınmasını sağlayan dış görünüşü.

e.+imi c.193

eşkriya *a. Ar. şaki "haydut"un çoğul şekli eşkiyâ' 1.* Şehir dışında dağlarda yol kesen hırsızlar, şakîler, haydutlar; haydut, soyguncu, çeteci.

e. c.80

et *a. 1.* İnsan ve hayvan vücûdunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı; **2.** Hayvan vücûdunun yiyecek maddesi olarak kullanılan kas kısmı; **3.** Ten, beden.

e.+i c.107,
e.+ime r.65,
e.+in c.141,
e.+ini c.102, c.106, c.92

et- 1. Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil; 2. Yapmak, işlemek; 3. (Birini) Bir şeyden mahrum bırakmak; 4. (Zaman bildiren kelimelerle, o zamâna) Erişmek (o zamâni) bulmak.

e. c.138, c.186, c.189, c.189, c.203, c.204, c.204, c.204, c.204, c.205, c.205, c.205, c.206,

e.-di c.186, c.188
e.-ecek c.92, c.108
e.-ecki c.195, c.196
e.-ecekler c.207
e.-eeksin c.185
e.-emez c.195
e.-en c.198, c.199, c.204, c.204, r.65
e.-ende c.205
e.-enlerin c.94
e.-er c.130, c.163, c.194, c.199, c.205, c.212, c.213, c.87, r.57
e.-erdi c.188, c.199, c.199, c.202, c.202, c.203
e.-erdik c.198
e.-erek c.157, c.192, c.192
e.-erim c.102, c.182
e.-erken c.188, c.203
e.-erler c.195
e.-erse c.157
e.-eyim c.185, c.189, c.201
e.-ilen c.112
e.-ilmiş c.177
e.-ilmişdür c.177
e.-in c.207
e.-ince c.201, c.202, c.207, r.54
e.-ip c.157, c.161, c.194
e.-iyor c.192, c.198
e.-me c.186, c.209, r.44, r.49
e.-meden c.200
e.-mediki c.194
e.-medikim c.197
e.-mek c.184, c.188, c.194, c.194, c.194, c.195, c.198, c.201

e.-melidir c.195
e.-mem r.57
e.-mesi c.186 c.187, c.187, c.187, c.187
e.-meye c.191
e.-meyecektin c.187
e.-meyenler c.182
e.-meyip c.206, c.207
e.-mez c.210, r.35
e.-miş c.191
e.-mişti c.199
e.-sem r.11
e.-ti c.129, c.188, c.190, c.197, c.206, c.207
e.-tikinden c.200
e.-tiklerinde c.180
e.-tim c.200, c.201, c.201, c.216
e.-tin c.185

etraf *a. Ar. taraf'ın çoğul şekli etrāf* 1. Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre, yöre; 2. *teşmil*. Bir kimsenin devamlı ilişkide bulunduğu insanlar, çevre, muhit.

e.+ı c.110
e.+ım c.81, r.64
e.+ımda c.99
e.+ımı r.65
e.+ımın r.64

etvar *a. Ar. tavr'ın çoğul şekli etvār* 1. Tavırlar, davranışlar, haller, tarzlar.

e.+ımızı c.192
e.+ını c.192

Etyemez *öz. a.*

e.+de c.215

ev *a. 1. Bir âilenin oturması için yapılmış yapı, içinde yaşanan, ikâmet edilen yer, konut, mesken, hâne, ikâmetgâh.*

e.+de r.40
e.+ime c.198
e.+ler c.114, c.151, c.215
e.+lerden c.215

eviye *a. Ar. vi 'ā' "kap"ın çoğul şekli ev'ıye* 1. Damarlar.

e.-i c.190

evlat *a. Ar. veled'in çoğul şekli evlād* 1. Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları; 2. Birinin soyundan gelen kimseler, soysop, sülâle, zürriyet.

e.+ı c.182, c.182, c.182
e.+ına c.182, c.182, c.182

evliya *a. Ar. veli'nin çoğul şekli evliyâ' 1.* Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerâmetler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul (kullar), ermiş, ermişler, veliler [Kelime bu anlamda tekil gibi de kullanılır].

e.+sıdır c.154

evsaf *a. Ar. vasf'ın çoğul şekli evşâf' 1.* Nitelikler, vasıflar.

e. c.188

evvel *takı. Ar. evvel 1.* Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce; 2. Zaman bildiren kelimelerden ve zaman zarflarından sonra kullanıldığında şimdiki vakitle bahsedilen olayın oluşu arasında ne kadar vakit geçmiş olduğunu gösterir; 3. Başlangıçta, evvelâ, ilk önce, ilk olarak.

e. c.124, c.177, c.198

e.+i c.182

e.+ki c.182

ey ünl. 1. Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır.

e. c.100, c.141, c.146, c.150, c.152, c.154, c.165, c.165, c.165, c.170, c.170, c.170, c.171, c.171, c.175, c.175, c.185, c.185, c.185, c.187, c.189, c.193, c.201, c.204, c.204, c.206, c.208, c.216, c.216, c.217, c.81, c.82, r.19, r.20, r.23, r.58, r.64

eyle- 1. "Etmek, yapmak" anlamında yardımcı fiil [Eski yazı dilinde yaygın iken zamanla yerini *etmek* yardımcı fiiline bırakmıştır. Bugünkü Türkçede ancak eskimiş bir söyleyiş olarak kullanılmaktadır]

e.-di c.181, c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.186, c.187, c.192

e.-di c.190

e.-diki c.181

e.-dikleri c.194

e.-dim c.180

e.-din c.187, c.204, c.204

e.-me c.187, c.190

e.-medin c.204

e.-mek c.194, c.194

e.-meli r.42

e.-melidir c.195

e.-mem c.187

e.-meyecekleri c.178

e.-meyin c.192

e.-mişizdir c.195

e.-mişizdir c.177

e.-miyor c.196

e.-nir c.205

e.-r c.184, c.184, c.184, c.210

e.-rim c.208, c.213, c.213, c.213

e.-riz c.209, c.209, c.209, c.209, c.209

e.-sen c.209, c.209, c.209

e.-ye c.182, c.192

e.-yeceki c.196

e.-yelim c.193

e.-yen c.183

e.-yerek c.189

e.-yin c.207

e.-yip c.181

e.-yorum c.189

eyvah ünl. 1. Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifâde etmek için kullanılır, yazık.

e. c.187, c.188, c.191

ez- 1. Etkisini kuvvetle hissettirip sıkıntı vermek, ağırlığı altında bunaltmak.

e.-er r.65

ezani saat sf. Ar. ezān ve nispet eki –i ile ezāni 1. Güneşin batışında 12’yi göstermek üzere ayarlanmış olan, 1910 yılına kadar kullandığımız saat sistemi, alaturka saat, eski saat.

e. c.182

ezhan a. Ar. zihn’in çoğul şekli ezhān 1. Zihinler.

e.-ı c.193

ezvak a. Ar. zevk’in çoğul şekli ezvāk 1. Zevkler.

e.+ını c.186

F

fahriye a. Ar. fahri “övmekle ilgili”den fahriyye 1. Dîvan edebiyâtı şâirlerinin kasîdelerinde kendilerini övdükleri bölüm veya bu maksatla yazdıkları manzume.

f. c.193

f.+de c.196

f.-i c.206, c.183

f.+ye c.196

fakat bağl. Ar. fekaṭ 1. Zıt hüküm ifâde eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, yalnız, ama, lâkin; **2.** Hüküm cümlelerinden önce “ama, lâkin, ancak, şu var ki, bununla beraber” anlamında kullanılır veya bu hükmü kendisinden önceki hazırlık cümlesine bağlar; **3.** Buna rağmen, yine de.

f. c.100, c.102, c.107, c.107, c.122, c.131, c.153, c.154, c.157, c.165, c.168, c.196, c.197, c.197, c.198, c.199, c.199, c.200, c.211, c.215, c.81, c.88, c.99

fakir sf. ve a. Ar. faqr “muhtaç olmak”tan fakir 1. Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ; **2.** teşmil. Zavallı, âciz, biçâre (kimse).

f. c.157

f.-i c.181

f.+in c.195

fakülte a. Fr. faculté < Lat. 1. Bir üniversitenin, öğretimini yaptığı ders konuları bakımından ayrılmış olduğu kollardan her biri.

f.+den c.199

f.+si c.179, c.200

f.+sinde c.197, c.198, c.198, c.200

f.+sindedir c.197, c.199, c.199, c.199, c.200

f.+sini c.198

falan *sf.* (Ar. *fulān* “herhangi bir kişi”den *filān* > *falan*) 1. Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler.

f. c.196

fani *sf.* Ar. *fenā*’ “tükenmek, yok olmak”tan *fāni* 1. Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.

f. r.65

fariğ *sf.* Ar. *ferāğ* “vazgeçmek”ten *fāriğ* 1. Vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş.

f. c.200

Farisi *a.* Far. *Pars* > Ar. *Fāris* “İran” ve nispet eki *-i* ile *Fārisi* 1. Farsça, Acemce, İran dili.

f. c.196, c.196

f.+si c.195

farz et- Ar. *farz* + T. *etmek, eylemek* 1. Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak.

f.-ti c.190

farz eyle- Ar. *farz* + T. *etmek, eylemek* 1. Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak.

f.-mişüzdür c.177

fayda *a.* Ar. *fā’ide* > *fāyide* > *fayde* > *fayda* 1. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi; 2. Kâr, menfaat.

f.+sı c.198

fazilet *a.* Ar. 1. Dürüstlük, iffet, nâmus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem.

f.+lerle c.211

fazla *sf.* ve *zf.* Ar. *fāzl* “artık, ziyâde”den *fazla* 1. Her zamankinden veya gerekenden çok, ziyâde; 2. Gereksiz, yersiz, fuzûlî, zâit.

f. c.138, c.139, c.161, c.193, c.195, c.199, c.200, r.38

f.+ca c.179, c.195

felaket *a.* Ar. *felek*’ten *felâket* 1. Büyük sıkıntılara sebep olan çok üzücü durum, büyük dert, yıkım, belâ.

f. c.146

Felatun *öz. a.*

f.-ı c.192

felek *a.* Ar. 1. Gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hâkim olduğuna inanılan güç, tâlih, baht.

f. c.89

felek *a. Ar.* **1.** Mehter mûsikîsinde zilli bir âlet.

f.+in c.145

felsefe *a. Ar. felsefe < Yun. philosophia "hikmet sevgisi"* **1.** Akla, akıl yürütmeye dayanılarak kavramlar düzeyinde ifâde edilen, her aşamasında eleştiriye açık gerçek arayışı; her türlü kabulden ve peşin hükümden, uzak hür bir şekilde konuları inceleyen akli bilgi disiplini, hikmet.

f. c.197, c.197, c.198, c.198

f.-i c.188, c.191

f.+nin c.186

fena *sf. Ar. fenâ'* **1.** Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü, bet; **2. zf.** Çok, fazla, aşırı derecede.

f. c.200

f.+yım c.205

fenalık *a. 1.* Kötü olma durumu, kötülük, şer.

f.+ı c.197

fener *a. Yun. phanari* **1.** İçinde fitil, mum veya elektrik ampulü gibi bir ışık kaynağı bulunan, önü veya etrafı bu ışığı aksettirecek şeffaflıkta bir malzeme ile çevrili aydınlatma aracı.

f.+lerinin c.113

fer *a. Far. 1.* Parlaklık, aydınlık, nur [Özellikle göz için kullanılır].

f.+i c.116

feragat *a. Ar. ferâğ "vazgeçmek"ten ferâğat* **1.** Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme, sarf-ı nazar etme.

f. c.154

ferahfeza *a. Ar. feraḥ ve Far. feza "arttıran" ile feraḥ-fezâ'dan* **1.** Mûsikîmizde acem aşîran makâmı ile yegâhta bûselik beşlisinin birleşmesinden meydana gelen ve yegâh perdesinde karar kılan bir birleşik makam.

f. c.182

ferahlık *a. Ar. feraḥ "sevinç"ten* **1.** Ferah olma, neşeli, sıkıntısız ve tasasız olma durumu, gönül açıklığı, küşâyış.

f. r.66

ferahnak *a. Ar. feraḥ ve Far. -nâk ekiyle feraḥ-nâk'ten* **1.** Mûsikîmizde nevâda ve düğâhta rast beşlisi, ferahnâk beşlisi ve nim-hicazda hicaz dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen ve irak perdesinde karar kılan bir birleşik makam.

f. c.203

ferman *a. Far. 1.* Yazılı pâdişah emri, berat, yarlık, buyrultu.

f.+ını c.190

fersiz *sf. 1.* Donuk, cansız.

f. c.112

feryat *a. Far. feryâd* **1.** Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırma, haykırış, çığlık, âvâze, figan.

f. r.57

fesat *a. Ar. 1.* Kargaşalık, karışıklık, fenâlık, kötülük, bozgunculuk, fitne.

f.+lar r.37

fevkalade *sf. Ar. fevk* “üst, üstünde” ve ‘*āde* “alışılmış şey” ile *fevka*’l-‘*āde* 1. Her zaman görülen, yapılan veya süregelmekte olandan başka, alışılmışın dışında, olağanüstü, aliyülâlâ; 2. Çok güzel, mükemmel, emsâinden üstün.

f. c.198, c.198, c.199

Feyz-i Ati *öz. a.*

f.+de c.200

feza *a. Ar. 1.* Görülen ve görülmeyen bütün gök cisimlerini içine alan uçsuz bucaksız boşluk, uzay.

f.-i c.207

fır dön- **1.** Dönüp dolaşmak, her yeri dolaşmak.

f.- c.218

fırıl- **1.** (Bir şey) Bulunduğu yerden hızla ayrılıp çıkmak, başka bir yana doğru gitmek; 2. (Bir kimse) Bulunduğu yerden hızla (dışarı) çıkmak, hızla kalkmak, sıçramak, koşmak, atılmak.

f.-miş c.115

f.-yorum c.111

fırtına *a. < furtuna < İt. fortuna < Lat. 1.* Şiddetle esen ve şiddet derecesine göre karada ve denizde etrafı birbirine katarak bâzan can ve mal kaybına sebep olabilen sert rüzgâr; **2. mec.** Kırıp geçirici olay veya olaylar dizisi, kötü ve güç durum.

f. c.110

f.+lar c.130

f.+nın c.109

fi *Ar. harf-i cer fi 1.* Harf-i târif “el” almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapan ek [Önüne geldiği kelimenin ilk harfine göre harf-i târifin l’si “Fi’l-” şeklinde heceler teşkil eder].

f. c.183

figan *a. Far. fiğân < efgân 1.* İztırapla bağırma, haykırma, feryat.

f. c.203

fikir *a. Ar. fikr 1.* Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün; 2. Bir kimsenin herhangi bir hususta kendine göre vardığı hüküm, görüş, kanâat.

f. c.196

f.+ler c.80

f.+lerimi c.199

fildişi birl. *a. 1.* Filin dışından yapılmış olan.

f. c.127

filan *sf. Ar. fulân “herhangi bir kişi”den filân > falan 1.* Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler.

f. c.196, c.96

film *a. İng. 1.* Sinemacılıkta bir konunun bütününe taşıyan şerit veya şeritler.

f.+lerine c.195

filozof *a. Fr. philosophe < Lat. < Yun. 1.* Felsefeyle uğraşan, felsefenin gelişmesine katkıda bulunan, yeni bir felsefe çıkıyı açan kimse, feylesof.

f. r.65

fırar *a. Ar.* **1.** Kaçma, kaçış.

f. c.209, c.93

firengane

f. c.191

fizik *a. Fr. physique < Lat. < Yun.* **1.** Madde ile enerjinin birbirine etkisi sonunda cisimlerin kimyevî yapıları bozulmadan şekil, durum ve hareketlerinde meydana gelen değişiklikleri inceleyen ilim, hikmet.

f. c.198

fotoğraf *a. Fr. photographie < Yun.* **1.** Görüntüleri özel bir makine ile ışığa karşı hassas cam, kâğıt vb. bir madde üzerine tespit etme işi ve usulü.

f. c.112

Fransa *öz. a.*

f.+da c.198

frençe

f. c.183

Frenk *a. Far. fireng < Fr. franc* **1.** Avrupalı.

f. c.217

f.+e c.177

Frengistan *öz. a. frenk'in Far. -istân eki almış şekli frengistân* **1.** Frenklerin oturduğu memleket, Avrupa.

f. c.195

Fuzuli *öz. a.*

f. c.193

f.-i c.205

fusun *a. Far. efsûn > fusûn* **1. mec.** İnsanı hükmü altına alıp kendinden geçirecek kadar kuvvetli tesir, büyüleyici etki, câzibe.

f.-ı c.189

G

gafil *sf. ve a. Ar. gâflet "ihmal etmek"ten gâfil* **1.** Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gâflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz.

g. c.137, c.142, c.154, c.185

gâflet *a. Ar.* **1.** Çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, basîretsizlik, aymazlık, gâfillik.

g. r.44

gah *a.Far.* **1.** Zaman, vakit.

g. c.205, c.205

gah ü bigah **1.** Arada sırada.

c.208

galeyan *a. Ar.* **1. mec.** Coşma, coşkunculuk, taşkınlık.

g.-ı c.203

Galip *öz. a.*

g. c.205

Galib-i Sühankar *öz. a.*

g. c.206

galip *sf. ve a. Ar. galebe “yenmek, üstün gelmek”ten gâlib 1. Üstün, baskın, güçlü.*

g. c.163

g.+tir c.163

gam *a. Ar. gamm 1. Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.*

g. c.153, c.205

g.+a r.42

g.+da r.38

g.+ı c.214

garip *sf. ve a. 1. Kimsesiz, zavallı, bîçâre (kimse); 2. Gurbet ellerde kalmış, kendi ilinden ayrılmış, bulunduğu yerde yabancı olan (kimse), yabancı; 3. Yadırganan, şaşkırtıcı, değişik, tuhaf (şey), acayip.*

g. c.82, c.91, c.201, r.57

g.+im r.59

gariplik *a. 1. Garip olma durumu, kimsesizlik, zavallılık, bîçârelik.*

g. c.80

gavurca *a. 1. Batılıların konuştuğu Fransızca, Almanca, İngilizce vb. dillere halk arasında verilen isim.*

g. c.216

gaye *a. Ar. gâye 1. Erişilmek istenen hedef, amaç, erek, maksat.*

g. c.95

g.+n c.142

gayet *zf. Ar. gâyet 1. Çok, pek, pek çok, son derece.*

g. c.198, c.200

gayret *a. Ar. gayret 1. İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba, ceht; 2. Kendini sıkıp tahammül etme, dayanma gücü, sabır.*

g. c.165, c.179, c.180, c.180, c.192, c.193

g.+in c.141

gayri *sf. Ar. gayr kelimesinin Türkçe -i ekiyle genişlemiş şekli 1. Başka.*

g.+si c.186

gazal *a. Ar. 1. Geyik yavrusu, âhû, ceylân.*

g. c.218

gazel *a. Ar. 1. Dîvan edebiyâtının, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beytinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kâfiyeli, 5 ilâ 15 beyitten ibâret ünlü nazım şekli.*

g. c.157, c.182, c.205

g.+de c.193

gazete *a. İt. gazeta* 1. Okuyucularına çeşitli konularda haber ve bilgi vermek için genellikle günlük olarak çıkarılan yayın organı, cerîde.

g. c.200

gazi *a. Ar. ġazv > ġazâ “cenge gitmek”ten ġâzi* 1. Gazâ eden, İslâm dini ve vatan uğruna elde silâh düşmanla savaşan, gazâdan şehit olmadan dönen kimse.

g.+ye c.173

geber- 1. Ölmek [Sevilmeyen kimseler ve hayvanlar için kullanılır ve hakâret anlamı taşır].

g.-di c.116

g.-inciye r.16

g.-ir r.65

g.-sem c.142

gece *a.* 1. Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman; 2. *zf.* Bu zaman içinde, geceleyin, gece vaktinde; 3. Gece vakti yapılan, gece olan, gece çalışan, geceye âit.

g. c.110, c.112, c.114, c.114, c.120, c.147, c.216, r.30, r.46

g.+den c.111, c.152, r.46

g.+ler c.100, c.215

g.+leri c.109

g.+lerin c.100

g.+lerinde c.100, c.100, c.97, c.97

g.+nin c.113

g.+nin c.151

gecele- 1. (Bir yerde) Geceyi geçirmek.

g.-dikim c.216

g.-rdim c.216

geç- 1. Bir yerden başka bir yere gitmek; 2. (Devam etmekte olan bir şey) Bir safhadan başka bir safhaya girmek, yeni bir safhaya başlamak, atlamak; 3. Etkisini kuvvetle hissettirmek, işlemek, nüfuz etmek; 4. Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşanmak; 5. (Bir olay, bir iş) Vukû bulmak, cereyan etmek; 6. (Ad, isim, söz, zıkr, bahis vb. kelimelerle) Söylenmek, konuşulmak.

g.-ecek c.198

g.-en c.111, c.130, c.138, c.179, c.179, c.182, c.197, c.198

g.-er c.140, c.154, c.179, c.213, c.97

g.-erken c.105

g.-medi r.45

g.-mediki c.195

g.-mez r.20

g.-miyor c.205, r.21, r.21, r.22, r.22, r.22, r.22, r.22, r.22, r.22, r.22

geçil- 1. Aşılmak, geride bırakılmak.

g.-miyor r.30

geçir- 1. Yaşamak, yaşayıp tüketmek.

g.-dim c.132

g.-sek r.15, r.16, r.16, r.16, r.16

geh ünl. 1. Tavukları çağırırken arka arkaya, bâzan da “bili bili” sözünün önüne getirilerek kullanılır.

g. c.149, c.149

gel- 1. (Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesâfe katedip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak; 2. Bulunduğu yerden ayrılıp geri dönmek, avdet etmek; 3. (Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyâret etmek; 4. Varmak, ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak; 5. Ortaya çıkmak, baş göstermek, zuhur etmek; 6. (Koku, ses ve sesle ilgili şeyler için) Duyulmak.

g. c.146, c.189, c.190, c.193, c.98, c.98, r.44, r.46, r.50, r.50

g.-di c.132, c.151

g.-dikçe c.210

g.-dikin r.51, r.51, r.52, r.52, r.52, r.52

g.-dikini c.94

g.-dim c.109, c.110, c.217

g.-ecekin c.101

g.-en c.105, c.121, c.127, r.20, r.28, r.54

g.-erek c.195, c.196, c.200

g.-ince c.82

g.-iniz c.108

g.-ip c.140, r.12, r.16, r.24, r.26

g.-ir c.163, c.189, c.196, c.209, c.209, c.216,c.80, r.14, r.19, r.19, r.20, r.20, r.20, r.20, r.42

g.-irdi c.196

g.-irsin r.59

g.-iyor c.136, c.171, r.30

g.-meden c.146

g.-medi c.131

g.-miş c.87, r.64

g.-mişdür c.178

g.-mişsin r.10

g.-miştir c.196

g.-üp c.196

g.-ür c.191, c.192

Gelenbevizade öz. a.

g.+lerden c.197

gelin a. 1. Evlenmek üzere süslenip hazırlanmış genç kız veya yeni evlenmiş kadın.

g. c.125

g.+ler c.127

gem a. 1. Zaptetmek veya istenilen tarafa çevirmek için atın ağzına takılan demir âlet.

g.+dir c.185

gemi a. 1. Su üstünde giden büyük taşıt, seffine.

g. c.113, c.115

genç sf. 1. Hayâtın çocuklukla orta yaşlılık arasındaki döneminde bulunan; **2.** Çocukluktan çıkmış yetişkin kimse, delikanlı.

g. c.128, c.192

g.+e c.126

g.+tir c.200

gençlik a. 1. Genç olma durumu, genç yaşta bulunan kimsenin hâli, şebap; **2.** Hayâtın çocuklukla orta çağ arasındaki dönemi; **3.** Genç insanların bütünü.

g.+imi c.132, c.169

g.+imin c.131

g.+in c.171

gene zf. 1. Yine, tekrar.

g. c.218, r.46, r.49, r.50, r.50, r.50, r.50

geniş sf. 1. Kendi ölçülerine veya alışılmış ölçülere göre enli olan, genişliği fazla olan, vüs'atlı, vâsi; **2.** Alanı büyük olan, çok yer kaplayan, içine çok şey alabilen, dar olmayan.

g. c.126, r.28, r.64

genişle- 1. Geniş duruma gelmek, hacmi fazlalaşmak, büyümek.

g.-r r.32, r.64

genişlik a. 1. Geniş olma durumu, geniş bir yer kaplamış olma, enlilik, vüs'at.

g.+e+ r.63

g.+tir r.63

ger- 1. (Vücûdun dış organları ve özellikle kol ve bacak için) Açabileceği kadar açıp, uzatabileceği kadar uzatıp dümdüz ve dimdik tutmak; **2. mec.** Huzursuz duruma getirmek, sınırlarını bozmak.

g.-erken c.113

g.-iyor c.152

g.-sem r.10

gerçek sf. 1. İnkâr edilmeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, hakîkî, vâkî, reel.

g. c.187

gerçi zf. Far. eger+çi 1. Aslına bakılırsa, aslında, filvâki.

g. c.101, c.101, c.211, c.215, c.216, r.66

geri a. 1. (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf; **2.** Eski zaman, geçmiş zaman, mâzî.

g. c.199, c.94, c.98, r.29, r.50

geril- 1. Çekilebileceği kadar çekilip alabileceği en düz duruma getirilmek.

g.-iyor c.115

gerin- 1. Üzerindeki uyku hâlini ve uyuşukluğu gidermek için kollarını açıp vücûdunu germek.

g.-di c.149

getir- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek; 2. (Bir yere) Bir kimse veya şeyle birlikte gelmek, gelirken o kimse veya şey yanında olmak; 3. (Bir şeyi) Belli bir zamâna veya duruma rastlatmak.

g. c.161

g.-di c.98

g.-erek c.198

gevezelik a. 1. Geveze olma durumu, çalçenelik, lâfabeliği, boşboğazlık, lâfazanlık.

g.+te c.88

gevher a. Far. 1. Cevher, mücevher, elmas, inci.

g. c.193

Geylani öz. a.

g. c.135

gez- 1. (Bir yerde) Bir yöne doğru sürekli yer değiştirmek, hareket etmek, yürümek, dolaşmak; 2. (Belli bir amacı olmadan hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yere gitmek, dolaşmak; 3. (Bir yerde) Olmak, bulunmak, dolaşmak; 4. (Bir yeri görmek, incelemek için veya belli bir maksatla) Dolaşmak.

g.-dim r.38

g.-dinse c.204

g.-en c.95, r.20, r.57

g.-ene r.20

g.-er r.10, r.32

g.-erdin c.215

g.-erdin r.19

g.-ip r.22

gezil- 1. Gezmeye gidilmek, gezinti yapılmak.

g.-mez r.38

gezin- 1. (Hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yerde dolaşmak.

g.-di c.128

gıda a. Ar. 1. Besin.

g. c.157, c.157

g.+sıdır c.153

gıpta a. Ar. gibta 1. Başkasında olan bir şeyin kendisinde de olmasını isteme, kıskanmadan imrenme, özenme.

g.+yla c.189

gırtlak a. 1. Boynun ön tarafında derinin hemen altında bulunan nefes borusunun üst kısmı, hançere.

g.+ı c.116

gibi takı. 1. Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen; 2. Bir kimsenin bir işi kendisine benzetildiği kimse tarzında yaptığını veya bir işin kendisine benzetildiği şeydeki biçimde olduğunu göstermek için kullanılır: ... imişçesine, -e benzer biçimde; 3. Cümledeki hükmün adı geçen şeyin benzerlerini de içine aldığı göstermek için kullanılır: ... ve benzerleri; 4. Aynen, aynı şekilde, nasıl idiye öyle.

g. c.100, c.102, c.108, c.110, c.110, c.110, c.111, c.113, c.114, c.114, c.115, c.115, c.115, c.116, c.120, c.121, c.125, c.126, c.127, c.128, c.128, c.128, c.131, c.132, c.138, c.138, c.138, c.139, c.140, c.140, c.140, c.140, c.142, c.153, c.159, c.164, c.168, c.169, c.169, c.175, c.177, c.185, c.195, c.195, c.198, c.199, c.199, c.199, c.199, c.201, c.202, c.202, c.213, c.215, c.217, c.217, c.80, c.80, c.80, c.81, c.81, c.81, c.81, c.90, c.92, c.95, c.98, c.98, r.12, r.12, r.12, r.18, r.18, r.18, r.22, r.22, r.34, r.44, r.49, r.52, r.53, r.53, r.53, r.54, r.54, r.54, r.54, r.54, r.55, r.57, r.57, r.63, r.64, r.64, r.65, r.65, r.66, r.66, r.66, r.66, r.66, r.66, r.66

g.+dir c.130, c.198, r.26

g.+ydim r.17, r.17

g.+yim c.218, c.218, c.218, c.81

gir- 1. (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek; 2. (Bir şey, bir şeyin içine) Sığmak; 3. Gelmek; 4. Nüfuz etmek;

5. Kendini (bir topluluğa, bir kuruluşa) katmak, katılmak, bir topluluk içinde yer almak, intisap etmek.

g.-di c.149, c.161, c.98, r.57

g.-dikim c.215

g.-dikte c.203

g.-diler r.37

g.-din r.40

g.-en c.136

g.-er c.126, c.162

g.-inciye r.16

g.-mektir c.139

g.-mesi c.196

g.-mez c.189

g.-mişdir c.196

g.-sin c.137

girdap a. *Far. gird "dönme" ve āb "su" ile gird-i āb > gird-āb* **1.** Suyun kendi etrafında fırdolayı burgu gibi dönmesi ve döndüğü yer, su çevrirtisi, çevrinti, burgaç, eğrim.

g.+a c.213

giriş- **1.** Bir şeyi yapmaya başlamak, koyulmak, başlamak üzere hazırlık yapmak, teşebbüs etmek; **2.** (Kavgaya veya tartışmaya) Tutuşmak.

g.-di c.191, c.191, c.191, c.191, c.191, c.191, c.191

girye a. *Far. girišten "ağlamak"tan girye* **1.** Göz yaşı.

g. c.153

git- **1.** (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesâfe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azîmet etmek; **2.** (Belli bir yönde) Belli bir yol tâkip etmek, belli bir yerden geçmek; **3.** (Devamlı veya geçici bir süre kalmak üzere) Bulunduğu yerden ayrılmak; **4.** (Şöyle veya böyle) Yol almak, yolda ilerlemek; **5.** (Zaman için) Geçmek, sona ermek, yaşanıp tükenmek, bitmek.

g. c.152, c.96, c.98, c.98, c.98

g.-e r.26, r.26

g.-ecek c.178

g.-er c.138, c.81, c.81, r.16, r.65
g.-eriz c.157, c.157, c.157, c.157, c.157
g.-ip c.198
g.-iyordu c.158, c.159
g.-me c.218, c.98, c.98, c.99
g.-meke c.217
g.-mekten r.49
g.-mez c.202
g.-miş c.198
g.-sem r.11
g.-ti c.168, c.168, c.89, c.89
g.-tikçe c.111, c.162
g.-tim c.132

gitgide *zf.* 1. Zaman ilerledikçe, zaman geçtikçe, gittikçe.

g. c.126

giydiril- 1. Giyimli duruma getirilmek.

g.-erek c.195

göçül- 1. Bulunduğu yerden ayrılmıp yerleşmek üzere başka yere gidilmek.

g.-ür r.32

göğüs *a.* 1. Vücûdun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, dös, sine; 2. Vücûdun bu kısmının ön tarafı.

g. c.158

g.+lerinden c.126

g.+teydim r.54

g.+ümde c.173, c.173, c.91, r.36

g.+üme c.102, c.174, r.40, r.55

g.+ümü c.172

g.+ümün r.53

g.+üne c.124

g.+ünü c.115

gök *a.* 1. Yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mâvi boşluk, semâ, âsuman.

g. c.170

g.+e r.8

g.+ler c.110, c.161, c.80, r.28

g.+lerde c.140, r.17, r.24

g.+lerden r.52, r.54

g.+lere r.12, r.28, r.32

g.+lerin r.51

g.+te c.163, r.24

g.+ten r.16

gökyüzü a. 1. Göğün gündüz mâvi, gece karanlık olan ve üzerinde güneş, ay, yıldızlar, gezegenler gibi gök cisimleri bulunan, yerden görünen yüzeyi, gökkubbe, semâ, âsuman, felek.

g. c.109, r.26

g.+nden r.66

g.+ne c.114

g.+nün c.148

göl a. 1. Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı su.

g.+e c.162

gölge 1. Işığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karartı, sâye; 2. İyice seçilemeyen, açık seçik görülemeyen karaltı, siluet.

g. c.114, c.97

g.+mi r.10

gömül- 1. (Saklanmak veya başka bir maksatla bir şey) Bir yere veya diğer bir şeyin içine sokulup örtülmek.

g.-üyor c.105

gönder- 1. Gitmesini sağlamak veya gitmesine yol açmak, yollamak, irsal etme.

g.-in r.8

gönül a. 1. İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil; **2.** Cenâb-ı Hakk'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.

g. c.131, c.141, c.142, c.172, c.184, c.212, c.217, c.88, r.19, r.20, r.25, r.25, r.26, r.26, r.26, r.28, r.35, r.36, r.36, r.36, r.36, r.42, r.46, r.57

g.+de c.211, r.22

g.+den c.147

g.+ler c.135, c.170, c.203

g.+lerde c.152

g.+lere c.136, c.171

g.+üm c.147, c.167, c.172, c.205, c.205, c.81, r.14, r.31, r.32, r.32, r.32, r.32, r.32, r.50, r.59, r.59

g.+üme c.142

g.+ümü c.173, r.24, r.41, r.42, r.42

g.+ümün c.136, c.166

g.+ümün c.170

g.+ümüzü c.156

g.+ün r.59

g.+ünü c.126

g.+ünün c.88

g.+ünüz c.147

gör- 1. (Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek; 2. (Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) Şâhit olmak, müşâhede etmek; 3. Karşılıklı

gelip konuşmak, yanına gidip görüşmek; 4. Karşılaşmak, rast gelmek, tesâdüf etmek; 5. Farketmek; 6. Anlamak, idrak etmek; 7. Gönül gözüyle bilmek, sezmek, hissetmek.

g.-dü c.159, c.204

g.-dükde c.185

g.-düküne c.80

g.-düler r.37

g.-düm c.119, c.121, c.169, c.169, c.80, c.80, c.80, c.81, c.98, r.44

g.-dün c.204

g.-düm c.80

g.-ecek r.26

g.-ecekiz c.156

g.-en c.90

g.-erek c.102, c.187, c.197, c.199, c.200

g.-me r.20

g.-meden c.111, r.12, r.18

g.-medikim c.80

g.-medim c.169

g.-medin c.159

g.-mem r.38

g.-mesen r.26

g.-meyin c.206

g.-se r.65

g.-sün c.185

g.-ünce c.211, c.82

g.-üncüye r.16

g.-üp c.192, c.80, c.92

g.-ür c.113, r.57

g.-ürüm r.22

görül- 1. (Bir nesne veya kimsenin) Varlığı gözle hissedilmek; 2. (Oluşu veya var olduğu) Gözlenmek, müşâhede edilmek, şahit olunmak.

g.-dü c.114, c.196

g.-e c.178

g.-en c.179

g.-üyor c.105, c.106

görün- 1. Kendini göstermek, ortaya çıkmak, gözükmek, zuhur etmek; 2. ... Olduğu hissini vermek, ... etkisi bırakmak.

g.-düm r.34

g.-meden r.66

g.-ür c.195

g.-ürdüm c.215

görünmez *sf.* **1.** Görünmeyen; **2.** Meçhul.

g. c.163, r.12, r.14

görünüş *a.* **1.** Görünmek işi ve tarzı, görüntü.

g.+ü c.199

göster- **1.** Görülmesini sağlamak, görülmesine sebep olmak; **2.** (Birinin) Görmesini sağlamak; **3.** Göz önüne sermek, başkalarının gözleri önüne koymak, teşhir etmek, izhar etmek.

g.-ir c.130

g.-mek c.196

g.-meyen c.199

g.-mişdir c.196

gösteriş *a.* **1.** Kendini beğendirmek, karşısındakini etki altında bırakmak için olduğundan başka türlü görünme, göz boyama, sükse.

g.+e r.66

g.+tir r.65

göz *a.* **1.** İnsanda ve hayvanda görme organı; **2.** Bakış.

g. r.57

g.+e c.132

g.+ler c.110, c.112, c.115, c.189, c.202

g.+leri c.115, r.44

g.+lerim c.167, c.214, c.81, r.28

g.+lerimde c.81, r.65

g.+lerime c.172

g.+lerimi c.80, c.99

g.+lerin r.20, r.44, r.54

g.+lerinde c.115, c.169

g.+lerinden c.161

g.+lerine c.159, r.34

g.+lerinin c.91

g.+leriyle c.125

g.+ü c.127, c.159, r.26

g.+üm c.211, r.40

g.+ümde c.216, c.80, r.22, r.48

g.+ümden r.48

g.+ümü c.215, c.80

g.+ümüz r.45

g.+ümüzden c.202

g.+ün r.59,

g.+ünden c.150

g.+ünün c.116, c.127

g.+ünün c.167

gözden geçir- 1. Durumu anlamak için incelemek, kontrol etmek.

g. c.191

gözlü sf. 1. Gözü olan.

g. c.126

gözyaşı a. 1. Ağlarken gözlerden akan berrak sıvı, yaş.

g.+ları c.81, r.34

g.+mı c.124

g.+na c.175

g.+nı c.130

granit a. Fr. granite < İt. 1. Feldispat, kuvars ve mikadan meydana gelen, yapı ve döşeme taşı, sütun, kaldırım, kenar taşı, mezar taşı olarak ve heykelcilikte çok kullanılan, çeşitli renklerde çok sert volkanik kaya.

g.+ten c.129

gurab a. Ar. ğurāb 1. Karga.

g.-ı c.181

gurbet a. Ar. ğurbet 1. Yabancı memleket, yad el; **2.** Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama hâlinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık.

g. r.27, r.27, r.27, r.28, r.28, r.28, r.28

g.+lere c.188

g.+te r.39

gurur a. Ar. ğurūr 1. Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enâniyet, kibir, azamet; **2.** Kendine güvenmekten gelen iftihar, övünç.

g.+la r.65

g.+u c.207

g.+um c.132

g.+umu c.132

g.+unun c.153

guş a. Far. 1. Kulak; **2.** İşitmek.

g. c.188

g.+e c.203

g.+uma c.191

güç sf. 1. Yapılması, başa çıkılması zor olan, emek isteyen, yorucu, zor, müşkül, çetin; **2.** *zf.* Kendini zorlayarak, gayret ve kuvvet sarfederek, güçlkle, zorla.

g. c.187

g.+ü r.22

gül a. Far. gul 1. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği; **2.** *edeb.* Sevgili, cânan [Sevgili güzelliği sebebiyle güle benzetilmiş ve bu anlamda çeşitli sıfat tamlamaları kullanılmıştır].

g. c.159, r.57

g.+dür c.130
g.+sünüz c.155
g.+üdür r.31
g.+ümü r.24

gül- 1. (Bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) Kesik kesik sesler çıkarmak sûretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak; 2. Ses çıkarmadan hafifçe gülümsemek, tebessüm etmek; 3. (Biriyle, bir şeyle) Alay etmek, eğlenmek; 4. (Bir şey birine) İyi yüz göstermek, (onu) iyi şeylerle karşılaştırmak.

g.-di c.190
g.-dü r.51
g.-düm r.44
g.-dün r.40
g.-elim r.55
g.-en c.162, c.81, r.28
g.-ersin r.59
g.-ersiniz c.156
g.-me c.82
g.-meden c.214
g.-mek c.139
g.-meke r.48
g.-meli c.138
g.-melidir c.138
g.-mez r.46
g.-sem r.50
g.-üp r.24
g.-üyorum c.80

gülümse- 1. Ağzını açmadan iki yana doğru yaymak sûretiyle ve ses çıkarmadan sâdece yüz ifâdesinin aldığı mânâ ile memnûniyetini, hoşnutluğunu belli etmek, hafifçe ve sessizce gülmek, tebessüm etmek.

g.-r r.32
g.-rdi c.82

gülüş a. 1. Gülmek işi ve tarzı, yüzdeki gülme ifâdesi, gülümseme, tebessüm, hande.

g.+ünü r.40

gülüş- 1. Karşılıklı gülmek, birlikte gülmek.

g.-ür r.57

gün a. 1. Dünyânın kendi yörüngesi etrâfında bir defa dönmesinden ibâret 24 saatlik zaman parçası; 2. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki zaman parçası, gündüz; 3. Zaman, vakit; 4. *meç.* İyi ve mesut geçen zaman, saâdet.

g. c.113, c.121, c.122, c.124, c.148, c.163, c.163, c.163, c.187, c.198, c.205,
c.209, c.209, r.10, r.18, r.24, r.44, r.47, r.55, r.55, r.59, r.8

g.+de c.122, c.122, r.50
g.+dedir c.206

g.+den c.162

g.+i c.182

g.+ler c.175, c.80, c.80, c.80, c.80, c.81, r.21, r.22, r.22, r.22, r.22, r.22, r.26, r.27, r.28, r.42

g.+lerde c.195

g.+lerdi c.188

g.+lerimde c.131

g.+lerimi c.173

g.+ü c.123, c.158, c.215

g.+ü+ c.101, r.51

g.+üm r.18, r.49

g.+ümde r.13

g.+ümüz r.15

g.+ümüzü r.15, r.16, r.16, r.16, r.16

g.+ünü r.27

günah *a. Far. gunāh < Ar. cunāḥ* **1.** Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış, mâsiyet.

g.+ının c.116

g.+larımız c.194

günahkar *sf. ve a. 1.* Günah işleyen, günah işlemiş (kimse).

g. c.146, r.34

günc *a. Far. kunc* **1.** Köşe, bucak.

g.-i c.205

gündüz *a. 1.* Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün.

g. c.120, c.147

güneş *a. 1.* Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyâya en yakın yıldız, şems.

g. c.105, c.108, c.81, r.66

g.+e c.106

g.+inin c.166

g.+ler r.52

g.+te c.128

günlük *sf. 1.* (Sayı bildirilen kelimelerle) ... gün sürecek olan veya üzerinden ... gün geçmiş bulunan.

g. r.54

gür *sf. 1.* Fıskırıcısına çıkmış olan, çok bol olan.

g. c.126

gürbüz *sf. Far. 1.* İyi gelişmiş, serpilmiş, sağlam bir bünyeye sâhip.

g. c.89

güreş *a. 1.* Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışması.

g. c.198

gürültü *a.* 1. Aralarında âhenk bulunmadığı için kulağa hoş gelmeyen çeşitli ve karışık seslerin meydana getirdiği kuvvetli ses, patırtı, şamata.

g. r.64

gürültüsüz *sf. ve zf.* 1. Gürültü çıkarmayan.

g. c.165

güven- 1. (Bir şey veya kimsenin) Kendisinden bekleneni vereceğine veya yapacağına inanmak, (ona) güven duymak, emin olmak, îtimat etmek.

g.-dikim r.24

g.-ip r.10

g.-irsin c.137

g.-mişim r.50

g.-sin c.89

güvercin *a.* 1. Pek çoğu evcilleşmiş olan, çeşitli türleri kutuplar dışında dünyânın her yerinde yaygın olarak yaşayan, gagası düz, tüyleri kalın ve sık, vücûdu kısa, uzun zaman hızla uçabildiği için bilhassa askerlikte haberleşme işinde kullanılan, tâne ve meyve ile beslenen tûnek kuşu.

g.+ler c.128

güzel *sf.* 1. Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren, cemil; 2. Taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran; 3. Çekici, câzip kimse [Özellikle genç kız ve kadınlar hakkında kullanılır].

g. c.146, c.159, c.163, c.179, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.89, c.90, r.13, r.38, r.44, r.44, r.55

g.+din r.52

g.+idir r.54

g.+im c.145, c.145, c.145, c.145, c.145, c.145

g.+inden c.156

güzellik *a.* 1. Güzel olan şeyin niteliği, göze, kulağa hoş gelen veya taşıdığı üstün niteliklerle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran şey veya hâlin durumu, hüsn, cemal, behçet.

g.+le c.129

g.+lerin r.66

g.+te c.156

H

haber *a. Ar. haber* 1. Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dâir orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz.

h. c.123, c.123, c.206

habs *a. Ar.* 1. Dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma.

h.-i c.181

hacet *a. Ar. hâcet* 1. Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.

h. c.136, c.170, c.195

had *a. Ar. hadd* 1. Sınır.

h.+i r.63

h.+ini c.87

hadi *ünl.* 1. Teşvik, uyarı ve ihtar sözü olarak kullanılır.

h. c.161, c.90, c.96, c.96

hafız-ı kütüb *a. Ar. hāfīz “koruyan” ve kütüb “kitaplar” ile hāfīz-ı kütüb 1.* Kütüphâne memuru.

h. c.182, c.182

hafif *sf. Ar. hififet “ağır olmamak”tan hafif 1.* Etki gücü az olan.

h. c.149, r.14

hafta *a. Far. hefte < heft “yedi” 1.* Birbiri arkasına gelen yedi günden ibâret zaman bölümü.

h.+lar c.131

h.+larca c.131

hain *sf. ve a. Ar. hīyānet “emānete riāyet etmemek; zulmetmek”ten hā’in 1.* Kötü niyetli olan.

h. c.80

hak *a. Ar. ḥaḥḥ 1.* Hukûkun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey, hisse, pay; **2.** Bir kimseye sarfedilen ve ancak ona lâyük olmakla ödenebilecek büyük emek ve gayret; **3.** Allah, Cenâbihak, Tanrı, Hudâ; **4. sf.** Dîne, kânunlara, adâlete, vicdâna uygun olan.

h. c.183, c.186

h.+a c.146

h.+e c.202

hakkında *taki. 1.* Üzerine, için, husûsunda, dâir, mütealli.

h.+ında c.179, c.195, c.195, c.197

hakaret *a. Ar. ḥaḥāret 1.* Küçük düşürme, horlama; küçük düşürücü söz veya davranış.

h.+le c.94

hakikat *a. Ar. ḥaḥīkat 1.* Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl, künh; **2. fels.** Var olan şeyin niteliği, gerçek.

h. c.138, c.93

h.+i r.65

hakiki *sf. Ar. ḥaḥīkat’in nispet eki -i almış şekli ḥaḥīki 1.* İnkâr edilemeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, gerçek; **2.** Gerektiği gibi olan, taşınması gereken nitelikleri taşıyan, arandığı nitelikleri kendinde toplamış olan, gerçek, hâlis.

h. c.199, r.65

hakir *sf. Ar. ḥaḥāret “küçük görülmek, hor olmak”tan ḥaḥīr 1.* Değersiz, itibarsız, küçük

h.+e c.192

hal *a. Ar. ḥāl 1.* Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum; **2.** Davranış, tutum, tavır; **3. mec.** Güç, kuvvet, tâkat, mecal.

h.+de c.200

h.+deyken c.91

h.+e c.107

h.+i c.204
h.-i c.157, c.204
h.+imi r.24
h.+in r.52
h.+ine c.87
h.+ini r.28
h.+iyle c.106, c.162
h.+leri c.80
h.+li c.195

hala *zf. Ar. ḥāl “şimdiki zaman”ın tenvinli şekli ḥālen > ḥālā 1.* Bu zamâna kadar, daha, henüz, şimdi bile, hâlen.

h. c.198, c.198, r.64

halat *a. Yun. khaladi 1.* Kenevir liflerinin veya ince iplerin bir araya getirilerek bükülmesinden elde edilen çok kalın ve kuvvetli ip [Bükülmeye elverişli mâdenî tellerden yapılanları da vardır].

h.+ı c.115

halbuki *bağl. 1.* Anlam bakımından karşıt olan iki cümleyi birbirine bağlar; oysa, oysa ki, aksine olarak.

h. c.111, c.116

hale *a. 1. teşmil.* Bir nesnenin etrâfını çevreleyen dâire biçimindeki şey.

h.-i c.145

halen *zf. Ar. ḥāl “şimdiki zaman”ın tenvinli şekli ḥālen 1.* Şu anda, şimdiki halde, şimdi, henüz.

h. c.183

halet *a. Ar. ḥālet 1.* Hal, nitelik, keyfiyet.

h. c.192

h.+i c.211

halı *a. 1.* Yere veya mobilya üzerine serilmek, duvara süs olarak gerilmek üzere yün veya iplikten dokunmuş kısa tüylü yaygı.

h. c.162

halik *a. Ar. ḥalk “yaratmak”tan ḥālîk 1.* Yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dir.

h. c.140, c.186

haliyyen *zf. Ar. ḥālî “şimdiki zamanla ilgili”nin tenvinli şekli ḥālîyyen > ḥālîyā 1.* Şimdiki zamanda, şimdiki halde, şimdi.

h. c.181, c.181

halk *a. Ar. ḥalk 1.* Bir milleti meydana getiren insan topluluğu.

h.+tan c.207

hallet- *Ar. ḥall + Türk. etmek, eylemek 1.* Çözüm yolu bulup sonuca bağlamak, çözmek; **2.** Çıkar yol bulup yoluna koymak.

h.- c.188, c.191

h.- ememe c.195

hamd *a. Ar.* **1.** Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutf ve ihsânı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

h.-i c.207

hamd eyle- *Ar. hamd + Türk. etmek, eylemek* **1.** Allah'a hamdini, teşekkürünü bildirmek.

h.-yerek c.189

hame *a. Far. hâme* **1.** Kalem.

h. c.185, c.185, c.193

h.+m c.185, c.189, c.208

h.+yi c.192

haml *a. Ar. haml* **1.** Yorma, atf ve isnat etme.

h. c.196

hamle *a. Ar. hamle* **1.** İleriye doğru atılma, atılış.

h.+de c.140

hañçere *a. Ar. hancere* **1.** Gırtlak.

h.+mden c.98

handan *sf. Far. handiden "gülmek"ten handân* **1.** Gülen, şen, neşeli.

h. c.185

hangi *sf.* **1.** Adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı.

h. c.131, r.11, r.36

hapis *a. Ar. habs* **1.** Dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma; **2.** Suçluların kapatıldığı yer, hapisâne.

h.+e r.20

h.+e c.107

h.+te r.20

h.+teydim r.54

hapisane *a. Ar. habs ve Far . hâne "ev, yer" ile habs-hâne* **1.** Hapis cezasına çarptırılanların cezâları süresince kapatıldıkları yer, cezâ evi, mahpes, dam.

h. r.17, r.19, r.21, r.23, r.25

h.+lerde r.18

h.+si r.27

h.+sinde r.27, r.27, r.28, r.28, r.28, r.28

hapislik *a.* **1.** Hapiste olma durumu; **2.** Hapis cezası, hapis.

h. r.19

har *sf. Far. hâr.* **1.** Değersiz, itibarsız, hakir.

h. c.192

harabi *a. Ar. harâb "yıkılmak" ve Far. mastariyet eki -i ile harâbi* **1.** Haraplık, harâbiyet.

h.+den c.182

harap *sf. Ar. harâb* **1.** Yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, viran; **2.** Kötü durumda, bitik, perişan.

h. c.100, c.110, r.35

hararet *a. Ar. ḥarāret* **1. mec.** Coşkunluk, şevk, ateşlilik.

h.+le c.110

hararetli *sf. 1.* Coşkun, canlı, ateşli.

h. c.105

harca- **1.** (Malzeme, emek, zaman vb.) Bir şeyin olması yolunda tüketmek, kullanmak, vermek.

h.-ma c.218

harikulade *sf. Ar. ḥārīk “yırıtın”, harf-i târif el- ve ‘âdet “alışılmış şey” ile ḥārīku’l-‘âde*
1. Çok güzel, mükemmel, hârika.

h. c.197

has *sf. Ar. huşûş “özel olmak”tan ḥāşş* **1.** Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü; **2.** Bir şeye veya bir kimseye ayrılmış olan, herkese âit olmayan, husûsî, özel.

h.+ın c.178

h.+ını c.215

Hasan *öz. a.*

h. c.195, c.195

hasene *sf. Ar. 1.* Hasen kelimesinin kadını ifâde eden, kadın ismi olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

h. c.183

haslet *a. Ar. ḥaşlet* **1.** Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

h.+inden c.199

hasret *a. Ar. ḥasret* **1.** Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiyak; **2.** Özlenen şey veya kimse.

h.+le c.162

h.+ler r.10

hasta *a. Far. ḥasten “yaralanmak, incinmek”ten ḥaste “yaralı”* **1.** Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse.

h. c.119, c.151, c.188

h.+yım c.119

haşin *sf. ve zf. Ar. huşūnet “sert ve katı olmak”tan ḥaşin – ḥaşin* **1.** İnsanın üzerinde sert bir etki bırakan, kaba, kırıcı.

h. c.199

haşmet *a. Ar. ḥaşem > ḥaşmet* **1.** İnsanda büyüklük duygusu uyandıran etkili görünüş, gösterişlilik, debdebe, heybet.

h. c.189

h.-i c.193

hat *a. Ar. ḥatt* **1.** Çizgi; **2.** Yüz çizgisi; **3.** Yazı.

h. c.120

h.+lar c.194, c.195

hata *a. Ar. ḥatā’* **1.** Aslına uygun olmayan, doğru olmayan şey; yanlış, yanlışlık.

h.+mı c.206

hatır-ı azürde *birl. sf. Ar. hutūr “akla gelmek” ve hātīr “kalp”ten hāfir Far. āzurde “incinmiş” ile hātūr-āzürde 1. Gönlü kırık.*

h. c.195

h.+miz c.195

hatıra *a. Ar. hutūr > hātīr “akla gelen”den hāfira 1. Yaşanmış şeylerden zihinde kalan her türlü iz, hatırda kalan, hâfızada yaşamaya devam eden şey.*

h.+lar c.217

h.+ların c.175

hatırat *a. Ar. hāfira'nın çoğul eki -āt almış şekli hāfirāt 1. Yaşanmış olayların zihinde bıraktığı izler, hâtıralar.*

h.+a c.202

hatırla- *1. (Daha önce yaşanmış bir durumu, görülüp duyulmuş veya öğrenilmiş bir şeyi) Zihinde yeniden canlandırmak, akla getirmek.*

h.-maz c.215

h.-rım r.40

h.-rsam c.216

hatırlat- *1. Hatırlamasını sağlamak.*

h.-acak c.90

h.-ıyor r.48

hatime *a. Ar. hātīm'den hātīme 1. Yazılı eserlerin o eserin özeti ve neficesi durumunda olan son bölümü, son söz.*

h.-i c.208

hatm *a. Ar. hatm 1. Bitirme, sona erdirmeye, tamamlama.*

h.-ı c.186

hatun *a. Far. hātūn < Soğd. hvaten 1. Kadın; 2. “Hanım” anlamında özellikle saygı ifadesi olarak kadın isimlerinin sonuna getirilir.*

h. c.181, c.182, c.182, c.195

h.+a c.180, c.183

h.+lar c.182

h.+lara c.194

h.+un c.182, c.182, c.182, c.182

hava *a. Ar. hevā' > hevā 1. Dünyâyı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz; 2. Bu gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu.*

h. c.109

haver *a. Far. hāver 1. Güneşin doğduğu taraf, doğu, şark [Eski şâirler tarafından “batı” anlamında da kullanılmıştır].*

h.+im c.207

havuz *a. Ar. havz 1. Bahçeleri süslemek, sulamak, içinde yüzmek veya belli maddeleri ıslatmak, boyamak, süzmek gibi maksatlar için kullanılan, etrâfi beton, tuğla, mermer vb. şeylerle çevrilmiş su biriktirme yeri.*

h.+a c.128

hayal *a. Ar. ḥayāl* 1. Ashlı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düşü; 2. Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sûreti; 3. Bir şey veya kimsenin parlak bir yere akseden şekli, görüntü; 4. Var olmayan şeyleri varmış gibi zihinde tasarlama yeteneği, tasavvur etme gücü; 5. Geçmişte yaşanmış bir şeyi zihinde canlandırma, hatırlama.

h. c.194, c.195

h.+den c.174

h.+e c.189, c.208

h.+i r.12, c.205

h.+im r.22

h.+imden c.213

h.+ini c.98

h.+iyle c.162, c.91

h.+ler c.175, c.80, r.22

hayalen *zf. Ar. ḥayāl'in tenvinli şekli ḥayālen* 1. Zihinde canlandırmak sûretiyle.

h. c.214

hayalet *a. Ar. ḥayālet* 1. Maddî bir gerçekliği bulunmadığı ve gerçekte var olmadığı halde varmış gibi canlanan görüntü, hayâlî sûret.

h.+ler c.114

hayat *a. Ar. ḥayāt* 1. Organların canlılığının varlığını devam ettirecek şekilde işlemesi ve canlıların, organlarının gösterdiği faaliyet sonucunda varlıklarını sürdürmesi durumu, sürüp giden yaşama, canlı olma, dirilik; 2. Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşamakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür; 3. Yaşayış, yaşama tarzı; 4. Geçim şartları, geçim; 5. (Anlam genişlemesiyle) Kader.

h. c.108, c.116, c.120, c.137, c.138, c.139, c.139, c.141, c.142, c.149, c.175, c.81, c.94, c.96, r.53

h.+a c.202

h.+ı c.154, c.217, r.18

h.+ım c.213, r.54

h.+ımı c.132

h.+ın c.106, c.122, c.123

h.+la c.116,

h.+larını r.64

h.+ta c.199, r.66

h.+tan c.138, c.203

Hayat *öz. a.*

h. c.199

hayır *ünl. Ar. ḥayr "iyilik"ten* 1. "Öyle değil, olmaz, yok, aslâ" anlamlarında olumsuzluk, ret ve inkâr bildirir.

h. c.98, c.98

hayırhahlık *a. 1.* Herkesin hayrını isteme durumu, iyilikseverlik.

h.+ı c.197

haykır- 1. Çok yüksek sesle bağırarak.

h.-ırken c.158

hayli *sf. Far. hayli* **1.** Oldukça fazla, çokça, epey.

h. c.177, c.180, c.185, c.185, c.186, c.186, c.190, c.195, c.198, c.199, c.208

h.+ce c.187

hayran *a. Ar. hayret "gözü kamaşmak, şaşırma"tan hayrân "yolunu kaybeden, şaşırın"*
1. Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.

h. c.188, c.190, c.193

hayret *a. Ar. hayret* **1.** Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

h.+lerle c.140

Hayrullah *öz. a.*

h. c.183

haysiyet *a. Ar. haysiyet* **1.** Şeref, onur, itibar.

h.+ime r.65

hayvan *a. Ar. hayevân "canlı varlık" 1. mec.* Akılsız, idraksiz, kaba kimse.

h.+lar c.149

haz *a. Ar. hazz "pay, nasip" 1.* Bir şeyin insana verdiği hoş giden tatlı duygu, zevk.

h. c.203

hazer *a. Ar. hazer* **1.** Sakınma, çekinme.

h. c.183

hazır *sf. Ar. huzûr "hazır olmak, bir yerde bulunmak"tan hâzîr* **1.** Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olan.

h.+una c.183

hazıra *sf. 1.* Hâzîr kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

h.+n c.183

hazırla- **1.** Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek, kurmak.

h.-dım c.161

hazîn *sf. Ar. huzn "gamlı olmak"tan hazîn* **1.** Hüzünlü, kederli, mahzun, gamlı.

h. c.152

hazine *a. Ar. hazîne* **1. mec.** Maddî veya mânevî büyük servet değerindeki şey.

h.+si c.194

hazret *a. Ar. huzûr "hazır bulunmak, yakın olmak"tan hazret* **1.** Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifâde eder; **2.** Bir büyük zattan bahsedilirken isim yerine kullanılır.

h.-i c.192

h.+lerine c.135, c.181

h.+lerinin c.182

hece *a. Ar. hicâ' > hecâ'dan hece* **1.** Hece vezni.

h. c.179, c.194

hecele- **1.** (Okunması zor gelen bir kelimeyi) Birden okuyamayıp hecelere bölerek söylemek.

h.-dikim c.216

hedef *a. Ar. hedef* **1. mec.** Amaç, maksat, meram, varılmak istenen nokta.

h.+inde c.155

heder *a. Ar. 1.* Boşa gitme, yok yere harcanma, ziyan olma.

h. c.122

h.+dir c.130

heft *sf. Far. 1.* Yedi.

h. c.182

helak *a. Ar. helāk* **1.** Ölme, mahvolma, yok olma.

h. c.204

hele *zf. Far. hele* **1.** Bir kimse veya şey diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği zaman bunu ifâde eden kelimenin başına veya sonuna getirilir, özellikle, bilhassa, bâhusus, her şeyden önce; **2.** Nihâyet, sonunda, âkıbet.

h. c.146, c.208

hem *zf. Far. hem* **1.** Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da var ki, zâten” mânâları katarak anlamı kuvvetlendirir; **2.** Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir [Bu anlamda genellikle tekrar edilerek kullanılır].

h. c.173, c.179, c.194, c.194, c.194, c.194, c.205, c.211

heman *zf. Far. hemân* **1.** Hemen kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

h. c.194

hem-bar *birl. sf. Far. dem ve Far. bār ile hem- bār* **1.** Aynı yükü yüklenmiş olan, aynı yükü taşıyan.

h. c.206

hembezm *a. ve sf. Far. hem- eki ve bezm “meclis” ile hem-bezm* **1.** Aynı mecliste bulunan kimse, içki ve sohbet arkadaşı.

h.-i c.209

hemdem *a. ve sf. Far. hem- eki ve dem “nefes; vakit” ile hem-dem* **1.** Birlikte bulunan, samimî, canciğer arkadaşı, dost.

h. c.185

hemen *zf. Far. hemân* **1.** Derhal, hiç vakit geçirmeden, çabucak.

h. c.107, c.190

hemhal *sf. ve a. Far. hem- eki ve Ar. hāl ile hem-hāl* **1.** Aynı halde olan, durumları birbirine benzeyen, haldaş.

h. c.205

hemşire *a. Far. hem- eki ve şire “süt” ile hem-şire* **1.** Kız kardeş.

h.-i c.182

h.+ler c.179

hep *sf. ve zf. 1.* Hiçbiri veya hiçbir kimse dışarıda kalmamak üzere, bütün; **2. zf.** Her zaman, dâima.

h. c.189, c.199, c.200, c.211, c.215, c.215

hepsi *zm.* **1.** (Bahsedilenlerin) Bütünü, tamâmı.

h. r.57

h.+nden r.44

her *sf.* *Far.* *her* 1. Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, –nin hepsi, bütün, cümle.

h. c.100, c.102, c.102, c.111, c.115, c.126, c.140, c.145, c.146, c.163, c.172, c.174, c.178, c.182, c.183, c.184, c.191, c.192, c.197, c.204, c.208, c.209, c.209, c.210, c.214, c.216, c.80, c.80, c.81, c.82, c.90, c.94, c.98, r.18, r.22, r.28, r.34, r.46, r.47, r.49, r.50, r.53, r.54, r.56, r.57, r.58, r.59, r.64, r.64, r.65, r.65, r.65

hergele *a.* ve *sf.* *Far.* *har* “eşek” ve *gele* “sürü”den *har-gele* **1.** *mec.* Soysuz, terbiyesiz, başıboş ve serseri kimse.

h. c.181

herkes *zm.* *Far.* *her* ve *kes* “kimse” ile **1.** Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.

h. c.140, c.91, c.92, r.65, r.65, r.66

h.+e c.130, c.215

h.+in c.126, c.217

h.+ten c.195, c.94

heves *a.* *Ar.* *heves* **1.** İstek, arzu, meyil; **2.** Gelip geçici arzu, devamlı olmayan istek.

h. c.132

h.+im r.36

h.+le c.136, c.171

heveslen- **1.** İstemek, arzulamak.

h.-ir r.32

hey *ünl.* **1.** Seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır; **2.** Azarlama, uyarı, üzüntü, sitem, takdir, şüphe vb. duyguları anlatan cümlelerde anlama kuvvet verir.

h. c.190, c.202, c.202, r.10, r.33, r.33, r.33, r.34, r.34, r.34, r.34, r.39, r.46

heybetli *sf.* **1.** Görünüşü korku ile karışık bir saygı uyandıran, böyle bir duygu uyandıracak büyüklük ve görünüşte olan.

h. r.8

heyet-i tahririye *birl. sf.* *Ar.* *hey'et.* ve *Ar.* *harr* “düzeltmek, süslemek”ten *tahrir* ile *hey'et-i tahririyye* **1.** Yazı kurulu.

h.+sindendir c.200

heyhat *ünl.* *Ar.* *heyhât*; *ses taklidi k.* **1.** Elden gitmiş bir şeye karşı duyulan hasret, üzüntü ve esefi bildirir, ne yazık.

h. c.163

heykel *a.* *Ar.* *heykel* “şekil” < *İbr.* < *Akat.* **1.** Mermer, tunç, taş, pişmiş toprak vb. şeylerden yapılan insan veya hayvan şekli.

h. c.153, c.80

hezel *a.* *Ar.* **1.** Meşhur bir manzûmenin vezin ve kâfiyesi taklit edilmek sûretiyle şaka ve lafîfe tarzında yazılan manzume.

h.+de c.193

hıçkırık *a.* **1.** Ağlarken boğazdan kesik kesik çıkan ses.

h.+lar c.161

h.+larla c.163

hırçın *sf.* 1. Sert, incitici, haşın.

h. c.152, c.164

hırıltı *a.* 1. Gürültülü nefes alışa benzer boğuk ses.

h.+yla c.116

hırpala- 1. Örselemek, yıpratmak; 2. Kötü davranmak, ağır söz söylemek.

h.-maktan c.191

h.-rdı c.200

hışım *a. Far. hişım* 1. Öfke, kızgınlık, gazap.

h.+ı c.204

hız *a.* 1. Hareketteki çabukluk, sürat; 2. Bir hareketten ileri gelen şiddet, kuvvet, güç.

h.+ındı c.81

h.+ını c.218

h.+la c.114, r.53

hicap *a. Ar. hicāb* 1. Utanma, sıkılma, mahcubiyet.

h. c.212

hicaz *a.* 1. Mûsikîmizde hicaz dörtlüsü ve rast beşlisinin birleşmesinden meydana gelen ve düğâh perdesinde karar kılan, çok yaygın basit makamlardan biri.

h.+e c.203

hicran *a. Ar. hicrān* 1. Ayrılık, ayrılık acısı; 2. İnsanın içinde yer eden, unutulmaz, onulmaz, dinmez acı.

h. c.146, c.152, c.187

h.+la c.146

h.+lardan c.98

hiç *zf. Far. hiç* 1. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla; 2. Soru cümlelerinde verilen hükmün kesinlikle söz konusu olamayacağını anlatır; 3. Bir işin herhangi bir zamanda yapıp yapılmadığını sormak için soru cümlelerinde kullanılır; 4. Yokluk, adem, hiçlik; 5. Varlığı olmayan veya hesâba katılmayacak kadar değersiz, önemsiz olan şey veya kimse.

h. c.142, c.169, c.190, c.199, c.201, c.201, c.206, c.212, r.53

h.+e r.16

h.+in r.38

h.+iz c.137, c.137

h.+ten r.16

hiçbir *sf.* 1. Olumsuz cümlelerde ismin başına getirildiği zaman o cinsten olan şeylerden birinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını, bu hükmün o şeyin bütününe âit olduğunu anlatır.

h. c.102, c.111, c.126, c.147, c.154, c.197

hiçbiri *zm.* 1. Olumsuz cümlelerde yerini tuttuğu ismin cinsinden olan şeylerden bir tânesinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını anlatır.

h.+si c.131

h.+sini c.197

hiçlik *a.* **1.** Hiç olma durumu; **2.** Varlığın mutlak veya izâfî anlamda yokluğu durumu, yokluk, adem.

h.+e r.63

hiddet *a.* *Ar. hiddet* **1.** Öfke, kızgınlık.

h.+le c.185

h.+leri c.198

hikâye *a.* *Ar. hikâye* **1.** Bir olayı sırasıyla anlatma işi.

h. c.179

hilaf *sf. ve zf. Ar. hilâf* **1.** Zıt olma, karşı olma, aykırılık, ziddiyet, ihtilâf.

h.+ından c.183

hilal *a.* *Ar. hilâl* **1.** Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu.

h. c.162

hilkat *a.* *Ar. hilkat* **1.** Yaratma, yaratılma, yaratılış; **2.** Yaratılıştan gelen, sonradan kazanılmayan hal, tabiat.

h. c.178, c.180, c.191

h.+i c.186

hindi *a.* **1.** Tavukgiller familyasından, Amerika'dan dünyâya yayılmış olan, parlak esmer renkli, alnı, boynu, başı tüsüz, boyu 1 metreyi bulabilen, ibikli büyük kümes hayvanı.

h. c.149

his *a.* *Ar. hiss* **1.** Dış dünyâya âit etkileri beş duyu yoluyla idrak etme; **2.** Dış dünyâya âit herhangi bir şeyin insanın iç dünyâsında, gönlünde uyandırdığı etki, duygu.

h.+le c.101

h.+ler c.173

h.+lerimiz c.172

hisset- (*Ar. hiss + Türk. etmek, eylemek*) **1.** Dıştan gelen etkileri beş duyu vâsıtasıyla idrak etmek; **2.** Gönülde duymak.

h.-ince r.54

h.-ti c.186

hisseyle- **1.** Gönülde duymak.

h.-medin c.204

hitam *a.* *Ar. hitâm* **1.** Son, nihâyet, bitim.

h. c.146

h.+ı c.177, c.206

hitap *a.* *Ar. hitâb* **1.** Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.

h. c.186

hiza *a.* *Ar. hizâ'* **1.** Doğru bir çizgi üzerinde yan yana, karşı karşıya veya aynı seviyede bulunma durumu.

h.+sında c.178

hoca *a.* *Far. hâce "efendi"den hōca* **1.** Bir öğretim kurumunda ders okutan kimse, öğretmen, muallim.

h. c.190

h.+m c.158

h.+nın c.190

hocalık *a.* **1.** Hoca olan kimsenin durumu ve mesleği.

h.+ın c.154

homurdan- **1.** Öfkeyle ve boğuk bir sesle kolay anlaşılmasın şeyler söylemek, hoşnutsuzluğunu belli edecek tarzda söylenmek.

h.-ıyor c.110

hoppa *sf. ve a.* **1.** Fazla düşünmeden aklına eseni yapan, davranışları yaşına uymayan, ciddi ve ağırbaşlı olmayan (kimse), delişmen.

h.+sı c.191

hor *sf. Far. hār > hōr* **1.** Değersiz, bayağı, hakir.

h. r.20

horoz *a. Far. hurūs'tan* **1.** Tavuk cinsinin dışısına göre daha iri ve gösterişli, renkleri parlak, ibiği büyük olan erkeği.

h. c.148

hoş *sf. Far. hōş* **1.** Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.

h. c.121, c.206, c.216, c.81, r.15, r.16, r.16, r.16, r.59

h.+a c.178

hoyrat *sf. Yun. khoriates'ten horyat, göçüşme ile hoyrat* **1.** Hareketleri ve hâli sert, haşin ve hırpalayıcı olan, kullandığı şeyin veya karşısındaki kimsenin kırılıp incineceğini hesâba katmadan hareket eden, kaba.

h.+ça c.105

huda *a. Far. Hudā* **1.** Allah, Tanrı, Cenâbıhak.

h. c.194

h.+ya c.207

huda-yı lemyezel *birli. sf. Far. Hudā ve Ar. olumsuzluk eki lem- ve zevâl'den muzâri fül – yezâlu ile lem-yezel* **1.** Sonu olmayan, bâkî ve ebedî olan Allah.

h.+e c.206

hukuk *a. Ar. hâkk'ın çoğul şekli hukûk* **1.** Toplumun yaşayışını düzenleyen, devlet müeyyidesiyle güçlendirilmiş yasa ve kuralların bütünü.

h. c.200, c.200

Hulagu *öz. a.* **1.** 1258' de Bağdat'ı zaptederek halkını kılıçtan geçirmiş, Abbasi Halifesi Mutasım'ı ve bütün âile efradını öldürmüştür. Cengiz Han'ın torunu, Tülay Han'ın oğludur. Tarihte en çok kan döken hükümdar olarak bilinir. Abbasi Devletini yıkan Moğol Başkumandanı'dır.

h.+lukun c.195

h.-yı c.190

hulk *a. Ar. hulḳ* **1.** Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat.

h.+undaki c.188

hummalı *sf.* **1.** Hummâsı olan, ateşli.

h. c.110

hurşid *a. Far. ħūrşid – ħurşid* **1.** Güneş.

h. c.187

h.-i c.207

huruf *a. Ar. ħarf'in çoğul şekli ħurūf* **1.** Harfler.

h.-ı c.182

huruş *a. Far. ħurūşiden "çoşmak"tan ħurūş* **1.** Coşma, gürlleme, şamata.

h. c.184, c.202

huş *a. Far. hūş – huş* **1.** Akıl, şuur.

h.+e c.203

huy *a. Far. ħūy* **1.** Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç.

h.+un r.20

hücum *a. Ar. hucūm* **1.** Üstüne yürüme, saldırma, saldırı, savlet.

h.+la c.149

hüküm *a. Ar. ħukm* **1.** Hâkimiyet.

h. c.96, r.66

hükümdar *a. Ar. ħukm ve Far. dār "sâhip olan" ile ħukum-dār* **1.** Bir devletin başkanı olan ve hükmetme, emretme hakkını elinde bulunduran kimse, pâdişah, hâkan, kral.

h. r.54

h.+dır r.64

hükümran *a. Ar. ħukm ve Far. rân "yürüten, süren" ile ħukm-rân* **1.** Hüküm süren, hâkim olan kimse.

h. c.192

hülâsa *a. Ar. ħulâşa* **1.** Bir sözün veya yazının özünü belirten kısaltılmış şekli.

h. c.132

hüner *a. Far. huner* **1.** Bir işte gösterilen ustalık, beceriklilik, mahâret; **2.** Bir şeyi iyi bilmekten, iyi yapabilmekten gelen üstün hal, mârifet.

h. c.193

h.+i c.193

hür *sf. ve a. Ar. ħurr* **1.** Yasal hakları ve toplum kuralları sınırları içinde, hiçbir baskı altında bulunmadan istediği gibi davranma hakkına sâhip olan (kimse); **2.** Kendi kendine hareket etme, karar verme ve davranma gücü olan (kimse).

h.+düm c.215, c.215

h.+üm c.96

hürmet *a. Ar. ħurmet* **1.** Bir şeye veya bir kimseye değer vermektan ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve îtinâ gösterme duygusu, saygı.

h.+le c.102, c.207

Hüseyin Nihal *öz. a.*

h. c.177, c.182, c.199

hüseyni *a. Ar. ħuseyn "küçük güzel" ve nispet eki -i ile ħüseyni'den* **1.** Mûsikîmizin geçmişi altı asır öncesine dayanan en eski basit makamlarından biri.

h.+den c.183

hüsn a. Ar. *ḥusn* **1.** Güzellik.

h.+e c.206

hüsn-i hat a. Ar. *ḥusn* “güzellik” ve *ḥaṭṭ* “yazı” ile *ḥusn-i ḥaṭṭ* **1.** Güzel yazı yazma sanatı, hat sanatı.

h.+ta c.183

hüviyet a. Ar. *huve* “o”dan yapma mastar eki -iyyet ile *huviyyet* **1.** Mâhiyet, hakikat.

h.+iyle c.199

hüzün a. Ar. *ḥuzn* **1.** Gönülde hissedilen gariplik ve burukluk, arzulanan bir şeyin elden kaçması veya istenmeyen bir şeyin başa gelmesi yüzünden duyulan tasa, üzüntü, gam, keder.

h. c.115

hüzzam a. Far. **1.** Mûsikîmizin, hüzzam beşlisiyle segâh dörtlüsünden meydana gelen, inici ve çıkıcı seyir tâkip edip segâh perdesinde karar kılan en eski birleşik makamlarından biri.

h. c.202

h.+dan c.183

I

ılık sf. **1.** Sıcakla soğuk arası, az sıcak.

ı. c.216, c.82

ırak a. *‘Irāk* yer adından **1.** Mûsikîmizin altı yedi asırlık birleşik makamlarından biri.

ı. c.182

ırmak a. **1.** Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu.

ı.+tır c.81

ısın- 1. Sıcak duruma gelmek.

ı.-an c.100

ı.-dı c.81

ısr- 1. Dişler arasına alıp sıkmak, dişlemek.

ı.-acakım c.92

ıslah a. Ar. *şalāḥ* “iyi olmak, uygun olmak”tan *işlāḥ* **1.** İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

ı. c.200

ıslak sf. **1.** Üzerine su dökülmüş, sürülmüş, serpilmiş veya suya batırılmış olduğu için yaş durumda olan, nemli, rutûbetli.

ı. c.215

ıslık a. **1.** Dudakları büzerek veya parmağı dilin üstüne koyarak çıkarılan keskin, kuvvetli ses.

ı.+larım r.66

ısrar a. Ar. *şarr’dan işrār* **1.** İstedığinin olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durma, üsteleme; **2.** Kuvvetle üstünde durmak, üstüne düşmek.

ı. c.161, c.180

ıssız sf. **1.** Kimsenin bulunmadığı, boş, tenhâ (arâzi, yer).

1. c.92

ıstırap *a. Ar. ẓarb “vurmak”tan izfirāb* **1.** Maddî veya mânevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.

1. c.112, c.115, c.115, c.87

1.+1 c.205

1.+ıyla c.100

1.+lar c.100

1.+lar r.64

1.+tır c.140

ışık *a.* 1. Cisimlerin görülebilmesini sağlayan enerji türü, ziyâ; 2. Aydınlatma aracı; **3. mec.** İnsanın yolunu, düşünce ve duygularını aydınlatan, yol gösterici mânevî güç; **4.** Aydınlık.

1. c.110, c.135, c.170, c.215, r.21, r.59

1.+1 c.153, c.166

1.+ın r.66

1.+ından r.52

1.+lar c.113, c.136, c.171, c.80

ışıklı *sf.* **1.** Aydınlık, aydınlanmış.

1. c.218

İ

ibaret *sf. Ar. ‘ibāret* **1.** Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu.

i.+tir c.138, c.138, c.138

İbrahim *öz. a.*

i. c.182

icabet *a. Ar. icābet* **1.** (Teklif edilen, istenen bir şeyi) Kabul etme, muvâfakat etme, uyma.

i. c.181

icale *a. Ar. cevelān “gezmek, dolaşmak”tan icāle* **1.** Gezdirip dolaştırma, cevelān ettirme.

i. c.189

icat *a. Ar. vucūd “var olmak”tan icād* **1.** Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme.

i.+1 c.182

iç *a.* 1. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil; 2. Karın, mîde, bağır; 3. Bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı, orta, ara; **4.** Gönül, kalp, yürek, vicdan; **5.** Bir kimse veya meselenin dıştan görünmeyen tarafı, mânâ cephesi.

i. c.102

i.+im c.216, c.80, c.81, r.14

i.+imde r.54

i.+ime r.11

i.+imi c.214, r.12, r.24

i.+in c.147, c.147, c.163, c.163

i.+inde c.81, c.82, r.18, r.53, r.54

i.+ine r.15

i.+iyle c.195, c.195

iç- 1. Bir sıvıyı ağza alıp yutmak; 2. İçine çekmek, emmek, massetmek, bel'etmek; 3. İçki kullanmak.

i.-er c.200

i.-im c.125

i.-meden r.34

i.-melidir c.193

içeri a. 1. İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf. 2. Yürek, gönül.

i.+den c.92

i.+m c.91, r.31

i.+mde c.98

i.+si r.14

i.+sinde c.195

i.+sinde c.154

i.+sine c.161

içil- 1. İçmek işi yapılmak.

i.-ir r.32

i.-mez r.46

i.-versem r.12

için takı. 1. Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı; 2. Amaç bildirir; maksadıyla, amacıyla, gayesiyle; 3. Özgü, ayrılmış; 4. Düşüncesince, kendince, göre; 5. Uğruna, yoluna; 6. -e ayrılmış, -e özgü, -e has, -e mahsus.

i. c.100, c.107, c.123, c.126, c.132, c.147, c.157, c.157, c.161, c.163, c.188, c.191, c.197, c.198, c.198, c.199, c.199, c.200, c.201, r.51, r.65

i.+ün c.177, c.177, c.177, c.195, c.195, c.195, c.195

i.+ün c.186

içki a. 1. İspirtolu içecek, müskirat.

i. c.200, c.216

içre takı. 1. İçinde, arasında, -de.

i. c.209

id a. Ar. 'avd – 'avdet "geri dönmek"ten 'id 1. Bayram.

i. c.210, c.210, c.210

idi

i. c.177, c.196, c.198, c.202, c.203, c.211, c.211, c.211

i.+m c.188

ifade a. Ar. feyd "fayda hâsıl olmak"tan ifāde 1. Zihinde tasarlanan bir şeyi söz veya yazı ile anlatma, söyleme, bildirme.

i. c.194, c.196

iğbirar a. Ar. ğaber "toz kaplamak"tan iğbirār 1. Gücenme, darılma, hatırı kalma.

i. c.201

i.+1 c.204

ihmal *a. Ar. ihmāl* **1.** Üstüne düşeni zamânında yapmama, gereken ilgiyi göstermeme, önem vermeyip kendi hâline bırakma.

i. c.206

ihtikar *a. Ar. ḥakr* “zulmetmek; eşyâyı pahalılaşması için biriktirmek”ten **iẖtikār** **1.** Gereklî maddeleri kâr amacıyla toplayıp ihtiyaç arttığı, fiyat pahalılandığı anda yüksek fiyata satma, vurgunculuk.

i.+e c.157

iẖtimal *a. Ar. ḥaml* “yüklenip taşımak; ilhak etmek”ten **iẖtimāl** **1.** Mümkün olma, imkân dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık.

i.+e c.93

iẖtinak *a. Ar. ḥank* “boğmak”tan **iẖtināk** **1.** Boğulma, nefes alamayıp tıkanma.

i. c.181

iẖtiras *a. Ar. ḥirş* “şiddetle arzu etmek”ten **iẖtirās** **1.** Çok şiddetli arzu, hadden aşırı hırslı derecesindeki istek.

i. c.110, c.95, r.63

i.+la c.110

i.+lar c.129

iẖtiyar *sf.* **1.** Yaşlı, kocamış; **2. a.** Yaşlı kimse.

i. c.106, c.113, c.122, r.18

iẖtiyarla- **1.** Yaşlı ilerlemek, ihtiyar olmak; **2.** İhtiyar görünüşü almak.

i.-dım c.168

i.-dın c.120

i.-yıp c.122

iẖtizaz *a. Ar. hezz* “sallamak, hareket ettirmek”ten **iẖtizāz** **1.** Hafif hafif titreme.

i.+e c.203

i.+la c.161

iḵdam *a. Ar. kudūm* “öne geçmek, gelmek, işi ele almak, yönelmek”ten **iḵdām** **1.** Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.

i. c.178, c.193, c.202

iki *a.* **1.** Birden sonra, üçten önce gelen sayının adı; **2. sf.** Birden bir fazla olan; **3.** Azlık ifâde eder; **4.** Günün yirmi dört saatinin gece yarısından sonraki ikinci ve on dördüncü saatleri.

i. c.114, c.125, c.126, c.138, c.149, c.149, c.177, c.185, c.194, c.194, c.198, c.198, r.54

i.+de c.182

i.+miz c.218, r.54

i.+yi c.109

iklim *a. Ar. iḳlim < Yun. klima* **1.** Yeryüzünün herhangi bir yerinin hava şartlarına göre uzun yılların ortalamasına dayanan durumu.

i.-i c.177

ikmal *a. Ar. kemāl “tam olmak”tan ikmāl* 1. Eksikliklerini tamamlayıp tam hâle getirme, tamamlama; 2. Bitirme, sona erdirip tamamlama.

i. c.179, c.198

iktidar *a. Ar. kudret “gücü yetmek”ten iktidār* 1. Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç.

i.+ından c.180

ilâ-yevmi’l-kıyâme 1. Kıyâmet gününe kadar.

i. c.182

ilah *a. Ar. ilāh* 1. Allah, Tanrı.

i. c.135

i.+e c.156

i.+ların c.129, r.63

ilahi *sf. Ar. ilāh ve nispet eki -i ile ilāhi* 1. *mec.* Olağanüstü, mükemmel.

i. c.154

ilan *a. Ar. ‘alen – ‘alāniyet “açık olmak, âşikâr olmak”tan i’lān* 1. Açıklama, açığa vurma, meydana çıkarma.

i.+a c.191

ilave *a. Ar. ‘ilāve* 1. Bir şeyin yanına başka bir şey daha koyma, ekleme, katma; eklenme, katılma.

i.+sidir c.200

ile *bağl.* 1. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar; 2. *taki.* İsimlerin sonuna gelerek berâberlik, refâkat, vâsita, araç, hal, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar; 3. Fiil isimlerinden sonra kullanıldığında sebep bildirir; 4. İyelik ekinden sonra geldiğinde işin hemen olduğunu bildirir.

i. c.149, c.157, c.178, c.179, c.179, c.179, c.180, c.181, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.187, c.188, c.188, c.188, c.189, c.189, c.191, c.191, c.192, c.192, c.193, c.196, c.197, c.198, c.198, c.198, c.200, c.200, c.203, c.206, c.206, c.207, c.207, c.209, c.209

ileri *a.* 1. Bir yerin veya şeyin arka kabul edilen kısmına göre önde bulunan taraf, ön taraf; 2. Gelecek zaman.

i. c.149

i.+de c.199

ileyh *Ar. harf-i cer ilā ve tekil üçüncü şahıs zamiri hū’nun birleşmiş şekli olan ileyhi’den ileyh* 1. Ona [Bâzı birleşik şekillerin sonunda durulduğu, yâni sükûn üzere okunduğu zaman ortaya çıkar].

i.+imiz c.195

ilik *a.* 1. Kemiklerin içini dolduran yağlı madde.

i.+ime c.109

ilim *a. Ar. ‘ilm* 1. Bilme, biliş; 2. Belli bir konuya âit bilgilerin bütünü; 3. Evrenin ve olayların bir bölümünü deneye ve gerçeklere dayanarak inceleyen ve bunlara âit yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, bilim; 4. Okumakla elde edilen nazarı bilgi.

i. c.138

i.+e c.191

i.+i c.122, c.189

i.+in r.15

i.+ine c.189

i.+iyle c.190

ilk sf. 1. (Sıra, zaman ve yer bakımından) En önce olan, en önde gelen; 2. *zf.* En önce, en başta, birinci olarak.

i. c.113, c.113, c.121, c.121, c.186, c.199, c.215, c.80

ilkbahar a. 1. 21 Mart'ta başlayıp 22 Haziran'da sona eren kış ile yaz arasındaki mevsim, bahar.

i. r.53

illet a. Ar. *'illet* 1. Hastalık.

i.-i c.181

iltifat a. Ar. *left "sağa veya sola çevirmek"ten iltifāt* 1. Bir kimseye gönlünü alacak şekilde davranma, güler yüz gösterme, hatırını sorma, ilgilenme, teveccüh.

i. c.169

ima a. Ar. *vem' "işâret etmek"ten imā'* 1. Açıkça söylemeden üstü kapalı olarak anlatma, dokundurma.

i.+sına c.184

imam suyu argo. 1. Rakı.

i. c.216

imiş

i. c.116, c.124

imkan a. Ar. *mekānet'ten imkān* 1. Olabilecek durumda bulunma, mümkün olma, olabirlik, olanak.

i. c.177, c.200

i.+ı c.195

imkansız sf. 1. Gerçekleşmesi mümkün olmayan, kesin biçimde olamayacak olan, olanaksız.

i. c.199

imza a. Ar. *imzā' "yerine getirmek, infaz etmek"* 1. Bir kimsenin bir metinde yazılı olanları kabul ettiğini, gördüğünü veya bir şeyin kendisi tarafından yapıldığını göstermek üzere kendi eliyle ve kendine has bir biçimde yazdığı ismi.

i.+sı c.200, c.200

in- 1. (Bulduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek; 2. (Bulduğu yerden ayrılmadan) Aşağıya doğru sarmak; 3. Düşmek, yıkılmak; 4. *argo.* (Yumruk, tokat, tekme) Vurmak.

i. c.193

i.-di c.128, c.161

i.-dim c.109, r.33

i.-en c.169

i.-er c.113

i.-miş c.121

inan- 1. (Bir şeyi) Doğru olarak kabul etmek; 2. Güvenilir bulmak, güvenmek, itimat etmek.

i. c.124, c.124

i.-dıkım r.24

inat a. Ar. ‘and “gerçeği bildiği halde reddetmek”ten ‘inād 1. Dediyinden vazgeçmeme, ayak direme, direnç.

i. c.157

ince sf. 1. Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan; 2. Vücûdu fazla kilolu olmayan; 3. Zarif.

i. c.129, c.161, c.172, r.44

incecik sf. 1. Çok ince.

i.+cik c.127

inci a. 1. *teşmil*. Kıymetli, güzel, zarif, az bulunur şeyler için kullanılır.

i. c.161

i.+siniz c.155

inhinasız a. Ar. *hany* “eğmek, bükme”ten *inḥinā* 1. Eğrilmemiş, bükülmemiş olan.

i. c.214

inilti a. 1. İnleme sesi.

i.+mi c.80

inkar a. Ar. *neker* “bilmemek, tanımamak”tan *inkār* 1. Kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

i. c.187

inkıyad a. Ar. *ḳayd* “bağlamak” ve *ḳiyādet* “yularından çekmek, götürmek”ten *inkıyād* 1. Boyun eğme, baş eğme, itâat etme.

i. c.210

inle- 1. Acı ve üzüntü ifâde eden kesik kesik sesler çıkarmak; 2. (Bir yer) Yankılanan gür ve kuvvetli seslerle dolmak.

i.-dimdi c.101

i.-melidir r.66

i.-r c.127

i.-yecektim c.146

i.-yor c.105, c.105

insaf a. Ar. *naşf* “yarısını almak, yarılamak”tan *inşāf* 1. Hakka ve adâlete uygun davranış, nefse değil vicdâna uyarak adâletle hareket etme, merhametli davranma.

i. c.201, c.207, r.38

insafsız sf. 1. İnsafi olmayan, gaddar, merhametsiz.

i. c.121, c.166

insan a. Ar. *uns* “ünsiyet etmek, alışmak”tan *insān* 1. İki ayaklı, iki elli, akli ve konuşma yeteneği olan memeli canlı; 2. Bu türden olan canlı, birey, fert; 3. Herhangi bir kişiyi ifâde etmek için zamir gibi kullanılır.

i. c.140, c.142, c.194, c.196, r.64, r.65, r.8

i.+a c.216

i.+lar c.102, c.138, c.214, c.80, c.81

i.+lara c.95

i.+lardan c.94, r.65

i.+ların c.102, r.64

insanlık a. 1. Bütün insanlar, insan türü, beşeriyet.

i.+ın c.153

intikal a. Ar. *naql* “bir şeyi bir yerden bir yere götürmek, taşımak”tan *intikāl* **1.** (Bir mal veya mülk miras olarak) Kalma, irsiyet yoluyla geçme.

i. c.182

intikam a. Ar. *nuqūm* “öç almak, cezalandırmak”tan *intikām* **1.** Öç alma, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma.

i. c.150

inziva a. Ar. *zuyiy* “uzaklaştırmak”tan *inzivā* **1.** Köşeye çekilme, çekilip bir şeye karışmama, insanlardan uzaklaşma.

i.+ma c.94

i.+yım c.205

ip a. **1.** *mec.* Asarak öldürme cezası.

i.+ler r.30

ipek a. **1.** İpek böceği kozasından elde edilen ve dokumacılıkta kullanılan çok ince parlak tel; **2.** *mec.* Bu teller gibi yumuşak ve parlak olan.

i. c.161

ipekli *sf. ve a.* **1.** İpek ipliğiyle dokunmuş, ipekten mâmul (kumaş).

i. c.161

iptila a. Ar. *belā* “denenmek, imtihan edilmek”ten *ibtilā* **1.** Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku.

i.+lardı r.54

i.+sıdır c.154

i.+sından c.212

i.+yı c.204, c.213

irfan a. Ar. *irfān* **1.** Bilme, anlama, biliş, anlayış; **2.** Gerçeği anlama husûsundaki güçlü sezîş yeteneği, görgü ve sezîşten gelen ruh uyanıklığı; **3.** Kültür.

i.+a c.195, c.195

i.+ın c.178, c.180

i.+ına c.188, c.189

iri *sf.* **1.** Ölçüleri olağandan daha hacimli olan, kocaman.

i. c.114

irsal a. Ar. *resel* > *irsāl* **1.** Gönderme, yollama.

i. c.183

isal a. Ar. *vuşūl* “varmak, ulaşmak”tan *işāl* **1.** Ulaştırma, ulaştırılma, eriştirme, eriştirilme.

i. c.206

ise

i. c.177, c.177, c.178, c.178, c.180, c.180, c.180, c.183, c.188, c.188, c.195, c.196, c.196, c.196,

i.+n c.187, c.204

isim *a. Ar. ism* 1. Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad; 2. Kişi, kimse, insan.

i. c.178, 178

i.+i c.178, c.179, c.197, c.198, c.198, c.199

i.+im r.8

i.+imizi c.140

i.+inde c.200

i.+ini c.191

İslambol *öz. a. 1.* Eskiden İstanbul yerine kullanılan bir tabir idi. Ulema takımı yakın zamana kadar zarfların üzerine İstanbul yerine İslâmbol yazarlardı.

i.+da c.181

islamiyye *sf. Ar. 1.* İslâmî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

i. c.181

İstanbul *öz. a.*

i. c.214

i.+da c.177, c.179, c.179

iste- 1. (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek; 2. (Bir şeyin yapılmasını veya kendine verilmesini) Dilemek, talep etmek; 3. Gelmesini dilemek, görmek arzusunu bildirmek, aramak, çağırma; 4. Gerekli kılmak, îcap ettirmek; gerekli olmak.

i.-dikim c.198

i.-dikimi r.44

i.-dikimizden c.196

i.-dikimize c.196

i.-dim c.214, r.42

i.-din c.197

i.-medi c.81

i.-mem c.98, c.98

i.-meyin c.187

i.-mez c.215, c.89

i.-mezdim c.216

i.-miş c.198

i.-r c.126, c.172

i.-rim r.14, r.14, r.14

i.-yen r.10

i.-yince c.102

i.-yor c.115, c.194, c.195

istek *a. 1.* Bir şeye karşı içten gelen yönelme duygusu, arzu, rağbet, meyil; 2. Başkalarına yaptırılmak istenen şey, talep.

i. r.11

i.+iyle c.81

i.+ler r.54

istenil- 1. İstenmek.

i.-mektedir c.194

i.-miş c.177

isteyiş a. 1. İsteme işi.

i.+le c.80

istibdad a. Ar. bedd “menetmek, uzaklaştırmak”tan **istibdād 1.** Tek bir yöneticinin, kendine tâbi olanları mutlak hâkim olarak ve keyfine göre hükmederek idâre etmesi usûlü, keyfe, zora ve baskıya dayanan idâre şekli, diktatörlük, despotluk, despotizm.

i.+ı r.65

istida a. Ar. du ‘ā’ “çağırarak, istemek, dâvet etmek”ten **istid‘ā’ 1.** Bir işin yapılmasını bir yazıyla resmî bir makamdan isteme.

i.-i c.205

istifham a. Ar. fehm “anlamak”tan **istifhām 1.** Soru.

i.+lar c.194

i.+lı c.194

istifsar a. Ar. fesr “açıklamak, örtüsünü açmak”tan **istifsār 1.** Bir şey hakkında ayrıntılı bilgi öğrenmek isteme, açıklama isteme, sorma, araştırma.

i. c.196, c.196

istihfaf a. Ar. hiffet “hafif olmak”tan **istihfāf 1.** Küçük görme, hafif bulma, küçümseme, hor görme.

i. c.199

istihza a. Ar. huzū’ “alay etmek”ten **istihzā’ 1.** Biriyle ince ince alay etme, eğlenme, birini eğlenceye, maskaralığa alma.

i. c.200

istimal a. Ar. ‘amel “iş işlemek, yapmak, icrâ etmek”ten **isti‘māl 1.** Kullanma.

i. c.182

istimbot a. İng. steamboat 1. Buharla işleyen filika büyüklüğünde deniz teknesi, küçük vapur, çatana.

istinare a. Ar. nevr “parlamak, aydın olmak”tan **istināre 1.** Nurlandırma, ışıklandırma.

i. c.207

istinsah a. Ar. nesh “sûretini çıkarmak”tan **istinsāh 1.** Bir metnin, bir kitabın elle bir nüshasını yazma; **2.** Kopya edip sûretini çıkarma.

i. c.183

i.+ında c.182

isyankar şf. ve a. Ar. ‘isyān ve Far. -kār ekiyle ‘isyān-kār 1. İsyân eden (kimse), âsî, serkeş.

i. c.195

iş 1. Bir maksatla yapılan faâliyet, çalışma, amel; **2.** Geçinmek için para karşılığı yapılan çalışma; **3.** İktisâdî ve ticârî hayâta âit faâliyetler, alış veriş; **4.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Üzerinde çalışılan veya bir çalışma sonucunda ortaya çıkan şey,

eser, mahsul; **5.** Günlük hayâta âit her türlü faâliyet, meşgûliyet; **6.** Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun; **7.** Ortaya çıkan durum, olan ve yapılan şey, hâdise, vak'a; **8.** Davranış, hareket, fiil.

i. c.113

i.+e c.185

i.+i c.189

i.+idir r.46, r.56

i.+ler c.107

i.+lerin r.46

i.+te c.208

i.+tir r.65

işaret *a. Ar. şevr > işâret* 1. Bir şey üzerine dikkati çekme, belli bir husûsu belirtme, gösterme; 2. Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını gösteren belirti, alâmet, emâre; **3.** Bir anlam yükletilen ve bir şeyi bildirmeye, anlatmaya yarayan şekil, anlam taşıyan iz, im.

i. c.194, c.194, c.195

i.+i c.178

i.+tir c.194

işbu *sf.* **1.** Bu işaret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.

i. c.177, c.179, c.179, c.181, c.182, c.182, c.182, c.183, c.183, c.196

işit- **1.** Kulak yoluyla duymak; **2.** Dinlemek.

i.-ir r.57

i.-me c.98

işle- **1.** Yapmak; **2.** İçine kadar girmek, nüfuz etmek.

i.-di c.109

i.-yecek c.107

işte *ünl.* **1.** Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılır; **2.** Dikkati çekmek için kullanılır; **3.** "Sonuç olarak, bu kadar" anlamında cümle sonunda kullanılır.

i. c.106, c.110, c.120, c.122, c.123, c.162, c.167, r.66, r.66

iştigal *a. Ar. şağl "alıkoymak, oyalamak"tan iştigâl* **1.** (Bir işle) Uğraşma, meşgul olma.

i.+i c.206

iştihak *a. Ar. şevk "arzulamak"tan iştihāk* **1.** Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş.

i.+e c.206

it **1.** Köpek; **2. mec.** Aşağılık, âdî, serseri, edepsiz kimse.

i. c.95

i.+ler r.20

it- **1. mec.** Kendinden uzaklaştırmak.

i.-tim c.217

itap *a. Ar. 'itāb* **1.** Azarlama, paylama.

i. c.186

ithaf a. Ar. *tuhfe* “armağan”dan *ithāf* **1.** Bir eseri, başına adını yazarak birine veya çok değer verilen bir varlığa sunma.

i. c.170, c.179

itibar a. Ar. ‘*abr* “ölçmek, tartmak” – ‘*ubūr* “geçmek”ten i‘*tibār* **1.** Saygı görme, saygı gösterme, değer verme, kendine değer verilme; **2.** Önem verme, önem verilme, dikkate alma, dikkate alınma.

i. c.196

i.+dır c.201

itil- 1. İleriye doğru sürülmek.

i.-miş r.50

itila a. Ar. ‘*uluwv* “yüksek olmak, yükseltmek”ten i‘*tilā*’ **1.** Yüksek mertebelere çıkma, yücelme.

i.+sıdır c.153

itimad a. Ar. ‘*amd* “desteklemek”ten i‘*timād* **1.** Güvenme, emniyet etme, güven, emniyet.

i.+ım r.64

itlak a. Ar. *talāk* “bağdan kurtulmak, boşanmak”tan *itlāk* **1.** Deme, denilme, ... diye adlandırma, tâbir etme.

i. c.182

iyi sf. 1. Beğenilecek, makbûle geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan; 2. Hayırlı, uğurlu, müspet; 3. Güzel, hoş.

i. c.180, c.195, c.197, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.89

i.+sini c.180

i.+sinin c.177

iyilik a. 1. İyi olma durumu, iyi olan şeyin niteliği.

i.+i c.197

iz a. 1. *meç.* Yaşanmış bir şeyden geriye kalan belirti, eser; **2.** Emâre, işaret, delil.

i. c.152, c.154, c.99

izah a. Ar. *vuzūh* “âşikâr olmak”tan *izāh* **1.** Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma, açıklama.

i.+ı c.196

izahat a. Ar. *izāh* ve çoğul eki -*āt* ile *izāhāt* **1.** İzahlar, açıklamalar.

i. c.177

izhar a. Ar. *zuhūr* “açığa çıkmak, âşikâr olmak”tan *izhār* **1.** Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikâr etme.

i. c.194, c.194

i.-ı c.201

izzehu

i. c.181

J

jale a. *Far. jāle* **1.** Sabahları yaprak ve çiçeklerde görülen su damlaları, çiy, şebnem [Dîvan edebiyâtında sevgilinin yanak ve dudağındaki ter için mazmun olarak kullanılmıştır].

j.-i c.145

jandarma *a. Fr. gendarmerie < İt. 1.* Güvenliği sağlamak ve kamu dzenini korumakla grevli silahlı askerî inzibat kuvveti, candarma.

j.+lardan r.30

K

kabadayı *birl. sf. ve a. 1.* Cesurluk taslayarak etrâfa meydan okuyan (kimse).

k. c.116

kabadayılık *a. 1.* Kabadayıca davranış.

k. c.195, c.195

kabar- *1.* (Deniz için) Seviyesi yükselmek, dalgalar peydâ etmek.

k.-maymız c.174

kabil *sf. Ar. kabûl "kabul etmek"ten kâbil 1.* Olabilir, mümkün [Yanına geldiği kelimeye olabilirlik mânâsı katarak bir çok kelime ve terim meydana getirmiştir].

k.-i c.200

kabiliyet *a. Ar. kâbil "kabul eden"den yapma mastar eki -iyyet ile kâbiliyyet 1.* Herhangi bir Şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istîdat.

k.+i c.197

kabir *a. Ar. kabr 1.* Mezar.

k.+ime c.183

kabuk *a. 1.* Bir Şeyin üstünü kaplayan, kendiliğinden meydana gelmiş az veya çok sert tabaka.

k. c.106

k.+larını c.106

kabul *a. Ar. kabûl 1.* Bir Şeye isteyerek veya istemeyerek peki deme, râzı olma, muvâfakat etme; *2.* (Şöyle veya böyle) Değerlendirmek, telakkî etmek.

k. c.138, c.187, c.199, c.199, c.200

kabuslu *sf 1.* Karabasan dolu, sıkıntılı ve korkulu.

k. c.109

kabz *a. Ar. kabz 1.* Teslim alma.

k. c.183

kaç *sf. 1.* Bir Şeyin niceliğini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice.

k. c.88

kaç- *1.* (Birinden veya bir Şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak; *2.* Gizlice ayrılmak, firar etmek; *3.* Karşılaşmamaya çalışmak, yüz yüze gelmek istememek, uzaklaşmak istemek.

k.-ıp c.209

k.-tı c.89

k.-tıkın c.101

k.-tın c.99

kaçır- *1.* Kaçmasını sağlamak; *2.* (Bir genç kız veya kadını) Evlenmek maksadıyla gizlice evinden alıp berâberinde götürmek.

k.-acakım c.92

k.-an r.29

k.-dıkıma r.30

kad a. Ar. *ḳadd* **1.** Boy.

k.+in c.192

kadar takı. Ar. *ḳadr – ḳadar* “miktar, bir şeyin ölçüsü”nden **1.** Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde olduğunu anlatır; **2.** Ölçüde, derecede; **3.** Bir iş veya durumun, bir sıralamanın sona erdiği yer, zaman veya sayıyı gösterir, dek, değin; **3.** “Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben” anlamında bir niceliğin miktarını tahminî olarak bildirir; **4.** Geçmiş zaman isim-fiilinden sonra geldiğinde “gibi” anlamı taşır.

k. c.120, c.122, c.124, c.124, c.196, c.197, c.198, c.198, c.199, c.200, c.88, c.89, c.93, c.96, r.54, r.56

kadeh a. Ar. *ḳadeḥ* **1.** İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle.

k. c.195, c.195

k.-i c.187

k.+lerden c.195, c.195

kader a. Ar. *ḳader* **1.** (Zamânî ve oluş biçimiyle her şey hakkında) Allah tarafından ezelde tâyin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı [Bu hükümlerin oluş hâline gelmesine *kazâ* denir. *Kazâ* ve *kader* Cenâbîhakk’ın takdîri ve bu takdîrin olay şeklinde ortaya çıkmasıdır].

k. c.165

kadın **1.** Erişkin duruma gelmiş dişi insan; **2.** Bu cinsten olup evlenmiş veya bir erkekle berâber olmuş kimse; **3.** Dişilik tarafı kuvvetli, dişi olmanın verdiği cinsî câzibeye sâhip kimse.

k. c.132, c.132, c.149, c.150, c.151, c.152, c.199

k.+a c.131, c.172

k.+ın c.128, c.131

k.+lar c.94

k.+lara c.131, c.199

k.+larla c.129

kadim sf. Ar. *ḳidem* “eski olmak”tan **ḳadim** **1.** Geçmişî uzun zamâna dayanan, eski.

k.-i c.201

kadimi sf. Ar. *ḳadim* “eski” ve nispet eki -i ile **ḳadimi** **1.** Eskiden beri var olan, eski.

k. c.192

kadir a. Ar. *ḳadr* **1.** Değer, kıymet.

k.+im r.8

kafa a. Ar. *ḳafâ* “ense” **1.** Baş; **2.** Düşünce tarzı, görüş, zihniyet; **3. mec.** Zekâ, akıl.

k.+da c.80

k.+lardan r.64

k.+ları c.110

k.+m r.65

k.+ma r.42

k.+mda c.218

k.+mdaki c.111

k.+mı c.101

k.+mın r.14

k.+mızdan r.15

k.+sını c.199

kafes *a. Far. kafes < Ar. kafaş* **1.** Kaçmalarını önlemek için hayvanların içine kapatıldığı, aralıklı olarak yapılmış mahfaza.

k.+ler r.19

kafile *a. Ar. kâfile* **1.** Topluluk, takım, grup, güruh.

k. c.165

kağıt *a. Far. kâğad > kâğad > kâğid* **1.** Yazılı kâğıt, mektup, tezkere, varaka.

k. c.179

kâh *zf. Far. gâh “vakit, zaman”dan* **1.** Bâzan, bâzı zaman, gâh.

k. r.22, r.54, r.54

kahkaha *a. Ar. kahkaha, ses taklidi k.* **1.** Yüksek sesle ve şiddetle gülerken çıkarılan ses.

k.+yla c.138

kahraman *a. ve sf. Far. kahremân*
1. Savaşta yiğitlik ve cesâret göstererek korkusuzca dövüşen kimse, yiğit, bahâdır; **2.** Mukaddes bildiği şey uğruna büyük fedakârlıklara katlanan, gayretli, gözü pek ve cesur kimse.

k. r.65,

k.+lar c.80

kainat *a. Ar. kâ'in “olan, meydana gelen” ve çoğul eki -ât ile kâ'inât* **1.** Yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar ve bütün mahlûkat, âlem, evren; **2.** Herkes.

k. c.122, c.140

k.+ı c.217

k.+ta r.66

kal- **1.** (Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak; **2.** (Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak, ikâmet etmek; **3.** (Hareket hâlindeki bir şey) Olduğu yerde durmak, hareketine, yoluna devam etmemek; **4.** (Bir yerde) Dışarı çıkamayacak durumda bulunmak; **5.** (Bir şey karşısında) Etkisini üzerinde hissedecek kadar uzun müddet durmak, o şeyin etkisine mâruz olmak; **6.** Olumsuz bir isim-fiilden sonra ve olumsuz olarak kullanıldığında bahsedilen şeyin tamâmıyla yapıldığını, görüldüğünü, söylendiğini, hiçbir şeyin eksik bırakılmadığını anlatır.

k.-acak c.193

k.-an r.63

k.-dı r.45, r.50

k.-dım c.123, r.23, r.43

k.-dın r.40, r.42

k.-ır r.13

k.-ırdı c.202

k.-madı c.146, c.203, c.212

k.-mamıştı c.195

k.-maz c.199

k.-miş c.189, c.198

k.-mişsin r.10

k.-sa c.194

k.-sam r.50

kalbiyye *sf.* 1. Kalbî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

k.+sini c.194, c.194

kaldır- 1. Uykudan uyandırmak.

k.-dım r.30

kaldırım *a.* 1. Yayaların yürütmesi için yolun iki tarafında yapılmış yüksekçe, taş döşeme, yaya kaldırımı.

k.+lar c.114

kalem *a.* *Ar. kalem* < *Yun. kalamos* “kamuş, kamuş kalem” 1. Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet; 2. *teşmil.* Yazar; 3. Yazıdaki yetenek, üslûp.

k. c.184, c.186, c.206

k.+dir c.185

k.+e c.179

k.-i c.177, c.189

k.+in c.172

kalender *a. ve sf. Far. kalender* 1. Dünya malına önem vermeyen, müsâmahakâr, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse.

k. c.122, c.137

kalıp *a.* *Ar. kâleb*’den 1. Vücut, gövde, insanın maddî yapısı.

k. r.16

kalk- 1. Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak; 2. Dik bir hal almak, dik durmak; 3. Fırlayıp uçmaya veya koşmaya başlamak.

k.-a c.159

k.-ınca r.26

k.-sam r.42

kalp *a.* *Ar. kalb* 1. İki akciğer arasında ve biraz solda bulunan, emme basma bir tulumba durumunda, vücuttaki kanı akciğerlere ve akciğerlerden döndükten sonra tekrar vücuda sevkederek kan dolaşımını sağlayan organ, yürek; 2. İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, sezîş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın mânevî varlığının merkezi, gönül; 3. *mec.* Can evi, en önemli nokta.

k. c.130, c.203

k.+e c.145, c.190

k.+i c.136, c.161, c.171, c.187, c.199, c.203, c.204, r.52

k.+im c.101, c.101, c.124, c.168, c.172, c.173, c.174, c.81, c.93, r.53

k.+imde c.102, c.147, c.187

k.+imde c.166

k.+ime r.8

k.+imi c.152, c.174, c.80, c.94

k.+imin c.167, c.175

k.+inden c.114

k.+ine c.89

k.+ini c.200

k.+lere c.135, c.170

k.+lerin c.112, c.80

kalpli *sf.* *Ar. kalb+li* **1.** Kalbi güzel olan.

k. c.198, c.199, c.200

kam *a. Far. kām* **1.** Arzu, meram, maksat.

k. c.203, r.57

k.+ı c.145

kamaş- 1. (Gözler) Fazla ışıktan dolayı geçici olarak kararıp etrâfi göremez olmak.

k.-ıyor c.167

kambur *sf.* **1.** Bir şey üzerinde dışarıya doğru çıkıntı yapmış kısım, tümsek.

k. c.173

kamış *a. 1.* Buğdaygillerden, sulak yerlerde yetişen, çeşitli türleri olan, içi boş, yüzü boğumlu bitki [İncelerinden kalem, kalınlarından sepet yapılır; daha kalınları mobilyacılık ve inşaatta kullanılır].

k.+lar c.87

kamil *sf.* **1.** İlim, fazilet ve hüner sâhibi, mânevî meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse).

k. c.187

kamu *sf.* **1.** Bütün, hep.

k. c.210

kamus *a. Ar. kāmūs* **1.** Bir dilin bütün kelimelerini içine alan büyük sözlük, büyük lugat kitabı; bir konuyle ilgili maddeleri alfabe sırasına göre toplayan geniş eser [Meşhur âlim Fîrûzâbâdî'nin (XV. yüzyıl) büyük Arapça lugatının ismi olup aslında "deniz, denizin en derin yeri, deryâ, okyanus" anlamında olan kelime bu esere isim olduktan sonra "sözlük" mânâsında kullanılmaya başlanmıştır].

k. c.191

kan *a. 1.* Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı.

k. c.115, c.115, c.202

k.+dır c.190, c.195

k.+ı c.107, r.11

k.+ım c.97

kan- 1. (Bir yiyecek veya içecekten) Daha fazlasına ihtiyaç hissettirmeyecek kadar yemek veya içmek sûretiyle doymak, yeme veya içme isteğini doyasıya karşılamak; **2.** Bir arzusunu yeteri kadar karşılayıp tatmin olmak, yeterince haz alarak bir şeye doymak.

k.-dı r.59

k.-dım r.34

kana- 1. (Vücûdun herhangi bir yerinden) Dışarıya kan akmak.

k.-yor c.136, c.158, c.171

kanat 1. Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ.

k. c.149, c.161

k.+larımından r.17

k.+ların r.66

k.+larını r.64

kanca a. < *İt. ganzo* **1.** Ucu çengelli değnek.

k.+lar c.164

kandır- 1. Aldatmak, zihnini çelip yanıltmak.

k.- c.190

kanepa a. *Fr. canapé* < *Lat.* < *Yun.* **1.** Yan yana iki üç kişinin oturabileceği, arkasında sırtı ve iki yanında kolları dayayacak yerleri olan uzunca koltuk.

k.+lerde c.215

k.+sine c.109

kanlı sf. 1. Kan bulaşmış. 2. İçinde veya üstünde kan bulunan.

k. c.114, c.130, r.34

kap- 1. Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak.

k.-ın c.90

k.-mak c.163

kapana- 1. Yüzü, gövdesi bir yere gelecek biçimde eğilmek; **2.** Dışarı ile ilişkisini kesmek, içeride kalmak.

k.-ıp r.40

k.-miş r.48

kapat- 1. 1. Kapamak.

k.-ma c.218

kapı a. 1. Bir yere girilip çıkılırken içinden geçilen yer; 2. *teşmil. ve mec.* Makam, huzur.

k.+lar r.28

k.+ların c.129

k.+na r.44

k.+ya r.28

kapla- 1. (Bir durum, bir yer veya kimse üzerinde) Etkisini kuvvetle hissettirmek, hâkim olmak.

k.-r c.126

kaptır- 1. Kapılmasını önleyememek, elinden alınmasına engel olamamak, elinden aldırarak.

k.-mak r.56

kar a. 1. Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz taneler; **2.** Bu tanelerin yerde birikmesinden meydana gelen beyaz tabaka.

k. c.216, c.216, c.98, c.99, r.57

k.+a c.216

k.+da r.24

k.+dan r.30

k.+dır r.7

k.+la c.218

k.+lar c.159

k.+ların c.98

kar *a. Far. kār* **1.** Bir iş sonucunda elde edilen fayda, çıkar; **2.** İş, fiil, amel.

k.-ı c.157

kara *a. 1.* Kömür renginde olan rengin adı; **2. mec.** Kötü, meş'um; **3.** Rengi koyu olan, başka renkleri de olan şeylerin siyah veya siyaha yakın koyu renkli olanı.

k. c.164, c.187, c.189, c.218, r.45, r.45, r.46, r.46, r.46, r.46, r.56, r.57, r.58

karaltı *a. 1.* Kim veya ne olduğu tam olarak seçilemeyen koyu renkli şekil.

k. c.106

karanlık *a. 1.* Işıklı olmama durumu; **2.** Işıksız yer; **3. mec.** Endîşe verici, şüpheli.

k. c.88, c.97, r.24

k.+ı c.114, c.148

k.+ın c.149

k.+lara c.114, c.152

k.+ta c.152, c.158

k.+tı c.114

karar *a. Ar. qarār* **1.** Değişmez olma, devamlı ve sürekli olma, istikrar.

k.+dır c.215

karar- **1.** Kara bir renk almak, rengi koyulaşıp siyahlaşmak; **2.** Aydınlığı azalmak, karanlık olmak; **3. mec.** Kederli bir durum almak, gamlı ve tasalı hâle gelmek.

k.-dı r.12

k.-dım r.23

k.-ıp c.80

k.-ır c.163, c.163

karciğâr *a. 1.* Mûsikîmizde dizisi uşşak dörtlüsüne hicaz beşlisi eklenmek sûretiyle teşkil edilen, inici-çıkıcı veya daha çok inici olarak seyreden, düğâh perdesinde karar kılan basit makamlardan biri.

k.+e 203

kardaş *a. 1.* Kardeş.

k.+ım r.50

kardes *a. 1.* Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu; **2.** Aynı anne babadan doğmuşçasına yakın tutulan kimse.

k. c.102, c.108, c.94

k.+im c.102

kargaşalık *a.* **1.** Topluluk içinde ortaya çıkan kaynaşma, karışıklık, kargaşa, düzensizlik, fitne, şûriş.

k. c.149

karın *a.* **1.** İnsan ve hayvan vücûdunun kaburgaların kenarından kasıklara kadar olan ve iç boşluğunda mîde, bağırsak, böbrek, safra kesesi, rahim, dalak, karaciğer gibi organlar bulunan kısmı, batın; **2.** Sindirim cihazı, mîde.

k. c.157

k.+ı c.159

karış- **1.** (Bir şeyin varlığı diğer bir şeyin içinde) Belirsiz ve seçilmez duruma gelmek.

k.-tı c.114

karışık *sf.* **1.** Birbirine geçmiş, birbirinin içine girmiş, karmakarışık.

k. c.194

karışıklık *a.* **1.** Karışık olma durumu; **2.** Kargaşa, kargaşalık.

k.+a c.196, c.196

karye *a.* *Ar.karye* **1.** Köy.

k.-i c.183

k.+sinde c.181

karlı *sf.* **1.** Üstünde kar bulunan, karla örtülü.

k. r.34

karpuz *a.* *Far. ħarbuḏ – ħarbūze* **1.** Bu bitkinin çeşitli büyüklükteki iri, yuvarlak veya basık, dış kabuğu kalın ve yeşil renkte, içi kırmızı, etli ve sulu, çok çekirdekli meyvesi.

k. c.106

karşı *a.* **1.** Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi; **2.** Bulunulan yerin ön ilerisinde olan.

k. c.105, r.32

k.+ki c.215

k.+mda c.119

k.+mızda c.153

k.+nda c.136, c.170, c.88, c.88

kartal *a.* **1.** Kartalgiller familyasından, beyazla karışık esmer renkte, yuvasını yüksek kayalıklara kuran, kanatları uzun, kuvvetli gagasının ucu iyice kıvrık, ayakları parmaklarına kadar tüylerle kaplı, sağlam yapılı, zararlı hayvanları yiyerek tabiatla denge unsuru olan, çok büyük yırtıcı kuş.

k. c.140, r.17

kasa *a.* *İt. cassa < Lat.* **1.** İçine para, mücevher, önemli evrak vb. değerli şeyler konulup saklanan kilitli, emniyet tertibatlı çelik dolap.

k.+sını c.107

kase *a.* *Far. kāse < Ar. ke's* **1.** Çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak.

k.+si c.193

kasırğa *a.* **1.** Hızı 120 kilometreyi aşan çok şiddetli rüzgâr.

k. c.159

kasket *a. Fr. casquette* **1.** Yassı, önü siperli yumuşak erkek başlığı.

k.+ini c.106

kat *a.* **1.** Huzur, yan, ön.

k.+ına c.172

kat *a.* **1.** Apartman dâiresi, bir apartmanın başlı başına ve ayrı ayrı kullanılmaya elverişli bağımsız bölümlerinden her biri.

k.+ı c.216

kat- **1.** (Bir şeyin içine, üstüne veya yanına miktar veya niteliğini değiştirecek bir şey) Koymak, ilâve etmek, eklemek.

k.-ıp r.63

katı *sf.* **1.** *mec.* Haşın, sert, kırıcı, acı.

k. r.18

katlan- **1.** (Dayanılması güç bir duruma) Ses çıkarmadan dayanmak, tahammül etmek.

k.-ır r.28

k.-ırım c.100

katlı *sf.* **1.** (Sayı sıfatı ile binâ için) Katı olan.

k. c.100

kavga *a. Far. gavgā* **1.** Şiddetli tartışma veya dövüş, mücâdele.

k. c.163

kavi *sf. Ar. kuvvet "güçlü olmak"tan* **kavi** **1.** Güçlü, kuvvetli.

k. c.190

kavra- **1.** El veya kolla sıkıca tutmak, elinin veya kolunun içine almak; **2.** *mec.* Her yönüyle iyice anlamak.

k.-mıyor c.111

k.-yor c.111

kavur- **1.** (Güneş, ateş, rüzgâr, soğuk, sıcak gibi dış etkiler) Kurutmak, yakmak.

k.-uyordu c.159

kaya *a.* **1.** Sert ve iri taş kütleli.

k. c.81

k.+dır c.174

k.+lar c.158

kaybol- **1.** Ortadan kalkıp ne olduğu bilinmez olmak; **2.** Artık görünmez olmak, gözden uzaklaşmak.

k. c.113, c.114

kaygısız *sf.* **1.** Üzüntüsüz, tasasız, endişesiz; **2.** Etrâfında olan şeylere karşı lâkayt, hiç bir şeyi umursamayan, vurdumduymaz, gamsız.

k. c.149, c.217, r.33

kayık *a.* **1.** Deniz, göl ve nehirlerde dolaşmak, yük taşımak için yapılmış, kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne.

k.+ları c.105

kaz a. 1. Ördekgiller familyasından, gri ve beyaz tüylü, bitkiyle beslenen, bâzı türleri göçebe olan, bâzı türleri ise kümes hayvanı olarak yetiştirilen, perde ayaklı büyük kuş cinsi.

k. c.149

kaz- 1. Toprağı herhangi bir şeyle yarıp eşerek yerinden çıkarmak; **2.** (Hendek, kuyu, çukur vb. şeyleri) Toprağı eşip çıkarmak sûretiyle meydana getirmek.

k.-ıyor c.115

k.-miş c.120

kazan- 1. Başarı sağlamak, muvaffak olmak; 2. Çalışma ile elde etmek; 3. Edinmek, elde etmek.

k.-dık c.155, c.156

k.-ırsın r.10

k.-mak c.167

kebir sf. Ar. kiber “büyük, ulu olmak”tan kebir 1. Büyük, ulu.

k.+e c.192

keder a. Ar. keder 1. Gönül üzüntüsü, iç darlığı, gam, tasa.

k. r.13

k.+den r.16

k.+imi r.14

k.+in c.94, r.46

kedi a. 1. Kedigiller familyasının evcilleşmiş yegâne türü olan meşhur hayvan.

k.+den c.192

kelam a. Ar. kelām 1. Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde; **2.** Söyleyiş, söyleme.

k. c.186, c.208

k.+ı c.208

kemal a. Ar. kemāl 1. Bir şeyin tam ve noksansız dereceye erişmiş olması durumu, mükemmellik, tamlık; **2.** En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk.

k.-i c.177, c.196, c.196

k.+iyle c.190

keman a. Far. kemān 1. Çene altına dayanıp sol kol üzerine yatırılarak sağ eldeki yayla çalınan dört telli çalgı.

k. c.151, c.152, c.202, c.87

k.+dan c.151

k.+ı c.151

kemençe a. Far. kemānçe 1. Yayla diz üzerinde çalınan, kemana benzer, üç teli olan küçük bir çalgı, kemençe.

k. c.202

kemend a. Far. 1. Uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip [Eskiden savaş âleti olarak kullanılırdı].

k. c.209

kemer *a. Far.* **1.** Yapıların kapı, pencere gibi kısımlarını, su yolu, geçit, köprü açıklıklarını, oyuğu aşağı bakacak şekilde üstten kavisli olarak örten yapı unsuru.

k.+lerden c.105

k.+lerin c.106

kemik *a.* **1.** İnsanda ve omurgalı hayvanlarda vücudun çatısını meydana getiren ve yumuşak kısımlara destek olan beyazımsı sert organların ortak adı.

k.+le c.141

kenar *a. Far. kenār* **1.** Bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri, uçta kalan kısmı; **2.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şeyin yakınındaki yer, yan.

k.+a c.164

k.+e c.207

k.+ına c.108

kendi *zm.* **1.** Kişinin öz varlığı, zâtı; **2.** İyelik eki almış kelimelerin önüne geldiğinde sıfat gibi kullanılır ve anlamı pekiştirir.

k. c.124, c.131, c.186, c.194, c.195, c.196, c.217, c.80, r.64

k.+leri c.195

k.+lerine c.108

k.+mde c.132

k.+me c.131, c.131

k.+mi r.42, r.58

k.+min c.80

k.+mizi c.177, c.193, c.196, r.16

k.+ne c.186

k.+ni c.189, c.190, c.216

k.+si c.163

k.+sine c.199, c.88

k.+sini c.154, c.196, c.196, c.199, c.200

kepaze *sf. Far. kebāde* “yumuşak yay”dan **1.** Rezil, utanmaz, haysiyetsiz; **2.** Kötü nitelikli, değersiz.

k. r.18, r.36

kere *a. Ar. kerre* **1.** Defa, kez, sefer.

k. c.127, c.136, c.165, c.171, c.190, c.200, c.88

kerem *a. Ar.* **1.** Lutuf, iyilik, merhamet, ihsan.

k.+inden c.188

kes- **1.** Azaltmak, gidermek; **2.** Kesin olarak sona erdirmek, bitirmek; **3.** Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek.

k. c.201

k.-ti c.161

k.-tim c.208, r.64

kesret *a. Ar. kesret* **1.** Çokluk, bolluk, fazlalık, ziyâdelik.

k.+indendür c.178

kestir- 1. Kısa bir müddet uyumak, uyuklamak.

k.-dikim c.215

keşfet- 1. (Gizli, bilinmeyen veya tanınmayan bir şeyi) Anlamak, tanımak, öğrenmek, ne olduğunu anlayıp bilmek.

k.- c.195

keşti a. Far. keşti 1. Gemi.

k.-i c.204

keyif a. Ar. keyf “durum, ruh hâli” 1. Zevk, haz, neşe.

k.+i c.162

kıdve a. Ar. kıdve 1. Kendisine uyulacak, arkasından gidilecek kimse, bir sınıf veya topluluğun kendisine uyduğu, tâbi olduğu şahıs.

k. c.181

kıl- 1. Etmek, eylemek, yapmak.

k.-ardı c.202

k.-dı c.207

k.-sa c.190

kılın- 1. Edilmek, yapılmak.

k.-mişdur c.178

kıllı sf. 1. Kılı çok olan, üstü kıllarla kaplı.

k. c.126

kına a. Ar. hınnâ'dan 1. Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen ve saç, tırnak ve elleri turuncu bir renge boyamakta kullanılan toz.

k. c.125

kır a. 1. Şehir ve kasaba dışındaki işlenmemiş geniş, boş arâzi.

k.+lara r.53

kır- 1. Sert bir şeyi üzerine vurarak veya bir kuvvet tatbik ederek parçalamak; **2. mec.** Azalmasına sebep olmak, haleldar etmek; **3. mec.** İncitmek, gücendirmek, rencide etmek.

k.-acakım c.92

k.-dı c.88

k.-ıyor c.106

k.-madım c.132

k.-mazsın r.24

kıraet a. Ar. kırâ'et 1. Okumak işi, okuma.

k. c.205

kırbaç a. 1. Tek parça deriden yapılmış kamçı.

k.+ı c.121

k.+ını c.110

kırıl- 1. Kırmak işi yapılmak; **2. mec.** İncinmek, gücenmek, rencide olmak; **3.** Parçalanmak, iki veya daha fazla parçaya ayrılmak.

k.-an c.195, c.195

k.-dım r.17

kırılıver- 1. Aniden kırılmak.

k.-sem r.12

kısaca zf. 1. Kısa olarak, hulâsaten.

k. c.208

kısacası zf. 1. Sözün kısası, kısaca söylemek gerekirse.

k. c.173

kısım a. Ar. kısım 1. Bir bütünün bir bölümü; 2. Cins, nevi.

k.+ı c.179, c.179, c.182

k.+ına c.191

kıskan- 1. Başkasının bir üstünlük ve iyiliğe sâhip olmasından rahatsız ve huzursuz olmak, kendisine faydası olmasa bile karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum olmasını arzulamak, çekememek, haset etmek.

k.-ır c.163

kıssa a. Ar. kışşa 1. Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet; 2. Vak'a, mâcerâ, sergüzeşt.

k.+sı c.195, c.195

k.-i c.188

kış a. 1. 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.

k. c.100, c.100, c.111, c.158, c.97, c.97, r.14, r.59

kıvılcım a. 1. Yanan bir cisimden, sert iki cismin birbirine çarpmasından, sürtünmesinden çıkan ateş veya ışık zerresi; 2. *mec.* Parıltı.

k. c.141

k.+la c.168

k.+lardan c.135, c.170

kıvılcımlı sf. 1. Kıvılcım saçan.

k. c.110

kıvrır- 1. Eğriltip bükmek, kıvrık duruma getirmek.

k.-dı c.80

kıvrıcık sf. 1. Üzerinde, kendi üstüne kıvrılmasından meydana gelen bükümler bulunan, kıvrım kıvrım olan.

k. r.40

kıvrıl- 1. Yuvarlak bir biçimde sarılmış gibi şekil almak, kangal gibi olmak, bükülmek.

k.-ıp c.115

k.-ır c.127

kıy- 1. İçi sızlamadan öldürmek, canına kastetmek.

k.-miş c.116

kıyama- 1. Kıyım ihtimali veya imkânı bulunmak.

k.-dıkım r.40

k.-dıkım r.39

kıyamet a. Ar. kıyâmet 1. teşmil. Gürültülü karışıklık, kaynaşma, gürültü, patırtı, velvele.

k.+ler c.130

kıyı a. 1. Karanın bir deniz, nehir veya göle bitişik olarak uzanan kısmı, sâhil.

k.+lar c.113

kıymet a. Ar. kıymet 1. Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer.

k. c.192

kıymetsiz sf. 1. Bir değer taşımayan, maddî veya mânevî bir kıymeti olmayan.

k. c.199

Kıys öz. a.

k. c.188

kız a. 1. Dişi cinsten olan evlât; 2. Dişi cinsten çocuk yaşta kimse; 3. Dişi cinsten olan genç kimseler için kullanılan hitap sözü.

k. c.128, c.158, c.158, c.159, c.160, c.161, c.162, c.163, c.191, c.198, r.29

k.+a c.172, c.200

k.+dır c.197, c.198, c.198, r.65

k.+ı c.159, c.161, c.161, c.163

k.+ın c.159, c.161, c.162, c.162, c.163

k.+ına r.20

k.+larla c.201

kız- 1. Öfkelenmek, hiddetlenmek, sinirlenmek.

k.-dı c.200

kızcağız a. 1. Kendisine şefkat ve acıma duyulan kız.

k.+dır c.198

kızgın sf. 1. Çok sıcak, kızmış veya kızdırılmış, ateş gibi.

k. c.100

kızıl a. 1. Parlak kırmızı renk; 2. *sf.* Bu renkte olan.

k. c.148, c.158, c.167, r.32

ki bağl. Far. ki 1. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir; 2. Özneyi, bâzan da bir tümleci kuvvetlendirerek cümlelerin temel bölümüne bağlar; 3. Birbirine uymayan durumların anlatıldığı iki cümleyi birbirine bağlar; 4. O kadar, öyle vb.nden sonra kullanıldığında cümleye güç katar.

k. c.100, c.100, c.100, c.101, c.102, c.106, c.107, c.120, c.122, c.130, c.130, c.137, c.138, c.138, c.140, c.140, c.142, c.153, c.153, c.155, c.155, c.156, c.156, c.157, c.165, c.174, c.179, c.181, c.181, c.182, c.182, c.185, c.186, c.186, c.187, c.188, c.188, c.190, c.191, c.193, c.194, c.194, c.196, c.198, c.200, c.200, c.205, c.206, c.209, c.209, c.209, c.211, c.211, c.212, c.212, c.212, c.80, c.80, c.80, c.80, c.81, c.81, c.81, c.89, c.90, c.99, r.9

kilitlen- 1. (Kilit) Anahtarla kapanmak.

k.-ir r.28

kim zm. 1. Hangi kimse; 2. Olması mümkün olan, umulan şeyler için kullanılır; 3. Belirsiz ve kesin olarak bilinmeyen şeyler için kullanılır, bilinmez, belli değil.

k. c.107, c.187, c.187, c.190, c.96, r.52

k.+den r.20
k.+in c.185
k.+ler c.150
k.+lere c.89
k.+lerin r.40, r.40
k.+lerle c.150

kimi *zm.* **1.** Bâzı; **2.** Bahsedilen kimse veya şeylerden yalnız bir kısmını kastetmek için tekrar edilerek kullanılır.

k. c.150, r.57, r.57, r.65, r.65,
k.+ne c.130,
k.+ni c.130

kimse *zm.* **1.** Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs; **2.** (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir şahıs, hiçbir insan.

k. c.142, c.182, c.99
k.+de c.94
k.+ler c.179
k.+ye c.102, r.18

kimsesiz *sf. ve a.* **1.** Akrabâsı, yakını, candan kimsesi olmayan (kimse), bîkes; **2.** *sf.* Hiç kimsenin bulunmadığı, insansız, boş.

k. c.131, c.215, c.97

kimsesizlik *a.* **1.** Kimsesiz olma durumu.

k.+in c.214

kin *a. Far. kin* **1.** Kendisine yapılan bir şeyi hazmedememekten doğan devamlı ve gizli düşmanlık, garaz, buğz.

k.+le c.94

kirlen- **1.** Kirli duruma gelmek, kirli olmak.

k.-ir c.162

kirli *sf.* **1.** Üzerinde veya içinde leke, toz, yağ vb. bulunan, temizliği kirle bozulmuş olan, pis.

k. c.149, r.34

kise *a. Far. kise* **1.** Kese sözünün eski ve asıl şekli.

k.-i c.193

kişi *a.* **1.** İnsan, kimse, şahıs.

k.+den c.199
k.+dir r.57

kitap *a. Ar. kitāb* **1.** Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün.

k. c.186

kitara *a. İsp. kitara* **1.** Gitar denen çalgı.

k.+sını c.88

kitle *a. Ar. kütle'den hareketle türetilmiş olmalıdır* **1.** Yığın ve küme hâlindeki şeyler veya insan topluluğu, kütle.

k. c.111

ko- 1. Koymak.

k.-r r.20

koca *a. 1.* Bir kadının evli olduğu erkek, eş, zevç.

k.+mızı c.127

koca *sf. 1. mec.* Büyük, ulu, kıymetli meziyetleri olan.

k. c.185

koku *a. 1.* Cisimlerden yayılan zerrelere burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu.

k.+sunu c.128

kol *a. 1.* İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı.

k.+lar r.12

k.+ları c.110, c.115

k.+larım r.14

k.+larımı c.113

k.+una r.57

k.+undan c.107

koltuk meyhane **1.** Kenarda köşede ayak üstü içki içilen ucuz meyhâne.

k.+lerinde c.195, c.195

kompliman *a. Fr. compliment < İsp. 1.* Pohpohlamak için söylenen gönül okşayıcı söz, iltifat.

k.+dır c.190

kon- **1.** (Uçucu şey) Uçmasına son verip bir yerde durmak.

k.-du r.57

k.-dum r.33

Konstantiniyye *öz a. 1.* İstanbul.

k.+de c.183

konul- **1.** Koymak işi yapılmak, konmak.

k.-muşdur c.178

kop- **1.** (Gürültü veya tehlikeli bir olay) Birdenbire patlak vermek, ortaya çıkmak, birden başlamak.

k.-tu c.159

kopar- **1.** (Fitne, fesat, kavga, gürültü vb. kelimelerle) Ortaya çıkarmak, başlatmak.

k.-ır c.130

kor *a. 1.* İyice yanıp ateş hâline gelmiş odun veya kömür parçası.

k.+uz c.120

korku *a. 1.* Bir tehlike veya tehlike ihtimâli karşısında duyulan ürkütücü duygu; 2. Kaygı, üzüntü, endişe.

k. c.115

k.+dan r.30
k.+m c.146, c.191
k.+sudur c.115

korkulu *sf.* 1. Korku veren, korku dolu, ürkütücü.

k. c.138

korkut- 1. Kaygıya düşürmek, endişelendirmek.

k.-maz c.96

koru- 1. Dış tehlikelerden esirgemek, muhâfaza etmek.

k. r.23

koskoca *sf.* 1. Cüsse, yaş, mevki vb. bakımından büyük, çok büyük.

k. c.192

koş- 1. Ayaklarını sıra ile yerden keserek öne doğru hızla gitmek; 2. Bir yere hızla, acele ile gitmek.

k.-a c.108, c.108
k.-an c.114, c.185
k.-ar c.162
k.-arsın r.59
k.-tukça r.38
k.-tuklarım c.93
k.-up c.164, c.174, r.10
k.-uyorum c.82

koşma *a.* 1. Halk edebiyâtımızın kendine has bir bestesi olan, ilk dörtlüğünün birinci, üçüncü; ikinci, dördüncü mısraları ve diğer dörtlüklerin dördüncü mısraları birbiriyle, diğer mısralar da kendi aralarında kâfiyeli olan, hece vezninin 6+5 veya 4+4+3 kalıbıyla söylenen, aşk ve tabiatı işleyen çok yaygın bir nazım şekli.

k. r.56
k.+lar r.38

koşuş- 1. Şuraya buraya koşup durmak, sürekli gidip gelmek, koşuşturmak.

k.-tular c.149

koy- 1. (Bir yere) Bırakmak, (bir yere) yerleştirmek; 2. Öne sürmek, fedâ etmek, vermek; 3. ... duruma getirmek, o hal üzere kalmasına sebep olmak.

k.-acakım c.90
k.-amadığım r.40
k.-an c.107
k.-dum c.184, c.96
k.-muşum r.52

koyul- 1. Girişmek, yapmaya başlamak.

k.-unca c.203

koyun *a.* 1. *mec.* Birini veya bir şeyi koruyan, emniyet altına alan, şefkatle saran çevre, bağır, sine.

k.+umda r.12

k.+una r.40

kök *a.* 1. *mec.* Temel, esas.

k.+ümde r.10

kömür *a.* 1. Yüksek basınç veya yüksek sıcaklık altında bitkilerin yapısının değişmesi sonucu meydana gelen, karbonca çok zengin, siyah, yanıcı, kalorisi yüksek madde.

k.+ün c.92

köpek *a.* 1. Köpekgiller familyasından, birçok çeşidi bulunan, bekçi olarak ve avcılıkta kullanılan, sâdik, evcil memeli hayvan.

k. c.116

k.+i c.149

köprü *a.* 1. Aralarında doğrudan doğruya geçişi önleyen bir engel bulunan iki yeri birbirine bağlayan veya bir trafik akımının diğerini kesmeden üstten geçmesini sağlayan yapı.

k. c.105, c.106, c.106, c.108, c.215, c.216

k.+de c.105, c.112

k.+de c.112

k.+nün c.106, c.109

k.+nün c.103, c.105, c.109

k.+sü c.215

k.+ye c.105, c.109

k.+yü c.113, c.215

köpük *a.* 1. Bir sıvı üzerinde çeşitli etkilerle oluşan yığın hâlindeki hava veya gaz kabarcıklarından meydana gelen tabaka.

k.+lerle c.174

köpür- 1. Köpük çıkararak kabarmak, köpük oluşturmak.

k.-üp c.175

körüklen- 1. Körükle hava verilmek.

k.-ir c.141

köşe *a.* *Far.* *gūše* > *kūše* > *kōše* 1. Yer, yan, taraf; 2. Yalnız kalınacak tenhâ yer, kuytu.

k. r.16

k.+de c.111, r.48

k.+sinde c.201

kötü *sf.* 1. İstenilen nitelikte olmayan, sâhip bulunması gereken vasıfları taşımayan.

k. r.18

köy *a.* *Far.* *kūy* 1. Belediye teşkilâtı olmayan, genel karar organları halk tarafından seçilen, halkı daha çok zirâatla uğraşan, kır düzenindeki konutlardan, ahır, ağıl, tarla, çayır vb.nden meydana gelen, câmi, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi malları ortak olan yerleşme birimi.

k.+ün c.125

kubbe *a.* *Ar.* *kubbe* 1. Yarım küre şeklinde olan binâ, dam.

k. c.181

kucak *a.* 1. Vücûdun açılmış durumdaki kollarla göğüs arasında kalan kısmı.

k.+ında c.161

kucakla- 1. Kollarının arasına almak, sarılmak.

k.-dı c.114

kudret a. Ar. kudret 1. Kuvvet, güç, tâkat, iktidar; **2.** Yetenek, kâbiliyet, ehliyet.

k. r.66

k.-i c.189

kudur- 1. Çok fazla hiddetlenmek, saldırgan duruma gelecek şekilde öfkelenmek veya çok fazla galeyâna gelip taşkın hareketler yapmak.

k.-dukumu c.92

k.-mak c.91

k.-uyor c.110

kudurt- 1. Kudurmasına sebep olmak, çok fazla öfkelenmek, azdırmak.

k.-uyor c.110

kuduz a. Kudurmuş (hayvan).

k. c.116

kul a. 1. Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd; **2.** Hizmet için para ile satın alınmış insan, hürriyetine sâhip olmayıp başkasının hükmü altında olan kimse.

k. r.44

k.+u r.42

k.+um r.34

k.+usun r.40

kulak a. 1. Başın iki yanında bulunan işitme organı; **2.** Bu organın sesleri toplayan, dıştan görülen kısmı.

k. r.64

k.+ım r.57

k.+ımdaki c.131

k.+ımdan c.175

k.+ını r.64

k.+lar r.63

k.+larına c.137

k.+larını c.159

kum a. 1. Silisli kütlelerin, bâzı kaya ve mâden parçalarının tabîî tesirlerle parçalanıp ufalanması sonucu ortaya çıkan küçük ve sert tânecikler ve bunlardan oluşan kütle.

k.+lar c.158

kumlu sf. 1. Kumu olan, içinde kum bulunan.

k. c.175

kumsal a. 1. Üzeri kumla örtülü deniz veya nehir kıyısı.

k.+ı c.161

kur- 1. Gizlice tasarlamak, hazırlamak.

k.-dular r.37

kurak *sf.* **1.** (Toprak için) Kuru, rutûbetsiz, nemsiz.

k. r.24

kurbağa *a.* **1.** Küçük göl ve derelerde yaygın olarak bulunan, yumurta ile üreyen, derisi çıplak, sıçrayıcı ve yüzücü, kendine has bir ötüşü olan küçük hayvan.

k. c.87, c.88

k.+nın c.87

kurban *a.* *Ar. qurbân* **1. mec.** Bir amaç uğruna kendini fedâ eden veya fedâ edilen kimse.

k.+ı r.38

kurşun *a.* **1.** Tabanca, tüfek gibi hafif silâhlarda kullanılan mermi.

k. r.12, r.26

k.+la c.115

kurşunleş- **1.** Kurşuni bir duruma girmek.

k.-en c.113

kurşunlan- **1.** Üzeri kurşun kaplanmak.

k.-ıp c.97

kurtar- **1.** Kurtulmasını sağlamak; bir canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek.

k.-alım c.108

kurtul- **1.** (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete çıkmak, halâs olmak.

k.-alım c.156

k.-du c.149

k.-dum c.146

k.-urdum c.80

kuru *sf.* **1.** Nemi, suyu olmayan; **2.** Kurumuş veya kurutulmuş olan.

k. c.128, r.29

k.+muş c.218

kuruş *a.* < *guruş, Alm. Groschen* < *Lat. denarius grossus* "büyük sikke" **1.** 1 liranın yüzde biri değerindeki Türk para birimi, guruş.

k. c.107

kurut- **1.** Kuru duruma getirmek.

k.-tu c.124

k.-tuku c.128

kusur *a.* *Ar. kuşūr* **1.** Yersiz davranış, suç, kabahat; **2.** Eksiklik, noksan.

k.+a c.201

k.+larına c.180

k.+larımı c.178

k.+umuzdur c.107

k.+umuzı c.194

kusursuz *sf.* **1.** Kusûru olmayan, tam ve mükemmel.

k. c.129

kuş *a.* 1. Yumurtlayan omurgalılarından gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücûdu tüylerle kaplı, uçucu hayvanların ortak adı.

k. c.102, c.131, c.185, c.194, c.194, r.44

k.+a r.19

k.+lar r.21, r.32

k.+lardan c.215

k.+ları c.113, r.8

k.+tum r.33

k.+u c.114

k.+udur r.57

kuvvet *a.* *Ar. kuvvet* 1. Sağlıklı olmanın verdiği zindelik, sağlamlık; 2. Dayanıklılık, tahammül, mukâvemet; 3. Mânevî güç; 4. Bir etki meydana getirebilen güç, nüfuz.

k. c.109, c.81

k.+çe c.189

k.+e c.137

kuvvetli *sf.* 1. Zorlu, şiddetli; 2. Dayanıklı, sağlam.

k. c.195

k.+dir c.198

kuyud *a.* *Ar. kayd'ın çoğul şekli kuyūd* 1. Deftere geçirilmiş kayıtlar.

k.-ı c.183

küçücük *sf.* 1. Çok küçük, ufacık.

k. c.146

küçük *sf.* 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan; 2. *mec.* Nitelikleri bakımından değersiz, niteliksiz, âdî; 3. Yaşı daha az olan.

k. c.102, c.159, c.193, c.196, c.89, r.66

küçüklük *a.* 1. Küçük olma durumu.

k.+leri r.64

küçül- 1. Küçük duruma gelmek, daha küçük olmak; 2. *mec.* Onurunu zedeleyecek, şerefli bir insana yakışmayacak davranışta bulunmak.

k.-ür r.65, r.65

küçült- 1. Daha küçük duruma getirmek.

k.-mek c.196

küffar *a.* *Ar. kāfir'in çoğul şekli kuffār* 1. Kafirler.

k. c.177, c.206

küfür *a.* *Ar. küfr* "örtmek; inkâr etmek, inanmamak" 1. Sövme sözü, söverken kullanılan çirkin söz; 2. İslâm inanç esaslarına aykırı söz.

k. c.96, r.26

k.+e c.157

külâh *a. Far. kulâh* **1.** Askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş olan, genellikle tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği.

k.+ım c.195

külçe *a. 1.* Yığın, küme.

k.+siyim c.141

kümes *a. Yun. koumasi* **1.** Tavuk, hindi vb. evcil hayvanların barınması için yapılmış kapalı yer.

k. c.148, c.149

k.+in c.148

k.+te c.148

küstahlık *a. 1.* Küstahça davranış.

k. c.88

kütük *a. 1.* Kalın odun, kesilmiş ağaç gövdesi.

k.+ler c.112

kütüphane *a. Ar. kutub "kitaplar" ve Far. hâne "ev, yer" ile kütüb-hâne* **1.** Kitaplık.

k. c.200

L

laf *a. Far. laf* **1.** Bir düşünce anlatan kelime veya kelime dizisi, söz, lakırdı; **2.** Konuşma.

l. c.190, c.201,

l.+ı c.186

lakayt *sf. Ar. olumsuzluk eki lâ ve kayd ile lâ-ğayd* **1.** Kayıtsız, ilgisiz.

l. c.213

lakin *bağl. Ar. lākinne* **1.** Ama, ancak, fakat.

l. c.130, c.150, c.160, c.161, c.163, c.185, c.189, c.190, c.205, c.206

lalest

l. c.193

lamba *a. Yun. lampá* **1.** İçindeki petrol vb. maddenin yanması veya tellerin elektrik akımı ile akkor hâle gelmesi sùretiyle ışık veren aydınlatma aracı.

l.+m c.98

Langa *öz. a.*

l. c.216

l.+da c.215

latif *sf. Ar. luṭf- leṭāfet'ten laṭif* **1.** Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak; **2.** Maddeyle değil ruhla ilgili, gözle görülebilecek maddî bir varlığı olmayan.

l. c.181, c.204,

l.+in c.182, c.208

latife *a. Ar. laṭif'ten laṭife* **1.** Kalp hallerine âit ince ve hoş mânâ, kelimelerle açıkça anlatılamayan, ancak rumuzlu olarak ehline sezdirilen ince anlam.

l. c.201

Latin *öz. a. Fr. latin < Lat. latinus* **1.** Latin halklarının kullandığı harfler.

l.+i c.182

layık *sf. Ar. liyākat'tan lā'ik > lāyık* 1. Uygun, yaraşır, münâsip.

l. c.189

lazım *sf. ve a. Ar. luzūm'dan lāzim* 1. Gerekli, lüzumlu.

l. c.196, c.196

leb *a. Far. l.* Dudak.

l.+lerde c.189

l.+lere c.210

lebbeyk-zen *birl. sf. Ar. lebbeyk ve Far. zen "vuran" ile* 1. Lebbeyk diyen, evet deyip râzı olan.

l.-i c.181

lekesiz *sf. l. mec.* Şerefli, ahlâken kusursuz, temiz.

l. c.102

letafet *a. Ar. leṭāfet* 1. Hoşluk, güzellik, incelik.

l. c.194, c.211

levazım *a. Ar. lāzime'nin çoğul şekli levāzim* 1. Gerekli şeyler, yaşanan hayâtın gerektirdiği çeşitli eşyâ ve âletler.

l. c.183

levha *a. Ar. levḥa* 1. *mec.* Görünüş, manzara.

l.-i c.193

Leyla *öz. a.*

l. c.188, c.195, c.195

Leyli *öz. a.*

l. c.205

lezzet *a. Ar. lezzet* 1. Herhangi bir şeyden alınan zevk, haz, safâ.

l. c.191

lif *a. Ar. lif* 1. Tel.

l. c.181

lika *a. Ar. likā'* 1. Yüz, çehre.

l.-y1 c.211

lira *a. İt. lira "gümüş para birimi" < Fr. livre < Lat. libra* 1. Yüz kuruştan ibâret Türk para birimi.

l.+lar c.110

lise *a. Fr. lycée < Lat. lyceum < Yun. Lykeion "Atina'da bir bahçe ve Aristoteles'in burada kurduğu okul"* 1. Sekiz yıllık ilköğretimden sonra üç yıllık öğretim yapan ve gençleri üniversiteye veya hayâta hazırlayan okul.

l.+leri c.199

lütf *a. Ar. luṭf* 1. İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk; 2. Bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.

l. c.187, c.188

l.+una r.42

lüzum *a. Ar. luzûm* **1.** Gerekme, lâzım olma, gereklilik, gerek.

l. c.196

M

maada *edat. Ar. mā “şey” ve istisnâ edatı ‘adâ ile mā-‘adâ* **1.** –den başka, –den gayri.

m.+sına c.199

mabad *a. Ar. mā “şey” ve ba‘de > ba‘d “sonra” ile mā-ba‘d* **1.** Son, arka, devam.

m.+ini c.189

m.+li c.195

mabut *a. Ar. ‘ibâdet’ten ma‘bûd* **1. mec.** Bir insanın sâhip olmak isteğiyle uğruna maddî, mânevî her şeyini fedâ edecek kadar arzulayıp putlaştırdığı kimse veya nesne.

m.+ların r.64

macera *a. Ar. mā “şey” ve cerâ “vâki oldu” ile mā-cerâ “olup biten şey”* **1.** Yaşanan olaylar dizisi, baştan geçen, vukû bulan hal ve olay; **2.** Sonu belirsiz tehlikeli ve heyecanlı yaşayış, sergüzeşt, serüven; **3.** Sonu belirsiz tehlikeli ve heyecanlı yaşayış, sergüzeşt, serüven; **3.** Gelip geçici aşk ilişkisi.

m. c.168, c.169, c.169, c.96

m.+lara r.63

m.+lardı r.54

madem *bağl. Ar. mādām’dan mādem – mādem ki* **1.** Başına getirildiği cümleyi “değil mi ki, –diği için, –diğine göre” gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar.

m. c.187, c.88

mağaza *a. İt. magazin “ambar, depo” < Ar. meḥāzin “mahzenler, depolar”* **1.** İçinde ticâret amacıyla mal ve eşyâ satılan büyük dükkân.

m.+nın c.107

mağdur *sf. ve a. Ar. ġadr’dan mağdûr* **1.** Gadre uğramış, haksızlık ve zulüm görmüş, hakkını alamamış.

m.+umuzdur c.107

mağlup *sf. Ar. ġalebe “üstün gelmek”ten mağlûb* **1.** Yenik düşmüş, yenilmiş.

m. r.65

mağrip *a. Ar. ġurûb “güneş batmak”tan mağrib* **1.** Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp.

m. c.207

mah *a. Far. mâh > meh* **1.** Gökteki ay, kamer; **2. mec.** Ay gibi güzel, sevgili; **3. sf.** Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak.

m.+a c.211

m.+ın c.203

mahfi *sf. Ar. ḥafy “gizlemek”ten mahfi* **1.** Gizlenmiş, saklanmış, saklı, gizli.

m. c.195, c.195

mahluk *sf. Ar. ḥalk “yaratmak”tan mahlûk* **1.** Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş.

m.+tan c.140

mahmiye *a. Ar. mahmi “korunan”dan mahmiyye* **1.** Etrâfı surlarla çevrilerek düşmana karşı korunan büyük şehir.

m.-i c.183

mahru *a. Far. m̄h > meh “ay” ve rūy > rū “yüz” ile m̄h-rū > meh-rū* **1.** “Ay yüzlü” Yüzü ay gibi parlayan güzel.

m.+dur c.205

mahrum *sf. ve a. Ar. ħirmān “bir şeyden menetmek”ten mahrūm* **1.** İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz.

m. c.167

mahsus *sf. Ar. ħuṣūṣ “has, husûsî, özel olmak”tan mahṣūṣ* **1.** Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsileşmiş, has, özgü; **2.** Birisi için ayrılmış, birine tahsis edilmiş.

m. c.177, c.181, c.183, c.208

mahur *a. Far. m̄hūr* **1.** İnci bir seyir tâkip eden, çargâh makâmının rast perdesi üzerindeki şeddi olan en eski makamlardan biri.

m. c.182

mahzar *a. Ar. ħuzūr “hazır olmak, gelmek; hazır etmek”ten mahzār* **1.** Yüksek makam ve mevkide bulunan bir zâtın yanı, katı, önü, huzur yeri, pişgâh.

m.-i c.181

mahzun *sf. Ar. ħuzn “gamlı olmak”tan mahzūn* **1.** Üzüntülü, gamlı, kederli, hüzünlü.

m. c.97

makale *a. Ar. maḳāl’den maḳāle* **1.** Eskiden bir kitabın ayrıldığı bölümlerin her birine verilen isim.

m. c.189

makam *a. Ar. ḳiyām “ayakta durmak”tan maḳām* **1.** Durulacak yer, durak, mekân, mahal; **2.** Bir durakla bir güçlünün etrâfında onlara bağlı olarak kümelenen ve belli bir seyir gösteren seslerin genel durumu.

m. c.98

m.-i c.182, c.182, c.182, c.183

m.+ından c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.183, c.183, c.183

makamat *a. Ar. maḳām ve çoğul eki -āt ile maḳāmāt* **1.** Mûsikî makamları.

m.+a c.182

makar *a. Ar. ḳarār “durmak”tan maḳarr* **1.** Merkez, başşehir, pâyitaht.

m.-i c.181

maksat *a. Ar. ḳaşd “niyet etmek, yönelmek”ten maḳşad* **1.** İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gāye.

m.+ı c.182, c.192

m.+iyle c.183

maksut *sf. Ar. ḳaşd “yönelmek, niyet etmek”ten maḳşūd* **1.** Söylenilmek, belirtmek istenilen, kastedilen; **2. a.** İstenilen şey, amaç, gāye, maksat.

m. c.190

m.-i c.195

mal *a. Ar. māl* **1.** Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet.

m.+ımı r.12

- malik** *sf. ve a. Ar. melk “mâlik olmak”tan mâlik* **1.** Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.
m. c.183
- mal ol-** *Ar. māl + Türk. olmak* **1. mec.** (Bir fikir, ideoloji vb. toplum tarafından) Benimsenmek, (toplumun) malî hâline gelmek.
m.- c.126
- malum** *sf. ve a. Ar. ‘ilm “bilmek”ten ma‘lûm* **1.** Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).
m.-ı c.190
m.+un c.197
- malumat** *a. Ar. ma‘lûm ve çoğul eki -ât ile ma‘lûmât* **1.** Herkesçe bilinen, mâlûm şeyler; **2.** Bilgi.
m. c.195, c.195
- malumathı** *sf.* **1.** Bilgi sâhibi, çok şey bilen, bilgili.
m. c.199
- mâmûlün-bih** *bird. sf. Ar. ‘amel “işlemek, iş yapmak”tan ma‘mûl ve Ar. harf-i cer bi- ve tekil üçüncü şahıs zamiri hû ile bi-hi’den* **1.** Yürürlükte olan kânun vb.; **2.** Kendisiyle amel edilen, hükmü geçen.
m.+a c.183
- manalı** *sf.* **1.** Mânâsı olan; **2.** İnce, derin ve güzel bir mânâ taşıyan.
m. c.186, c.194, c.194, c.195
- manasız** *sf.* **1.** Mânâsı olmayan, bir anlam taşımayan, bir şey ifade etmeyen; **2. mec.** Yersiz, sebepsiz, boş.
m. c.142, c.93
m.+dır c.195
- manastır** *a. Yun. monastiri < monos “tek, yalnız”* **1.** Hıristiyanlık’ta farklı bir sınıf olarak kabul edilen ve belirli kurallara göre dış dünya ile ilgilerini kesmiş bir halde yaşayan râhip ve râhibelere mahsus binâ, keşişhâne, deyr, savmaa.
m.+ hanede c.181
- mandalin** *a. Port. mandarina – Fr. mandarine* **1.** Turunçgillerden, portakala benzeyen ağaç.
m. c.128
- manevîye** *sf. Ar. ma‘nâ’nın nispet eki -i almış şekli ma‘nevi* **1.** Mânevî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.
m.+m c.182
- mangal** *a. Ar. menkal “portatif soba”* **1.** Toprak, saç, bakır, pirinç vb.nden yapıp içinde kömür yakılarak veya yanmış ateş konularak oda ısıtma, yemek pişirme gibi işlerde kullanılan, ayaklı ve taşınabilir ısıtma aracı.
m. c.110
- mangır** *a.* **1.** Bir cins bakır para.
m.+a c.172
- mani** *a. Far. ma‘ni < Ar. ma‘nâ* **1.** Mânâ kelimesinin eski şiirlerde geçen şekli.
m.+de c.185
- manto** *a. Fr. manteau < Lat* **1.** Elbise üzerine giyilen, kalın kumaştan kadın giyeceği.

m.+sunu c.112

manzume *a. Ar. manzûm'dan manzûme* **1.** Vezinli, kâfiyeli eser, manzum parça.

m.+leri c.197

manzur *sf. Ar. nazâr "bakmak, bakış"tan manzûr* **1.** Bakılan, görülen, görülmüş.

m.+um c.210

mariz *sf. Ar. marâz "hastalık"tan marîz* **1.** Kusurlu, illetli.

m. c.152

Marmara *öz. a. 1.* Türkiye'nin kuzey batısında Marmara denizi çevresindeki bölgenin adı.

m. c.105

masal *a. Ar. mesel "ibret alınacak hikâye, örnek"ten* **1.** Kulaktan kulağa nakledilerek zamânımıza kadar gelen ve olağanüstü macerâlarla, kahramanlıklarla süslenmiş olan hayâlî hikâye; **2. teşmil.** Boş, uydurma, yalan söz.

m.+a c.175

m.+dan c.138

m.+ı c.158

m.+ları c.80

maske *a. Fr. masque [mask]* **1. mec.** Gerçeği görmeye, anlamaya engel olan, gerçeği gizleyen aldatıcı görünüş.

m.+si c.102

masum *sf. ve a. Ar. "işmet "günahsız olmak"tan ma'sûm* **1.** Temiz, saf, lekesiz.

m. c.190

matemli *sf. 1.* Mâtemi olan, yas tutan, yaşlı (kimse).

m. c.123

matlep *a. Ar. taleb "istemek"ten ma'tlep* **1.** İstenilen, talep edilen şey, istek, meram, matlûp.

m.+lere c.210

mavi *sf. Ar. mâ' "su" ve nispet eki -i ile mâ'i "su renginde olan"* **1.** Bu renkte olan.

m. c.125

mavna *a. Ar. ma'ûne > mavuna > mavna "erzak nakline mahsus gemi"* **1.** Limanlarda kıyı ile gemiler arasında yük taşımakta kullanılan büyük kayık, güvertesiz tekne.

m.+larla c.106

mayıs *a. Yun. máios < Lat. maius* **1.** [1 Mayıs'ta bayramı kutlanan Roma tanrıçası Maia'nın adından] Yılın nisan ve haziran ayları arasındaki 31 gün çeken beşinci ayı, ilkbahar aylarının üçüncüsü.

m. r.31, r.31

m.+ta r.31, r.32, r.32, r.32, r.32

mazi *a. Ar. muzi "geçmek"ten mâzi* **1.** (Zaman bakımından) Geçmiş, geride kalmış, yaşanıp bitmiş.

m. c.206

meal *a. Ar. me'âl* **1.** Anlam, kavram, mânâ, mefhum.

m.+i c.206

meclis *a. Ar. culūs “oturmak”tan meclis* **1.** Sohbet etmek, eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu.

m. c.126

mecmua *a. Ar. mecmū’dan mecmū’a* **1.** Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayın, dergi; **2.** İçinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap.

m.+larda c.199, c.200

Mecnun *öz. a.*

m. c.195, c.195, c.205

m.+da c.188

mecnun *sf. ve a. Ar. cenn – cinnet “aklı zâil olmak”tan mecnūn* **1.** Delirmiş, çıldırmış, aşk yüzünden akli başından gitmiş kimse [Leylâ ile Mecnun hikâyelerinin erkek kahramanı olan Kays’ın adı olarak edebiyâtımızda çok kullanılmıştır].

m.-ı c.212

m.+una c.204

medenileştiril- **1.** Medeni duruma getirilmek.

m.-mişidir c.195

medheyle- *Ar. medh + Türk. etmek, eylemek* **1.** Övmek.

m. c.193, c.196, c.196

medrese *a. Ar. ders “okumak”tan medrese* **1.** Ders okutulan, İslâm dîninin koyduğu esaslara uygun olarak eğitim öğretim yapılan yer, mektep.

m.+si c.181, c.182

m.-i c.177

mefkure *a. Ar. fikr “düşünmek”ten mefkûre* **1.** XX. yüzyıl başında Ziyâ Gökalp tarafından Fransızca idéal (ülkü) karşılığı teklif edilen kelime.

m.+ci c.139, c.171

meğer *bağl. Far. meger* **1.** “Oysa ki, halbuki” anlamıyla önceden farkına varılmayıp sonradan anlaşılan bir durumu bildirir, meğerse.

m. c.124, c.93, c.93, c.93, r.42

meharet *a. Ar. mehâret* **1.** Bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke.

m.+imizdir c.196

mehlîka *sf. ve a. Far. mâh > meh “ay” ve Ar. liqâ “yüz, çehre” ile meh-liqâ* **1.** Yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel kadın.

m.+yı c.204

Mehpare *öz. a.*

m. c.182, c.182, c.186, c.197, c.198, c.198

m.+nin c.199

m.+sidir c.186

mehtap *a. Far. mâh “ay” ve tâb “ışık, aydınlık” ile tâb-ı mâh’tan mâh-tâb > mehtâb* **1.** Ay ışığı, ay aydınlığı; **2.** Dolunay.

m.+a c.213, c.213, c.213

m.+ı c.113

mektep *a. Ar. ketb "yazmak"tan mekteb "yazacak yer, yazıhâne, büro" 1. Herhangi bir derecede öğrenim görececek olanların toplu olarak devam ettikleri öğretim kurumu, okul.*

m. c.199

m.+de c.190

m.+e c.189

m.+i c.179, c.179

m.+inde c.198, c.198, c.199, c.200

m.+indedir c.197, c.198, c.198

m.+te c.199

mektup *a. Ar. ketb "yazmak" tan mektüb 1. Başka yerde bulunan bir kimseye haber ulaştırmak, hal hatır sormak, istek bildirmek vb. bir maksatla elden yâhut posta aracılığı ile gönderilen yazılı kâğıt, nâme.*

m. r.58

m.+larında c.198

m.+u c.208, r.58

m.+un c.201, c.98

Melahat *öz. a.*

m. c.180, c.197

melankoli *a. Fr. mélancolie < Lat. < Yun. 1. Kara sevdâ, mâlihülyâ.*

m. r.13, r.14

melek *a. Ar. melek < İbrânîce. melāk "elçi, haberci" 1. mec. Güzel yüzlü, iyi huylu, mâsum kimse.*

m.+ler c.90

melek-i siyane *birl. sf. 1. Koruma meleği, koruyucu melek.*

m. c.197

melfuf *sf. ve a. Ar. leff "sarmak, zarf içine koymak"tan melfûf 1. Sarılmış, dürülmüş, bağlanmış, zarf içine konulmuş.*

m.+dur c.178, c.179

melhuz *sf. Ar. lihâz "düşünmek"ten melhûz 1. Olabileceği düşünülen, umulan, beklenen, ihtimal dâhilinde bulunan, muhtemel.*

m. c.178, c.199

m.+dur c.179

melul *sf. Ar. melâl "usanmak"tan melûl 1. Boynu bükük, üzgün, mahzun.*

m. c.206

memalik *a. Ar. memleket'in çoğul şekli memâlik 1. Memleketler, ülkeler.*

m.-i c.179

m.+ine c.217

memleket *a. Ar. mulk "mâlik olmak, hükmetmek"ten memleket 1. İl, şehir, kasaba, belde, yöre.*

m.+e c.214

memlu *sf. Ar. mel' "doldurmak"tan memlû' 1. Dolmuş, dolu.*

m.-yi c.193

memul *sf. Ar. emel “ummak, ümit etmek”ten me’mul* **1.** Umulan, beklenen, ümit edilen.

m. c.196, c.196

memur *a. Ar. emr “buyurmak, emretmek”ten me’mür “emredilen, emir altında olan kimse”* **1.** Devlet hizmetinde çalışan maaşlı kimse.

m.+u c.200

men *zm. 1.* Âzerî lehçesinde ve bâzı ağızlarda birinci tekil şahıs zamiri “ben” yerine kullanılır.

m. c.188

menba *a. Ar. nebe’ân “yerden su kaynamak”tan menba’* **1.** Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebde, menşe.

m.+ından c.124

menfaat *a. Ar. nef’ “faydalandırmak”tan menfa’at* **1.** Fayda, yarar, çıkar, kâr.

m.+siz c.94

merak *a. Ar. merākḳ “incelik, yumuşaklık”tan* **1.** Bir şeyin özünü, esâsını anlama, kavrama isteği, öğrenme arzusu.

m. c.181

merdiven *a. Far. nerd-bân > nerdubân’dan > nerduvân > merduvân > merdüven > merdiven* **1.** Yüksek bir yere çıkmaya yâhut yüksek bir yerden inmeye yarayan, seyyar veya sâbit pek çok çeşidi olan basamaklar dizisi.

m.+lerden c.113

merhametsiz *sf. 1.* Merhameti olmayan, katı yürekli, acımasız.

m. c.158

mermer *a. Yun. marmaro* **1.** Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya elverişli, billûrlaşmış bir çeşit kireç taşı.

m. c.128

mertebe *a. Ar. rutûb “bir yerde sâbit durmak”tan mertebe* **1.** Kademe, derece, basamak, sıra.

m. c.193

mesafe *a. Ar. mesāfe* **1.** Uzaklık, ara.

m. c.177

mesai *a. Ar. sa’y “çalışmak”tan mes’â “çalışma, meslek”in çoğul şekli mesâ’i* **1.** Çalışmalar, emekler, gayretler.

m.+mizin c.180

mesarif *a. Ar. maşraf’ın çoğul şekli meşârif* **1.** Harcanan, sarfedilen paralar, giderler, masraflar.

m.+i c.183

mesbuk *sf. Ar. sebḳ “öne geçmek, geride bırakmak”tan mesbūḳ* **1.** Daha önce geçmiş.

m.-ül c.178

mesele *a. Ar. su’âl “sormak”tan mes’ele “sorulan şey”* **1.** Bir ilim ve fende ilmî bir metotla çözümlenmesi gereken husus, problem.

m.+lerinde c.199

mesken *a. Ar. seken “ikāmet etmek, oturmak”tan mesken* **1.** Oturulan, ikāmet edilen yer, ev, konut, ikāmetgāh.

m.+im r.7, r.8, r.8, r.8, r.8

meslek *a. Ar. sulūk “yola veya bir yere girmek”ten meslek “yol”* **1.** Bir kimsenin geçimini sağlamak maksadıyla seçtiği sürekli iş veya iş dalı.

m.+e c.154

mesnevi *a. Ar. isnān “iki”den mesnevi “beyitleri ikişer ikişer kāfiyeli”* **1.** Her beyti kendi içinde kāfiyeli olan nazım şekli; **2.** Bu nazım şekliyle meydana getirilmiş eser.

m. c.201

mest *sf. ve a. Far.* **1.** İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuuru zayıflamış, kendinden geçmiş (kimse), sarhoş; **2. teşmil.** Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş, sarhoş olmuş (kimse).

m. c.187

m.-i c.181

mest *a. Ar. mesh “sıvazlamak”tan* **1.** [Halk ağzında *mes* şeklinde de söylenir] İncik kemiğinin üstüne kadar çıkan, kundura yâhut lastik içine giyilen, abdest alırken üzerine meshedilmesi dīnen câiz olan, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı.

m.+leri c.216

mestane *sf. ve zf. Far. mest “sarhoş” ve -āne ekiyle mestāne* **1.** Sarhoş olan bir kimseye yakışır tarzda, mest olup kendinden geçmişçesine, sarhoşçasına.

m. c.191

mesti *a. Far. mest “sarhoş” ve mastariyet eki -i ile mesti* **1.** Mest olma, sarhoşluk.

m.-i c.204

mesuliyet *a. Ar. mes’ül’den yapma mastar eki -iyyet ile mes’üliyyet* **1.** Mesul olma durumu, sorumluluk.

m.+i c.107

m.+imizden c.107

meşail *a. Ar. meş’al – meş’ale’nin çoğul şekli meşā’il* **1.** Meşaleler.

m.-i c.207

meşhur *sf. Ar. şuhret “bir şeyi ünlü kılmak, ilân etmek”ten meşhūr* **1.** Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.

m. c.195

meşruta *sf. Ar. meşrūt “şarta bağlı, şartlı”dan meşrūta* **1.** Meşrut kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

m. c.182

metelik *a. Fr. métallique < monnaie métallique “mâdenî para” < Yun.* **1.** Osmanlı Devleti’nin son devirlerinde (1828) tedâvüle çıkarılan ve değeri beş kuruştan başlayıp iki buçuk kuruş, bir kuruş, yirmi para ve nihâyet on para olan akçe.

m. c.192

mevhibe *a. Ar. mevhibe – mevhibet* **1.** Bağış, bahşiş, ihsan.

m.+dir c.207

mevsim *a. Ar. vesm “damgalamak, işâretlemek”ten mevsim “hayvanları damgalama zamânı”* **1.** Bir takvim yılının iklim şartları bakımından farklılıklar gösteren ve ilkbahar, yaz, sonbahar, kış diye adlandırılan dört bölümünden her biri.

m. r.22

mevzu *a. Ar. vaż‘ “koymak, bir şeyi bırakmak”tan mevzū‘* 1. Ele alınan, incelenen, üzerinde durulan mesele, konu.

m. c.200

mevzuat *a. Ar. mevzū‘ ve çoğul eki -āt ile mevzū‘āt* 1. Yürürlükte bulunan, geçerli olan yasalar, kararnameleler, yönetmelikler vb.

m.+ı c.139

mey *a. Far.* 1. Şarap, bāde; 2. *teşmil. tasavvuf.* İlahî aşk.

m. c.193, c.202, c.205

m.+dür c.181

m.-i c.187

mevdan *a. Ar. meydān* 1. Üzerinde binâ vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, sâha; 2. *teşmil.* (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir şeyin, bir husûsun ortaya döküldüğü, cereyan ettiği yer; 3. *mev.* İmkân, fırsat, uygun zaman [Bu anlam daha çok deyimlerde ortaya çıkar].

m. c.189, c.192

m.+a c.180

m.+larda c.126

m.+larını c.215

mevhane *a. Far. mey “şarap” ve hāne “ev, yer” ile mey-hāne* 1. İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer.

m.+de c.216

mevve *a. Far. mive‘den* 1. Bitkilerin, çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişip büyümesiyle meydana gelen ve tohumları taşıyan kısmı, yemiş.

m.+ler c.128

mezak *a. Ar. zevk “tatmak”tan mezāk* 1. Tat alma, lezzet duyma, tat, lezze.

m.+e c.206

mezar *a. Ar. ziyâret “ziyâret etmek”ten mezār “ziyâret edilen yer”* 1. Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.

m.+e c.157

mezkur *sf. Ar. zikr “hatırlamak, anmak; bildirmek”ten mezkūr* 1. Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan [Daha çok nesirde ve resmî yazışmalarda kullanılır]; 2. (Tasavvufî metinlerde) Dâima anılan, zikredilen (Allah).

m. c.181, c.182

m.+e c.182

m.+un c.182

mezkure *sf.* 1. Mezkūr kelimesinin kadını ifâde eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

m. c.181

mezun *sf. ve a. Ar. izn “izin vermek”ten me‘zūn* 1. Bir eğitim ve öğretim kurumunu, bir okulu bitirmiş, diploma almış (kimse).

m.+dur c.197, c.198

mı

m. c.159, c.165, c.185, c.189, c.204, c.205, c.215, c.215, c.99, c.99, r.12, r.36, r.40, r.59, r.59

m.+ydın r.52

mıncıklan- 1. Elle sıkılıp sıkılıp bırakılmak.

m.-maktan c.195

mısra *a. Ar. mişrâ* “*kapı kanadı; bir beytin yarısı*” **1.** Bir beyit, şiir veya manzûmenin satırlarından her biri, dize.

m. c.178, c.181, c.194

m.+m c.195

mızımız *sf. ve a. 1.* Her şeyde kusur arayan, bir işi en önemsiz ayrıntılarına kadar kurcalayıp can sıkan (kimse).

m. r.66

mızrak *a. Ar. zerķ* “*mızrak atmak*”tan *mizrāk* **1.** Ucunda sivri bir demir bulunan, uzun saplı eski bir savaş âleti, kargı.

m.+lar c.113

mi

m. c.122, c.141, c.142, c.142, c.159, c.185, c.203, c.204, c.204, c.204, c.212, r.35, r.35, r.35, r.35, r.35, r.35, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.44, r.44, r.59, r.64

m.+sin c.130

m.+ydın r.52, r.52

mieteyn *a. Ar. tesniye eki -eyn ile* **1.** İki yüz.

m. c.183

mihnet *a. Ar. miħnet* **1.** Sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat.

m.+ler r.34

mihnet-geh *tür. a. Far. yer bildiren -gāh ve kede > gede ile* **1.** Üzüntü ve sıkıntı çekilen yer, mihnet yeri.

m.-i c.186

mihnet-keş *bird. sf. ve a. Far. keş* “*çeken*” ile **1.** Mihnet çeken (kimse).

m.-i c.205

mihnet-zede *bird. sf. Far. zede* “*tutulmuş, uğramış*” ve *dide* “*görmüş*” ile **1.** Musibete uğramış, mihnet görmüş, sıkıntı çekmiş.

m.-i c.185

milel *a. Ar. millet’in çoğul şekli milel* **1.** Milletler, uluslar.

m.+de c.193

milliyet *a. Ar. milli* “*milletle ilgili*”den *yapma mastar eki -iyyet ile milliyet* **1.** Millî vasıf ve nitelikleri taşıma, millî olma durumu.

m. c.171

mim *a. Ar. mim* **1.** Arap alfabesinin yirmi dördüncü, Türkler’in İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi yedinci harfi ve bu harfin adı [Ebcad hesabında değeri 40’tır. (ⲙ) harfi, eski târihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra muharrem ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı].

m. c.191

minbad *zf.* **1.** Bundan böyle, bundan sonra.

m. c.183

mintan *a. Far. nim-ten* “yarım beden”den göçüşme ile *minten* > *mintan* **1.** Yakasız, uzun kollu bir çeşit erkek gömleği.

m.+ı c.115

mir *a. Far. mir* **1.** Baş, başkan, reis, âmir, emîr, bey.

m.-i c.189, c.190

mirrih *a. Ar. mirrih* **1.** Merih kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

m. c.187

mirza *a. Far. mir* “bey” ve *zāde* “doğmuş, oğul” ile *mir-zāde* > *mir-zā* **1.** “Beyzāde, bey oğlu” demek olan ve İranlılar ile Türk boyları içinde daha çok Timur sülâlesi tarafından kullanılan asâlet unvânı [İsimlerin sonunda “şehzāde”, başında ise “bey, ağa, efendi, beyefendi” vb. anlamlara gelir].

m. c.183

misal *a. Ar. misāl* **1.** Örnek, numûne; **2.** Benzer, gibi, mânend, nazir.

m. c.209

m.+i c.218

misil *a. Ar. misl* **1.** Eş, benzer, mânend.

m. c.187

misillü *takı.* **1.** Gibi, benzer, kabîlinden.

m. c.194

molla *a. Ar. mevlā* “efendi”den *mülā* > *molla* **1.** Müderrislikten daha üstün bir ilmiye rütbesinde, mevleviyet veya büyük kadılık pâyesinde bulunan kimse; **2.** Âlim, hoca.

m. c.179, c.180, c.182

m.+lara c.177

m.+ya c.178

Molier *öz. a.*

m. c.193

mor *a.* **1.** Kırmızıya çalan menekşe rengi, mâvi ile kırmızının karışmasından meydana gelen renk; **2. sf.** Bu renkte olan.

m. c.115, c.125, c.165, r.17

morar- **1.** Mor bir renk almak, mor olmak.

m.-an c.195

mu

m. c, c.203, c.204, c.88, c.88, r.40, r.51, r.52, r.52, r.52

muaf *sf. ve a. Ar. ‘afv* “affetmek, başışlamak”tan *mu‘āf* **1.** Farklı muâmeleyi gerektiren bir sebepten dolayı yükümlülük ve sorumluluğu kaldırılan, kendisine ayrıcalık tanınan (kimse), imtiyazlı.

m. c.182

muallim *a. Ar. ta'lim "öğretmek"ten mu'allim* 1. Öğreten, tâlim eden, öğretici, eğitici kimse; 2. Mesleği eğitim öğretim olan, eğitim ve öğretim kurumlarında ders veren, bilgi öğreten kimse, öğretmen, hoca, müderris.

m. c.153, c.153, c.153, c.153, c.179, c.179, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, c.200

m.+e c.154

m.+ler c.154

muamma *a. Ar. ta'miye "sözün anlamını gizlemek"ten mu'ammā* 1. Bilmece.

m. r.66

muayyen *sf. Ar. ta'yin "belirlenmek" ten mu'ayyen* 1. Belli, belirli.

m. r.63

muazzam *sf. Ar. ta'zim "ululamak, büyük kılmak"tan mu'azzam* 1. Sıradan olmayan, büyük bir değer ve önem taşıyan, çok önemli, pek mühim.

m. r.65

mucip *sf. Ar. icāb "gerekirmek"ten mūcib* 1. Sebep olan, gerektiren.

m.+iyle c.183

mufassal *sf. Ar. tafsil "açıklamak, bölümlere ayırmak"tan mufaşşal* 1. Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsilatlı.

m. c.195

muhabbet *a. Ar. ḥubb "sevmek" ten maḥabbet* 1. Dostluk, bağlılık; 2. Sohbet, yârenlik.

m.+idir c.166

m.+in c.92

m.+ini c.102

muhafaza *a. Ar. ḥifz "korumak, saklamak"tan muḥāfaza* 1. Saklama, olduğu gibi kalmasını sağlama, koruma, koruyup gözetme; korunma; 2. Yürürlükte kalmasını sağlama, terketmeme.

m. c.182

m.+sı c.177

muhalled *sf. Ar. taḥlid "ebedî kılmak"tan muḥalled* 1. Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî.

m. c.181

muharremü'l-haram: Câhiliyet devrinde savaşın yasaklandığı dört aydan ilki olan muharrem ayı.

m. c.182

muhavere *a. Ar. ḥavr'dan muḥāvere* 1. Karşılıklı konuşma, mükâleme.

m. c.195

muhayyel *sf. Ar. taḥyil "hayal etmek"ten muḥayyel* 1. Zihinde canlandırılan, hayal edilen, hayal ürünü olan.

m. c.113

muhit *sf. Ar. iḥāta "kuşatmak, etrâfını çevirmek"ten muḥiṭ* 1. Yöre, semt.

m.+in c.106

muhrik *sf. Ar. iḥrāk "yakmak"tan muḥriḳ* 1. *mec.* Gönül yakan, yürek sızlatan, dokunaklı.

m. c.183

muhteşem *sf. Ar. hişmet > haşmet > ihtişâm* “heybetli, görkemli olmak”tan muhteşem **1.** Saygı ve hayranlık uyandıran, gösterişli, görkemli, heybetli, ihtişamlı.

m. c.215

muin *a. Ar. i'âne* “yardım etmek”ten mu'in **1.** Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse; **2.** “Herkesin yardımcısı, herkese yardım eden” anlamında Allah için kullanılır.

m.+i c.99

m.+in c.208

mukadder *sf. Ar. taqdir* “hükmetmek, miktârını belirlemek”ten muqadder **1.** Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey).

m.+dir c.130

m.+in c.137

mukaddime *a. Ar. taqdim* “öne geçirmek”ten muqaddem > muqaddeme - muqaddime **1.** (Söz ve yazı için) Giriş, sunuş, başlangıç; **2.** Ön söz.

m. c.179, c.185

m.+miz c.182

mukim *sf. ve a. Ar. ikâmet* “bir yerde oturmak, durmak”tan mu'kim **1.** Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikâmet eden (kimse).

m. c.181, c.181

muktedir *sf. ve a. Ar. iktidâr* “gücü yetmek”ten mu'ktedir **1.** Bir işe gücü yeten, o işi yapacak veya yaptıracak güce, bilgi ve yeteneğe sâhip olan, güçlü, kudretli (kimse).

m.+dir c.194

mum *a. Far. mûm* **1.** Bal mumu, erimiş iç yağı, parafin, stearik asit gibi maddelerden daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığında faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak sûretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı, şem'.

m. c.132, r.12

mumaileyhim *zm. Ar. mûmâ* “işâret edilen” ve *Ar. ileyhim* “onlara” ile **1.** Adı geçenler, sözü edilenler.

m. c.181

muntazam *sf. Ar. intizâm* “dizilmek, düzgün olmak”tan muntazam **1.** Düzgün.

m. c.217

musiki *a. Ar. mûsiqi < Yun. mousike < Mousa* “sanat tanrıçası” **1. mec.** İnsan kulağını okşayan, kulağa hoş gelen âhenkli ses veya sesler dizisi.

m.+si c.167

Mustafa *öz. a.*

m. c.203, c.206

m.+cık c.208

mutavvel *sf. Ar. tatvil* “uzatmak”tan mu'tavvel **1.** Uzun uzadıya anlatılmış, uzun, mufassal.

m. c.208

muvaflak *sf. Ar. tevfiq* “uygun duruma getirmek, başarıya ulaştırmak”tan muvaflak **1.** Başarı kazanmış, başarmış, başarılı.

m. c.178

muvaḥḥik *sf. Ar. muvāḥḥikat* “uygun olmak”tan *muvāḥḥik* 1. Uygun, münâsip.

m.+dur c.177

m.+tır c.195

muzlim *sf. Ar. izlām* “karanlık olmak; karanlıkta bırakmak”tan *muzlim* 1. *mec.* Açıkça anlaşılmayan, sonu belli olmayan, gizli, şüpheli, meçhul.

m. c.213

muzmer *sf. ve a. Ar. izmār* “gizlemek, içte saklamak”tan *muzmer* 1. Gizlenmiş, saklanmış, dışarıya vurulmamış (şey).

m.+ini c.195

mü

m. c.190, c.204, r.40, r.44, r.51, r.59

mübhem *sf. Ar. ibhām* “açıklamamak, belli etmemek”ten *mubhem* 1. Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz.

m. c.177, c.179

mücrim *a. Ar. icrām* “cürüm işlemek”ten *mucrim* 1. Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse.

m. c.107

müdavim *sf. ve a. Ar. mudāvet* “devam etmek”ten *mudāvīm* 1. Bir işi devamlı yapan, aksatmadan, yılmadan sürekli çalışan (kimse).

m. c.195

müebbet *sf. Ar. te’bid* “ebedileştirmek”ten *mu’ebbed* 1. Sonsuz, ebedî, dâimî.

m. c.181

mükafat *a. Ar. kifā’* “ödül veya cezâ vermek”ten *mukāfe’et* > *mukāfāt* 1. Bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey.

m.+ı c.154

mükaleme *a. Ar. kelām* “söz, konuşma”dan *mukāleme* 1. Karşılıklı konuşma, söyleşme.

m. c.194

mükemmel *sf. Ar. tekmil* “tamamlamak, kemâle erdirmek”ten *mukemmel* 1. Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam.

m. c.200

m.+idir r.54

mümkün *sf. Ar. imkân* > *mumkin*’den *ses uyumu ile* 1. Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kâbil, muhtemel.

m. c.190

mümkün mertebe 1. Mümkün olduğu kadar, olabildiği nispette.

m. c.178

münasip *sf. Ar. munāsebet* “uyumak, benzeşmek, uygun gelmek”ten *munāsib* 1. Uygun, yerinde.

m. c.196

Münevver *öz. a.*

m. c.182, c.189, c.198

m.+de c.189

münir *sf. Ar. ināre “nurlandırmak, ışıklandırmak”tan munir 1.* Aydınlatan, ışık veren, ışıklı, parlak.

m. c.182, c.182, c.183, c.192, c.200

m.+e c.192

münkariz *sf. Ar. inķirāz “toptan ölmek, yok olmak”tan munķariż 1.* Adı sanı kalmamış, yıkılmış, yok olmuş, sona ermiş.

m. c.182

müptela *sf. ve a. Ar. ibtilā’ “denemek, bilgi almak”tan mubtelā 1.* Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün.

m.+dır c.205

müracaat *a. Ar. rucū’ “dönmek”ten murāca’at 1.* Bir istek için bir kimse veya makāma başvurma, başvuru; 2. Bilgi edinmek amacıyla bakma, inceleme, araştırma.

m. c.177, c.195, c.195, c.195

mürekkep *a. Ar. murekkeb “karıştırılmış, terkip edilmiş”ten 1.* Yazı yazmakta, desen çizmekte, baskı işlerinde kullanılan, çeşitli renk ve kıvamda sıvı hâlindeki birleşik; 2. *sf. ve a. kimya.* İki veya daha fazla maddenin karışmasından, birleşmesinden oluşan (madde), birleşik.

m. c.181

mürselin *a. Ar. irsāl “göndermek; salıvermek”ten mursel ve Ar. çoğul eki -in ile 1.* Peygamberler, mürseller.

m. c.194

mürşit *a. Ar. irşād “doğru yolu göstermek”ten murşid 1.* Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh.

m. c.170

mürüvvet *a. Ar. mer’ “erkek, adam”dan murū’et > muruvvet 1.* İyilik ve ihsanda bulunma, cömertlik, lutufkârlık.

m. c.194

mürüvvetmend *tür. sf. Ar. mer’ “erkek, adam”da murū’et > muruvvet ve Far. -mend ekiyle 1.* Mürüvvetli, mert, yiğit.

m.+an-ı c.183

müstahsene *sf. 1.* Müstahsen kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli.

m. c.183

müşarünileyh *zm. Ar. muşār “işâret edilen”in tenvinli şekli muşārün ve ileyh “ona” ile muşārün-ileyh 1.* Adı geçen, sözü edilen, anılan, işâret edilen kimse [Yazılı, sözlü ifâdelerde ve bilhassa resmî yazışmalarda makam ve mevkiye yüksek kimseler için kullanılırdı].

m. c.181

m.+in c.194

müşkil *sf. Ar. işkāl “güç olmak” müşkil’den ses uyumu ile 1.* Zor, güç, çetin; 2. *a.* Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele, zorluk, güçlük.

m. c.187

m.+i c.187, c.191

müştak *sf. Ar. iştiyāk “arzulamak, özlemek”ten müştāk 1.* Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen.

m.-ı c.193

müteal *sf. Ar. mute‘āli “çok yüce”den mute‘āl 1.* Çok yüce, ulu.

m.+e c.189

müteali *sf. Ar. te‘āli “yücelmek, yükselmek”ten mute‘āli 1.* Yükselen, yücelmiş.

m.+ine c.177

müteferrika *a. Ar. müteferrik’ten müteferrika 1.* Pâdişah, sadrâzam vb.nin hizmetinde bulunan ve verdikleri emirleri yerine ulaştıran görevli.

m. c.182

mütekarrib *sf. Ar. tekkarrub “yaklaşmak”tan mütekkarrib 1.* Yakın olan, yaklaşan, yakın.

m.-i c.205

mütemayil *sf. Ar. temāyul “eğilmek, meyletmek”ten mütemāyil 1.* İstekli, meyilli.

m. c.199

müthiş *sf. Ar. idhāş “dehşet vermek”ten müdhīş 1.* Ürküten, korkutan, dehşet veren, dehşetli; *2. zf.* Son derece, pek çok; *3.* Çok güzel, mükemmel, hârika.

m. c.197, c.198, c.199, c.199

müyesser *sf. Ar. teysir “kolaylaştırmak”tan müyesser 1.* Nasip olan.

m.+dir c.195

N

nadim *sf. ve a. Ar. nedāmet “pişman olmak”tan nādīm 1.* Pişman olan, nedāmet getiren (kimse).

n.+dir c.88

nafile *sf. Ar. nefl “karşılıksız vermek”ten nāfile “fazla olan şey” 1.* Boş, faydasız, işe yaramaz.

n. c.165

nağme *a. Ar. nağme 1.* Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.

n.-i c.203

n.+n c.145, c.145, c.145

Nahid *öz. a.*

n. c.96, c.182, c.187, c.195, c.197, c.210

n.+e c.168, c.198

n.+in c.198

nale *a. Far. nāle 1.* İnleme, inilti.

n. c.157

n.-i c.145

n.+ler c.152

nam *a. Far. nām 1.* İsim, ad.

n. c.181

name *a. Far. nāme 1.* Mektup.

n. c.203

n.+m c.208

namlu *a.* < *Yun. lamni* “bıçak ağzı” **1.** Tüfek, tabanca, bıçak, kılıç, kasatura vb. silâhların mermi atma veya kesme işini gören uzun demir kısmı.

n.+su c.81

napuhte *a.* *Far. nā-* ve *Far. puhten* “pişmek”ten *puhte* **1.** Pişmemiş, çiğ.

n.+ler c.182

narin *sf.* *Far. nārin* < *Moğ.* **1.** İnce yapısıyla insanda hoş bir etki uyandıran, ince, nâzik, zarif.

n. c.159

nasıl *sf.* *T. ne* ve *Ar. aşl* > *aşıl ile ne + aşıl’dan* **1. sf.** Bir kimse veya bir şey hakkında bilgi almak için kullanılan soru sıfatı; ne biçim, ne türlü, ne gibi; **2.** Bir şeyin niteliğini anlamak, bir işin meydana geliş biçimini, ne şekilde olduğunu belirtmek veya öğrenmek için kullanılır; **3.** Bir işin ne şekilde meydana geldiğini öğrenme amacı olmaksızın yapılan şey karşısındaki şaşkınlığı bildirir; **4.** Fiilin önüne gelerek anlatılan hareketin olmasına, yapılmasına imkân bulunmadığını anlatır; mümkün değil, imkân var mı; **5.** Hatır sorma sözü.

n. c.108, c.110, c.150, c.156, c.160, c.172, c.188, c.88, c.92, r.30, r.36, r.40, r.48, r.52,

n.+dır c.167

nasihat *a.* *Ar. naşihat* **1.** Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend.

n.+ı c.199

n.+imizle c.195

n.+ları c.198

n.+ler c.197, c.200

nazar *a.* *Ar. nazār* **1.** Bakış, bakma, göz atma; **2.** Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı.

n.-ı c.178, c.179, c.180

nazar-ı dikkat *a.* *Ar. nazār* “bakış” ve *dikḳat ile nazār-ı dikḳat* **1.** Dikkatli bakış.

c.205

nazım *sf.* *Ar. nazm – nizām* “şiiir yazmak; dizmek, tertiplemek”ten *nāzim* **1.** Düzenleyen, tanzim eden; **2. a.** Manzûme yazan kimse.

n.+ı c.177

n.-ı c.181, c.192

nazım *a.* *Ar. nazm* **1.** Vezinli, kâfiyeli söz dizisi.

n. c.177, c.181, c.182, c.194, c.195, c.206

n.+a c.180, c.185

n.+ım c.186

n.+ın c.178

n.+ında c.177

n.+ları c.177

nazire *a.* *Ar. nazir’dan nazire* **1.** Bir şâirin manzum eserine başka bir şâir tarafından aynı vezin ve kâfiye ile yazılan benzer manzûme.

n.+si c.157

nazlan- 1. Kendini ağıra satmak için edâlı bir tavır takınmak.

n.-ıyordu c.131

nazlı sf. 1. Kendini beğendirmek amacıyla işveli bir tavır takınan, edâlı, cilveli; **2.** İstenilen şeyi kolayca kabul etmeyen, kendini ağır satan, nazlanan.

n. c.126, c.126, r.18, r.20, r.24, r.52

ne zm. 1. Hangi şey; 2. (Şart kipiyle kullanıldığında) Bir şey, herhangi bir şey; 3. Bâzı cümlelerin sonunda, “Onu ne ilgilendiriyor, onu alâkadar etmez” anlamında kullanılır; 4. Hangi; 5. Bâzı kelimelerle kullanıldığında onların gereksizliğini ve yokluğunu bildirir; 6. Nasıl [Bu anlamda *bu* sıfatı ile kullanılır]; 7. Niçin; 8. Bâzı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnûniyet, beğenme, takdir vb. ifâde eder; 9. Şaşkınlık, hiddet vb. mânâlar ifâde eder.

n. c.102, c.102, c.107, c.109, c.109, c.111, c.120, c.120, c.124, c.131, c.132, c.132, c.136, c.139, c.139, c.140, c.142, c.142, c.142, c.149, c.155, c.156, c.156, c.165, c.167, c.167, c.169, c.169, c.170, c.172, c.172, c.173, c.185, c.188, c.188, c.188, c.192, c.202, c.210, c.211, c.211, c.212, c.215, c.215, c.215, c.216, c.82, c.88, c.88, c.93, c.93, c.95, c.95, c.95, c.95, c.96, c.96, c.96, c.96, c.98, r.14, r.14, r.14, r.14, r.16, r.16, r.20, r.34, r.42, r.42, r.54, r.57, r.57, r.65, r.65, r.66, r.66

n.+dir c.192

n.+ler c.184

n.+lerdi c.188

n.+yine c.137

nebi a. Ar. neb’ “haber vermek”ten nebi 1. Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber [Nebîler, kendilerine kitap indirilmemiş olan ve daha önceki şerîati tebliğ eden peygamberlerdir. Bu yönleriyle kitap sâhibi resullerden ayrılırlar]; **2.** Hz. Muhammed.

n. c.170, c.170, c.170, c.171, c.171

nebud sf. Far. olumsuzluk bildiren nâ- ve bûd “varlık” ile nâ-bûd > nebûd 1. Bulunmayan, mevcut olmayan, yok olan, yok.

n.+u c.188, c.191

nebze a. Ar. nebz̄ “az ve değersiz şey”den nebze 1. Az şey, az.

n. c.201

nedamet a. Ar. nedâmet 1. Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma, pişman olma, pişmanlık.

n. c.146

neden zf. 1. Ne sebepten, niçin; 2. Sebep.

n. c.99, r.44

nedense zf. 1. Bilinmeyen bir sebepten dolayı.

n.+se c.95

nedim a. Ar. nidâm “içki masasında birine arkadaş olmak”tan nedim 1. Sohbet arkadaşı, meclislerde birlikte bulunan, sohbet edilen kimse.

n.+i c.192

nefes a. Ar. nefes 1. Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk; **2. teşmil.** Soluk alıp veren canlı varlık.

n. c.140, c.148, c.148, c.198, c.98

n.+in r.24

n.+le c.136, c.171

nefes *a.* **1.** Alevî – Bektâşî inanç ve görüşünü, Hz. Ali sevgisini dile getiren ve dergâhlarda belli makamlara göre okunan, millî nazım şekilleri ve hece vezniyle, ender olarak da aruzla yazılmış manzûme.

n. c.135, c.170

n.+leri c.216

Nefi *öz. a.*

n. c.193

nehir *a. Ar. nehr* **1.** Akarsu, büyük ırmak.

n. c.98

n.+dim r.58

n.+idir c.115

n.+in c.120

nemli *sf.* **1.** Hafif ıslak, hafif yaş, rutûbetli.

n. c.128

nere *zm.* **1.** Hangi yer; **2.** (Vücut için) Hangi organ veya taraf; **3.** Nereye; **4.** *Nerede – Nerde* *zf.* Hangi yerde.

n.+de c.214, c.214

n.+desin c.99, c.99

n.+lere r.11

n.+ni r.34

nerede *zf.* **1.** Hemen hemen, az kaldı ki.

n.+deyse c.174

nesil *a. Ar. nesl* **1.** Aynı yıllarda yaşamış olan, yaklaşık aynı yaşta bulunan kişilerin bütünü, kuşak.

n. c.108

neşe *a. Ar. neşve* “çakırkeyf olmak”tan neş’e **1.** Gönülde duyulan ve dışa vuran ferahlık hâli, üzüntüsü olmamaktan ileri gelen ve kendini çeşitli şekillerde belli eden iç ferahlığı, sevinç, sürur.

n. r.16

neşeli *sf.* **1.** Neşesi hâminden belli olan, şen, keyifli.

n. c.202, c.215

neşve *a. Ar. neşve* **1.** Neşe, sevinç.

n.+den c.202

neşvet *a. Ar.* **1.** Keyif, neşe, sevin sarhoşluğu.

n. c.192, c.192, c.200

n.+de c.192

netice *a. Ar. netice* **1.** Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç.

n.+sini c.161

neticesiz *sf.* **1.** Sona ulaşmayan, bir sonuç vermeyen, sonuçsuz.

n. c.169

neticesizlik *a.* **1.** Sonuçsuz.

n.+ini c.88

nev *sf. Far.* **1.** Yeni; **2.** Son zamanlarda ortaya çıkmış.

n. c.188, c.202, c.204

neva *a. Far. nevāy > nevā* **1.** Nağme, âhenk, ses.

n.+dır c.203

n.+sında c.193

neva *a. Far. nevā “nağme, âhenk”ten* **1.** Mûsikîmizde uşşak dörtlüsüne rast beşlisi ilâvesiyle meydana gelen basit makam [Nevâ ile yapılan birçok birleşik makam vardır.

n. c.183

neveser *a. Far. nev “yeni” ve Ar. eser’den nev-eser* **1.** Mûsikîmizde İsmâil Dede Efendi tarafından nikriz beşlisine hicaz dörtlüsü ilâvesiyle yapılmış bir birleşik makam.

n.+den c.182

ney *a. Far. nāy > ney* **1.** Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz.

n. c.202

nısfıye *a. Ar. nişf “yarım” > nişfi’den nişfiyye* **1.** Mûsikîmizde nefesli bir saz, neyin küçüğü ve kısası.

n. c.203

nice *sf.* **1.** Çok, pek çok, birçok; **2.** *zf.* Nasıl.

n. c.106, c.165, c.184

niçin *zf.* **1.** Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan “neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?” anlamında soru zarfı.

n. c.101, c.109, c.159, c.164, c.164, c.164, c.187, c.82, r.38, r.38, r.40, r.47, r.47, r.48, r.48, r.48, r.48

nigah *a. Far. nigāh > nigeḥ* **1.** Bakış, bakma, nazar.

n. c.207

n.+ında c.204

nigar *a. Far. nigār “resim”den* **1.** Mûsikîmizde sûzidilârâ makâmıyla aynı olan altı asırlık birleşik makam.

n.-ı c.203

nihal *a. Far. nihāl* **1. teşmil.** Fidan gibi tâze ve düzgün vücutlu sevgili.

n.+i c.204

Nihal *öz. a.*

n. c.179, c.182, c.189, c.190, c.195, c.198

n.+e c.189

n.+i c.190, c.198

nihayet *a. Ar. nihāyet* **1.** Son; **2.** Sonunda, en sonunda.

n. c.92, c.102
n.+teki c.196, c.196

nihayetsiz *sf.* **1.** Sonsuz, bitmez tükenmez; **2.** Uçsuz bucaksız.

n. c.158
n.+dır c.197

nisyan *a. Ar. nisyān* **1.** Gaflet.

n. r.42

niyaz *a. Far. niyāz* **1.** Duâ, tazarru.

n.+dır c.206

noksan *a. Ar. nuḡṣān* **1.** Eksiklik, kusur; **2. sf. ve zf.** Eksik, kusurlu.

n.+ı c.179
n.+ından c.178

not *a. Fr. note < Lat.* **1.** Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı.

n.+ları c.194

numune *a. Far. numūne* **1.** Benzer.

n.+sidir c.199

nur *a. Ar. nūr* **1.** Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ; **2.** Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık; **3.** Cenâbıhakk'ın bütün mahlûkâtı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilâhî tecellîsi.

n. c.136, c.171, r.54
n.+la r.65
n.+um c.207
n.+uyla c.171
n.+uyle c.136

Nureddin *öz. a.*

n. c.148, c.200, c.200

nursuz *sf.* **1.** Yüzünde mânevî güzellik bulunmayan, kötü insan etkisi bırakan, sevimsiz.

n. c.217
n.+dur c.214

nuş *a. Far. nūşiden “içmek”ten nūş* **1.** İçme, içiş.

n. c.184, c.202

nükte *a. Ar. nukte* **1.** Söz, yazı, resim vb.nde ilk bakışta herkesin göremediği, ancak dikkat edilince çıkarılabilen ince mânâ.

n. c.192, c.196

nümayan *sf. Far. numūden “görünmek”ten numāyān* **1.** Görünen, meydana olan, ayan, âşikâr.

n. c.189

nüşa *a. Ar. nuşha* **1.** Bir yazıdan çıkarılan sûret, yazılı bir şeyin benzeri, eşi, tıpkısı.

n.+dır c.177

O

o zm. 1. Tekil üçüncü şahsı gösterir; 2. İşâret zamiri olarak yerini tuttuğu en uzaktaki kimse veya şeyi gösterir; 3. *sf.* En uzakta olan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir.

o. c.106, c.107, c.115, c.122, c.127, c.127, c.127, c.146, c.162, c.162, c.188, c.188, c.188, c.192, c.195, c.198, c.199, c.202, c.202, c.203, c.203, c.203, c.204, c.204, c.205, c.206, c.207, c.210, c.211, c.211, c.88, c.88, c.88, c.89, r.36, r.46

o.+na c.161, c.161, c.187, c.197, c.204, c.204, c.204, c.204, c.205, c.205, r.46, r.64, r.64

o.+nda r.46

o.+ndadır c.163

o.+ndaki c.190

o.+ndaki c.206

o.+ndan c.199

o.+nlar c.108, c.108, c.129, c.132, c.98

o.+nlara c.132, c.167

o.+nları c.108, c.110, c.172, c.195

o.+nların c.194, c.195

o.+nu c.107, c.110, c.116, c.125, c.154, c.169, c.187, c.194, c.195, c.197, c.88, c.88, c.92, r.30, r.65

o.+nun c.107, c.110, c.153, c.161, c.173, c.186, c.187, c.192, c.198, c.199, c.200, c.211

ocak a. 1. (Isınma, pişirme vb. işlerde kullanılmak üzere) Ateş yakılan yer.

o. c.141, c.91

oda a. 1. Bir binânın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışı olan bölümlerinden her biri.

o.+m c.99,

o.+mda c.131, c.216,

o.+mdan c.98,

o.+mı c.97,

of ünl. 1. Usanç, sıkıntı, bezginlik, ağrı, ızdırıp, şikâyet vb. duyguları anlatmak için kullanılır.

o. c.90

Oğuz öz. a.

o. c.190, c.199

okşa- 1. (Sevgisini, şefkatini belli etmek için) Elini bir şey üzerinde hafif hafif gezdirmek; 2. Üzerinde sever gibi gezinmek.

o. c.122,

o.-r c.130,

o.-yan c.124

oku- 1. Bir yazıda ne yazıldığını sâdece gözle veya aynı zamanda seslendirerek çözmek; 2. Bir yazıda anlatılmak istenen mânâyı anlamak, öğrenmek; 3. (Şarkı, türkü vb.ni) Sesli olarak nağme ile söylemek.

o.-rdum c.216,
o.-ruz c.192,
o.-yan c.100,
o.-yor c.189

okun- 1. (Şarkı, türkü vb.) Nağme ile söylenmek.

o.-a c.183

ol sf. ve zm. 1. Üçüncü tekil şahıs zamiri ve işaret sıfatı, “o”nun eski şekli.

o. c.182, c.187, c.210

o.+dur c.188

ol- 1. Meydana gelmek, vukū bulmak; 2. Gerçekleşmek, tahakkuk etmek; 3. Bulunmak, var olmak; 4. Yaşamak, hayat sürmek, bulunmak; **5.** Hazır duruma gelmek; 6. Uygun düşmek, yerinde olmak; 7. (Zaman bildiren kelimelerle) Geçmek, tamamlanmak; 8. (Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak; **9.** (Bir şeye) Sâhip olmak; **10.** (Hastalık bildiren kelimelerle) Yakalanmak, tutulmak, müptelâ olmak; **11.** (Sıfatlardan sonra geldiğinde) ... vasfını taşımak.

o. c.187, c.187, c.204, r.28

o.-a c.192

o.-acak c.111, c.187, c.191, c.193

o.-acakı r.59

o.-acakım c.197

o.-acakımı c.199

o.-an c.177, c.178, c.179, c.183, c.195, c.196, c.196, c.198, c.199, c.199, c.200, c.200

o.-anlar c.124

o.-arak c.195

o.-du c.131, c.131, c.131, c.159, c.161, c.161, c.172, c.188, c.197, c.204, c.208, c.80, c.80, c.80, r.46, r.46, r.46, r.57, r.57, r.57, r.58

o.-duk c.156

o.-dukda c.181, c.182

o.-duku c.182

o.-duku c.138, c.197

o.-dukum c.199

o.-dukun r.44

o.-dukundan c.195

o.-dukunu c.199, c.200

o.-dum r.38, r.44

o.-dun r.36, r.40

o.-madan c.177

o.-madı c.200, r.18

o.-madıkı c.195, c.195, c.195

o.-madıkımı c.200

o.-madıkından c.197
o.-mak c.122, c.122, c.130, c.197, c.198, c.81, r.65
o.-maka c.209
o.-makı c.199
o.-makla c.200
o.-maktan c.199
o.-man c.184
o.-masın c.147, c.205, c.89
o.-masına c.178
o.-mayanların c.102
o.-maz c.130, c.193, c.80, r.42
o.-muş c.115, c.188, c.198
o.-muşdur c.194
o.-muştı c.195, c.206
o.-muştuk c.198
o.-muştur c.194, c.200, c.81, c.81, c.81
o.-sa c.126, c.198
o.-sam c.100, c.175, r.65
o.-sun c.131, c.200, c.201, c.208, c.90
o.-un r.8
o.-una c.182
o.-up c.181, c.182, c.195, c.195
o.-ur c.102, c.162, c.163, c.186, c.210, c.210, c.210, c.210, c.210, r.14, r.59, r.59, r.59, r.59, r.59, r.59
o.-ur c.113
o.-urdu c.203, c.203, c.216, c.216
o.-urum c.190
o.-uyor c.124, c.124, c.173

olama- 1. Olma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

o.-dım c.198, c.95
o.-yacakım c.198
o.-yorum c.198
o.-z c.126, c.140

olun- 1. Olmak fiiline konu olmak; **2.** Etmek yardımcı fiiliyle yapılan birleşik fiilleri edilgen duruma getiren ve eskiden daha çok kullanılıp şimdi kullanılma alanı daralmış bulunan yardımcı fiil.

o.-a c.182, c.183, c.183
o.-a c.183
o.-arak c.182
o.-dukta c.195

- o.-duku c.183
- o.-madı c.178
- o.-maya c.183, c.196
- o.-muş c.183
- o.-muştur c.179
- o.-up c.182, c.183, c.183, c.183, c.183
- o.-ur c.182

omuz a. < *Yun. ômos* **1.** Vücutta boynun iki yanında kalan, kolların gövdeye bağlandığı kısım.

- o.+ları c.142
- o.+larından c.195

on a. **1.** Dokuzdan sonra, on birden önce gelen sayının adı; **2.** (Ay isimleriyle kullanıldığı zaman) Ayın onuncu günü.

- o. c.182, c.191, c.196
- o.+ıncı c.182

onulmaz sf. **1.** İyileşmez, şifâ bulmaz, şifâsız, onmaz.

- o. c.99

ora a. 1. O yer [*Orada, oradan, oranın, orası, oraya, orayı, oralara, oraları...* gibi çekimli halleriyle, işâret edilen veya kastedilen ilerideki ve uzaktaki bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir husûsu ifâde eder.

- o.+da c.129, c.215, c.216
- o.+daki c.194
- o.+ya c.89, c.89

Orhan öz. a.

- o. c.191, c.191, c.199

Orhan Şaik öz. a.

- o. c.183, c.195, c.196

orman a. 1. Ağaçlarla kaplı geniş alan, büyük kuru.

- o.+a r.12

orospu sf. ve a. Far. rûspi'den 1. Düşük ahlâklı kadın.

- o.+sudur c.125

otak a. 1. Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır.

- o.+a c.162

otur- **1.** Vücûdun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek.

- o.-muşlar c.108
- o.-up c.216
- o.-urdun r.48
- o.-urum r.22

otuz a. 1. Yirmi dokuzdan sonra, otuz birden önce gelen sayının adı.

- o. c.181

o.+a c.196

ova a. 1. Çevresindeki yüksek ve ârızalı topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arâzi.

o.+lar r.7

o.+larda c.158, c.218, r.24

oy- 1. (Sivri uçlu, sert veya keskin bir cisimle) Yontmak, kazmak veya delmek sûretiyle bir şey üzerinde çukur oluşturmak.

o.-acakım c.90

o.-ardı c.80

oyala- 1. Bir kimsenin dikkatini ve ilgisini başka bir şey üzerine çekerek onu meşgul etmek; 2. Vakit kazanmak için aldatmak, karşısındakine vakit kaybettirmek.

o.-r r.26

o.-sak r.16

oynaş 1. Birbiriyle oynamak.

o.-tı c.128

oyul- 1. Üzerinde oyuk meydana gelmek.

o.-du c.124

oyuncak a. 1. Çocukların oynayıp eğlenmelerine ve oyalanmalarına yarayan çeşitli nesnelere ve bu maksatla yapılmış âlet, bebek vb. şeyler.

o. c.133

Ö

öbür sf. 1. (Gün, hafta, ay vb. zaman bildiren kelimelerle) Bir sonraki.

ö. c.121

öğüt a. 1. Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, verilen fikir, nasihat.

ö. c.80

öksüz a. 1. Annesi veya hem annesi hem babası ölmüş çocuk; **2. sf. ve a. teşmil.** Kimsesiz, garip.

ö. c.158, c.158, c.160, c.161, c.163, c.89, c.90

öl- 1. Hayâtı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek; **2.** Yok olmak, mahvolmak, hayâtiyetini kaybetmek; **3.** Çok acı veya sıkıntı çekmek, acı, sıkıntı veya yorgunluktan bitkin duruma gelmek.

ö.-dükünü c.123

ö.-düm r.43

ö.-ecekler c.154

ö.-elim c.136, c.171

ö.-ür r.14

öldür- 1. Ölümüne sebep olmak.

ö.-müş c.116

ölgün sf. 1. Canlılığını kaybetmiş.

ö. c.119

ölü sf. 1. Hayâtı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan; **2.** Zayıf, sönük, güçsüz.

ö. c.141, r.14

ölüm *a.* 1. Bir canlıda hayâtî fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, mevt, irtihal, vefat; **2.** Ölme tarzı, ölme biçimi.

ö. c.110, c.124, c.96, r.29, r.65

ö.+ü c.114

ö.+ün c.115

ömür *a.* *Ar.* 'umr > 'ömr 1. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat.

ö. c.130, c.142

ö.+ü c.99

ö.+üm c.173

ö.+ümdeki r.56

ö.+ümün c.123, c.167, r.13

ö.+ümüz c.120

ö.+ün c.121

ön *a.* 1. Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön, görünen ileri taraf; **2.** Bir şeyin esas kabul edilen görünen yüzü; **3.** Bir yerin arka kabul edilen kısmına göre ileride bulunan tarafı, bir eksene göre ileride kalan yeri; **4.** Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer; **5.** Karşı, huzur.

ö.+e r.25

ö.+lerinde c.132

ö.+üme r.14

ö.+ünde c.136, c.136, c.169, c.170, c.171

ö.+üne c.127, r.24

ö.+ünüze c.166

önce *takı.* 1. İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın gerisinde kalan bir zamanda, evvel; **2.** İlk olarak, başlangıçta, evvelâ.

ö. c.148, c.160, c.168, c.186

öp- 1. Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek; **2.** Sevgi ifâdesi olarak dudaklarını (karşı cinsten) sevdiği kimsenin dudakları üzerine koymak.

ö.-ecek c.193

ö.-meke r.40

ö.-sün r.34

öpücük *a.* **1.** Kısa bir öpme, hafif bir öpüş.

ö. c.105

öpüş- **1.** Birbirini öpmek.

ö.-ecek c.150

ö.-en c.88

ördek *a.* **1.** Perde ayaklılardan, evcil ve yabânî cinsleri bulunan, kazdan küçük, paytak yürüyüştü su kuşu.

ö.+i c.149

örgü *a.* **1.** Örmek işi ve tarzı; **2.** Örölmüş saç bölüğü, belik.

ö. c.125

ö.+leri c.215

örnek a. 1. *sf.* Başkalarının kendisine benzemek isteyeceği niteliklere sâhip olan.

ö.+tim r.34

ört- 1. Kaplamak.

ö.-erken c.216

öt- 1. (Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak; 2. (Boru, düdük, kaval vb. şeyler) Ses çıkarmak.

ö.-er r.8

ö.-erim r.59

ö.-me c.218, c.218

ö.-tü c.148

ö.-üyor c.106, r.48

öteki zm. 1. Bahsedilenden, bilinenden başka, öbür, diğer.

ö. c.143

ötüş- 1. Hep birlikte ötmek, karşılıklı ötmek.

ö.-ürken c.114

öyle sf. 1. Ona benzer, onun gibi; 2. O kadar, o derece; 3. O şekilde, o biçimde, o tarzda.

ö. c.130, c.153, c.153, c.153, c.155, c.180, c.194, c.194, c.198, c.80, c.80, c.80, c.80, c.81

öz sf. 1. Gerçek, hakîkî, has; 2. Kan bağıyla bağlı olan, aralarında gerçek akrabâlık bağları bulunan.

ö. c.108, c.190

P

paçavra a. *Yun. patsavra* 1. Eski kumaş veya bez parçası, çaput; 2. Eski püskü, yırtık pırtık elbise.

p. c.142, c.87

pak sf. *Far. pāk.* 1. *mec.* Mübârek, kusursuz, günahsız.

p. c.136

para a. *Far. pāre* "parça, gümüş parçası"ndan 1. Alış verişte ödeme aracı olarak kullanılmak üzere devlet tarafından basılıp tedâvüle çıkarılan, üzerinde îtibârî değeri yazılı kâğıt veya mâden.

p. c.109, c.154, r.65

p.+ca c.215

parça a. *Far. pārçe* < *pār+çe* – *pāre+çe* 1. Bir bütünden ayrılmış kısım; 2. Bir bütün meydana getiren şeylerden her biri.

p. c.108

p.+larıdır c.98

parçala- 1. Parçalara ayırmak, parça parça etmek.

p. c.172

p.-dın c.152

p.-yıp c.115

parçalan- 1. Parçalara ayrılmak, parça parça olmak.

p.-dı c.116,

p.-ırdı c.80

pardesü a. *Fr. pardessus* 1. Elbise üstüne giyilen, manto ve paltodan ince üstlük, mevsimlik ince ve hafif palto.

p.+ye c.109

parla- 1. Kuvvetli ışık çıkarmak, ışık saçmak, ışıldamak; 2. Aldığı ışınları yansıtma; 3. Alev almak, tutuşup alevlenmek; 4. Açıkça görünmek, kendini göstermek, belirlemek.

p.-dı c.151

p.-dım c.168

p.-r c.162, c.163

p.-rdı c.129

p.-yan c.147

p.-yıp c.122, c.148

parmak a. 1. İnsanın ve bazı hayvanların el ve ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli uzantılardan her biri.

p.+ım c.81

p.+ının c.139

parmaklık a. 1. Dik ve aralıklı olarak sıralanmış tahta yahut demir çubuklardan yapılan bölme veya korkuluk.

p.+lara r.18

paslı *sf.* 1. Pas tutmuş, paslanmış.

p. c.113

paye a. *Far. pāye* 1. Rütbe, mertebe, derece.

p.+yi c.188

pe a. *Far. pā'dan* 1. Türkler'in İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar kullanmış oldukları alfabenin üçüncü harfi.

p. c.191

pek *zf.* 1. Çok, fazla, ziyâde.

p. c.111, c.122, c.172, c.191, c.215

pelaspere a. *Far. pelās “çul” ve pāre “parça” ile pelās-pāre* 1. Eski püskü, kaba saba dokunmuş, yırtık pırtık kumaş parçası, paçavra ve bunun gibi giyecek.

p.-i c.157

pembe a. *Far. penbe “pamuk”tan* 1. Açık al renk, açık kırmızı gülün rengi, kırmızıya biraz beyaz karıştırılmasıyla elde edilen renk; 2. *sf.* Bu renkte olan.

p. c.111, c.111, c.112, c.125

pencere a. *Far. pencer > pencere* 1. Binâ duvarlarında, taşların belli yerlerinde, hava ve ışığın içeriye girmesi ve içeridekilerin dışarıyı görmesi için bırakılan açıklık.

p.+den c.98

p.+me c.98

p.+nde r.59

pençe *a. Far. penc* “beş”ten *pence* > *pençe* **1. mec.** İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet.

p.+sinde c.141

perde *a. Far. perde* **1.** Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb.; **2. mec.** Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel, mâni.

p.+si c.194, c.195

p.+yle c.97

perişan *sf. Far. perişân* **1.** Dağınık, düzensiz, karmakarışık; **2. mec.** Acınacak durumda, zavallı, kederli, muztarip.

p. c.110, c.197

Pertev *öz. a.*

p. c.177, c.190, c.190, c.190, c.198, c.214

Pertev Naili *öz. a.*

p. c.177, c.178, c.179, c.181, c.182

pesend *a. Far. 1.* Beğenme, seçme, takdir.

p. c.209

pest *sf. Far. 1.* (Ses için) Yavaş ve alçak, pes; **2.** Aşağı, alçak.

p. c.187, c.192

peş *a. Far. pes* “arka, geri”den **1.** Arka, art.

p.+ime r.30

p.+inde c.93

peşrev *a. Far. piş* “ön” ve *rev* “giden” ile *piş-rev* **1.** Önden giden, öncü; **2.** Çoğunlukla fasılların başında çalınan dört hâneli saz eseri.

p. c.182, c.202

p.+ler c.151

peygamber *a. Far. peygām* “haber” ve *ber* “getiren” ile *peygām-ber* **1.** Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.

p. c.199

peyman *a. Far. peymāne* **1.** Şarap.

p.-i c.185

pınar *a. 1.* Yerden kaynarak çıkan su, kaynarca; **2.** Bu suyun çıktığı yer, göze, memba.

p. r.54

p.+lar r.18, r.46

pir *a. Far. pîr* **1.** Bir tarikatın kurucusu.

p.+e c.192

piş *a. Far. piş* **1.** Ön, ön taraf.

p.-i c.213

piyasa *a. İt. pias* > *piazza* “meydan, çarşı” < *Lat.* < *Yun.* **1.** Ticârî işlemlerin, alışverişlerin yürütüldüğü yer, bunların pazarı.

p.+sını c.107

pohpohla- 1. Birini yüzüne karşı ve gereğinden fazla övmek.

p.-yu c.180

polis a. *Fr. police < Lat. politia < Yun. politeia < polis “şehir”* 1. Kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlamakla görevli teşkîlât, kolluk, zâbıta.

p. c.111

post a. *Far. pūst’tan pōst* 1. *mec.* Makam.

p.+umuz c.201

p.+unu c.188

pota a. *Far. pūte’den* 1. *mec.* Çeşitli unsurları kaynaştırıp yeni bir terkip hâline getiren zemin.

p.+sıdır c.92

Potsdam öz. a.

p. c.181, c.183, c.217, c.217

p.+dan c.214

p.+ı c.214

pul a. 1. Eskiden kullanılan küçük mâdenî para, kuruşun kūsûrâtından biri.

p.+a c.217

punt a. *İt. punto* 1. “Bir işi yapmak için fırsat gözetleyip en uygun zamânı bulmak” anlamına gelen *Punduna getirmek – Pundunu bulmak* deyimlerinde geçer.

p.+una c.198

pür-ahenk birl. sf. 1. Ahenk dolu, çok ahenkli.

p. c.181, c.202

pür-ıstırap birl. sf. 1. İstırap dolu, çok ıstıraplı.

p.+ım c.183

pür-mana birl. sf. 1. Mana dolu, çok manalı.

p. c.181, c.194

pür-ümit birl. sf. 1. Ümit dolu, çok ümitli.

p. c.210

pür-velvele birl. sf. 1. Gürültü dolu, çok gürültülü.

p. c.181

R

rab a. *Ar. rabb* 1. Bütün mahlûkâtı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenâbıhak, Allah, Tanrı.

r.-i c.189

rabbike

r. c.194

rabbil-alem 1. Bütün âlemlerin sâhibi ve efendisi olan Allah.

r. c.194

rabbil-izzet 1. Gerçek yücelik sâhibi olan Allah.

r. c.194

raf *a. Far. ref > Ar. reff* 1. Dolap ve hücrelerin içini birkaç kısma ayıran, üzerlerine öteberi veya kitap koymaya mahsus yatay levhalardan her biri, aynı maksatla bir duvara veya köşeye yerleştirilen tahta vb. levha.

r.+ta c.87

rağbet *a. Ar. rağbet* 1. İstek, arzu, alâka, meyil, teveccüh.

r. c.201, c.201

rah *a. Far. rāh > reh* 1. Yol.

r.+ın c.203

rahat *a. Ar. rāhat* 1. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur; 2. Sıkıntı vermeyen, dinlendiren, yorgunluk ve tedirginlik vermeyen.

r. c.100, r.10, r.10, r.10, r.10, r.10, r.59, r.9, r.9

r.+ı c.216,

r.+tır c.101

rahat-ül ervah *a. Ar. rāhat ve ervāh “ruhlar” ile rāhatü’l-ervāh* 1. Mûsikîmizde bir birleşik makam.

r. c.182

rahibe *a. Ar. rāhib’in müennes şekli rāhibe* 1. Dünyâyı terkedip manastıra çekilmiş hıristiyan kadın, kadın râhip.

r. c.100

rahim *a. Ar. rahm* 1. Merhamet, acıma.

r. c.187

rakı *a. < Ar. ‘araki < ‘arağ “ter”* 1. Üzüm, erik, elma, hurma vb. şekeri bol meyvelerin mayalanmasından elde edilen, alkole anason karıştırılarak yapılan, kuvvetli sarhoşluk verici sert içki.

r. c.126, c.200, c.216

r.+yı c.126

rakip *a. Ar. rekābet “gözetmek, beklemek”ten rakib* 1. Aynı şeyi elde etmek isteyenlerden, aynı amaca varmak için uğraşanlardan her biri.

r.+i r.64

raks *a. Ar. rakş* 1. Genellikle mûsikî eşliğinde ayakta yapılan, çeşitli âhenkli hareketler dizisi, oyun, dans.

r.+a c.201

rast *a. Far. rāst* 1. Mûsikîmizde rast beşlisi ve rast dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen, rast (sol) perdesinde karar kılan en eski ve basit makamlardan biri.

r.+tan c.182

reçinesiz *sf. 1. Özünde reçine bulunmayan.*

r. c.87

reddet- *Ar. redd + T. etmek* 1. Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek.

r. c.201

reddeyle- *Ar. redd + T. eylemek* 1. Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek.

r. c.190

- reh** *a. Far. rāh > reh* **1.** Yol.
r.-i c.185
- rehavet** *a. Ar. rehāvet* **1.** Gevşeklik, kendini koyuverme, ağırlık, tembellik.
r.+in c.141
- rencide** *sf. Far. renciden “incitmek”ten rencide* **1.** İncinmiş, gönlü kırılmış.
r. c.184
- renk** *a. Far. reng* **1.** Cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum.
r.-i c.145
r.+i c.167, c.98
- renksiz** *sf. 1.* (Yüz, beniz ve dudak için) Soluk, solgun, kansız.
r. c.115
- resimsiz** *sf. 1.* İçinde resim bulunmayan.
r. c.200
- ret** *a. Ar. redd* **1.** Kabul etmeme, geri çevirme, geri döndürme.
r. c.156
- reviş** *a. Far. refen “girmek”ten reviş* **1.** Tâkip edilen hareket tarzı, tutum, üslûp, yol.
r.-i c.181
- riayet** *a. Ar. ri‘āyet* **1.** Saygı, sayma, îtibar; **2.** Uyma, itâat etme.
r. c.182, c.182
- risale** *a. Ar. risāle* **1.** Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür; **2.** Mektup.
r. c.182
r.+nin c.181
r.+sini c.181
- rivayet** *a. Ar. rivāyet* **1.** Halk arasında söylenen söz, söylenti.
r.+in c.203
- riyaziyye** *a. Ar. riyāziyyāt “matematik ile ilgili ilimler”in tekil şekli riyāziyye* **1.** Matematik.
r.+deki c.189
- rubai** *sf. Ar. rubā‘ “dörder” ve nispet eki -i ile rubā‘i* **1.** Kendine mahsus aruz vezni kalıpları ile yazılan, genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri, dünya görüşünü özlü bir şekilde anlatan dört mısralık nazım şekli, dübeyt.
r. c.182, c.183, c.184
r.+de c.182
r.-i c.181
- ruberah** *Far. 1.* Gitmeye hazır, yüzü yola doğru.
r.-i c.177
- ruh** *a. Ar. rūh* **1.** İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can; **2. mec.** Duygu, his; **3.** Yaratılış, karakter, tıynet.
r.-i c.183
r.+u c.199, c.204

r.+um c.80, r.66

r.+umun c.145, c.145, c.145, c.174, c.175

r.+umun c.174

ruhi *sf.* Ar. *rūh ve nispet eki -i ile rūhi* **1.** Rûhun tıp, psikoloji ve felsefeyi ilgilendiren hususlarına âit, ruhsal.

r. c.199

Ruh-i Bağdadi *öz. a.*

r.-i c.177

Rum *a.* Ar. *Rûm* < Yun. *romios* “Doğu Romalı” < Roma **1.** Yunan asıllı kimselere verilen isim.

r. c.207

Rus *a.* Fr. *russe* < *Russie* “Rusya” **1.** Rusya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse.

r. c.110

ruz *a.* Far. *rûz* **1.** Gün, gündüz.

r.+dan c.182

r.+ımız c.210

r.+um c.206

rüfeka *a.* Ar. *refîk*’in çoğul şekli *rufekâ*’ **1.** Refikler, arkadaşlar, dostlar.

r.+dan c.183

r.+ya c.183

Rüştem-i Zal *öz. a.*

r.+e c.189

rüya *a.* Ar. *ru’yâ* “görme, görüş” **1.** Uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş.

r. c.113

r.+larla c.138

rüzgar *a.* Far. *rûzgâr* “zaman, vakit”ten **1.** Yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel, båd; **2.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Kuvvetli etki, cereyan.

r. c.159, c.218, c.218, c.218, c.218, c.82, c.98, c.98, r.20, r.54, r.61, r.63, r.64, r.64, r.64, r.66, r.66, r.66, r.66

r.+a r.11

r.+da r.24

r.+dır r.64

r.+ı c.111, c.159

r.+lar r.18, r.32

r.+lara c.158

r.+larım r.7

r.+larla c.158

S

saadet *a.* Ar. *sa’âdet* **1.** Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.

s. r.54

saat *a. Ar. sâ'at* 1. Gece ile gündüzden meydana gelen bir günün yirmi dördte birine eşit olan altmış dakikalık zaman birimi; 2. Zamânı göstermeye yarayan âlet.

s. c.109

s.+i c.215

s.+lerce c.214

saba *a. Ar. şabā* 1. Mûsikîmizde çargâh perdesindeki zirgüleli hicaz dizisiyle sabâ dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen, dügâh (la) perdesinde karar kılan birleşik makam.

s.+dan c.183

sabah *a. Ar. şabāh* 1. Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri; 2. Sabah namazı ve sabah ezânı.

s. c.111, c.112, c.112, c.148, c.166, c.194, c.80

s.+ı r.12

s.+ın c.136

Sabahaddin *öz. a.*

s.+e c.199, c.199

s.+i c.191

Sabahaddin Ali *öz. a.*

s. c.177, c.178, c.181, c.194, c.200

sabır *a. Ar. şabr* 1. Her olanı Cenâbîhak'tan bilip hoşnut ve râzı olma, sızlanma ve îtirazdan vazgeçme, hâlimden şikâyet etmeme; 2. Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

s. c.188, c.209, c.209

sabit *şf. Ar. sebât – subût “durmak, devam etmek, yerleşmek”ten sâbit* 1. Yerinde duran, yer değiştirmeyen, durağan.

s. c.115

sabuh *a. Ar. şubh – şabāh “sabah vakti”den şabūh* 1. Sabahları içilen şarap.

s.+u c.204

saç *a. 1. Baş* kaplayan kıllar.

s. c.121

s.+ı c.121, c.158

s.+ım r.57

s.+ıma c.96

s.+ımla r.57

s.+ları c.128

s.+larım c.168, r.7

s.+larımı c.111

s.+ların r.24

s.+larında c.127, r.55

s.+larını c.125

s.+larnız c.166

saç- 1. (Bir şeyi) Ortalığa dağıtmak, etrâfa serpmek, dökmek; 2. *mec.* (Belli bir durumu veya görüşü) Etrâfına yaymak; 3. Yaymak, dağıtmak.

s.-an c.192

s.-arken c.110

s.-mıyor r.21

saçıl- 1. Ortalığa dağılmak, serpilmek.

s.-ır r.32

saçlı sf. 1. Saçı olan.

s. c.201, r.40

saçma a. 1. Bir değeri olmayan, yersiz, tutarsız, mantıksız söz.

s. c.199

sadakallahul azim 1. "Doğrusu yüce olan Allah'tadır, gerçek Allah'tadır" anlamları taşır.

s. c.194

sadece zf. 1. Yalnız, yalnızca, sâde.

s. c.137

sadef a. Ar. şadef 1. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde.

s.+dir c.186

Sadiye öz. a.

s. c.188, c.198

Sadiye-i Zerdi

s. c.182, c.183, c.188

saf sf. ve a. Ar. şafvet "duru, açık olmak"tan sāfi > sāf 1. İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis; 2. Kurnazlığa akli ermeyen, içinde fesatlık olmadığı için kolayca aldatılabilen (kimse), saftirik.

s. c.149, c.198

saffet a. Ar. şafvet 1. Maddî ve mânevî mânâda temizlik, arılık, saflık.

s.+iyle c.100

safiyyet a. Ar. şāfi > şāf'tan yapma mastar eki -iyyet ile şāfiyyet 1. Saflık.

s.-i c.190

saflık a. 1. Maddî veya mânevî anlamda saf ve temiz olma durumu, temizlik, arılık, sâfiyyet.

s. r.66

Safo öz. a.

s. c.128, c.128, c.128, c.129

s.+nun c.129

sağ sf. ve a. 1. Bu tarafta bulunan (yön).

s.+a c.109

sağır sf. ve a. 1. Yankı vermeyen.

s. r.12

- sağırlaş-** **1.** Kulağı duymamaya başlamak, işitmez olmak.
s.-inca r.63
- sahabet** *a. Ar. şahābet “arkadaşlık ve dostluk etmek” veya şāhib “mâlik olan”dan* **1.** Benimseyip koruma, kayırma sûretiyle sâhiplenme, sâhip çıkma.
s. c.182
- sahife** *a. Ar. şahîfe* **1.** Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri.
s. c.201
s.+de c.177, c.179
- sahil** *a. Ar. sâhil* **1.** Deniz, nehir veya göl kenarı, kıyı, yalı.
s. c.165
s.+e c.165
s.+i c.175
- sahip** *a. Ar. şāhib “mâlik olan” veya şohbet “birlikte bulunup arkadaş ve dost olmak”tan şāhib* **1.** Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.
s.-i c.206
s.+i c.206
- sahipsiz** *sf. 1.* Koruyucusuz, kimsesiz, hâmişiz.
s. c.132
- sahne** *a. Ar. şahn “düz yer”den* **1.** Oyun, konser vb. gösterilerde seyircilerin kolayca görebilecekleri şekilde zeminden yüksek yer.
s.+deki c.110
- sair** *sf. ve zm. Ar. se’er “artıp kalmak, artmak”tan sā’ir “artan, geriye kalan”* **1.** Başka, diğer, öteki, öbür.
s. c.183
- sakın** *ünl. 1.* Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü; **2.** Olacağından korkulan, şüphelenilen bir şey karşısında söylenir.
s. c.147, c.82, c.89, r.28
- sakın-** **1.** Uzak durmak, çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek.
r.44
- sakil** *sf. Ar. sıkal “ağır olmak”tan sakil* **1.** Güzel ve hoş olmayan, çirkin, kaba, yakışsız.
s.+inde c.185
- sakim** *sf. Ar. saḳāmet “hastalıklı olmak”tan sakim* **1.** Yanlış, hatâlı, bozuk, sakat.
s. c.181
- sakin** *sf. Ar. sukūn “hareketsiz olmak”tan sākin* **1.** Söz ve davranışlarıyla kimseyi rahatsız etmeyen, yumuşak huylu.
s. c.198
- sakinleş-** **1.** Durgun, hareketsiz, sessiz duruma gelmek; **2.** Huysuzluğu, öfke ve heyecânı yatışmak, teskin olmak.
s.-ti c.160
s.-tikimi r.54

sakla- 1. (Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak; 2. (Bir şeyi) Başkasına göstermemek için kapamak, örtmek veya bir yere, bir şeyin içine koymak, gizlemek.

s. r.55

s.-r c.96

s.-yor c.88

s.-yordum c.124

saldır- 1. (Bir kimse veya şeyin üzerine) Zarar vermek maksadıyla atılmak, hücum etmek.

s.-an c.80

salın- 1. Bir sağa, bir sola hafifçe meylederek naz ve edâ ile yürümek.

s.-ır r.48

sallan- 1. (Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak üzere) Aynı doğrultu üzerinde sürekli bir şekilde hareket etmek, gidip gelmek; 2. (Bir kimse) Yerinde dengeli şekilde duramayıp düşecek, devrilecek gibi olmak.

s.-arak c.111

s.-dıkı c.114

saman a. 1. Tahılların taneleri alındıktan sonra kalan saplari.

s. c.168

Samatya öz. a.

s.+da c.215

samimi sf. Ar. şamim ve nispet eki -i ile şamimi 1. Göntülden gelen, riyâsız, hakikî, hâlis, içten (davranış, duygu, söz vb.).

s. c.130

san- 1. Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak, öyle olabileceğini düşünmek, zannetmek; 2. Kesin olarak bilmediği bir şey hakkında tahmîne dayanarak hüküm vermek, zan ve kıyasla hükmetmek, tahmin etmek.

s.-dık c.156

s.-ırdı c.80

s.-ırım c.156

s.-ıyor c.136, c.171

s.-ma c.81

sanat a. Ar. şan'at 1. Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifâde etme husûsundaki yaratıcılık.

s. c.138

sancı a. 1. Organlarda batar veya saplanır gibi hissedilen şiddetli ağrı.

s.+lar r.14

sandal < Yun. sandálion 1. Kürekle yürütülen kısa, genişçe deniz teknesi.

s. c.113

santimantal sf. ve a. Fr. sentimental 1. Duygu yönü ağır basan, duygulu, hassas.

s. c.199

sapıl- 1. Gidilmekte olan yol veya yön değiştirilip başka yola veya yöne dönülmek.

s.-mayarak c.182

sapla- 1. (Bir şeyi bir yere) Kuvvetle batırmak, hızlı bir vuruşla sokmak.

s.-dıkı c.91

sar- 1. (Etrâfını) Kuşatmak, çevrelemek; 2. *meç.* Bir konuyu sâbit fikir hâline getirmek, saplantı denecek şekilde düşünmek; 3. Kolları ile kuşatmak, kucaklamak.

s. c.122

s.-alım c.108

s.-amadıkım r.18

s.-an r.63

s.-ar c.162, r.14

s.-ardı c.80

s.-arken c.169

s.-ıp c.80

s.-mayınız c.174

s.-miş c.110

s.-sın c.145

sarar- 1. Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek; 2. (Heyecan, korku, hastalık, açlık vb. sebeplerden yüzünün rengi) Solmak.

s.-ıp r.48

s.-ır c.163

s.-mıyor c.155

saray *a. Far. serây* 1. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli binâ.

s. c.159

s.+dan c.159

sarf *a. Ar. şarf* 1. Bir şeyi bir işte kullanma, o yolda harcama.

s. c.180

sarhoş *şf. ve a. Far. ser "baş" ve hōş "iyi, hoş" ile ser-hōş "başı hoş olan"* 1. Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse); 2. *a.* Bir şeyden kendini kaptıracak derecede mutluluk duyan kimse, mest.

s.+ların c.110

s.+tum r.18

sarhoşluk *a. 1.* Sarhoş olma durumu.

s.+a c.201

sarı *a.* 1. Altın rengi, kükürt rengi; 2. *şf.* Bu renkte olan; 3. (Yüz için) Solgun, soluk.

s. c.120, c.201, r.29

s.+dır c.98

sarıl- 1. Etrâfında yer alınmak, kuşatılmak, çevrenmek; 2. Kollarını dolamak, kucaklamak, sarmak; 3. *meç.* İstek ve hevesle yapmaya başlamak, önem verip benimsemek.

s. c.146

s.-dı r.30

s.-dım c.146, r.18

sarın- 1. (Sarı, kemer vb.ni) Üzerine dolamak, üzerine sarmak.

s.-arak c.109

sarih *sf. Ar. şarāḥat “açık, vâzih olmak”tan şariḥ* 1. Açık, belirgin, vâzih, âşikâr; 2. Şüphe ve tereddüde yer bırakmayan, apaçık.

s.-i c.181, c.181

sars- 1. Bulunduğu yerde şiddetle sallamak, ileri geri oynatmak.

s.-an c.110

s.-ıyor c.110

s.-tı c.161

sarsıl- 1. Sallanmak, şiddetle titremek; 2. Zayıf düşmek, gücünü kuvvetini kaybetmek.

s.-dı c.199

s.-ır c.102

s.-ıyor c.106

sat- 1. (Bir şeyi) Bir bedel karşılığında başkasına devretmek.

s.-arken c.217

s.-ıyor c.172

satır *a. Ar. saṭr* 1. Bir sayfa üzerine enine yazılan .veya dizilen kelimelerin meydana getirdiği yazı sıralarından her biri.

s. c.130

s.+lar c.195

s.+ları c.100

sav- 1. Yanından uzaklaştırmak, gitmesi gerektiğini hissettirmek, göndermek, yol vermek; 2. Geçirmek, atlatmak.

s.-ınca r.57

s.-miş c.165

savlet *a. Ar. şavlet* 1. Bütün gücüyle saldırma, şiddetli hücum, saldırı.

s. c.205

savt *a. Ar. şavt* 1. Eskiden mûsikîmizde bir form adı iken sonraları tekkelerde zikir sırasında okunan, güftesi dâima tekrarlanan birkaç cümleden ibâret besteli parçalar hakkında kullanılmıştır.

s.-ı c.182, c.183

savur- 1. (Rüzgâr) Önüne gelen bir şeyi havaya kaldırıp sağa sola uçurmak; 2. *mec.* Ağzına geldiği gibi söyleyivermek.

s.-du c.80

s.-ulan r.24

say *a. Ar. sa'y* 1. Çalışma, çalışıp çabalama, emek sarfetme, ceht.

s. c.178

s.+imizin c.178

sayha *a. Ar. şayḥa* 1. Yüksek sesle bağırma, haykırmak, çığlık, nâra.

s.-i c.191

saz *a. Far. sâz* 1. Her çeşit mûsikî âletine verilen isim, çalgı.

s.+ını c.218

s.+ıyla c.202

s.+lar c.202, c.203

sebeb *a. Ar. sebeb "ip; yol, çâre"* 1. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse, neden, bâis, âmil; 2. Bir şeyin yapılmasını gerektiren şey, gerekçe; 3. Aruz vezninde iki harften meydana gelen bölüm.

s.-i c.182

s.+i c.179, c.205

s.+le c.209

sebepsiz *sf.* 1. Sebebi olmayan, belli bir sebebe dayanmayan.

s. r.13

sebu *a. Far. sebû* 1. Şarap kabı, şarap testisi.

s.+dur c.205

seciyesiz *sf.* 1. Karakteri güven vermeyen, güvenilmez, karakersiz (kimse).

s. c.95

sed *a. Ar. sedd* 1. *mec.* Önleyici sebep, engel, mâni, hâil.

s.+i c.211

sedef *a. Ar. şadef* 1. Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuklarının iç tarafında teşekkül eden ve süslemelerde, süs eşyalarında kullanılan beyaz menevişli, çok sert, parlak madde.

s.+inde c.155

sedir *a. Ar. şadr "oturulacak en iyi yer"den* 1. Minder ve yastıklarla döşenmiş kerevet, divan.

s. c.161

sefalet *a. Ar. sefâlet* 1. Hakirlik, perîşanlık, sefillik.

s. c.157

s.+in c.154

sefil *sf.ve a. Ar. sefâlet "alçalmak"tan sefil* 1. Sefâlet içinde olan, yoksul, fakir, perîşan (kimse).

s. c.106, c.106

sekiz *a.* 1. Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.

s. c.181

sel *a. Far. sil < Ar. seyl* 1. Sürekli yağmur, karların süratle erimesi, akarsuların taşması vb. sebeplerle meydana gelen ve önüne geleni alıp götürecektir şiddette akan su, su taşkını, taşkın, seylâb; 2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Kütle hâlinde hareket eden, kontrol edilmesi veya durdurulması güç kalabalık.

s. c.120, c.202, c.218, r.59

s.+dir r.66

s.+inden c.156

s.+isin r.40

s.+iydi r.59

s.+ler c.139

selam *a. Ar. selām* 1. Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selâmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yahut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma; 2. Bir askerın üstlerine ve törenlerde bayrak, sancak, askerî birlik vb.ne saygısını göstermek üzere, şekli yönetmeliklerce belirlenmiş olduğu üzere belli bir biçimdeki duruş ve hareketi; 3. “Her türlü ayıp ve noksandan uzak bulunan, kullarını huzur ve selâmete erıştiren” anlamlarında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dir.

s. r.52

s.+dır c.208

s.+ı c. c.208

s.+ün c.194

sema *a. Ar. semā’ “ışitme; kulağa hoş gelen ses, mûsikî”den* 1. Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilâhîler eşliğinde tennûre denen bir kıyâfet giyerek belli bir usûle göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleri ve bu sûretle icrâ ettikleri âyin.

s. c.194

semâi *a. Ar. semâ’ “mûsikî, tegannî” ve nispet eki -i ile semâ’i* 1. Mûsikîmizde üç zamanlı, üç vuruşlu ve donanımdan sonra 3 / 4 şeklinde gösterilip yazılan basit usûl; 2. Bu usûlle veya aksak semâî ve yürük semâî usûlleriyle bestelenmiş eser formu.

s. c.183, c.183

s.+ler c.151

semt *a. Ar. 1. (Şehirlerde) Birkaç mahalleyi içine alan bölüm, bölge.*

s.-i c.203

s.+inden r.20

sen *zm. 1. Tekil ikinci şahsı gösterir.*

s. c.100, c.136, c.137, c.146, c.152, c.159, c.171, c.180, c.185, c.186, c.197, c.201, c.203, c.209, c.209, c.209, c.218, c.82, c.82, c.98, c.99, r.23, r.34, r.40, r.48

s.+de c.194, c.201, c.82, r.44

s.+deki r.35

s.+den c.172, c.201, c.99, c.99, c.99, r.43, r.44, r.44, r.50, r.54

s.+e c.102, c.142, c.185, c.185, c.186, c.186, c.81, c.88, c.98, r.10, r.19, r.19, r.24, r.24, r.34, r.34, r.34, r.38, r.42, r.49, r.49, r.50, r.50, r.50, r.50, r.54, r.59, r.64, r.66, r.66, r.66

s.+i c.102, c.136, c.165, c.171, c.173, c.186, c.209, c.209, c.209, c.209, c.213, c.213, c.213, c.81, c.97, r.20, r.26, r.30, r.35, r.37, r.38, r.38, r.38, r.38, r.41, r.41, r.42, r.42, r.42, r.42, r.47, r.66

s.+in c.100, c.101, c.124, c.145, c.172, c.180, c.185, c.197, c.200, c.208, c.213, c.81, c.81, c.81, c.88, c.88, c.98, r.20, r.33, r.44, r.54, r.54, r.59, r.66, r.66, r.66, r.66

s.+inkine r.50

s.+sin c.173, c.173, c.173, c.99, c.99, r.24

sene *a. Ar. sene* 1. Yıl, sâl.

s. c.131, c.182, c.198

s.+ler c.81, r.49

s.+lerce c.87

s.+lerden r.64

senet *a. Ar. sened* **1.** Yalnız İslâm dînine mahsus olan rivâyet sisteminde bir hadis metninin doğruluğunun belgesi sayılan ve hadîsi en son nakledenden başlayarak Hz. Muhammed'e kadar ulaşan isimler zinciri.

s.+ül c.183

sensiz *zf.* **1.** Sen olmaksızın.

s. r.38

ser- **1.** (Bir şeyi başka bir şeyin) Etkisi altında kalacak şekilde yaymak, asmak; **2.** Açarak yaymak.

s.-di c.116, c.188

ser *a. Far.* **1.** Baş, başlangıç.

s.-i c.183

serap *a. Far. – Ar. serâb* **1. mec.** Peşinden koşulan, fakat gerçekleşmesi mümkün olmayan şey, hayal, hülyâ.

s.+miş c.93

serbest *sf. Far. ser “baş” ve best “bağlı”dan ser-best “başı bağlı”* **1.** Herhangi bir kısıtlamaya, şarta ve zorlamaya bağlı olmadan davranabilen, istediği gibi karar verip istediği gibi hareket edebilen.

s. r.20

serenat *a. Fr. sérénade < İt. < Lat.* **1.** Gece açık havada aşk ifâdesi olarak sevilen kadının balkon veya penceresinin altında gitar, mandolin, lavta vb. çalgılar eşliğinde söylenen duygusal nitelikli mûsikî parçası; **2.** Avrupa'da saraylarda moda hâline gelen, operadan kısa, müzikli sahne eseri.

s.+ı c.87

s.+lar c.87

seril- **1.** Yayılmak, döşenmek.

s.-ir r.14

s.-iyor c.115

serin *sf. ve a. < Moğ. serigün* **1.** Soğuğa yakın, soğukça (hava); **2.** Hoşa gidecek, ferahlık verecek derecede, hafifçe soğuk (şey).

s. r.10, r.10, r.66

s.+dim r.34

s.+dir c.101

serinlik *a.* **1.** Havanın serin olması durumu.

s.+likinde r.66

serlevha *a. Far. ser “baş” ve Ar. levha ile ser-levha* **1.** El yazması kitapların ilk sayfalarına yapılan süslü başlık.

s.-i c.182

sername *a. Far. ser “baş” ve nâme “yazılı şey” ile ser-nâme* **1.** Yazı, mektup, tezkere vb.nin başlığı, başlık.

s.-i c.183

serp- **1.** (Sağa sola, öteye beriye dağılacak şekilde) Saçmak, atmak, dökmek.

s.-tiki c.135

s.-tikin c.170

serpil- 1. Sağa sola dağılacak şekilde saçılmak, yayılmak.

s.-irken c.98

sersem *sf. ve a. Far. sersām* 1. Zihnini toplayamaz, bildiğini hatırlayamaz durumda olan, kafası karışık (kimse), şaşkın.

s. c.142, r.10

serseri *sf. ve a. Far. serseri* 1. Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başboş, âvâre (kimse); 2. Edep ve terbiyesi noksan, davranışları uygun olmayan, külhanbeyi tipli (kimse), hayta.

s. c.102, c.111, c.115

s.+nin c.215

s.+nin c.114

sert *sf. Far. serd* "soğuk; şiddetli"den 1. Zorlukla kırılabilen, kesilmesi, çizilmesi, işlenmesi güç olan, katı. 2. Sinirli, öfkeli, hiddetli.

s. c.175, c.199

servi *a. Far. serv*'den *ses* türemesiyle *servi*; *r - l* değişikliğiyle *selvi* 1. Servigillerden, kışın koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, daha çok mezarlıklara dikilen uzun ömürlü, güzel kokulu, kozalaklı, ince uzun ağaç.

s. r.9, r.9

ses *a.* 1. Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim; 2. Akciğerlerden gelen havanın etkisiyle ses çıkarma organlarında meydana gelen, kulağın duyabileceği titreşim, savt; 3. Bir mûsikî parçasını seslendirebilecek nitelikteki güzel ve etkileyici ses.

s. c.140, c.140, c.151, c.87

s.+i c.131, c.161

s.+im r.36

s.+ine c.109, c.155

s.+ini c.161, r.39, r.48

s.+iyle c.159

s.+le c.106, c.160, c.162

s.+ler r.26, r.30

s.+leri c.80, r.66

s.+tir c.167

seslen- 1. (Karşısındakine duyurmak, bir şey söylemek veya cevap vermek için) Sesini çıkarmak.

s.-ir r.32

sessiz *sf.* 1. Sesi olmayan, ses çıkarmayan; 2. Ses çıkarmadan yapılan, gürültüsüz patırtısız; 3. Ağırbaşlı, uysal, sâkin (kimse).

s. c.99, c.99

sessizce *zf.* 1. Sessiz bir biçimde, sessiz olarak, sessizcesine.

s.+ce c.92

set *a. Ar. sedd* 1. *mec.* Önleyici sebep, engel, mâni, hâil.

s. c.202

sev- 1. (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek; 2. Âşık olmak, gönül vermek; 3. (Bir şey birinin) Çok hoşuna gitmek, (onu) beğenmek, (ondan) hoşlanmak; 4. Okşamak.

s.-dikile r.57

s.-dikim r.38

s.-dikimi c.169

s.-dikini c.191

s.-diklerim r.59

s.-dim r.56

s.-en r.54, r.54

s.-ermişim r.42

s.-ince r.57

s.-ip r.56, r.56

s.-iyorum c.169

s.-medikini r.50

s.-melidir r.57

s.-mesen c.82

s.-mesi r.57

s.-sen c.82

sevap *a. Ar. sevāb* 1. İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat; 2. Böyle bir mükâfat kazandıracak hayırlı iş ve davranış.

s. c.186

sevda *a. Ar. esved "kara"nın müennes şekli sevdā'* 1. Kuvvetli sevgi, aşk, muhabbet; 2. Aşırı istek, tutku, arzu, heves.

s. c.147, c.156, c.189, c.203

s.+lar r.22

s.+mı r.8

s.+mızı r.37

sevdasız *sf.* 1. Sevdaya tutulmamış, sevdası olmayan.

s. c.130, c.130

sevdazede *birl. sf. ve a. Ar. esved "kara"nın müennes şekli sevdā' ve Far. zede "vurmuş" ile* 1. Sevdâya düşmüş, âşık, sevdâlı (kimse).

s. c.204

sevgi *a.* 1. İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedâkârlıkları göze aldracak kadar güçlü olabilen duygu, sevme duygusu, muhabbet.

s.+ler r.32

s.+sini c.94

sevgili *sf.* 1. Sevgi duyulan, kendisine sevgi beslenen; 2. Âşık olunan kadın veya erkek, yâr.

s. c.131, c.199, r.14, r.14

s.+m c.81, c.82, c.87, c.88, c.88, c.88, r.50, r.54, r.55

s.+msin c.82

sevimli *sf.* **1.** Göze, gönüle hoş gelen, hoş giden, sevgi uyandıran özelliklere sâhip, cana yakın, şirin.

s. c.199

sevin- **1.** Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak.

s.-sin r.24

sevinç *a.* **1.** Beklenen veya hoş giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk, memnûniyet; **2.** İçte duyulan hoşnutluğun dışı vuran belirtisi, sevinme hâli, neşe, coşku.

s.+e r.57

s.+im c.160

s.+in r.38

s.+le c.162

s.+ler r.64,

s.+ten c.167

sevindir- **1.** (Birinin) Sevinmesine sebep olmak, sevinmesini sağlamak, memnun ve hoşnut etmek.

s.-ir c.130

seviş- **1.** Birbirini sevmek, birbirine sevgi duymak.

s.-en r.55

s.-meyerek c.130

seyir *a. Ar. seyr* **1.** Bir şeyi zevk alarak gözle tâkip etme, bakma, izleme, temâşâ.

s.+ine r.39

seyl *a. Ar. 1.* Sel kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli.

s.-i c.211

seyran *a. Ar. seyr'den seyrân* **1.** Gezip dolaşma, gezme, gezinti.

s.+a r.40

seyret- *Ar. seyr + T. etmek, eylemek* **1.** (Bir şeyi eğlenmek veya öğrenmek maksadıyla) Gözle tâkip etmek, izlemek.

s.- c.92

seyyare *a. Ar. seyyâr'dan seyyâre* **1.** Gezegen.

s.+den r.64

sez- **1.** Anlamak, kavramak, idrak etmek.

s.-en r.65

sıcak *sf.* **1.** Isısı yakmayacak derecede olan; **2. mec.** Sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça.

s. c.216, c.81, r.12

sıfat *a. Ar. vaşf "nitelemek"ten şifat* **1.** Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf.

s. c.187

s.+tır c.196, c.196

sığ sf. 1. mec. (Fikir, düşünce vb. için) Yüzeyde kalan, derine inmeyen, sathî.

s. r.34

sığ- 1. (Bir şey) Bütünüyle diğer bir şeyin içine girebilmek, o şey tarafından istîrap edilmek;
2. (Bir husus) Bir şeyin sınırları içine girebilmek.

s.-mayan r.11

s.-maz c.189

sığın- 1. Tehlikeden korunmak için emin ve güvenilir bir yere sokulmak; **2. mec.** Güvenmek.

s. c.194

s.-acak c.101

s.-ıyorum r.66

sık- 1. Çevresine sarılarak veya bir şey sararak sımsıkı kavramak, üzerine basınç uygulamak; **2. mec.** Baskı altına alıp bunaltmak.

s.-ıyor c.172

s.-tı c.114

sıkı 1. Kuvvetle sıkılmış veya sarılmış.

s. r.30

s.+ca c.125

sıkıl- 1. İçine sıkıntı gelmek, yüreği daralmak, üzülüp keyfi kaçmak.

s.-makı c.216

sınıf a. Ar. şinf 1. Okul, fakülte, dershâne vb. yerlerde okuyan öğrencilerin öğrenim seviyelerine göre ayrıldıkları bölümlerden her biri.

s.+ında c.200

sıra a. 1. Birbiri ardınca veya yan yana düz ve doğru bir şekilde dizilmiş kimselerin veya şeylerin tamâmı, dizi, saf.

s.+yla c.108

sırt- 1. Dişlerini göstererek tatsız bir şekilde yalandan gülmek.

s.-sa c.80

sırma a. Yun. syrma 1. Haddeden geçirilmiş, altın yaldızlı veya yaldızsız ince gümüş tel; **2.** Sırmayı andıran, sırma gibi sarı olan.

s. c.126, c.127

sırt a. 1. İnsanlarda göğsün arkasına isâbet eden ve ense kökü ile bel arasında bulunan kısım.

s.+ı c.158

s.+ıma c.121

s.+ımı c.80

s.+ına c.110

s.+ımı c.158

Sıtkı Şükrü öz. a.

s.+ye c.147

- sıvazla- 1.** Eli bir şeyin üzerinde okşar gibi gezdirmek.
s.-dı c.80
- sıyrıl- 1.** Sıyırmak işine konu olmak.
s.-ır c.127
- sızı a. 1.** İnce ve hafif ağrı.
s. r.14
- sızla- 1.** Hafiften ve derinden ağrımak, sancımak.
s.-r c.216
- sihir a. Ar. sihr 1.** Büyü, efsun.
s. r.44
- sihirli sf. 1.** İnsana sihir gibi tesir eden, büyüleyici.
s. c.154
- sil- 1. mec.** Ortadan kaldırmak, yok etmek.
s.-er r.64
- silah a. Ar. silāh 1.** Düşmanı öldürmek, imhâ etmek veya kendini savunmak maksadıyla kullanılan her türlü âlet.
s.+ın c.114
- silahsız sf. 1.** Silahı olmayan.
s. c.80
- silkin- 1.** (Güçlü bir etkiyle) Ânî olarak vücûdu sarsılmak.
s.-di c.161
- simit a. < Yun. simigdali “irmik” 1.** Halka şekline getirilen beyaz un hamurunun fırında çıtır hâle gelinceye kadar pişirilmesiyle elde edilen susamlı veya susamsız yiyecek.
s.+e c.215
- sine a. Far. sine 1.** Göğüs, bağır, sadr; 2. Gönül, kalp, yürek.
s. c.210
s.+de c.130
s.+ler c.203
s.+me r.44
- sinema a. Fr. cinéma < cinématographe “hareketli görüntü kaydı” 1.** Bir hareket sâniyede 24 kısma ayrılarak resimlendikten sonra bu resimlerin oluş sırası ile ve aynı hızla gözün önünden geçirilmesi hâlinde bakanın hareketi kesintisizmiş gibi görmesine dayanan göz aldanmasından faydalanılarak hareketleri, olayları sanki tekrar oluyormuşçasına perdede gösterme, canlandırma.
s. c.195
- sinsi sf. 1.** Açık ve görüldüğü gibi olmayıp zihninde kendine göre hesaplar yapan, düşündüğünü belli etmeyen, içten pazarlıklı.
s. r.65
- sipihir a. Far. sipihr'den 1.** Mûsikîmizde XV. yüzyıldan beri bilinen, fakat çok kullanılmayan bir birleşik makam.
s.-i c.185

sirto *a. Yun. syrto* **1.** Mûsikîmizde yürük karakterde bir oyun havası ve bu hava ile oynanan halk dansı.

s. c.182

sis *a. 1.* Çok küçük su veya buhar tâneciklerinden oluşan bulutların alçalarak yeryüzüne inmesi sonucu etrâfa yayılan beyaz duman.

s. c.111, c.126

s.+lere c.105

s.+teydim r.54

sitem *a. Far. sitem* **1.** Bir kimseye herhangi bir davranışından dolayı üzüldüğünü, kırıldığını, alındığını öfkelenmeden belirtme, dostça çıkışma; **2.** Eziyet, cefâ, zulüm, haksızlık.

s. c.205

s.+dir c.185

Sivas *öz. a.*

s. c.199

siyah *a. Far. siyâh* **1.** En koyu renk, kömür rengi, kara; **2. sf.** Kara renkte olan.

s. c.110, c.112, c.90, c.97

s.+ın c.185

siyahlaş- **1.** Siyah bir renk almak, siyahlanmak, kararmak.

s.-an c.119

siyehfam *birl. sf. Far. 1.* Siyah renkli olan.

s.+ı c.145

siz *zm. 1.* Çoğul ikinci şahsı gösterir; **2.** Saygı ve nezâket maksadıyla tek kişi için hitap sözü olarak kullanılır.

s. c.155, c.155, c.175

s.+e c.156, c.214, c.216

s.+i c.156, c.167

s.+in c.147, c.147, c.95

s.+lerin c.147

soğuk *sf. 1.* Isısı düşük, harâreti az olan; **2.** Sıcaklık derecesi üşütecek kadar az olan, insanı üşüten; **3. mec.** İçten ve gönülden olmayan, samîmiyetsiz.

s. c.158, c.159, c.214, c.216, c.94, c.97

s.+ta c.109

s.+tur c.216

sohbet *a. Ar. şuhbet* **1.** İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musâhabe.

s.+ler c.188, c.188

s.+leri r.8

sokak *a. Ar. zuḳāk'tan* **1.** Yerleşim yerlerinde ev ve dükkânlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol; **2.** Ev dışındaki yer, dışarı.

s.+lar c.214, c.215

s.+larda c.116, c.216

s.+ları c.217

s.+ta c.216

Sokrat *öz. a.*

s. c.189

sokul- 1. (İçine veya arasına) Girmesi sağlanmak, sokmak işine konu olmak; 2. (Bir yere veya bir şeyin içine) Girmek, kendini sokmak; 3. Yanaşmak, yaklaşmak; 4. İlgî göstererek veya ilgi, sevgi görmek amacıyla yaklaşmak, yakınlaşmak.

s. r.44

s.-acaksın c.102

s.-an r.54

s.-dum r.34

s.-duysa c.96

sol *sf. ve a. 1..* Bu tarafta bulunan (yön).

s.+a c.109

sol- 1. Diriliğini, tâzeliğini, tarâvetini yitirmek, pörsümek.

s.-muyor c.155

son *sf. 1.* İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman yâhut bu zamanda yapılmış veya meydana gelmiş olan; 2. Ondan sonrası veya başkası olmayan, onunla nihâyet bulan; 3. En arkada, en geride bulunan; 4. Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme tükenme noktası, nihâyet.

s. c.101, c.116, c.195, c.200, r.58

s.+a r.64

s.+ları c.113

s.+una c.198

sonbahar *a. 1.* 22 Eylül'de başlayıp 21 Aralık'ta sona eren yaz ile kış arasındaki mevsim, güz.

s. c.81

sonra *zf. 1.* İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare; 2. -nin ardından, ... arkasından; 3. Yoksa, öyle olmazsa, aksi halde; 4. Buna ek olarak, dahası; 5. ... gün, ... hafta, biraz, pek çok vb. zaman ifâde eden kelimelere eklenerek belirtilen kadar zamânın geçtiğini veya geçeceğini anlatır; 6. Bulunulan veya bahsedilen yerden daha uzakta, daha ileride.

s. c.111, c.111, c.125, c.160, c.163, c.197, c.198, c.199, c.199, c.201, c.94

s.+ları c.199

sonsuz *sf. 1.* Sonlu olmayan, ebedî.

s. c.141, r.63

sor- 1. Soru yöneltmek bilgi istemek, soru etmek; 2. (Bir şeyin hesabını bir kimseden) İstemek, (onu) sorumlu tutmak; 3. Aramak.

s. c.165

s.-an r.8

s.-arım c.142

s.-du c.159, c.186, r.52

s.-duklarına c.186

s.-ma c.160
s.-madı c.161
s.-malı c.189
s.-mayınız c.215
s.-uyorum r.47

sorama- 1. Sorma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

s.-dıkım r.18

soy- 1. (Üzerinde bulunan kabuk, deri, zar vb.ni) Kesmek veya tutup çekmek, sıyrmak sûretiyle çıkarmak.

s.-mak c.126

sök- 1. (Bir şeyi) Bulunduğu, sıkıca yerleştiği yerden çekip ayırmak, çıkarmak.

s.-üp r.41

sön- 1. (Yanan, parlayan şeyler) Artık yanmaz, parlamaz olmak, ışığını veya yakıcılığını kaybetmek; 2. Tükenmek, yok olmak; 3. Parlak dönemi geçip gerilemek, önemini yitirmek.

s.-dü c.116, c.116

s.-ecek c.207

s.-ecekiz c.122

s.-er c.162

s.-müş c.120

s.-üp c.110

sönük *sf.* 1. Sönmüş veya söndürülmüş; 2. Gücü, etkisi zayıflamış, parlaklık ve canlılığını kaybetmiş, donuk.

s. c.115, c.81

söyle- 1. (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek; 2. (Türkü, şarkı vb.) Okumak.

s.-di c.200

s.-dim c.142

s.-mek c.198

s.-r c.82

s.-rken c.169

söz a. 1. Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi; 2. Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yâhut cümleler dizisi, kelâm, kavi, lakırdı; 3. Şarkı, türkü vb. mûsikî parçalarının metni, güfte.

s. r.22

s.+lerime r.63

s.+lerin c.131

s.+lerine r.64

s.+ümü c.197

s.+ümüz r.45

s.+ün r.54

s.+üyle c.202

su a. 1. Yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak vb.ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden meydana gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan şeffaf sıvı madde, âb, mâ; 2. Bu sıvıdan oluşan deniz, göl, akarsu, pınar birikinti vb; 3. Yağmur, göl, akarsu, baraj vb.nden sağlanıp tabii olarak içilen, yemeğe konan ve temizlik işlerinde kullanılan sıvı, tatlı su.

s. c.113, c.138, c.149, c.149, c.158, r.22

s.+da c.113

s.+dur c.125

s.+lar c.175, c.213, c.213, c.213, r.12, r.51

s.+larda c.113

s.+ları c.164

s.+ya c.112

s.+yu c.165

s.+yun c.165, r.20

sual a. *Ar. su'âl* 1. Sorulan şey, soru.

s. c.195

sultan a. *Ar. sultân* 1. Hükümdar.

s. c.192

sun- 1. Bir şeyi büyük veya saygı duyduğu bir kimse, topluluk yahut makâma nezâket kurallarına uyarak vermek, göndermek, yollamak, arz etmek, takdim etmek.

s.-an c.135, c.170

s.-ar c.126

sur a. *Ar. sūr* 1. Düşman hücumlarından korunmak için şehrin etrafına çekilen yüksek duvar, kale duvarı.

s.+du c.129

s.+lar c.215

suret a. *Ar. şūret* 1. Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim; 2. Tarz, yol, şekil.

s.+ile c.194

s.+iyle c.194

s.+te c.200

sus- 1. Konuşmaya ara vermek, konuşmayı kesmek veya sözünü bitirmek; 2. Konuşmaktan kaçınmak, konuşmamak; 3. Sessizliğe gömülmek, ses çıkarmaz veya gürültü etmez duruma gelmek.

s. c.187, c.187

s.-alım r.46

s.-mak c.185

s.-up c.110

s.-ulmaz c.185

suzinak a. *Far. sūz "ateş" ve -nāk ekiyle sūz-nāk > sūzināk* 1. XVIII. yüzyılın sonlarında tahminen Vardakosta Ahmed Ağa tarafından düzenlenen, o günden bugüne sevilerek

çokça kullanılan, rast beşlisiyle hicaz dörtlüsünün birbirine eklenmesinden meydana gelen ve rast perdesinde (sol) karar kılan basit makam.

s. c.182

s.+e c.202

sübhan *a. Ar. sübhān* **1.** “Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan” anlamında Allah’ın isimlerindedir.

s. c.194

Südlice *öz. a.*

s. c.195

süfli *sf. Ar. sufl* “alçaklık, aşağılık”tan nispet eki -i ile *suflî* **1.** Aşağılık, âdi, bayağı, değersiz.

s. c.157

Sühan *öz. a.*

s. c.193

sükunet *a. Ar. sukūn’dan sukūnet* **1.** Gönül rahatlığı, iç huzûru.

s.+le c.91

sükut *a. Ar. sukūt* **1.** Susma, konuşmama, sessizlik.

s. c.92, c.92, c.92

süpür- **1.** (Bir yer veya şeyin) Üzerindeki toz, toprak ve çörcöp gibi şeyleri süpürge ile temizlemek.

s.-üyor c.149

sür- **1.** Kovmak, uzaklaştırmak; **2.** Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini sağlamak, sevk etmek; **3.** İçinde bulunup yaşamak, geçirmek; **4.** Değdirmek, dokundurmak; **4.** Önüne katıp götürmek veya getirmek.

s.-sek r.15

s.-ersin r.66

s.-ecekim c.94

s.-emez c.96

s.-üyor c.149

s.-mek c.172

s.-ür c.81

sür- **1.** Devam etmek; **2.** ... kadar zaman almak

s.-er r.49

sürü *a.* **1.** Amaçsız, seviyesiz, düzensiz insan kalabalığı; **2.** Birçok, çok sayıda, bir yığın.

s. c.110, c.119, c.138

s.+yü c.108

sürükle- **1.** (Bir nesneyi veya bir kimseyi) İterek veya çekerek yerde sürümek sûretiyle götürmek.

s.-mekten r.18

s.-r c.112

s.-rdim c.216

s.-rken c.106

sürüklen- 1. Sürüklemek işine konu olmak, itilerek götürülmek.

s.-ir c.142

sürün- 1. *mec.* Sefâlet içinde yaşamak, yoksulluk içinde hayat sürmek.

s.-en c.107

süs a. 1. Süsleyen veya süslenmekte kullanılan şey, bezek, ziynet.

s.+e r.66

s.+ü c.215

süsle- 1. Birtakım düzenlemeler, süsler ve zarâfet kazandırıcı maddî – mânevî unsurlar ilâvesiyle (bir şeyi veya kimseyi) daha güzel duruma getirmek, bezemek, tezyin etmek.

s.-dim c.131

s.-rken c.97

s.-se c.215

süslü sf. 1. Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş, donanmış.

s. c.89

süt a. 1. Sütü andıran, süt gibi olan sıvı.

s. c.126

süz- 1. *mec.* (Bir kimseyi veya şeyi) Dikkatle gözden geçirmek, bakışlarıyla incelemek.

s.-erken c.214

s.-üyorum r.65

süzgün sf. 1. Süzülmüş, zayıflamış, halsiz, güçsüz, süzük; **2.** (Göz için) Baygın, mahmur, süzülmüş.

s. c.163, c.163, r.44

süzül- 1. (Sıvı için) Aşağıya doğru kayarak yavaş yavaş akmak; **2.** (Kuş) Kanatlarını çırpmaksızın yanlara doğru açıp havada kayar gibi uçmak; **3.** Nazlı nazlı yürümek, hareket etmek veya kurulmak.

s.-dün r.52

s.-üp r.21

s.-ür c.125, c.126

Ş

şafak a. Ar. şefak “güneş batınca ufukta beliren kızılık” **1.** Güneş doğmadan önce ufukta görülen aydınlık.

ş. c.111

şah a. Far. şāh'tan 1. mec. Sâhip olduğu gücün verdiği kuvvetle coşmak, harekete gelmek, şahlanmak.

ş.+a r.26

şahlan- **1.** (Bir kimse veya şey) Sâhip olduğu gücün verdiği kuvvetle coşmak, harekete gelmek.

ş.-ıp c.218

şair a. Ar. şî'r “şîir söylemek”ten şā'ir **1.** Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse.

ş. r.54

ş.-i c.181, c.193, c.201

ş.+lerin r.65

şairane *sf. Ar. şā'ir ve Far. -āne ekiyle şā'irāne* **1.** Şâir olan kimseye yakışır tarzda, şâirce.

ş.+miz c.183

şakak *a. < Moğ. sikak* **1.** Başın yan tarafında gözle kulak arasında kalan, elmacık kemiğinin üstündeki çukurumsu kısım.

ş.+ımda c.81

şal *a. Far. şāl < Hint.* **1.** Kadınların omuzlarına örttükleri geniş atkı.

ş. c.110

ş.+e c.189

şalvar *a. Far. şelvār* **1.** Bir uçkurla büzülerek bele bağlanan çok bol ve geniş üst donu.

ş. c.125

şamdan *a. Ar. şem' "mum" ve Far. dān ekiyle şem'dān'dan* **1.** Üzerine mum dikilen aydınlatma âleti.

ş.+da r.12

ş.+ı c.128

şapka *a. Bulg. şapka* **1.** Sokağa çıkarken giyilen fötr, kasket, keçe, hasır.

ş. c.195

ş.+mı c.190

şarap *a. Ar. şerāb "içecek şey"* **1.** Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

ş.+lar r.32

ş.+sın r.34

şarkı *a. Ar. şarḳ > şarḳi "doğuyle ilgili"den* **1.** Mûsikîmizde çok kullanılmış olan, aşk, ayrılık, eğlence, içki vb. duygular üzerine küçük usûllerle bestelenmiş, ara nağmesi ve nakarâtı bulunan parça; **2.** Bestelenmek üzere yazılmış kâfiyeli dörtlüklerden meydana gelen nazım şekli.

ş. c.145, c.209, c.210, c.211, c.213, c.82

ş.+lardı c.202

ş.+sı r.17, r.19, r.21, r.23, r.25

şart *a. Ar. şart* **1.** Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul; **2.** Bir anlaşmada yer alan hükümlerden her biri.

ş.+dan c.182,

ş.-ı c.182

şaş- **1.** (Beklenmeyen bir olay, bir hal, bir söz vb. karşısında) Ne yapacağını bilemez duruma gelmek, şaşırmak, hayret etmek.

ş.-mıştır c.211

şaşır- **1.** Güç bir işin içinden çıkamamak, ne yapacağını, nasıl davranacağını bilememek; **2.** (Gidilecek yolu veya yeri) Karıştırmak, ayırt edememek, yanlış yere veya yola gitmek.

ş.-dik c.218

ş.-dım r.38

şaşkın *sf. ve a.* 1. Ne yapacağını şaşırılmış (kimse); 2. Alık, sersem, budala.

ş. r.59

ş.+a c.162

şat *a. Ar. şatt* **1.** Büyük nehir.

ş.+tan c.203

şeb *a. Far. 1.* Gece.

ş. c.206

ş.+lere c.210

şehidan *a. Ar. şehādet “şehit olmak; şahitlik yapmak”tan şehid ve Far. çoğul eki -ān ile 1.* Şehitlik.

ş.-ı c.183

şehir *a. Far. şeh* **1.** İnsanların toplu olarak yaşadığı yerleşim yerlerinden, idârî ve mülkî bakımdan köy ve kasabadan sonra en büyük olanı; halkının büyük kısmı ticâret, sanâyi ve idâre işleriyle uğraşan, tarım alanı olmayan kalabalık yerleşim merkezi, kent.

ş. c.109, c.214

ş.+in c.215

ş.+ler c.214, r.8

şehitlik *a. 1.* Şehit olma durumu.

ş. c.127

şehnaz buselik birl. *a. 1.* Müsikîmizin eski birleşik makamlarından biri.

ş. c.183

şekil *a. Ar. şekl* **1.** Dış görünüş, dış çizgiler, biçim; **2.** Biçim, tarz; **3.** Olma biçimi, durum, hal.

ş.+de c.178

ş.-i c.182

ş.+inde c.182, c.182, c.182

şema *a. Ar. şem “mum”dan şem’a 1.* Mum, şem’.

ş. c.202

şen *sf. Erm. şen 1.* İnsanın içini açan, ferahlık ve neşe veren, neşelendiren.

ş. c.131

şerab *a. Ar. şerāb “içecek şey” 1.* İlâhî aşk.

ş. c.202

şerh *a. Ar. şerh 1.* Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama.

ş. c.196

ş.+e c.196

ş.+in c.195

ş.+ler c.177, c.179

şerhet- *Ar. şerh + Türk. etmek, eylemek 1.* Açıklamak, ayrıntısına inerek açıklamak; **2.** (Bir eseri) Bir eser yazarak açıklamak.

ş.- c.189, c.195, c.204, c.204, c.204, c.204, c.205, c.205, c.205

şeriyye *a. Ar. şer'i "şeriatla ilgili"den şer'iyye* **1.** Şeriatla ilgili işlerle uğraşan resmî teşkilât.

ş. c.183

şer *a. Ar. şerr* **1.** Kötülük, fenâlık.

ş. c.194

şetta *sf. Ar. şett "dağılmak, ayrı ayrı olmak"tan şetit "dağılmık, farklı"nın çoğul şekli şettâ* **1.** Türlü, çeşitli, ayrı ayrı, başka başka, değişik.

ş. c.183

şevk *a. Ar. şevk* **1.** Sevinç, neşe, keyif.

ş.+ından c.203

şevkefza *a. Ar. şevk "şiddetli istek, arzu" ve Far. efvâ "arttıran" ile şevk-efvâ'dan* **1.** Mûsikîmizde bir birleşik makam.

ş.+dan c.183

şey *a. Ar. şey'* **1.** Belli bir nesne, oluş veya düşünceyi belirtmeyen, anlamı kendinden önceki ve sonraki kelimelerle ortaya çıkan; söz, olay, iş, durum, husus, madde, eşyâ vb. yerine kullanılan belirsiz kelime; **2.** Nesne, madde, cansız varlık.

ş. c.102, c.115, c.138, c.180, c.214, c.82, c.96, r.46, r.58, r.59, r.64, r.65, r.65, r.65, r.66

ş.+dir c.130, c.160

ş.+e c.102

ş.+i c.111, c.172

ş.+ler c.199, c.199, c.200, c.81

ş.+lere c.93, c.93

ş.+leri c.198, r.50

ş.+sin r.24

şeyh *a. Ar. şeyhūhat "yaşlanmak, ihtiyarlamak"tan şeyh "yaşlı kimse"* **1.** Bir tarîkata girip seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra o tarîkatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan bulunan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse; tâliplere rehberlik edip onları tarîkat usûllerine göre irşat etmek ehliyetine sâhip kâmil insan.

ş. c.200

şeytan *a. Ar. şeytân < İbr. şātân* **1.** Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis.

ş. c.96

şıkırdat- 1. Şıkırdamasına yol açmak, şıkır şıkır ses çıkartmak.

ş.-arak c.127

şiar *a. Ar. şî'âr* **1.** İz, işâret, alâmet.

ş.+ı c.211

şiddet *a. Ar. şiddet* **1.** Bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi.

ş.+ini c.195

şiiir *a. Ar. şî'r* **1.** Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve âhenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yoluyla verilen edebî eser;

2. mec. Gönüle ve hayâle hitap eden, insanda güzellik duygusu ve heyecan uyandıran şey, görünüş, oluş vb.

ş. r.54

ş.+ler c.143, c.199, c.200

ş.+leri c.199

ş.+lerin r.54

şikayet a. Ar. şikâyet 1. Durumundan memnun olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten sızlanma; 2. Bir kimsenin yaptığı haksız veya kötü işleri yazılı veya sözlü olarak bildirip çâresine bakılmasını isteme.

ş. c.201, c.87

şikest a. Far. şikesten “kırmak, bozmak”tan şikest **1.** Kıрма, kırılma.

ş. c.187, c.195, c.195

şimdi zf. 1. İçinde bulunduğumuz zamanda, şu anda; 2. Yaşamakta olduğumuz zaman diliminde, bu devirde; 3. Demin, biraz önce; 4. Buna göre, bu duruma göre, artık; **5.** Biraz sonra, yakında.

ş. c.100, c.101, c.101, c.101, c.110, c.112, c.115, c.121, c.124, c.132, c.141, c.151, c.161, c.167, c.168, c.173, c.187, c.188, c.188, c.192, c.193, c.198, c.199, c.203, c.206, c.215, c.216, c.217, c.88, c.88, r.39, r.40, r.54, r.54, r.59, r.66,

ş.+ye c.197

şir a. Ar. şir **1.** Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve âhenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yoluyla verilen edebî eser.

ş. c.189

ş.+i c.191

ş.-i c.206

şir a. Far. şir **1.** Süt.

ş.+e c.192

şişir- 1. Şişmesine sebep olmak, şişmesini sağlamak.

ş.-mişti c.159

şişle- **1.** (Şiş, kama, çakı vb. kesici bir şeyle) Yaralamak veya öldürmek.

ş.-yecek c.107

şöyle sf. 1. Şuna benzer, şunun gibi; 2. *zf.* Şu şekilde, şu yolda.

ş. c.142, c.168, c.182, c.189, c.209, c.216, c.81,

ş.+ce c.181, c.182, c.187, c.193

şu sf. 1. Çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işâret yoluyla belirtir; 2. Herhangi bir mesâfe ifâdesi taşımadan işâret için kullanılır; 3. *zm.* Yerini tuttuğu uzaktaki kimse veya şeyi gösterir.

ş. c.123, c.149, c.191, r.24, r.48

şuh sf. Far. şūh 1. Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli (kadın); 2. *sf.* Neşeli, canlı, hareketli, şen, kıvrak.

ş.-ı c.204

ş.+un c.210

şuhud a. Ar. şuhūd **1.** İlâhî tecellilere şahit olma, mânâ âlemini seyretme.

ş.+da c.181

şum *sf. Ar. şu'm "uğursuzluk"tan şüm 1.* Uğursuz, meş'um, şom.

ş. c.181

şur *sf. Far. şūr 1.* Karışıklık, gürültü, kavga, fitne.

ş.+umuzu c.194

şura *zm. 1.* Şu yer.

ş.+da r.48, r.48

şuride-i dil *birl. sf. Far. şūriden "karmakarışık ve perişan olmak"tan şūride Far. dil "gönül" ile 1.* Gönlü perişan olan, âşik.

ş. c.181

şuru *a. Ar. şurū' 1.* Başlama.

ş. c.187

şurut *a. Ar. şart'ın çoğul şekli şurūt 1.* Şartlar.

ş.+unu c.181, c.182

ş.-1 c.183

şuur *a. Ar. şu'ūr "bilmek"ten 1.* İnsanın kendini bilmesi ve içinde yaşadığı zamandan ve mekândan haberdar olabilmesi melekesi, bilinç.

ş.+a c.201

şükür *a. Ar. şukr 1.* Verdiği nîmetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme.

ş.+üne c.207

şükret- *Ar. şukr + Türk. etmek, eylemek 1.* Eriştiği nîmetin, gördüğü iyiliğin değerini bilip memnûniyet duymak, minnettar olmak, teşekkür etmek.

ş.- c.192

şüphelen- **1.** Şüphe duymak, içine şüphe gelmek, kuşku içinde bulunmak, kuşkulanmak.

ş.-miyoruz c.107

şüreka *a. Ar. şerik'in çoğul şekli şurekâ' 1.* Ortaklar, şerikler.

ş.+sına c.177, c.214

T

ta *takı. Far. tā 1.* Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yâhut zamânı anlatırken söze mübâlağa katar.

t. c.109

taarruz *a. Ar. 'arz "arzetmek, isâbet etmek, vurmak, ârız olmak"tan te'arruz 1.* Sataşma, ilişme, takılma, tecâvüz etme.

t. c.94

tab *a. Ar. tab' 1.* Huy, mizaç, karakter, yaratılış.

t. c.182, c.203

t.+1 c.195

t.-1 c.191

t.+ıma c.185

tabanca *a. Far. tamânçe – tamânçe 1.* Cepte veya belde taşınan, kısa ve hafif ateşli silâh.

t. c.127, c.81

t.+nın c.81

tabiat *a. Ar. ṭabīyat* **1.** İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların hepsi, doğa; **2.** Bir kimsenin davranışlarına yön veren yaratılışı, huy, meşrep, mizaç.

t. c.198

t.+ı c.130

tabii *sf. Ar. ṭabī'a "tabiat" ve nispet eki -i ile ṭabī'i* **1.** Tabîi olarak, doğal olarak, elbette; **2.** Alışılmış olan, olağan, normal; **3.** Normal düzene, akla ve mantığa uygun olan.

t. c.122, c.197, c.198

tabir *a. Ar. 'abr – 'ibāret "rüyâ yormak"tan ta'bir* **1.** İfâde, anlatım.

t.+inin c.195

tafsilat *a. Ar. tafsil ve çoğul eki -ât ile tafşilât* **1.** Bir şey hakkındaki etraflı bilgi, uzun uzun açıklamalar, ayrıntılar.

t. c.195, c.195

tafsilath *sf. 1.* Ayrıntılı.

t. c.177, c.179

tagyir *a. Ar. ġayr > tağyir* **1.** Değişme, başkalaşma.

t. c.183

tahassür *a. Ar. ḥaser "yanıp yakılmak, hasret çekmek"ten teḥassur* **1.** Hasret çekme.

t.+ümüze c.195

tahattur *a. Ar. ḥuṭūr "hatırlamak"tan teḥaṭṭur* **1.** Hatırlama.

t.-ı c.202

tahavvül *a. Ar. ḥavl "bir halden bir hâle geçmek"ten teḥavvul* **1.** Değişme, bir halden başka bir hâle geçme.

t.-i c.211

tahayyül *a. Ar. ḥayl – ḥayāl "zannetmek"ten teḥayyul* **1.** Daha önce duyu organları ile idrak edilmiş bir şeyi, o şey karşımızda mevcut olmadığı bir an veya mekânda zihinde şekillendirme, hayalde canlandırma.

t. c.207

tahir buselik *birl. a. 1.* Müsikimizde XVIII. yüzyılın sonlarına doğru III. Selim devrinde Mehmed Ağa tarafından düzenlenen bir birleşik makam.

t. c.183

tahrir *a. Ar. ḥarr "düzeltmek, süslemek"ten taḥrir* **1.** Yazı yazma, kitâbet.

t.+e c.180

t.-i c.192

tahriren *zf. taḥrir'in tenvinli şekli* **1.** Yazılı olarak, yazı ile.

t. c.183

tahsil *a. Ar. ḥuṣūl "toplamak, elde etmek, meydana gelmek"ten taḥşil* **1.** İlim öğrenmek için okuma, öğrenim.

t. c.198

t.-i c.183

tahsildar *a. Ar. taḥşil ve Far. dār "sâhip ve mâlik olan" ile taḥşil-dâr* **1.** Vergi ve alacakları toplamakla görevli kimse.

t.-ı c.183

Tahsin öz. a.

t. c.183, c.192, c.192, c.200

t.-i c.195

Tahsin Reşad Nuri öz. a.

t. 200

taht a. *Far.* **taht 1.** Hükümdarların üzerine oturdukları koltuk.

t.+ım r.54

tahtie a. *Ar.* **ḥaṭā'** "yanılmak"tan **taḥṭi'e 1.** Yanlışını çıkarma, hatâsını bulup söyleme, yanlışından dolayı suçlama.

t. c.178, c.180

tak a. *Ar.* **tāk < Far. 1.** Millî bayram ve şenliklerde caddelere geçici olarak kurulan süslü kemer.

t.+lar c.215

tak- 1. (Bir şeyi başka bir şey üzerine) İliştirmek, tutturmak veya geçirmek, asmak.

t.-iyor c.164

takat a. *Ar.* **tākāt 1.** Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

t. c.207

t.+ım c.206

t.+ini r.35

takdim a. *Ar.* **kuḏūm** "öne geçmek"ten **taḳdim 1.** (Bir kimse veya şeyi) Birine tanıtmak, tanıştırmak.

t. c.200

takdir a. *Ar.* **kaḍr** "miktârını belirtmek, yüceltmek, hükmetmek"ten **taḳdir 1.** (Bu, şu, o sıfatları, aksi kelimesi veya -diği ekiyle kullanıldığında) Durum ve şart bildirir; ... halde, ... durumda.

t.+de c.183

takıl- 1. (Kendiliğinden) Bir yere ilişip kalmak.

t.-up c.189

takip a. *Ar.* **'akb** "ardından gelmek"ten **ta'ḳib 1.** (Yetişmek, yakalamak, bulmak için) Birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme.

t.+ler r.30

talan a. **1.** Yağma, çapul.

t.+a c.191

talebe a. *Ar.* **tālib** "isteyen, öğrenci"nin çoğul şekli **talebe 1.** Öğrenciler.

t.+ler c.154

t.+sinden c.179, c.179

tali a. *Ar.* **tulū'** "doğmak"tan **tāli' 1.** Baht, talih.

t.+min c.166

talih a. *Ar.* **tāli'den 1.** İnsanın başına gelmesi takdir edilen iyi veya kötü durumlar, baht, şans, tâli.

t. c.130

t.+i c.139

talip *a. Ar. taleb "istemek, arzu etmek, almaya çalışmak"tan tālib 1.* İsteyen, talep eden, istekli olan kimse.

t.+tir c.163

tam *sf. Ar. temām "kusursuz olmak, bütün olmak"tan tāmm 1.* Zaman ve yer bildiren kelimelerle anlamı kesinleştirir ve güçlendirir.

t. c.163, r.52

tamamen *zf. Ar. temām'ın tenvinli şekli temāmen 1.* Tam olarak, bütünüyle.

t. c.107, c.195

tamamiyle *zf. 1.* Tam olarak, külliye.

t. c.199

tamtakır *sf. 1.* Bomboş, içinde gerekli hiçbir şey bulunmayan.

t.+dım c.215

tane *a. Far. dāne'den 1.* Başlı başına bir varlık teşkil eden şeylerin her biri için kullanılan sayı birimi, adet.

t. c.147, c.180, c.81

t.+cik c.125

t.+sinin c.191

tanı- *1.* Kim veya ne olduğunu hatırlamak, evvelce görülen veya bilinen bir kimse veya bir şey olduğunu anlamak; *2.* Görmüş ve bilmiş olmak, aşinâsı olmak; *3.* Kabul etmek [Daha çok olumsuz şekli kullanılır].

t.-madıkım c.197

t.-maz c.190

t.-r c.190

t.-yor c.135, c.170

tanıdık *sf. 1.* Tanışılıp konuşulan (kimse), bildik, ahbap.

t. c.80

tanziren *zf. tanzir'in tenvinli şekli 1.* Tanzir ederek, benzetmek sûretiyle.

t. c.177

tap- *1. mec.* Büyük bir aşkla bağlanmak, tutku ile sevmek.

t.-acakım c.10

t.-mış c.93

tara- *1.* Tarakla tellerini birbirinden ayırmak, karışıklığını gidermek.

t.-r c.125

taraf *a. Ar. taraf 1.* Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt yanlardan her biri, cihet, yön; *2.* (İyelik ve diğer çekim ekleriyle kullanıldığında) Bahsedilen kimse veya varlığı belirtir.

t.+ı r.65

t.+ım c.111

t.+ımı c.80

t.+ından c.182, c.183, c.183

t.+ta c.149, c.149, c.202, c.202

tarafli *sf.* **1.** Bir kimseyi tutan, taraftar.

t. c.169

tarak *a.* **1.** Saç, sakal ve tüylü şeylerin kıllarını birbirinden ayırmaya ve karışıklığını gidermeye yarayan, kadınların süs olarak veya saçlarını tutturmak için de kullandıkları dişli âlet.

t. c.127

tarih *a.* *Ar. te'rih "târih atmak, vaktini bildirmek"ten târih* **1.** Toplumların, milletlerin başından geçen olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bunların sebep ve sonuçlarını, birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarını inceleyen ilim; **2.** Bu ilme âit eser.

t.-i c.177

t.+ine c.199

tarik *a.* *Ar. tarik 1. mec.* Tâkip edilen yol, usûl.

t.+le c.205

tarikât *a.* *Ar. tarikât 1.* Bir şeyhe bağlı kimseler için konulmuş olan mânevî, ahlâkî ve sosyal kuralların bütünü ve bu kurallara göre teşkilâtlanmış kurum.

t.+ına c.136

tarz *a.* *Ar. tarz 1.* Üslûp, edâ.

t.-ı c.200

tasarla- 1. Yapılacak şeyi zihinde hazırlamak, zihinde planlamak.

t.-dım c.81

tasvir *a.* *Ar. sûret "şekil"den tasvir* **1.** Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma.

t.+lerini c.197

taş *a.* **1.** Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki mâden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert cisim.

t. c.80

t.+a r.47

t.+ına c.175

t.+la c.185, c.194, c.194

t.+lar c.102

t.+lara c.91

t.+ları r.8

taş- **1.** Bulunduğu yere sığmayarak dışarıya doğru akmak.

t.-maktır c.139

t.-mayınız c.175

taşı- **1.** Sâhip olmak, kendinde bulundurmak; **2.** (Ağırlığını) Yüklenmek; **3.** Üzerinde bulundurmak, hâmil olmak.

t.-r c.125

t.-yın c.217

t.-yor c.217, r.65

t.-yorum c.82, c.95

tat a. 1. Hoşa giden durum, zevk.

t. c.142, c.187

t.+ı c.123, c.216

t.+ına c.172

tatar a. 1. Eskiden mektup, haber ve emirleri gidecekleri yere götüren atlı posta sürücüsü.

t.-ı c.183

tatıl a. Ar. 'aṭālet "işsiz kalmak"tan ta'īl 1. Dinlenmek ve eğlenmek maksadıyla çalışılmadan geçirilen süre.

t.+deki c.197

tatlı sf. 1. mec. İnsanın üzerinde iyi etki bırakan, hoşa giden, ferahlık veren, rahatlatan, yumuşak; **2. Tatlı tatlı:** Hoşa gidecek biçimde, güzel güzel; **3. zf.** Hoşa gidecek şekilde, tatlılıkla.

t. c.100, c.105, c.105, c.140, c.159, c.160, c.200, c.81, c.82, r.59

tavsif a. Ar. vaşf "nitelemek"ten tavşif 1. Vasıflarını, niteliklerini sayma.

t. c.194, c.197

tavuk a. 1. Sülüngillerden, dünyânın her tarafında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı.

t.+lar c.148

tayın a. Ar. ta'yin'den 1. Asker azığı ve özellikle asker ekmeği.

t. r.20

tayyeyle- Ar. ṭayy + Türk. etmek, eylemek 1. Üzerinden geçmek, aşmak, katetmek.

t.- c.192

taze a. Far. tāze 1. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan; **2. a.** Genç kadın; **3. Dinç** görünüşlü, yıpranmamış, körpe.

t. c.125, c.127, c.136, c.171, r.31, r.36

teamül a. Ar. 'amel "iş işlemek, yapmak"tan te'āmul 1. Bir yerde öteden beri yapılagelmekte olan, âdet ve kânun hâline gelmiş olan muâmele.

t. c.122

tebdil a. Ar. bedl "bir şeye karşılık değiştirmek"ten tebdil 1. Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma.

t. c.183, c.192

tebeddül a. Ar. bedl "bir şeye karşılık değiştirmek"ten tebeddul 1. Başka şekle girme, değişme, tagayyür.

t. c.210

tebessüm a. Ar. besm "gülümsemek"ten tebessum 1. Gülümseme.

t. c.123

t.+leri c.190

t.+ün c.215

tecziye a. Ar. cezā' "karşılığını vermek"ten tecziye 1. Cezâlandırma, cezâ verme.

t. c.182

tefahür a. Ar. fahr "övünmek"ten tefāhur 1. Övünme.

t. c.185

- teganni** *a. Ar. ġinā* ‘şarkı, mûsikî”den **teğanni 1.** Nağme ile söyleme, şarkı söyleme.
t. c.182, c.183
- tehekküm** *a. Ar. uhkūme* “alay, eğlenme”den **tehekkum 1.** Ciddî görünerek alay etme, istihzâ.
t. c.185
- tehzil** *a. Ar. hezl – hezel* “şaka yapmak”tan **tehzil 1.** Alaya alma, alay etme.
t. c.192
- tek** *sf.* 1. Biricik, yegâne, eşi olmayan; 2. Bir; 3. *Tek başına:* Yalnız olarak, kendi başına, yalnız.
t. c.154, c.213, r.24, r.52, r.64
- tekme** *a.* 1. Ayakla sert vuruş.
t.+lerle c.80
- tekmele- 1.** Tekme atmak, tekme vurmak.
t.-yor c.115
- tekmelen- 1.** Kendisine tekme ile vurulmak.
t.-mişim r.50
- tekrar** *a. Ar. kurūr* “geri dönmek”ten **tekrār 1.** Aynı olay, iş yâhut eylemin yeniden bir veya daha çok defa meydana gelişi; 2. *zf.* Yeniden, bir daha, yine; 3. Konuşmada, yazıda aynı kelime veya düşünceyi bir defadan fazla kullanma.
t. c.101, c.187, c.199, c.200
t.+a c.136, c.170
- tel** *a. Erm. tel* 1. Çeşitli mâdenlerden yapılan ve çeşitli işlerde kullanılan, kopmaya karşı dayanıklı çok ince ve uzun nesne; 2. Böyle bir nesneden kafes şeklinde örülmüş levha.
t. c.215
- telakki** *a. Ar. liķā* “karşılaşmak”tan **telakki 1.** Saymak, öyle kabul etmek, öyle anlamak.
t. c.199
- telaş** *a. Far. telāş* “çalışma, gayret, çaba” 1. Belli bir sebepten meydana gelen heyecanla karışık acele.
t. c.105
- telaşlı** *sf.* 1. Telâşa düşmüş, telâşla davranan.
t.+ydı c.159
- telh** *sf. Far. telh* 1. Acı.
t. c.189
- telin** *a. Ar. la’n* “kovmak, uzaklaştırmak”tan **tel’in 1.** Lânetleme, lânet etme.
t. c.108
- temas** *a. Ar. mess* “eliyle dokunmak”tan **temāss 1.** Birbirine değme, dokunma.
t.+a c.201
- temayül** *a. Ar. meyl* “eğilmek”ten **temāyul 1.** Bir tarafa doğru eğilme, bir tarafa meyletme.
t. c.169
- temayülat** *a. Ar. çoğul eki -āt ile 1. Temâyüller, eğilimler, meyiller.*

t.-1 c.194, c.194

tembel *sf. ve a. Far. tenbel 1.* Çalışmaktan hoşlanmayan, çaba göstermeyen, gayretsiz, iş yapmak hususunda ağır davranan (kimse).

t. c.149

temiz *sf.* 1. Kirli, lekeli, pis ve bulaşık olmayan, pâk, tâhir; 2. Ahlâkını lekeleyecek bir şey yapmamış olan ve yapamayacak yaratılıştaki olan, nâmuslu, dürüst; 3. *mec.* Lekelenmemiş, saf.

t. c.102, c.198, c.200, r.66

t.+se c.215

tenezzüh *a. Ar. nuzhet "gezinti"den tenezzuh 1.* Eğlenmek için gezip dolaşma, gezinti.

t.+ü c.195

tenezzül *a. Ar. nuzûl "inmek"ten tenezzul 1.* İnme, nüzul etme; 2. Gönül alçaklığı, kibirsizlik.

t. c.131, c.207

tenha *sf. Far. tenhâ 1.* Issız, içinde az insan bulunan (yer).

t. c.187

t.+ca r.16

tenzil *a. Ar. nuzûl "inmek"ten tenzil 1.* Aşağı indirme.

t.-ime c.207

tepe *a.* 1. Etrâfındaki arâziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ.

t.+lerde c.215

terane *a. Far. terâne 1.* Nağme, ezgi, âhenk, ses.

t.+ler c.203

terk *a. Ar. 1.* Bir yerden veya kimseden uzaklaşma, bırakıp gitme.

t.-i c.157

terk et- *Ar. terk + Türk. etmek, eylemek 1.* (Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek.

t. c.157, c.185, c.187, c.188

terk eyle- *Ar. terk + Türk. etmek, eylemek 1.* (Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek.

c.189

terkip *a. Ar. rukûb "binmek"ten terkip 1.* Bir sanat eserinde şekillerin, renklerin birbirine uygun biçimde düzenlenmesi, kompozisyon.

t. c.182, c.194

terkib-i bend *a. Ar. terkib ve Far. bend "bağ" ile terkib-i bend 1.* Dîvan edebiyâtında gazel şeklinde kâfiyelenmiş, beş ile on beyitlik bentlerden meydana gelen nazım şekli.

t. c.177, c.177, c.178, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.181, c.181, c.182, c.182, c.184, , c.194, c.197, c.197, c.200, c.200

ters *zf.* 1. Aşağıda olması gereken kısım yukarıda, yukarıda olması gereken kısmı aşağıda olacak şekilde.

t. r.65

- tertip** *a. Ar. rutûb "bir yerde hareketsiz durmak"tan tertib* **1.** Sıraya koyma, sıralama; **2.** Düzenleme, hazırlama.
t. c.177, c. 194
- tesadüf** *a. Ar. şadf > muşādefe "karşılaşmak" tan teşāduf* **1.** Tasarlanmadığı halde karşılaşma, rastlama, rast gelme.
t. c.197, c.204, c.204
- teselli** *a. Ar. selv "bir acıyı unutup rahatlamak, avunmak"tan teselli* **1.** Sıkıntısını ve acısını unutturmaya çalışma, avutma.
t. c.205
- teshil** *a. Ar. suhûlet "kolay olmak"tan teshil* **1.** Kolaylaştırma.
t. c.183
- tesir** *a. Ar. eser "iz, belirti"den te'sir* **1.** Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.
t.+iyle c.131, c.131
- teskiye** *a. Ar. sakı "sulamak"tan teskiye* **1.** Su verme, su içirme.
t. c.183
- teskin** *a. Ar. sukûn "sâkin olmak"tan teskin* **1.** Yatıştırma, sükûnete erdirmeye.
t. c.213
- testere** *a. < destere < Far. dest "el" ve erre "bıçkı" ile dest-erre* **1.** Sert şeyleri biçmeye yarayan, biçilecek şeye göre değişik şekillerde olan, keskin dişli çelik âlet.
t.+nizi c.90
- testi** *a. Far. desti'den* **1.** Gövdesi geniş, boğazı dar, kulplu, emzikli veya emziksiz, topraktan yapılıp fırında pişirilmiş su kabı.
t.+ndeki r.20
- tetik** *a. 1.* Tüfek vb. ateşli silâhlarda, çekildiğinde ateşleme işini yapmak üzere zembereği harekete geçiren mâdenî dil.
t.+ini c.81
- tevazu** *a. Ar. vaz' "yere koymak, nefsinin aşâğılamak"tan tevāzu'* **1.** Alçak gönüllülük, kibirli olmama, gösterişsiz olma.
t.+u c.207
- tevdi** *a. Ar. ved' "emânet olarak bırakmak; vedâlaşmak"tan tevdi'* **1.** Teslim etme, emânet etme, verme.
t. c.178, c.182
- tevhit** *a. Ar. vahdet "bir olmak"tan tevhid* **1.** "Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme, zikretme.
t. c.96
- tevlîyyet** *a. Ar. vilâyet "idâre etmek"ten tevlîyyet* **1.** Bir kimseyi mütevellî tâyin etme.
t.-i c.181
- tevzi** *a. Ar. vez'den tevzi'* **1.** Dağıtma, âit olduğu yerlere verme, dağıtım.
t. c.183
- tez** *sf. Far. tiz* **1.** Çabuk geçen, süratli.
t. r.59

tezat *a. Ar. zidd "aykırı"dan tezâdd* 1. Nitelik ve durumları birbirine tam aykırı olma, birbirinin aksine olma, zıtlık, karşıtlık.

t.+lar c.178

tezekkür *a. Ar. zıkr "hatırlamak, anmak"tan tezekkür* 1. Hatıra getirme, hatırlama; 2. Birkaç kişi tarafından bir mesele üzerinde konuşma, müzâkere etme.

t. c.178

t.+de c.178

t.-i c.202

tıkan- 1. Soluğu kesilmek, nefes alıp vermekte güçlük çekmek.

t.-ır r.36

tıpkı *zf. Ar. tıbk "uygun, mutâbık"tan iyelik ekinin kalıplaşmasıyle tıbk+ı* 1. Tamâmiyle, aynen, hiç farksız olarak.

t. c.130

tırman- 1. Elleri veya ayakları ile tutunarak yüksek bir yere çıkmak.

t.-arak c.215

tiğ *a. Far. tiğ* 1. Kılıç.

t.+i c.204

tire *sf. Far. tire* 1. Karanlık, kara.

t. c.192

tisa *a. ve sf. Ar. tis'a* 1. Dokuz, dokuzuncu.

t. c.183, c.183

titre- 1. Hızlı hızlı hareketlerle sürekli kimildamak; 2. (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak; 3. (Birinden, bir şey veya bir halden) Korkmak, korkuya kapılmak.

t.-di c.161

t.-yen c.113

t.-yor r.30

tiz *sf. Far. tiz* 1. (Ses için) İnce ve keskin.

t. c.105

Togar *öz. a.*

t. c.195

t.+da c.194, c.194, c.195, c.195, c.195, c.196, c.196, c.196, c.196

tokat *a. 1.* El açıkken vurulan sille, şamar.

t. c.169

t.+ı c.116

toplan- 1. Toplamak işi yapılmak, bir araya getirilmek, derilmek.

t.-ıyor c.152

toplu iğne *birl. a. 1.* Tepesinde küçük bir başı bulunan iğne.

t. c.200

toprak *a. 1.* Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarında oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı; 2. *teşmil.* Mezar.

t. c.124, c.140, c.148

t.+a c.122, c.218, r.16

t.+lara r.58

tortu *a. Far. durd > durdi'den* **1. mec.** Bir şeyden kalıp birikmiş olan şey, birikinti.

t.+su r.13

toz *a. 1.* Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak.

t. c.148

tozlu *sf. 1.* Üzerinde toz olan, tozlanmış.

t. c.87

tramvay *a. İng. tramway* **1.** İki ray üzerinde hareket eden, elektrik enerjisini raylarla direkler arasına gerilmiş teller vâsıtasıyla alan şehir içi yolcu taşıtı.

t. c.113

tren *a. Fr. train* **1.** Bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, şimendifer.

t.+e c.200

tullap *a. Ar. tālib'in çoğul şekli tullāb* **1.** Talebeler, öğrenciler.

t.+ından c.181

tunç *a. 1.* Bakır, kalay ve çinkonun birlikte eritilmesiyle elde edilen alaşım, bronz; **2. sf.** Bu maddeden yapılmış.

t. c.129

tut- **1.** Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak; **2.** Elle dokunmak; **3.** Ele geçirmek, yakalamak; **4.** Gitmeye bırakmamak, bir yere koyup gitmesini önlemek, alkoymak.

t. c.208

t.-an c.106, c.137

t.-ar c.165

t.-arım r.59

t.-up c.107

tutama- **1.** Tutma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

t.-dım r.41

tutkal *a. 1.* Kıkırdak ve deri gibi maddelerden elde edilen yapıştırıcı madde.

t.+dan c.138

tutul- **1.** Gereği yapılmak, hükmü geçerli olmak; **2.** Tutkun hâle gelmek, âşık olmak; **3.** Kendini kaptırmak, kapılmak.

t.-a c.182

t.-duysam c.147

t.-up c.195

tutun- **1. mec.** Dayanmak, güvenmek; **2.** Uyum sağlayıp bir yerde kalmak, yerleşmek.

t.-acak c.108

t.-maksa c.165

t.-amamak c.165

tutuş- **1.** Alevlenmeye, yanmaya başlamak, alev almak; **2. mec.** Alev almış gibi olmak.

t.-an c.174

t.-tu c.168

tuzak a. 1. mec. Birini veya bir topluluğu güç duruma düşürmek için kurulan düzen.

t. r.8

t.+ına c.150

tüken- 1. mec. Gücü kalmamak.

t.-dim r.38

tükenmez sf. 1. Bitmeyen, tükenmeyen.

t.-mez r.34, r.43, r.53, r.54

tüket- 1. mec. Yok etmek, bırakmamak.

t.-mez r.35

tükür- 1. Ağızdaki tükürüğü, balgamı veya yutulmak istenmeyen bir şeyi dışarı atmak.

t.-ecekim c.94

t.-sek r.15

Türk öz. a. 1. Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönere yayılarak büyük devletler kuran, Türkçenin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu milletten olan kimse.

t. c.199

Türkçü sf. 1. Türkçülüğü savunan kimse.

t.+dür c.199

Türkçülük öz. a. 1. Türk milliyetçiliğini, Türk milletinin yükselmesini amaç edinen akım.

t.+ü c.190

türlü sf. 1. Çeşitli, muhtelif; 2. (Bin bir, her, kaç, başka vb. kelimelerle) Çeşit, cins.

t. c.167, c.198, r.22, r.37, r.66

tüt- 1. mec. Kendini varlığı ile kuvvetle hissettirmek.

t.-en c.216, c.81,

t.-üyor r.48

tütsü a. 1. Etrâfa güzel bir koku yaymak veya nazar, sinir hastalıkları, sara vb.ni gidermek, bunlardan korunmak maksadıyla yakılan kokulu madde.

t. c.128

tüy a. 1. Kuşların vücûdunu örten bir nevi uzantı, bu uzantıların her biri ve hepsi.

t.+le c.112

U

u bağl. Far. ve'den 1. “Ve” bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu.

u. c.181, c.181, c.188, c.188, c.191

uç a. 1. Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası; 2. Bir yerin en uzak noktası.

u.+una r.33

u.+unda c.139, c.88

u.+undan c.172

uç- 1. (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar) Havada yol almak, havada gitmek; 2. Kaybolmak, ortadan kalkmak, yok olmak.

u.-an c.215

u.-muştum r.33

u.-muyor r.21

u.-sun c.145, c.145

uçuş- 1. Hep birden uçmak; 2. Uçarak gidip gelmek, dolaşmak.

u.-tu c.114

u.-ur c.113

ufacık *sf.* 1. Çok ufak, çok küçük, küçücük, minicik.

u. c.106

ufak *sf.* 1. Boyutları gerekenden veya olağandan küçük; 2. Fazla bir önemi olmayan, ehemmiyetsiz, önemsiz.

u. c.167, c.168, c.169, c.197

ufuk *a. Ar. ufk* 1. Gökyüzünün yerle birleşmiş gibi görüldüğü yer.

u. c.112

u.+a c.99

u.+lar c.119

u.+larda c.111, c.158

uğraş- 1. Bir şeyi kendine iş edinip üzerinde çalışmak, meşgul olmak; 2. Bir şey için büyük gayret sarfetmek, bütün gücüyle çabalamak.

u.-ırdı c.198

u.-miş c.199

u.-mıştı c.198

uğulda- 1. (Ses) Uğultu şeklinde duyulmak.

u.-yor c.158

uğur *a.* 1. *Uğruna:* Yoluna; 2. *Uğrunda:* Yolunda, (onun) için.

u.+una r.65

u.+unda c.136, c.171

ukala *a. Ar. 'ākīl "akıllı"nın çoğul şekli 'uḳalā'* 1. Akıllılık, bilgiçlik taslayan kimse.

u.-i c.182

ukde *a. Ar. 'uḳde* 1. Elde edilemediği veya yapılamadığı için insanın içinde düğüm gibi kalan, içine dert olan şey.

u.+yi c.187

ulaş- 1. Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsil olmak; 2. *mec.* Belli bir merhaleye erişmek, istenen ve özlenen bir duruma veya kimseye kavuşmak, erişilmek isteneni elde etmek.

u.-ır r.10, r.34, r.57

ulu *sf.* 1. Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce.

u. c.173

ulu- 1. (Köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili ve daha çok “u” sesinin hâkim olduğu bir sesle ağlarcasına bağırarak.

u.-r c.109, c.109

ululuk a. 1. Ulu olma durumu, büyüklük, yücelik, azamet.

u.+unu c.136, c.170

ulum a. Ar. ‘ilm’in çoğul şekli ‘ulūm 1. İlimler.

u.-ı c.183

Ulviye öz. a.

u. c.182, c.189, c.189, c.198, c.198

ulviyet a. Ar. ‘ulüvv > ‘ulvi’nin yapma mastar eki -iyyet almış şekli ‘ulviyyet 1. Yücelik, yükseklik, büyüklük.

u. c.136

um- 1. Sanmak, zannetmek, tahmin etmek.

u.-uyor c.88

umde a. Ar. ‘umde 1. Dayanılacak, güvenilecek kimse veya şey, destek, dayanak.

u. c.181

umman a. Ar. ‘ummān 1. Çok büyük engin deniz, okyanus.

u.+a c.191, c.204

u.-ı c.208

unut- 1. (Bilddiği, öğrendiği bir şey) Aklında kalmamak, irâdesi dışında hatırandan çıkmak;
2. (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terk etmek.

u.-ma c.208, r.28

u.-mak r.42

u.-tu r.20

unutama- 1. Unutma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

u.-dım r.41, r.41, r.42, r.42, r.42, r.42

unutul- 1. Akıldan çıkmak.

u.-ur r.32

usare a. Ar. ‘uşāre 1. mec. Besleyici, hayat verici öz.

u.-i c.183

usturpa a. < İt. stropa 1. İnce bir halatın ucuna üzeri örülü bir kurşun parçası bağlanmak sûretiyle yapılmış bir nevi ipten kırbaç.

u. c.185

usul a. Ar. aşl’in çoğul şekli uşūl 1. Bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem; 2. Mûsikîmizde belli düzümlerden yapılarak kalıp hâlinde tespit edilmiş ölçülere verilen isim.

u. c.182,

u.+ünde c.182, c.182, c.183, c.183, c.183, c.183

uşşak a. Ar. ‘uşşāk “âşıklar”dan 1. Mûsikîmizde uşşak dörtlüsüne bûselik beşlisi ilâvesiyle meydana gelen ve düğâh (la) perdesinde karar kılan basit makam.

u. c.181, c.183

ut *a. Ar.* 'ūd **1.** Teknesi yarım armudu andıran, dilim adı verilen 17 ilâ 27 ahşap şeridin birbirine yapıştırılmasından meydana gelen, göğsü ladinden, perdesiz, kısa saplı, beşi çift, biri tek on bir telli, mızraplı çalgı.

u.+undan c.145, c.145, c.145, c.145, c.145

utan- **1.** Kusurlu duruma düşmekten veya kendini öyle görmekten ileri gelen bir eziklik duygusuna kapılmak, gülünç olduğu veya küçük düştüğü için üzüntü duymak, mahçup olmak.

u.-ma c.201

uy- **1.** Ölçüleri ve nicelikleri denk gelmek, tam gelmek, uygun olmak.

u.-ardı r.50

uyan- **1.** Uyku durumundan çıkmak; **2. teşmil.** Durgunluk hâlinde sıyrılıp hareket hâline geçmek, yeniden canlanmak; **3.** Gaflet içinde ve olup bitenden habersiz durumda iken gerçeklerin farkına varmaya başlamak, hakîkati görmek, gözü açılmak.

u. c.154

u.-an c.80

u.-dı c.148

uyandır- **1. teşmil.** Yeniden canlandırmak, yeniden meydana çıkarmak, durgunluk hâlinde çıkarıp hareket hâline geçirmek.

u.-ır c.113

uyanık sf. **1.** Uyanmış veya uyumamış olan, uyku durumunda olmayan, uyumayan.

u. c.113

uyku *a.* **1.** Organizmanın, dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyâdan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememesi durumu; **2.** Çevrede olan biteni farketmeme durumu, gaflet; **3.** Sükûnet hâli, hareketsizlik, durgunluk.

u. c.138

u.+da c.113

u.+dan r.30

u.+nun c.106

u.+sunu c.129

u.+ya c.109

u.+ysa c.96

u.+yu c.215

uykusuz sf. **1.** Uyumamış veya uykusunu alamamış.

u. c.111, r.36

u.+dum c.215

uyu- **1.** Uyku hâlinde olmak; **2.** Uyku hâlinde imiş gibi hareketsiz olmak.

u. c.100, c.97

u.-saydım c.111

u.-yan c.87

uyukla- **1.** Oturduğu yerde hafif hafif uyumak, aralıklı olarak uyuyup uyanmak; **2. mec.** Sessiz ve sâkin halde durmak.

u.-r c.149

u.-yan c.113

uza- 1. Uzun duruma gelmek, uzunluğu artmak.

u.-yan c.214

uzak *sf.* 1. Arada çok mesâfe bulunan, uzun sürede gidilebilen, ırak; 2. Arada çok zaman bulunan, zaman bakımından çok geride veya ileride olan; **3.** (-den) Bir şeye karşı ilgisi olmayan; **4. a.** Bulunulan yere göre ötede olan yer, uzak yer.

u. c.124, c.82, c.94, c.94, r.14, r.43, r.64, r.8, r.8

u.+a r.20

u.+larda c.109

u.+ta c.114, r.16, r.16, r.16, r.32, r.47, r.50

u.+taki r.64

u.+tan c.151, c.197, c.207

u.+tasın r.47, r.47, r.48, r.48, r.48, r.48

u.+tayım r.66

uzaklaş- 1. *mec.* (Bir kimse veya meseleye) İlgisi azalmak, aradaki bağ kuvvetini kaybetmek, yabancılaşmak.

u.-ıyor c.217, r.65

uzan- 1. Vücûdunu yatar duruma getirmek, upuzun yatmak; 2. Ulaşmak, erişmek, yetişmek; **3.** İleriye doğru devam etmek, uzayıp gitmek, uzamak.

u.-an c.114

u.-ır c.214

u.-ırsın r.10

u.-makı c.214

uzat- 1. İleriye doğru yöneltmek; **2.** Verilecek bir şeyi bir kimseye doğru yöneltmek.

u.-masınlar c.129,

u.-tıkım c.94

u.-tım r.24

uzun 1. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.

u. c.97

Ü

ü bağl. *Far. ve'den* **1.** “Ve” bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu.

ü. c.157, c.178, c.181, c.189, c.192, c.192, c.192, c.193, c.193, c.194, c.199, c.201, c.202, c.202, c.203, c.203, c.204, c.206, c.206, c.208

üç *a.* 1. İkidenden sonra, dördten önce gelen sayının adı.

ü. c.107, c.114, c.126, c.149, c.163, c.163, c.191, c.198

ülfet *a. Ar. ulfet* **1.** Alışma, kaynaşma, ünsiyet.

ü. c.211

ülke *a. Far. ülke < Moğ. ölke* **1.** Memleket, diyar, el.

ü.+nde r.66

ülkü *a.* **1.** Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal.

ü. c.173

ümit *a. Far. umid* 1. Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut.

ü. c.95, c.199

ü.+i r.64

ümitsiz *sf.* 1. Ümîdi olmayan, ümîdini kesmiş, umutsuz.

ü. c.129

ü.+lerin c.114

ümitsizlik *a. 1.* Ümitsiz olma durumu, umutsuzluk, meyûsiyet.

ü. c.169, c.80

ünsiyet *a. Ar. uns "alışma, alışkanlık"tan yapma mastar eki -iyyet ile unsiyet 1.* Yakınlık, ahbaplık, ülfet, üns.

ü. c.201

ürper- 1. Üşüme, korku, endişe, ürkme vb. sebepler yüzünden vücuttaki tüyler dikilip deri nokta nokta kabarmak; 2. Titremek, sarsılmak.

ü.-di c.160

ü.-erek r.66

Üsküdar *öz. a.*

ü.+da c.110

ü.+ı c.204

üst *a. 1.* Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi; 2. Bir şeyin aşağı sayılan yerine göre yukarı tarafı; 3. (Aynı hizâda olmayan şeyler içinde) Yukarıda bulunan.

ü.+üme c.80

ü.+ümü c.216

ü.+ünde c.106, c.125, r.59

ü.+ünden r.20

ü.+üneydim r.54

ü.+üne r.10

üşen- 1. Çekinmek, korkmak.

ü.-ir r.48

üşü- 1. Soğğun etkisini duymak, soğuktan etkilenmek.

ü.-yorum c.111

üvey *sf. 1.* Aralarında kan bağı bulunmayıp sonradan kânun yoluyla bağ kurulmuş olan veya tek taraflı kan bağıyla birbirine bağlı bulunan.

ü.+dir c.160

üz- 1. Üzüntü vermek, canını sıkmak.

ü.-ecek c.200

ü.-mekde c.192

üzerinde *zf. 1.* -den çok, -den fazla, üstünde; 2. -e dâir, ... ile ilgili, hakkında, üstüne.

ü.+nde c.183, c.214

ü.+n c.148

üzerine *zf.* **1.** Hakkında, dâir, üstüne.

ü. c.196

üzül- **1.** Üzüntü duymak, canı sıkılmak, müteessir olmak.

ü.- c.122

ü.-dün r.44

üzüntü *a.* **1.** Acıklı, hoş gitmeyen veya olması istenmeyen bir şeyin insanda bıraktığı can sıkıcı duygu, rûhî tedirginlik, teessür.

ü.+ye r.57

ü.+yle c.112

V

vadi *a.* *Ar. vâdi* **1.** *mec.* Alan.

v.-i c.192, c.193

vahdet *a.* *Ar. vahdet* **1.** Birlik, bütünlük, yekpârelik.

v. c.179

v.+in c.177

vahşi *sf.* *Ar. vahş* “*vahşî, ıssız*” ve *nispet eki -i ile vahşi* **1.** Gaddar, kıyııcı, merhametsiz.

v. c.111, r.63

vaka *a.* *Ar. vak'a* **1.** Olan, vukû bulan, ortaya çıkan her türlü durum, hâdise, olay.

v. c.107

vakfet- *Ar. vakf + Türk. etmek, eylemek* **1.** *mec.* Bir şeyin tamâmını bir amaca adamak, vermek, hasretmek.

v.- c.180

vakfeyle- *Ar. vakf + Türk. etmek, eylemek* **1.** *mec.* Bir şeyin tamâmını bir amaca adamak, vermek, hasretmek.

v.- c.181

vakfiye *a.* *Ar. vakf > vakfi* “*vakıfla ilgili*”den *vakfiyye* **1.** Vakfedilen bir malın hangi hayır işine tahsis edileceğini, ne şekilde ve hangi şartlarla yönetileceğini gösteren mahkemece onaylanmış senet, vakıfnâme.

v. c.181

v.-i c.183

v.+si c.178

vakif *a.* *Ar. vakf* **1.** Okuma sırasında gerekli yerlerde gereği kadar durma, vakfe.

v.-ı c.181, c.182

vaki *sf.* *Ar. vukû* “*mevdâna gelmek*”ten *vâki* **1.** Olan, vukû bulan.

v. c.179, c.196, c.196

vakit *a.* *Ar. vakt* **1.** Zaman; **2.** Belirlenmiş zaman, belirli zaman; **3.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir işin olageldiği, yapılageldiği saat, gün veya mevsim.

v.+inde r.17,

v.+le c.111

Vakit Gazetesi *öz. a.*

v.+nin c.200

vakla- 1. "Vak" diye ses çıkarmak.

v.-yor c.88

vala sf. *Far. vālā* **1.** Yüksek, yüce.

v. c.148, c.200

vapur a. *Fr. vapeur < Lat. vapor "buhar"; bateau à vapeur'den kısaltma* **1.** Buhar gücüyle çalışan gemi.

v. c.105,

v.+lar c.112,

v.+un c.113

var sf. ve a. **1.** Kâinatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey); **2.** Genellikle hoş gitmeyen bir husustan bahsedilirken o işin başa geleceğini anlatır.

v. c.147, c.161, c.187, c.191, c.191, c.191, c.193, c.201, c.201, c.215, c.215, c.218, c.96, c.99, r.20, r.26, r.29, r.46, r.53, r.64, r.66,

v.+dı c.188, r.53, r.54,

v.+dır c.163, c.191, c.191, c.191, c.191, c.194, c.194, c.196, c.197, c.199, c.199, c.215, r.65, r.65, r.66, r.66, r.7,

v.+mış r.22,

v.+sa r.64,

v.+sam c.81

var- 1. (Belli bir yere) Ulaşmak, vâsıl olmak.

v.-ınca c.80

varak a. *Ar. varak* **1.** Yaprak, ağaç ve ot yaprağı.

v.-ı c.145

varlık a. **1.** Var olmuş olan şey; **2.** Bulunma, mevcûdiyet, vücut.

v.+ımı c.80

v.+ınla c.137

vasat a. ve sf. *Ar. vasaṭ* **1.** Orta.

v. c.199

vasıf a. *Ar. vaşf* **1.** Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik; **2.** Niteliklerini sayarak târif etme; **3.** Övme.

v. c.184, c.185, c.187, c.194

v.-ı c.177, c.184, c.186, c.189, c.192

v.+ında c.177, c.179, c.179, c.194

v.+ımı c.187, c.190

v.+ları c.179

vatan a. *Ar. vaṭan* **1.** Bir milletin üzerinde yaşadığı, hâkim olduğu toprak, yurt.

v. r.65

vazife a. *Ar. vazife* **1.** Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş, görev, ödev.

v.+mizi c.108

ve bağl. *Ar. ve* **1.** İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlar, ile.

v. c.100, c.101, c.107, c.129, c.149, c.152, c.160, c.161, c.162, c.163, c.175, c.177, c.177, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.179, c.180, c.180, c.181, c.181, c.181, c.181, c.181, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.182, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.183, c.193, c.194, c.194, c.194, c.194, c.195, c.195, c.195, c.195, c.195, c.195, c.196, c.197, c.197, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.198, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.199, c.200, c.200, c.200, c.201, c.202, c.203, c.205, c.206, c.208, c.214, c.214, c.214, c.216, c.82, c.92, c.97, r.16, r.63, r.64, r.66

vech *a. Ar.* **1.** Sebep, vesile.

v. c.197

vefasız *sf.* **1.** Vefâsı olmayan, sevgisinde, dostluğunda sebat göstermeyen (kimse).

v. c.90

ver- 1. (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, erişirmek; 2. (Bir şeyi karşılık beklemeden birine) Bırakmak, bağışlamak; 3. (Kendisine âit bir şeyi başka birine veya bir yere) Bırakmak, onun istifâdesine sunmak; **4.** Kazandırmak; **5.** (Belli bir yere doğru) Çevirmek, yöneltmek.

v. c.127

v.-di c.160, c.188, c.94, r.64

v.-diki c.129, c.196, c.196

v.-dikine c.88

v.-dikte c.156

v.-dim c.169, c.173, c.216, r.57, r.58

v.-ecek c.142

v.-en c.199, c.81, r.66

v.-erek c.192

v.-in r.8, r.8

v.-ir c.146, c.198, c.216, r.65

v.-iyor c.108

v.-iyorum c.111

v.-medi r.64

v.-meke c.194

v.-mekten c.200

v.-mez c.192

v.-mişim r.42

v.-sem r.10, r.12

verebil- **1.** Verme ihtimali veya imkânı bulunmak; **2.** Verme gücü bulunmak.

v.-ir c.195

v.-ür c.195, c.195

veril- **1.** Vermek işi yapılmak, vermek işine konu olmak.

v.-erek c.179

v.-miş c.177

vesair *sf. Ar.* *ve + sâ'ir* **1.** Diğer.

v. c.199

vezin *a. Ar. vezn* **1.** Manzum yazılarda hecelerın belli Şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü.

v. c.194, c.194, c.196

v.+i c.179

v.+inde c.194

vikaye *a. Ar. viķāye* **1.** Koruma, gözetme, kayırma.

v.+si c.182

viran *sf. Far. virān* **1.** Yıkık, yıkılmış, harap.

v.+da c.218

visal *a. Ar. vişāl* **1.** Sevdigine kavuşma, vuslat.

v.+est c.193

volta *a. İt. volta < Lat. argo.* **1.** Bir aşığı, bir yukarı dolaşma, gidip gelme.

v. r.22

vuku *a. Ar. vuķū* **1.** Olma, meydana gelme, husûle gelme.

v.+u c.178

vur- **1.** (Elini veya elindeki bir Şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak; **2.** (Kalp, nabız vb.) Atmak, çarpmak; **3. mec.** Darbe indirmek, yaralamak; **4.** Çarpmak; **5.** Aksetmek, yansımak.

v.-an c.153, c.173, c.99, r.57

v.-du r.52

v.-duku c.194

v.-dukumu c.91

v.-dukuna c.194

v.-dum c.101

v.-ma r.9

v.-mayın c.175

v.-up c.110

v.-urdu c.202

v.-urum r.22

vurama- **1.** Vurma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

v.-zsın c.185

vurgun *sf. ve a.* **1.** Birine veya bir Şeye tutulmuş olan (kimse), âşık, sevdâli.

v.+um r.40, r.49, r.50, r.50, r.50, r.50

vurul- **1.** (Bir Şey bir yere) Hızla indirilmek, hızla çarpılmak; **2. mec.** Darbe yemek, yaralanmak; **3.** Âşık olmak, gönlünü kaptırmak.

v.-dukumu r.54

v.-dum r.17, r.38

vü bağl. *Ar. ve'den Far. vu* **1.** Ve bağlacının sesliyle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu.

v. c.201, c.206

vücut *a. Ar. vucūd* 1. İnsan veya hayvan gövdesi, beden.

- v. r.16
- v.+ları c.110
- v.+u+ c.114, c.115, c.217
- v.+um c.124
- v.+umu c.111
- v.+umu r.63
- v.+un c.114
- v.+undaki c.116
- v.+unla c.100
- v.+unu c.159

vüsat *a. Ar. vus 'at* 1. Genişlik, bolluk.

- v.-i c.188

Y

ya ünl. 1. Soru anlamı taşıyan cümlelerde ihtimal bildirir; 2. Emir cümlelerinin sonunda hükmün onaylandığını bildirir; 3. Soru cümlelerinin başında anlamı güçlendirir.

- y. c.107, c.99, c.99, r.12

ya ünl. *Ar. yā* 1. Ey.

- y. c.135, c.135, c.136, c.136, c.136

yabancı *sf.* 1. Tanınmayan, bilinmeyen (kimse veya şey); 2. Belli bir kimse veya yere mahsus olmayan.

- y. r.22
- y.+yım c.201, r.64

yabancılaş- 1. Yabancı duruma gelmek.

- y.-miştir c.211, c.211, c.212

yad *a. Far. yād* 1. Hâtıra; 2. Hatır.

- y. r.28
- y.+a r.42
- y.+ı c.195, c.210
- y.+ım c.193
- y.+ını r.34
- y.+ınla c.184

yâd et- *Far. yād + Türk. etmek, eylemek* 1. Anmak, hatırlamak.

- y.- c.200

yad eyle- *Far. yād + Türk. etmek, eylemek* 1. Anmak, hatırlamak.

- y.- c.213, c.213, c.213

yadigar *a. Far. yādgār* 1. Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey.

- y. r.54

yağ- 1. (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek.

y.-an c.99

yağız sf. 1. (At için) Doru.

y. r.29, r.30, r.30, r.30, r.30

yağmur a. 1. Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar hâlinde düşen su.

y. c.109

y.+u c.81

yahut bağl. Far. yāhūd 1. Veya; 2. Söylenen bir düşünceden vazgeçildiği ve yerine ikinci bir düşünce ileri sürüldüğü zaman ikinci cümlenin başına getirilir.

y. c.107, r.54

yak- 1. Yanmasını sağlamak, tutuşturmak; 2. Ateşe vermek, ateşle yok etmek; 3. Yanyormuş gibi ısıtıcı sert bir etki yapmak; 4. Çok güçlü, ızdırap verici bir aşk uyandırmak, aşk ateşine düşürmek; 5. Çok fazla ızdırap vermek.

y.-acak c.150

y.-an c.115, r.12

y.-ar c.213, c.216, c.80, r.14

y.-ardı c.202

y.-tı c.158, c.214

yakıl- 1. Yanması sağlanmak veya yanmasına sebep olunmak.

y.-ır c.126

yakın sf. 1. Arada az mesâfe bulunan; 2. Arada az zaman bulunan, zaman bakımından uzak olmayan; 3. Aralarında sıkı ilişki bulunan.

y. c.124, r.28

y.+dır r.64, r.64, r.8

yaklaş- 1. Yakın duruma gelmek, aradaki zaman veya mesâfe azalacak şekilde ilerlemek.

y.-mayınız c.175

yala- 1. Sıyrarak geçmek.

y.-r r.26

y.-sak r.16

y.-yan c.175

y.-yıp c.218

yalan a. 1. Aldatmak maksadıyla bilerek söylenen gerçeğe aykırı, asılsız söz; 2. sf. Asılsız, uydurma, gerçek tarafı olmayan.

y. r.65, r.65, r.65

y.+dır r.65, r.65

yalat- 1. Yalamak işini yaptırmak.

y.-ıyor c.106

yalçın sf. 1. Sarp, dik.

y. c.158

yalnız sf. ve a. 1. Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse); 2. Tek başına; 3. Sâdece; 4. bağl. Fakat, ama.

y. c.102, c.127, c.146, c.147, c.160, c.167, c.172, c.173, c.179, c.186, c.187, c.194, c.195, c.198, c.203, c.205, c.216, c.81, c.94, r.10, r.46, r.49, r.50, r.64, r.66

yalvar- 1. Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.

y.-acaksam c.131

y.-an c.122

y.-arak c.169

y.-ıyorlar c.108, c.108

yamaç a. 1. Bir dağ veya tepenin düzlüğe doğru inen yanı.

y.+ların r.40

yaman sf. 1. Kötü, fenâ.

y.+dır c.190

yampiri sf. 1. Yan yan ve çarpık giden (duran, yüzen...).

y. c.216

yan 1. Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf; 2. Taraf, yön, cihet; 3. Yakın, civar; 4. Birlikte olma ifâde eder; 5. Kat, nezd, huzur [Daha çok *yanına* ve *yanında* şeklinde kullanılır]; 6. zf. Bir tarafa yönelmiş durumda.

y.+a c.106, c.116, c.125, c.201, c.218, r.9

y.+da c.149, c.202, c.202

y.+ıma r.14

y.+ımda c.80, r.22

y.+ımı c.145

y.+ına c.161, c.80

yan- 1. Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek; 2. Vücut ısısı normalin üstüne çıkmak, yükselmek; 3. Vücûdunda veya bir organında aşırı sıcaklık hissetmek; 4. Tutuşmak, alev almak; 5. Perişan olmak, çâresiz kalmak, büyük zarar görmek; 6. (Bitkiler) Soğuk hava ve dona mâruz kalarak zarar görmek, kurumak; 7. (-e) Esef etmek, acınmak, hayıflanmak.

y.-an r.12

y.-ayım r.36

y.-dım r.34, r.36

y.-ıp c.218

y.-ıyor c.110, c.135, c.152, c.170, r.11

y.-makı c.214

y.-mamış c.130

y.-masıdır c.92

y.-mış r.48

y.-mışım r.50

yanak a. 1. Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri.

y.+ıma r.64

y.+ımda c.81
y.+ında c.128
y.+ından c.115
y.+larından c.195

yanardağ *birl. a. yan-mak'tan isim-fiil ekinin kalıplaşmasıyla yan-ar dağ* **1.** Magmadaki erimiş durumda bulunan maddelerin lav hâlinde yerin içinden yer yüzeyine çıktığı, tepesinde bir püskürme ağzı bulunan, genellikle koni biçiminde dağ, volkan.

y.+lar c.100

yanış- 1. Bir şey veya kimsenin yanına gelmek, yanına sokulmak, yanına varmak.

y.-arak c.105

yangın *a. 1.* Bir şeyin yanmasından ileri gelen ve etrâfa yayılıp zarara yol açan büyük ateş; **2. mec.** Gönülde uyanan ve insanın bütün benliğini kaplayan güçlü duygu, arzu, istek, ızdırap vb.

y. c.114, c.218

y.+lılığıyla c.105

yanık *sf. 1.* Yanmış; **2. mec.** Üzüntülü, dertli, acılı, duygulu, tesirli.

y. c.114, c.203, r.48

yanıl- **1.** Aldanmak, hatâ yapmak.

y.-ır r.32

y.-up c.186

yani *bağl. Ar. 'any "demek istemek"ten ya'ni "demek istiyor" 1. zf.* Sözün kıyası, senin anlayacağın.

y. r.16

yanlış *sf. 1.* Doğru olmayan, hatâlı.

y. c.101

yap- **1.** Ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek; **2.** Üretmek, îmal etmek; **3.** Bir işle uğraşmak, meşgul olmak; **4.** Yerine getirmek, îfâ etmek; **5.** Olmasına sebep olmak, yol açmak; **6.** Yerine getirmek, uygulamak; **7.** (Ne, neler, çok şey vb. kelimelerle) Zarar vermek, kötülük etmek; **8.** Davranmak, hareket etmek.

y. c.180

y.-acakım c.102, c.102, c.111

y.-acakları c.113

y.-ar c.188

y.-ardık c.200

y.-ın c.89, c.90

y.-ıyorum c.197

y.-madıkındandır c.197

y.-makta c.187

y.-mazsam c.102

y.-sa c.140

y.-san c.165

y.-sın r.34

y.-tı c.200, c.98

yapama- 1. Yapma ihtimali veya imkânı bulunmamak.

y.-dım c.200

yapayalnız *sf. ve zf. 1.* Yanında kimse olmayan (olmadan), tek başına.

y. c.159

y.+ım c.99

yapıl- 1. Ortaya konmak, gerçekleştirilmek, meydana getirilmek.

y.-an c.179

yapmacık *sf. 1.* İçten olmayan, tabîi olarak değil zorlama ile yapılan, düzme, sahte.

y. r.65

yaprak a. 1. Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y. c.128

y.+lariyle c.128

yar a. Far. yār 1. Sevgili; **2.** Dost.

y. c.102, c.130, c.184, c.184, c.184, c.187, c.192, c.209, r.18, r.20, r.20, r.23, r.28, r.36, r.41, r.42, r.42, r.42, r.42, r.43, r.44, r.46, r.46, r.46, r.56, r.57, r.57, r.57, r.58

y.+dan r.30

y.+dı r.50

y.+e c.157, r.45

y.+ı c.204, c.211

y.-ı c.201

y.+i r.20, r.56

y.-i c.206

y.+im c.211, c.211, c.212, r.30, r.32, r.32, r.38

y.+imden r.18

y.+imi r.8

y.+imin r.29

y.+in c, r.10, r.12, r.42

yara a. 1. Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çiban; **2. mec.** Üzüntü, acı, dert.

y. c.89

y.+sını c.88

yarabbi *Ar. yā ve Ar. rabb ile 1.* “Ey Allahım, ey Rabbim, ey Tanrım” anlamında olan bu söz Allah’tan yardım isteme, şaşkınlık, korku vb. durumlarda ve Allah’a sığınma ifâdesi olarak kullanılır.

y. c.111, c.124

yaralı *sf. ve a. 1.* Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh.

y. c.158

yaramaz *sf. ve a. 1.* (Çocuk için) Uslu durmayan, söz dinlemeyen, haşarı.

y. r.55

yaratan *a. Far. yār* “dost” ve çoğul eki *-ān* ile *yārān* **1.** Dostlar.

y. c.177, c.179, c.179, c.188

y.+ı c.184, c.185

y.-ı c.177, c.184

yaraş- 1. (-e) Uymak, uygun düşmek, yakışmak.

y.-ır c.125, c.185

yarat- **1.** (Allah) Yoktan var etmek, halketmek; **2.** Ortaya çıkmasına, meydana gelmesine yol açmak, sebep olmak.

y.-anı r.12

y.-ır c.130

y.-tı c.140

yarın **1.** İçinde bulunulan günden sonra gelen gün; **2. zf.** Sonraki günde veya günlerde, gelecek zamanda; **3. teşmil.** Gelecek, istikbal.

y. c.102, c.108, c.121, c.150, c.150

yar-i gar 1. *meç.* Vefâlı dost.

y. c.206

yas a. 1. Ölüm veya çok büyük bir felâketten duyulan acı ve bu acıyı belirtmek üzere yapılan şeyler, mâtem.

y.+a c.132, c.139

y.+ıdır c.154, c.92

y.+ından c.149

yasak a. Moğ. yasağ 1. sf. Yapılması istenmeyen, yapılmasına izin verilmemiş olan, memnû.

y. r.8

yasemin a. Far. yāsemin - yāsemen 1. Zeytingiller familyasından, güzel koku yapımında kullanılan, beyaz renkli (ender olarak kırmızı veya sarı), çok kokulu çiçekler açan, sarmaşık cinsinden ağaççık.

y. c.166

yaş a. 1. Doğuştan itibâren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman; **2.** Hayâtın çeşitli dönemlerinden her biri.

y.+da c.192

y.+ımda c.119

y.+ımızı c.196

y.+ında c.168

y.+ındaymışım r.52

yaş sf. 1. Islak, nemli; **2. a.** Göz yaşı.

y. r.59, c.80, c.81

y.+ımı r.40

y.+lar r.48, c.81, c.115

y.+ları c.161

y.+larla c.163

yaşa- 1. Sağ olmak, hayatta bulunmak; 2. Hayâtını devam ettirmek, ömür sürmek; 3. Hayâtını belli bir yerde devam ettirmek, bir yerde bulunmak, oturmak; 4. Hoş vakit geçirmek; 5. Görüp geçirmek, başından geçmek.

y. c.81

y.-amazdım r.38

y.-mak c.139, c.140, c.140, c.140

y.-maka c.81, r.32, r.36, r.59

y.-makı r.59

y.-makta c.142

y.-manın c.172

y.-nır c.205

y.-nmaz c.82

y.-yanlar c.149

y.-yor c.167

y.-yorsam c.81

y.-yorum c.82, c.95

yaşan- 1. Yaşamak işi yapılmak.

y.-ır r.48

y.-mamış c.130

yaşar- 1. (Göz için) Yaşla dolmak.

y.-an c.81

y.-dı r.28

yaşayış a. 1. Yaşama işi.

y.+ın c.154

y.+ta c.142

yaşlı sf. 1. (Göz için) Yaşla dolmuş.

y.+ydı c.159

yat- 1. Boylu boyunca uzanmak; 2. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek; 3. Geceyi geçirmek için bir yerde kalmak; 4. Hapiste kalmak, hapsedilmek; 5. *mec.* Bulunmak, var olmak, mevcut olmak.

y. c.100, c.100, c.97, r.10

y.-a r.26, r.26

y.-acak c.90

y.-an r.20, r.22

y.-arım r.59

y.-ıyor c.173

y.-ma c.218

y.-sam r.12

y.-tıkı c.81

y.-tıkım c.216, c.216

yatak *a.* 1. Uyumak veya dinlenmek için üzerine veya içine yatırılan şey, karyola, kerevet, sedir vb.; 2. Nehir, ırmak, çay vb. akar suların içinde aktıkları yer, mecrâ.

y. c.216

y.+ında c.100

y.+ındaki c.120

y.+ından c.139

yatıl- 1. Yatmak işi yapılmak.

y.-ır r.32

yatır- 1. Birinin yatmasını sağlamak, yatmasına sebep olmak.

y.-acakım c.89, c.89

yavaş *sf.* 1. Hızı gerekenden az olan, hızlı olmayan; 2. *Yavaş yavaş:* Ağır ağır.

y. c.105, c.105, c.111, c.111, c.161, c.161

yavaşça *zf.* 1. Çok yavaş, usulca, yavaşçacık.

y.+ça c.112

yavaşla- 1. Hızı azalmak, daha yavaş duruma gelmek.

y.-sanız c.175

yavru *a.* 1. *teşmil.* (Ana baba için) Evlât, çocuk; 2. Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan.

y. c.189

y.+m c.90

yavrucuk *a.* 1. (Acıma ve şefkat ifâdesiyle) Yavru.

y. c.89

y.+um c.190

yavuklu *sf. ve a.* 1. Sözlü, nişanlı.

y.+dur c.127

yay *a.* 1. Keman, viyolonsel gibi çalgıları çalmaya yarayan, iki ucu arasında kıl gerili bir değnekten ibâret âlet.

y.+dan c.87

yaygara *a.* 1. Gereksiz yere yüksek sesle bağırıp çağırma, gürültü koparma.

y.+sında c.87

yayıl- 1. Açılıp serilmek; 2. Etrâfa dağılmak.

y.-an r.53

y.-ırdı c.203

yayla *a.* 1. Yazın hayvan otlatma ve dinlenme yeri olarak kullanılan, tabiat şartları yüzünden genellikle kışın terkedilen oturulmaya elverişli yer.

y.+lar c.158

yaz *a.* 1. 21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi.

y.+ı r.14

yaz- 1. (Bir söz veya düşünceyi) Belli işâret ve harflerle bir yere geçirmek; 2. Yazıya geçirmek, yazı ile anlatmak; 3. Yazı ile bildirmek, mektup vb. ile haber vermek; 4. Edebî veya ilmî bir eser meydana getirmek.

y. c.201

y.-an c.200, c.200

y.-ar r.65

y.-arak c.194

y.-ardı c.199

y.-arım c.198

y.-dıkım c.216

y.-dıkımı c.98

y.-dıkında c.179

y.-dım c.197, r.38

y.-mak c.153

y.-mıştım c.199

y.-sam c.102

yazı a. 1. Yazmak işi, düşüncelerin belli işâretlerle tespit edilmesi; 2. Kader, yazgı, alın yazısı.

y. r.45

y.+mız r.45, r.46, r.46, r.46, r.46

y.+ya c.173

yazıl- 1. Yazmak işi yapılmak; **2.** Yazıya geçirilmek.

y.-a c.178

y.-an c.197

y.-dım r.52

y.-ır c.179

y.-mak c.177

y.-maz r.38

y.-mışdır c.196

ye- 1. mec. Hoşa gitmeyecek bir duruma uğramak, mâruz kalmak, dūçar olmak.

y.-rsin r.66

yed a. Ar. 1. El; **2. mec.** Güç, kudret.

y.+inde c.182

y.+ine c.182

y.+iyle c.182

yegah a. Far. yek "bir" ve yer bildiren -gâh ekiyle yek-gâh > yegâh **1.** Mûsikîmizde yegâh perdesinde karar kılan birleşik makam.

y. c.182

yegane sf. Far. yegâne 1. Tek, biricik.

y. r.65

yeis *a. Ar. ye's* 1. Şiddetli üzüntü, keder; 2. Ümitsizlik.

y.+le c.101, c.162

yek *sf. Far.* 1. Tek, bir.

y. c.193

yel *a.* 1. Havanın yer değiştirmesi sonucunda meydana gelen esinti, rüzgâr.

y.+lere r.8

y.+leri r.8

yem *a.* 1. Hayvan yiyeceği.

y.+ler c.149

yeni *sf.* 1. Sonradan ortaya çıkan, sonradan var olan, üzerinden çok zaman geçmemiş olan;
2. Daha önce var olmamış, söylenmemiş, düşünülmemiş, değişik, orijinal.

y. c.105, c.175

y.+sine c.195

yer *a.* 1. Bir nesne veya kimsenin kapladığı yâhut kaplayabileceği boşluk, bulunduğu mahal; 2. Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin; 3. Yaşanılan, oturlan şehir, kasaba, mahalle veya toprak; 4. Vücûdun herhangi bir bölümü; 5. Bölüm, kısım; 6. Durum, konum, mevki.

y. c.124, c.124, r.10, r.59

y.+de c.192, c.209, r.19, r.24

y.+den r.16

y.+e c.115, c.115, c.116, c.122, c.136, c.161, c.171, c.198, c.80, r.38, r.45, r.48, r.52, r.54

y.+i c.115, r.66

y.+im r.8

y.+imden c.99

y.+imi r.14

y.+inde c.110, c.114

y.+indir c.101

y.+ine r.59

y.+ler c.110, c.177, c.179, c.179

y.+lerde r.33

y.+lere c.159, c.82, c.82

y.+leri c.149

y.+lerin r.52

y.+lerinde c.114

yer altı *birl. a.* 1. Yerin toprağın altında kalan bölümü.

y.+nda r.59

yerleş- 1. *meç.* Kalıcı duruma gelmek, benimsenmek, tutunmak, kökleşmek.

y.-tin r.42

yeryüzü *birl. a.* 1. Üzerinde yaşadığımız yer küresinin kabuğu, arz.

y. r.48

yesifun

y. c.194

yeşil a. 1. Sarı ile mâvi arasında yer alan renk, yaprak rengi.

y. r.32

yet- 1. Yetiştirilecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek; 2. Kâfi sebep olmak, bir husus için yeterli olmak.

y.-mez r.35, r.35, r.35, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36, r.36

yeter sf. 1. Daha fazlasına gerek yok, dur, kâfi.

y. c.185

yetmiş a. 1. Altmış dokuzdan sonra, yetmiş birden önce gelen sayının adı.

y. r.65

yevm-i id 1. Bayram günü.

y. c.210, c.210, c.210

yevm-ül kıyam 1. Kıyamet günü.

y.+e c.182

yığın a. 1. Yığılmış şeylerden meydana gelen tepecik, küme; **2.** *Yığın yığın:* Yığınlar hâlinde.

y. c.106, c.106, c.168, r.44, r.44

y.+ı c.167

yık- 1. Devirmek.

y.-tım r.58

yıkık sf. 1. Yıkılmış, harap.

y. c.215

yıkıl- 1. (Kurulu bir şey) Parçalanıp dağılmak; **2.** Harap olmak, mahvolmak perîşan olmak; **3.** Devrilmek.

y.-acak c.174

y.-an c.115

y.-arak c.109

y.-makı c.216

yıl a. 1. Dünyânın güneş çevresinde tam bir devir yapması için geçen zaman, sene, sâl.

y.+da r.59

y.+lar r.56

y.+lara r.27

yılan a. 1. Omurgalı hayvanlardan, bacakları olmayan, üzeri pullarla kaplı, çatal dilli, büyük bir kısmı zehirli olan, uzun sürüngen hayvan.

y. c.115, c.127

yıldız a. 1. Işıklı ve sâbit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri; **2.** Bir nokta etrafında tabanları bitişik olarak sıralanmış üçgenlerden ibâret şekil.

y. c.178, c.81, r.59

y.+lar r.21, r.52

yırt- 1. Yarıp geçmek, yarmak, bölmek.

y.-tı c.114

yırtık *sf.* **1.** Yırtılmış.

y. c.98

yırtıl- **1.** (Kâğıt, kumaş vb. şeyler) İki veya daha fazla parçaya ayrılmak.

y.-dı c.87

yiğit *sf. ve a.* **1.** Yürekli, gözü pek, kahraman (kimse); **2.** Delikanlı, genç adam.

y. c.95

y.+in r.57

y.+ler r.20

yine *zf.* **1.** Bir daha, tekrar, gene; **2.** Öyle de olsa, buna rağmen.

y. c.126, c.132, c.157, c.169, c.191, c.194, c.195, c.203, c.205, c.206, c.206,
c.214, c.215, c.216, c.97, c.98, c.99, r.28, r.59

yirmi *a.* **1.** On dokuzdan sonra, yirmi birden önce gelen sayının adı.

y. c.119, c.163, c.168, c.196

yok *sf. ve a.* **1.** Bulunmayan, mevcut olmayan (şey); **2.** Mevcut olmayan, bulunmayan şey, nesne veya kimse; **3.** Mevcut olmama, bulunmama, fıkdan; **4.** Hayır.

y. c, c.136, c.160, c.170, c.187, c.195, c.201, c.206, c.207, c.81, c.89, c.99, r.30,
r.36, r.38, r.57, r.66

y.+ken c.141, r.48

y.+tur r.36, r.64, r.66

yokluk *a.* **1.** Yok olma durumu, bulunmama, fıkdan.

y.+a c.114

yoksa *bağl.* **1.** Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba; **2.** Ters bir ihtimal anlatır; aksi takdirde; **3.** Olması istenmeyen, öyle olması ihtimâlinden kaçınılan bir husûsu belirtir; sakın, olmaya ki.

y. c.194, c.195, c.90

yol *a.* **1.** Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarık, rah; **2.** İki yer arasında düzenlenmiş ulaşım şeridi; **3.** Bir şeye ulaşmak için tâkip edilen seyir.

y. c.172

y.+lar r.26

y.+larda r.10, r.43, r.45

y.+larım r.14

y.+larında c.146

y.+u c.218

y.+um r.34

y.+umu r.23

y.+una c.131, r.36, r.52, r.57

yolcu *a.* **1.** Yolculuk eden kimse.

y.+su c.113

yoldaş *a.* **1.** Yol arkadaşı.

y.+ım r.50

yolla- 1. Göndermek.

y. r.26

yor- 1. Yorgun duruma getirmek, yorgunluk vermek.

y.-muş c.199

yorgun sf. 1. Gösterdiği çabadan ve hareketlilikten dolayı gücü azalmış olan, sarfettiği çabanın etkisini üzerinde hisseden, yorulmuş; 2. Yaşadığı olaylardan dolayı bezginlik duyan, bezmiş olan.

y. c.151, c.81

y.+dum c.215

y.+um r.49

yorgunluk a. 1. Yorgun olma, uzun ve sürekli sayılabilecek bir çalışmadan sonra vücutta hissedilen güç azalması durumu.

y. c.196

y.+a c.196

yorul- 1. Sarfettiği çaba sonucu yorgunluk duymak, yorgun duruma gelmek; 2. Yaşadığı olaylardan dolayı bezginlik duymak.

y.-du r.30

y.-dukumu r.54

y.-dum r.18

y.-dun c.193

y.-muşsun r.10

y.-ursun r.59

yosun a. 1. Kök, gövde, yaprak, çiçek gibi ana organlardan yoksun bulunan ve çoğu sularda yetişen ilkel bitkilerin ortak adı.

y.+larda c.87

Yozgat öz. a.

y.+ı c.216

yuh ünl. 1. Hoşnutsuzluk duyulan, beğenilmeyen bir durum karşısında söylenir.

y. c.96, c.131

yukarı a. 1. Bir şeyin aşağı kabul edilen kısmına göre üstte kalan tarafı veya bu tarafta bulunan kısmı; 2. *a. ve sf.* Bulunulan yere göre seviye bakımından daha yüksekte olan veya daha yüksek kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey; 3. *a. ve sf.* Üst üste dizilmiş şeyler içinde alttakine göre üst taraf veya üst tarafta bulunan, benzerlerinden üstte olan yer.

y.+da c.198

y.+daki c.194

y.+daki c.159

y.+ya r.26

yular a. 1. Hayvanı çekmek veya bağlamak için başına takılan ipten dizgin.

y.+ımızı c.137

yum- 1. Sıkıp kapamak.

- y.-unca c.80
- yumruk** *a.* 1. Elin, parmakları yumulmuş ve sıkılmış hâli.
y.+larını c.114
- yumruklan-** 1. Yumrukla vurulmak.
y.-maktan c.195
- yumuşak** *sf.* 1. Mûtedil, ılıman; 2. İnsanda hoş ve rahat bir etki bırakan, tesfiri tatlı olan, incitmeyen.
y. c.128, c.80, r.32
- yumuşat-** 1. Bir kimsenin inadını, öfkesini geçirmek, hafifletmek.
y.-mak c.200
- yun-** 1. Yıkanmak, yıkanıp temizlenmek.
y.-dum r.34
- yuva** *a.* 1. *teşmil.* Bir âilenin oturduğu ev, âile ocağı.
y. c.81
y.+mı c.131
- yuvarla-** 1. Vurarak veya çarparak hızla düşürmek, devirmek.
y.-rdı c.198
- yuvarlan-** 1. Döne döne düşmek.
y.-ıyor c.115
- yüce** *sf.* 1. Yüksek, büyük, ulu, mertebesi üstün olan.
y. c.218, r.12, r.46
- yük** *a.* 1. *teşmil.* Bir şeyin başka bir şey üzerine binen ağırlığı, kuvveti, sıklet; 2. İnsana baskı yapan ağır durum veya görev.
y.+ü c.142
y.+ünü c.142
- yüklen-** 1. *mec.* (Bir işi, bir görevi) Yapmayı kabul etmek, üstüne almak.
y.-ir c.142
- yüklü** *sf.* 1. Bir şeyle dolmuş durumda olan, dolu.
y. c.218
- yüksek** *sf.* 1. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesâfe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan; 2. Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan; 3. Üstün, yüce, ulvî, seviyeli.
y. c.179, c.179, c.197, c.198, c.198, c.198, c.199, c.200, r.33
y.+sin c.140
- yüksel-** 1. Yükseğe çıkmak, uruç etmek; 2. Normal kabul edilen seviyenin üstüne çıkmak, artmak; 3. Derece, rütbe ve mevki artmak; 4. (Ses için) Etraftan duyulacak ölçüde yüksek duruma gelmek.
y.-di c.161, c.203
y.-en c.127
y.-medi c.131

yürek *a.* 1. Kalp; 2. İnsanın bütün duygularının kaynağı ve mânevî varlığının merkezi, gönül.

y. c.82, c.94

yürü- 1. Adım atarak ilerlemek; 2. (Bir kimse veya nesne) Bir yöne doğru yer değiştirmek, yer değiştirerek ilerlemek.

y. r.29, r.29, r.30, r.30, r.30, r.30, r.30, r.30, r.30, r.30

y.-r c.81

y.-rdün r.48

y.-yen c.128

yüz *a.* 1. Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız, ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre; 2. Ön taraf, ön cephe.

y. c.172, c.212, r.40

y.+ler c.80

y.+ü c.151, c.162, c.163, c.163, c.218, r.14, r.51

y.+üm c.168, c.80, r.48

y.+ümde c.119

y.+üme c.169

y.+ümü c.124, c.216

y.+ümüz r.45

y.+ümüze c.153

y.+ün r.48, r.54

y.+ünde c.186, c.194, c.194, c.195

y.+ündü c.81

y.+ündür r.54

y.+üne c.94, r.20, r.28, r.34

y.+ünü c.159, c.162, r.16, r.38

y.+ünü c.102

yüz *a.* 1. Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı.

y. c.100, c.181

yüzünden *takı.* 1. Sebebiyle, -den ötürü.

y.+ünden r.36

Z

zaman *a.* *Ar. zemân* 1. Olmuş ve olacak hâdiselerin birbiri ardınca cereyan edişinin düşüncemizde meydana getirdiği başı ve sonu belli olmayan soyut kavram, vakit; 2. İçinde bulunulan devir, yaşanmakta olan vakit; 3. Bir önce veya bir sonraya göre belirli bir an; 4. *Zaman zaman*: Belli olmayan zaman aralıkları ile, ara sıra, vakit vakit.

z. c.101, c.102, c.127, c.127, c.140, c.162, c.163, c.167, c.196, c.196, c.199, c.81, c.81, c.81, r.39, r.51, r.51, r.52, r.52, r.52, r.52, r.65, r.65

z.+dan c.185

z.+dır c.190

z.+ım c.97

z.+lar c.116, c.199, c.217, c.80

z.+larda c.199

zamane *a. Ar. zemān'dan zemāne* **1.** İçinde bulunulan zamanda yaşayan genç çocuk.

z. c.182

zan *a. Ar. zann* **1.** Şüphe, kuruntu, işkil.

z.+ına c.186

zannet- *Ar. zann + T. etmek, eylemek* **1.** Sanmak.

z.- c.209, r.49

zannımca *zf. < zann+ı+m+ca* **1.** Öyle sanıyorum ki.

z. c.186

zapt *a. Ar. zabṭ* **1.** Tutma, kuvvetle tutma.

z.-ı c.202

zaptet- *Ar. zabṭ + Türk. etmek, eylemek* **1.** Tutmak.

z.- c.207

zar *sf. Far. zār* **1.** Ağlayan, inleyen.

z. c.187

z.+e c.157, c.203

z.+ım c.204

zaruret *a. Ar. zarūret* **1.** Mecbûriyet, zorunluluk.

z.+i c.194, c.194

z.-i c.196

zat *a. Ar. zāt* **1.** Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse; **2.** Bir varlığın hakîkati, hüviyeti, mâhiyeti.

z. c.183

z.-ı c.207

z.+ına c.190

z.+ını c.135, c.170, c.187

zaten *zf. Ar. zāt'ın tenvinli şekli zāten* **1.** Esâsen, aslında.

z. c.131, c.142, c.161

zavallı *sf. 1.* Zor şartlar altında bulunup bu şartları değiştirmeye gücü yetmeyen, acınacak durumda olan (kimse), çâresiz, biçâre; **2.** Âciz.

z. c.123, c.147, c.198, c.89

z.+ların c.107

z.+nın c.159

zayıf *sf. Ar. za'if* **1.** Sağlam ve dayanıklı olmayan.

z. c.80

zecir *a. Ar. zecr* **1.** Bir işi zorla yaptırma, icbar etme.

z.+den c.182

zehir *a. Far. zehr* **1. mec.** Helâk edici ıztırıp.

z. r.18, r.22

zeka a. Ar. *zekā* **1.** İnsandaki düşünme, gerçekleri algılama, akıl yürütme, yargılayıp sonuç çıkarma yeteneği, anlama gücü, zihin keskinliği, anlak, zeyreklik.

z.+sı c.197, c.199,

z.+sından c.212

zekalı sf. **1.** Zeki olan.

z. c.199

zemin a. Far. *zemin* **1. teşmil.** Konu.

z. c.203

zen a. Far. *zen* **1.** Kadın.

z. c.191

zerzevat a. Far. *sebze* “yeşillik” ve Ar. *çoğul eki -āt ile sebzevāt’tan* **1.** Yemek yapılan yeşillik, sebze.

z. c.105

zevk a. Ar. *zevk* **1.** Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu; **2.** Hoşa giden veya eğlendiren şey.

z.+i c.110, c.153

zeybek a. **1.** Batı Anadolu efelerine verilen isim.

z.+ler r.30

Zeyd öz. a.

z. c.188

zeyl a. Ar. *zeyl* “etek” **1.** Bir yazıya yapılan ekleme, ek.

z. c.197

Zeynep öz. a.

z. c.181

zeytin a. Ar. *zeytūn* **1.** Zeytingillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, uzun ömürlü, yaprakları küçük ve gümüş renginde bir ağaç.

z.+ler c.128

zikir a. Ar. *zıkr* **1.** Sözüünü etme, ismini söyleme, anma.

z.+i c.179, c.182

zikredil- **1.** İsmi söylenmek, bahsi edilmek, anılmak.

z.- c.182

zinde sf. Far. **1.** Gücü kuvveti yerinde, sağlam, dinç.

z.+dir c.206

zincir a. Far. *zencir* **1.** Birbirine geçmiş mâdenî halkalardan meydana gelen bağ.

z.+ini c.106

zincir a. Far. *zencir'den* **1.** Müsikîmizde beş büyük usûlden 16 zamanlı çifte düyek, 20 zamanlı fahte, 24 zamanlı çember, 28 zamanlı devr-i kebir ve 32 zamanlı berefşan usûlünden meydana gelen, 120 zamanlı, donanımdan sonra 120 / 4 şeklinde yazılıp gösterilen bir birleşik büyük usûl.

z. c.182

zindan a. Far. *zindān* **1. teşmil.** Çok karanlık, sıkıntılı yer.

z. c.159

zinhar *ünl. Far. zinhār – zinhār 1.* Sakın, aman, asla.

z. c.182, c.182, c.182, c.182, c.182

zir *a. Ar. zir 1.* Tambur vb. sazların en ince ses veren teli.

z.+deki c.182

zir *a. Far. zir 1. sf.* Altta, aşağıda olan.

z.-i c.177, c.179

ziya *a. Ar. ziyā' 1.* Işık.

z.+dan c.113

ziyade *sf. Ar. ziyāde 1.* Daha çok; **2. zf.** Çok.

z. c.182

z.+siyle c.195

zor *sf. Far. zūr “güç, kuvvet”ten 1.* Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlüğü olan, güç yapılan; **2.** Sıkıntı, rahatsızlık, ızdırap.

z. r.19

z.+dur c.165

zulm-eser

z.+den c.203

zübde *a. Ar. zūbde 1.* Bir şeyin en seçkin, en değerli kısmı.

z.-i c.205

zümre *a. Ar. zumre 1.* Topluluk, grup, câmia, sınıf.

z.-i c.185

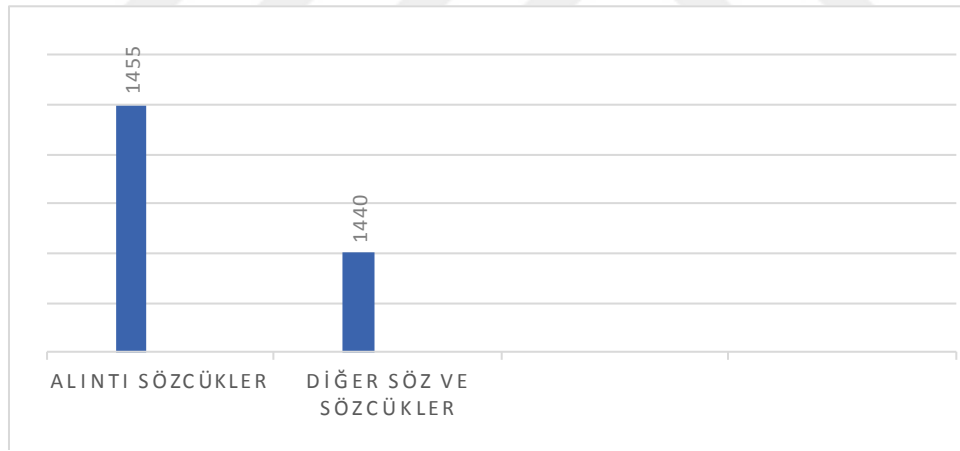
züppe *a. 1.* Davranışları, kıyâfet ve sözleri alışılmışın dışında aşırı yapmacıklı ve özentili olan kimse.

z.+si c.191

SONUÇ

Yaptığımız çalışmada Sabahattin Ali'nin *Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler* adlı şiir kitabının söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla eserde bulunan kelimeler kökenine, kullanım sıklığına, yapısına, işlevine, anlamına, sınıfına ve türüne göre incelenmiştir. Eserde geçen söz varlığı öğeleri (deyimler, atasözleri, ikilemeler, doldurma sözler, veciz sözler, terimler, ilişki sözler) saptanmış ve bunların sözlüksel alan çalışması yapılmıştır. Tüm başlıkların açıklaması yapılarak örneklerle desteklenmiştir. Eserde geçtikleri yerler sayfa ve satır numaralarıyla birlikte verilmiştir.

Sabahattin Ali'nin şiir kitabında yapılan dizin çalışmasında eserde yaklaşık 10416 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin yaklaşık 2895 tanesinin madde başı özelliği taşıdığı tespit edilmiştir.

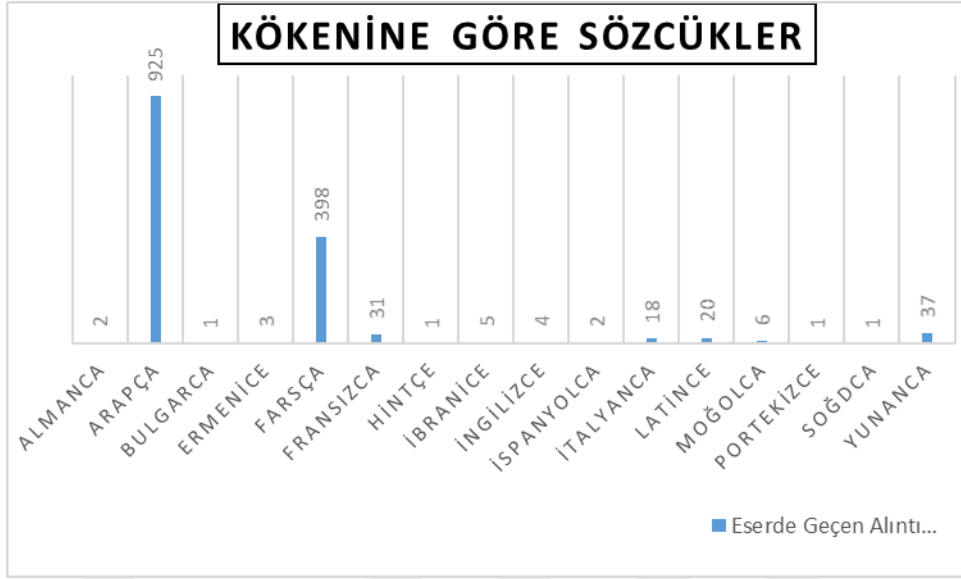


Tablo 1: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Alıntılar ve Diğer Sözcükler

Eserde Türkçenin yanı sıra Arapça, Farsça, Yunanca, Fransızca, İbranice gibi dillerden dilimize geçen sözcükler de kullanılmıştır. Kullanılan alıntı sözcük sayısı toplamda 1455'tir. Alıntı sözcüklerin diğer madde başı sözcüklere oranı ise %50.26'dır.

Böylelikle Sabahattin Ali'nin alıntı sözcükleri diğer söz ve sözcüklerden daha fazla kullandığı görülmüştür.

Kökenine göre sözcüklerin dağılım grafiği şu şekilde verilmiştir:



Tablo 2: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Kelimelerin Kökeni Göre Dağılımı

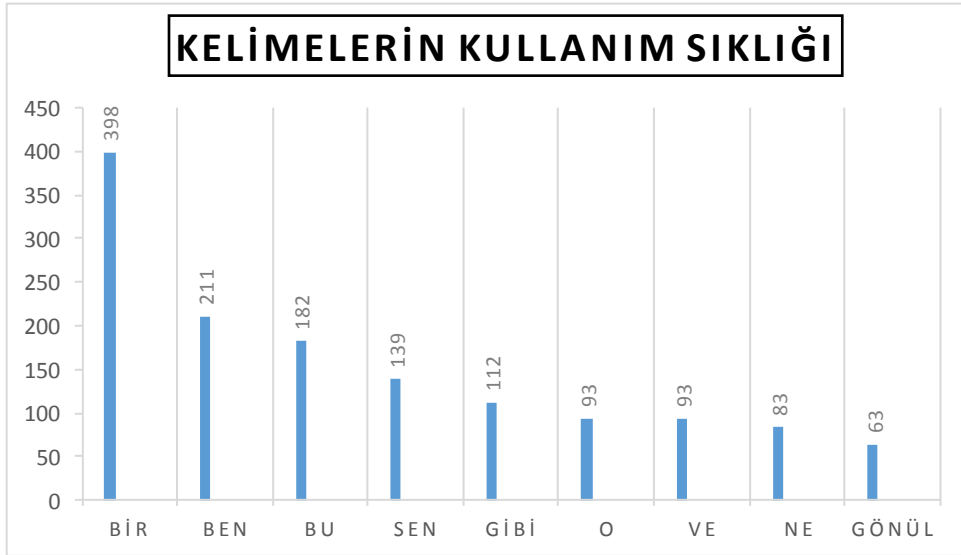
Alıntı kelimeleri 16 başlık altında sıraladık. Alıntı kelimelerde birinci sırada Arapçadan geçen kelimeler bulunmaktadır. Arapça kelimelerin sayısı 925, toplam alıntı kelimelere oranı ise %63,57'dir.

İkinci sırada yer alan Farsça alıntılarının sayısı ise 398, toplam alıntı kelimelere oranı %27,35'dir.

Üçüncü sıradaki Yunanca alıntılarının sayısı da 37, toplam alıntı kelimelere oranı %2,54'dir.

Dördüncü sırada ise Fransızca alıntıları sayısı 31, toplam alıntı kelimelere oranı %2,13'dir.

Aşağıdaki tabloda kelimelerin kullanım sıklığına göre dağılımı verilmiştir:



Tablo 3: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Kelimelerin Kullanım Sıklığına Göre Dağılımı

Sabahattin Ali'nin şiirlerinde sıklığı en fazla olan kelime "bir" kelimesidir. Bu kelime yaklaşık 398 kez kullanılmıştır.

İkinci sırada ise "ben" kelimesi yaklaşık 211 kez kullanılmıştır.

Üçüncü sırada da "bu" kelimesi yaklaşık 182 kez kullanılmıştır. Bu sırayı "sen", "gibi", "ve", "o", "ne", "gönül" kelimeleri takip etmektedir.

Şiirlerde kullanım sıklığı en fazla olan fiil ise "ol-" fiilidir. Eserde yaklaşık 146 kez kullanılmıştır.

İkinci sırada ise "et-" fiili yer almaktadır. Toplamda yaklaşık 114 kez kullanılmıştır.

Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda Sabahattin Ali'nin "ben", "sen", "o" gibi kelimeleri sıklıkla kullandığı görülür. Bu durum şairin bireysel duyguları daha ön plana çıkardığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra "gibi" edatının şiirlerinde sık geçmesi şairin benzetmelere fazlasıyla yer verdiği görülmektedir. "Gönül" kelimesinin eserde 63 kez kullanılmış olması da şiirlerde hakim olan temayı öne çıkarmaktadır.

Sabahattin Ali şiirlerinde 368 farklı deyim kullanmıştır. Şiirlerinde en çok kullandığı deyimler; "dünyaya gelmek (5)", "yâd etmek (4)", "çok görmek (3)", "deli gibi (3)", gönül vermek (3)", "içi yanmak (2)", "gözde tutmak (2)". Bu çıkarımlara göre Sabahattin Ali'nin kullanmış olduğu

deyimler onun iç dünyasında yaşamış olduğu hatır, mücadele, acı, hasret gibi duyguları yansıttığı sonucuna varılmaktadır.

Çalışmanın *Söz Varlığı* bölümünde deyimler ile ilgili kısımda deyimler başlığı altında deyimlerin tespitleri yapılarak açıklamaları verilmiş ve şiir kitabında geçtikleri sayfa ve satır numaralarıyla birlikte belirtilmiştir.

Atasözleri, deyimler kadar söz varlığının önemli unsurlarındandır. Fakat Sabahattin Ali şiirlerinde atasözlerine yer vermemiştir.

Söyleneni pekiştirmek amacıyla kullanılan doldurma sözler arasında en sık rastlanan Arapça kökenli "şey" kelimesidir. (Aksan, 2015: 209) Eserde doldurma sözlere neredeyse hiç yer verilmezken sadece "şey" sözcüğü karşımıza çıkmaktadır. Şiir kitabında 29 kez "şey" sözcüğü kullanılmıştır.

Anlatımı kolaylaştırmak ve güçlü bir anlatım sağlayabilmek adına kullanılan ikilemeler, eserde 74 kez kullanılmıştır. Şiirlerinde en çok kullandığı ikilemeler şunlardır: "ağlayı ağlayı" (7), "iki üç" (4), "yavaş yavaş" (3). Kullandığı ikilemeler sonucunda şairin bedbinlik ve çaresizlik içinde olduğunu göstergesidir.

Çalışmanın *Söz Varlığı* bölümünde ikilemeler başlığı altında ikilemeler tespit edilerek açıklamaları verilmiş ve şiir kitabında geçtikleri sayfa ve satır numaralarıyla birlikte belirtilmiştir.

Bir toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerini, inançlarını yansıtan ilişki sözleri söz varlığını oluşturan en önemli unsurlardandır.

Sabahattin Ali şiirlerinde ilişki sözlerine sıkça başvurmuştur ve eserinde 169 kez kullanmıştır. En çok kullandığı ilişki sözü "ey" kelimesidir. Şiirlerinde bu kelimeyi 37 kez kullanmıştır. Şair genellikle şiirlerinde hitap şeklini kullanmıştır. Bazen sevgiliye seslenmiş, bazen gönlüne seslenmiş, bazen de şiirini ithaf etmiş olduğu kişilere seslenerek anlatımını süslemiştir.

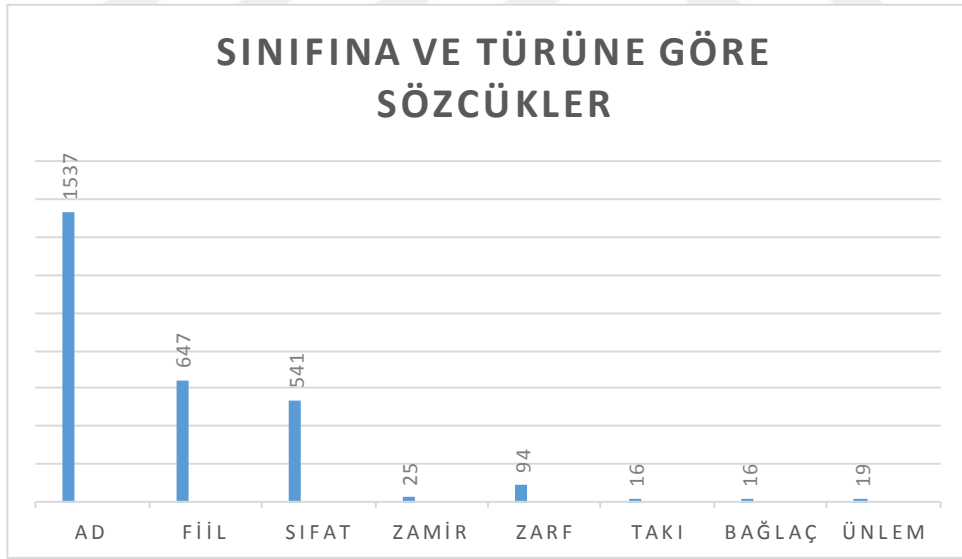
Çalışmanın *Söz Varlığı* bölümünde ilişki sözler başlığı altında ilişki sözleri tespit edilmiş, açıklamaları verilmiş ve şiir kitabında geçtikleri yerler sayfa ve satır numaralarıyla birlikte belirtilmiştir.

Sabahattin Ali'nin söz varlığı unsurları arasında en çok başvurduğu unsurlardan biri de terimlerdir. Şiirlerinde 176 kez terim sözcük kullanmıştır. Terimler arasında en çok kullandıkları şu şekilde sıralanmıştır: "terkib-i bend (20)", "beyit (16)", "makam (13)", "şarkı (12)", "nazım (10)".

Kullandığı terimlerin alanları genellikle edebiyat ve musikidir. Buradan yola çıkarak Sabahattin Ali'nin eski edebiyata ve musikiye olan ilgisinin yoğun olduğu, şiirlerinde de buna sıkça yer verdiği görülmektedir. Şiir kitabının 3. bölümü olan *Öteki Şiirler* bölümünün sonunda terkib-i bend, şarkı, mesnevi gibi eski edebiyat tarzında yazdığı şiirlerin bulunması da bunun göstergesidir.

Sabahattin Ali şiirlerin söz varlığının diğer bir unsuru olan veciz sözlere ise yer vermemiştir.

Sabahattin Ali'nin şiirlerini sınıf ve türlerine göre dağılım grafiği şu şekildedir:



Tablo 4: Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Bulunan Sözcüklerin Sınıf ve Türüne Göre Dağılımı

Madde başlarına göre sözcük türlerinin yüzdeler oranları aşağıda verilmiştir:

Ad	Fiil	Sıfat	Zamir	Zarf	Takı	Bağlaç	Ünlem
%53,09	%22,35	%18,69	%0,86	%3,25	%0,55	%0,55	%0,66

Dizindeki madde başlarına göre sözcüklerin türleri oranlandığında isim soylu sözcüklerin daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Fiillerin oranı oldukça düşüktür. Şiirlerde fiillerin isimlere göre az kullanılması olağan bir durumdur.

Yapılan bu çalışma ile Sabahattin Ali'nin şiirlerindeki üslubundan da yola çıkılarak söz varlığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sabahattin Ali'nin annesinin sinir hastalığıyla başlayan sorunları, yazdığı yazılar sonucunda büyük tartışmalara maruz kalması ve akabinde sürekli hapse girmesiyle devam etmiştir. Bilhassa yazdığı yazılardan dolayı sürgün edilmiş, işsiz kalmış ve maddi sorunlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bunların yanı sıra karşılıksız yaşadığı aşklar ise onu yalnız hissettirmiştir. Şiirler, duygu ve düşüncelerimizi kelimelerin ışığında ifade edebildiğimiz, iç dünyamızı yansıttığımız önemli edebi türlerden biridir. Buradan yola çıkarak Sabahattin Ali'nin, şiirlerinde daha çok çaresizlik, bedbinlik, yalnızlık ve hasretle ilgili kelimeler kullanmış olması hayatı boyunca çektiği sıkıntılardan kaynaklandığını göstermektedir.

Türkçe, söz varlığı açısından çok yönlü ve zengin bir dildir. Bu zenginliğin ortaya çıkarılması adına bu çalışmalar oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Bir sözcüğün eski biçimini, kökenini, Türkiye Türkçesine gelene kadar geçirdiği değişiklikleri öğrenebilmek adına geri dönük, dizini bulunmayan pek çok kaynağı taramak gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkçede hangi seslerin, hangi kelimelerin daha sık kullanıldığının ortaya çıkarılması gerektiği için ülkemizde söz varlığı, tarama ve derleme çalışmalarının sayısı arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağırnaslı, N. (1978). *Sabahattin Ali*. K. Bayram, & K. Bayram (Dü.), *Sabahattin Ali Olayı*, Ankara.
- Akpak, Ü. (1973). "Sabah Yıldızı", *Yansıma*, S. 15, s. 186-190.
- Aksan, D. (2006). *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim (Cilt 3.)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aksel, M. (1977). *İstanbul'un Ortası*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Cilt 2)*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Ali Laslo, F., & Özkırmı, A. (1979). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ali, S. (1983). *Dağlar ve Rüzgar Kurbağanın Serenadı Öteki Şiirler (5. b.)*. (A. Özkırmı, Dü.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ali, S. (1991). *İki Gözüm Ayşe (1. b.)*. (A. S. İlhan, & D. Akın, Dü) İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Ali, S. (2008). *Hep Genç Kalacağım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Atsız, N. (1940). *İçimizdeki Şeytanlar*. İstanbul: Arkadaş Kitabevi.
- Atsız, N. (1944). "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye İkinci Açık Mektup", *Orhun*, S. 16, s. 2-3.
- Aydın, Y. *Türkçe Sözlük'te İlişki Sözcükleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırklareli, 2018.
- Aydoğan, B. (2014). *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Baş, B. (2011). "Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler", *TÜBAR*, S. XXIX, s. 27-61.
- Bezirci, A. (1987). *Sabahattin Ali*. İstanbul: Amaç Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat I*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Çukurkavaklı, K. B. (1978). *Sabahattin Ali Olayı*. Ankara: Yenigün Yayınları.
- Erer, T. (1965). *Basında Kavgalar*. İstanbul: Rek-Tur Kitap Servisi.
- Ertüzün, R. M. (1985). *Sabahattin Ali Olayının Gerçeği/Benim Bildiğim Sabahattin Ali*. İstanbul: Gür Yayınları.
- Göğebakan, C. *Yavuz Bülent Bakiler'in Duvak Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep, 2010.
- Gökdayı, H. (2008). "Türkçede Kalıp Sözler", *Bilig Dergisi*, S. 44, s. 89-110.
- Gündoğan, A. O. (1997),. Bilim Dili Olarak Türkçe. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (13 Mayıs 1997)*. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Dergisi, s. 7-12.
- Kanar, M. (2013). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kaplan, M. (1983). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Korkmaz, R. (1997). *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kubbealtı Lugati. (2020). *Kubbealtı Lugati*. <http://www.lugatim.com/> adresinden alındı
- Nazif, Ü. (1938). "Sabahattin Ali ile Bir Konuşma". Ocak 1. *Varlık*, S. 108.
- Özcan, S. *Sabahattin Ali'nin "Kuyucaklı Yusuf" Romanında Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir, 2018.

- Parlak Kalkan, G. *Yavuz Bülent Bakiler'in "Seninle" Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep, 2009.
- Reşit, M. (1936). Sabahattin Ali ile Bir Konuşma. Mart 5. *Varlık*, S. 651, s. 264.
- Saussure, D. F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.) İstanbul: Multilingual Dil Yayınları.
- Sertel, S. (1966). *Roman Gibi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sertel, Z. (1978). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Türkben, T. (2012). "Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçenin Söz Varlığı Bağlamında İncelenmesi", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 44, s. 215-251.
- Türkçe Sözlük. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Vakit Gazetesi. (1936). *Aydın Komünistler Geliyor*. (Mayıs 25). s.1.
- Yılmaz, Y., & Bayraktar, D. (2016). "Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesi'nde Yiyecek ve İçecek Adlarında Yan Anlamlılık", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, s. 30-50.
- Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zülküf, G. *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas, 2008.